

TAHMİS-İ DERVİŞ AZBÎ

DİVAN-I MISRÎ

ihramcızâde
Hacı İsmail Hakkı
ALTUNTAŞ

AZBÎ BABA kaddese'llâhü sırrahu'l azîz¹

Asıl adı Mustafa Ahmet Efendi mahlası "**Azb=عذب**"² olup Kütahyalı'dır. Doğum tarihi ile ilgili hiçbir kaynakta bilgi bulunmamaktadır ilköğrenimini ve medrese tahsilini Kütahya'da yapmıştır. Daha sonra bilgisini arttırmak için İstanbul'a gitmiştir. İstanbul'la geldikten sonra Dergâhı Âliye saray çavuşluğu ile görevlendirildi. Aşağıda onun, hemen hemen birbirinin tekrarı olan kısa hayat hikâyesinin geçtiği yazma ve basma kaynaklardaki kayıtlar verilmiştir:

*"Mustafa Dede el-Kütahyavî el-Rûmî el-Sûfi min-halifei's-şeyh Niyazî el- Mısrî el-mütehalls. Be Azbî el-müteveffâ sene-i 1160"*³

*"Türkî hû Mustafa Dede el-Kütahyavî el-müteveffa sene-i 1160"*⁴

"Mustafa Efendi (Derviş Azbî) : Dergâh-ı Alî çavuşlarından iken Niyâzî Mısrî Hazretlerinde gördüğü kemal eserlerine bakarak hizmetini

¹ (EROL, 2002), s.3-30 den istifade edilmiştir.

² **Azb:** Tatlı, lâtif, hoş ve şirin olan yiyilecek ve içilecek şey. Fazla susuzluktan yemek yemeği terketme. Men'etme. Feragat.

³ (Bağdatlı İsmail Paşa, *Hadiyyât al-Ârifin, Esmâ al-Müellifîn ve Âsârü 'l-Musannifin*, İstanbul, Maarif Basımevi, 1955 : II, 446);

⁴ (Bağdatlı İsmail Paşa, *Keşf ez Zünün Zeyli*, M.E.B, 1947, s. 225);

*birakmış, adı geçen zâta intisâb etmiştir. Doğum yeri Kütahya'dır. 1160'ta vefat ederek Üsküdar'ın Nerdüban Köyü'ndeki Şahkulu Dergâhı'na defnedilmiştir. "*⁵

*"(Mısrî'nin Edirne'de bulunuşu anlatılırken)... hükümet tarafından Azbî Çavuş isminde bir muhafız yanma tefrik olunmuştur... Azbî Çavuş Hz. Mısrî'ye refakat ettikçe kemâlâtına meftun olup arz-ı nispet etmiş ve emrine münkad olmuştur... Hizmet yönünden nâil-i lutf olup hilâfet almıştır. Erenköy'ünde Merdivân kariyesindeki Bektaşî dergâhında seccâde-nişîn olmuşdu. Orada medfundur. "*⁶

*"Mısrî Rodos'a sürülürken yolda zincirlerini silkip atar ve denize atlar. Kendisini götüren Azbî çok korkar. Bu arada denizde beyaz bir ata binmiş bir er, parmağıyla Azbî'ye susmasını işaret eder. Rodos'a geldiğinde Azbî, Mısrî'yi limanda bulur. "*⁷

Azbî, Niyâzî Mısrî'yi 1083/1673'te Rodos'a sürgüne götüren görevli memurdur. Yanında bulunduğu süre zarfında ondan etkilenmiş ve kendisine İntisap etmiştir. Bu intisap etmede bütün kaynaklar hemfikirdir. Ancak seyr ü

⁵ (Mehmet Tahir (Efendi), *Osmanlı Müellifleri*, Meral Yayınları, İstanbul, 2000 : 1 , 128)

⁶ (Vassâf: V, 85),

⁷ (Kamil BEKİ, *İbrahim Rakım Efendi, Vâkıat-ı Niyâzî Mısrî (İnceleme-Metin)* Bursa Uludağ Ü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1997, s. XX)

sülûkunu onun yanında tamamlayıp tamamlamadığı, ondan hilafet alıp almadığı hususu tartışmalıdır. Eğer Mısrî'nin Rodos'a ilk sürgünü olan 1673'te onunla beraber olduğu varsayılırsa, Mısrî'nin Hakk'a yürüyüş tarihi olan 1104/1694 tarihine kadar birlikte olmaları muhtemeldir. Bu da yaklaşık 21 yıl süre eder ki, bir sâlikin seyr ü sülûkunu tamamlaması için yeterli bir süredir. Dolayısıyla ondan hilâfet almış olması gerekir.

Mustafa Kara, Azbî'yi Mısrî'nin 9. Halifesi olarak göstermektedir.⁸ Mısrî'nin ölümü üzerine İstanbul'a gelen Azbî, bugün İstanbul Üsküdar'a bağlı Merdivenköy'de bulunan **Şahkulu Sultan Bektaşî Dergâhı**'nda post-nişîn olur. Burada "**Babalık**" makamına kadar yükselir.

Baba kelimesi Şii ve Sünni tasavvuf çevrelerinde ortak kullanılan bir unvandır. Kalenderiyye Haydariyye ve Bektaşîyye gibi Şii meşrepli tarikatlara mensup şeyhlerle onların halife ve dervişlerine baba denildiği gibi Çiştîyye Kübrevîyye ve Nakşibendiyye gibi Sünni tarikatlara mensup bazı şeyhlere de bu unvan verilmiştir. Baba; Bektaşî, Kalenderi ve Haydari gibi tarikatlarda şeyh yerine kullanılan ibaredir.

Kimi kaynaklara göre 1149/1736'da kimilerine göre ise 1160/1747'de Hakk'a yürümüş ve adı

⁸ (Mustafâ KARA, *Bursa 'da Tarikatlar ve Tekkeler I, II* Bursa, Uludağ Yayını 1993, s. 183)

geçen dergâhta sırlanmıştır. Bu İki farklı tarihin verilmesinde ve hangisinin kabul edileceği hususunda kesin deliller yoktur.

Divan'da Azbî'nin sırlanışına İmam Mustafa tarafından düşürülen tarih 1149'dur. Bu tarih, yine divanda geçen eserin yazılış tarihini gösteren 1160 tarihiyle ortadaki çelişkiyi daha da artırmaktadır.

Târih-i imâm Mustafa ez-berâ-yı vefat-ı Hazret-i

*Hanedana eylemiş cân bahş nedimi çâr-yâr
 Bir elinde top u çevgân bir elinde zü'lfekâr
 Hem 'Alî kurbânıdır hem sıdk ile teslimdir
 Hazret-i 'Azbîdir ol kim eylemiş uzlet karâr
 Bî-vefa dehrin elinden nice zehri nüş edip
 İsteğiyle azm-i ukba eyledi bu aşîkâr
 Şâh Mansûrun çerâğın yandırıp pir aşkına
 Hizmetini cân ü dilden eyledi leyl ü nehâr
 Hem hulûs-ı kalble bir ferdi dil-gir etmedi
 Vârını âlemlere mebzul edip kıldı nisar
 Hâtifü'l-ğayb fevtine târihini kılmış tamâm
 Sene bin yüz kırk tokuzda eyledi azm-i güzâr*

Eserin telif tarihinin verildiği (21-5) aşğıdaki beyite göre eserin yazılış tarihi 1161 'dir. Bu beyitte verilen tarihin doğruluğunu kabul edersek ölüm tarihinin de 1160/1747 olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü tarihin geçtiği bu şiirin Azbî'nin kendi düşürdüğü tarih olması ihtimali fazladır. Hicri takvimin miladiye çevrilisinde, arada

1 yıl fark olabilmektedir,

Azbî cihanda gel bir eser ko

El-hattı bâkî ve'lömrü fanî (1161)

Azbî'nin hayatıyla ilgili geri kalan bilgileri Divan'ından elde edebilir. 39 numaralı şiirden onun, muhtemelen şâir olan "**Hakir**" ve "**Râvî**" mahlaslı iki oğlunun olduğunu tespit edebiliyoruz. Ayrıca **Şahkulu Sultan Bektaşî Dergâhî**'nda bulunan bir mezar taşındaki "Azbî Dede-zâde" ibaresi bu mezar taşının oğullarından birine ait olduğunu göstermektedir.

Yine şiirlerinden birinde ifade ettiği üzere **Elvan Çelebi**'ye de intisap etmiştir. Bektaşî geleneğinde "**pîr-i sâni**" olarak kabul edilen Balım Sultan'a da bağlılığını bu beyitte ifade eder.

Bu dem Elvan Efendi mürşidimdir

Balım Sultân nazarıyla diriyim

Azbî, Niyâzî Mısırî'nin Dîvanı'ndaki Türkçe şiirlerin tamamını tahmis ederek Türk Edebiyatı'nda eşine az rastlanır bir eser ortaya koymuştur. Bu, hem tasavvufî olarak hem de şâir olarak Mısırî'den etkilendiğini gösterir. Divan'da da ona bağlılığını ve sevgisini ifâde eden söyleyişler yer alır.

Bu kuş dilinin remzidir vücûdum onun şehridir
Mısri vücûdum mısırdır Niyâzî'dir sultân bana

Azbî Hakk'dan toluyum has bâğçenin gülüyüm
Niyâzî'nin kuluyum cânımdır mihmân bana

Etkilendiği bir diğer şair de Hüseyinî'dir. Hüseyinî, 16.yy.'da yaşamış bir Bektaşî ozanıdır. Edirneli olup geçimini helvacılıkla kazandığı için Helvacı Hüseyin adıyla tanınmıştır.

Divan'da Hüseyinî'nin bir gazeli terbî, bir gazeli de tahmis edilmiştir.

Eserleri

"Divan-ı Azbî/ Azbî Baba Derviş Mustafa"

çeşitli kütüphanelerde 18 adet nüshası vardır. Bu nüshalar arasında müellif nüshası bulunmamaktadır. Umumiyetle pek çoğunun istinsah tarihi ve müstensihi belli değildir. Divanda toplam 248 adet manzume mevcuttur. Nüshaların pek çoğunda bu sayıda şiir bulunmamaktadır. Divan Arap veya Latin harfleriyle basılmamıştır.

Divanı Tahmis-i Niyâzî-ı Mısırî

Mısırî'nin Divan-ı İlâniyât'ında bulunan Türkçe gazelleri baştan sona tahmis ettiği divanıdır. Türkiye kütüphanelerinde yazma nüshaları bulunmakla beraber H.1284 yılında eski harflerle "Kütüphâne-i Âmire"de basılmıştır. Bu eserde Mısırî'nin 142 ilâhinin tahmisi vardır.⁹

⁹ Süleymaniye Kütüphânesi, Tahmis-i Divan-ı Mısri / Mustafa Dede-Kütahyalı- Azbi (1284) Hacı Mahmud Efendi 894,35 003620

İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı
Tahmis-i Derviş Azbî Divan-ı Mısırî / Derviş Mustafa Azbî
T811.2 1284 H./1868 - Osmanlıca Kitaplar -

Şerh-i Gazeli Mısrî

Bu eser Niyâzî-ı Mısrî'nin "**ezelden nâr-ı aşkla ben yana geldim cihan içre**" matlalı gazelinin şerhidir. Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmut Efendi Kitaplığı no: 3056'da bulunan bu eser, 43 varaktır.¹⁰

Not: Tahmisde bulunan Niyâzî-i Mısrî kuddise sırruhu'l-azizin beyitlerini açıklamada kullandığımız ilâhileri esas aldık. Çünkü hafızlarda iki türlü okuyuş olmasın. Diğer bir hususta "ânın, ..dum, ...sun, -ke -u, vb." edat ve eklerde günümüz Türkçesi hafif derecede kullanıldı.

BEZELİ RİYAZI KALİ SAKİ

1

*Oldu nokta bâ-i bismillahda kenzi Hûda
Zahir ve batından el çek yokluk ola var sana
Kayd-ı ukbadan ve fenâdan dön yüzün benden yana
**Ey gönül gel gayriden geç aşka eyle iktida,
Zümre-i ehl-i hakikat anı kılmış mukteda.***

*Kılsam irfana zevrak¹¹ aşkla âlem dürür
Dilberi aşktır onun aşk sırrına mahrem dürür
Vâkıf-ı esrarı âlem ehl-i aşk âdem dürür
**Cümle mevcudat-u malûmata aşk akdem dürür,
Zira aşkın evveline bulmadılar ibtida.***

*Küllü şey'in yerciu¹² karz-ı hasen¹³ vermiş olur
Mahzen-i sırrı ilâhî âdem-i kâmil olur
Aşk ile her kim memâta¹⁴ erse ol bakî kalır
**Hem dahi cümle fena buldukta aşk baki kalır,
Bu sebebden dediler kim aşka yoktur intiha.***

Mâsiva dağının eder aşk zerresi mahv-i garik¹⁵

¹¹ **Zevrak:** Kayık, sandal. Mekke'de yapılan ve içine zemzem koymaya mahsus olan kap, ibrik

¹² **وَالْبَيْتُ يَرْجِعُ الْأَمْرَ كُلَّهُ** "Bütün işler O'na döndürülür." Hud, 123

¹³ **Karz-ı hasen:** Sadece Allah rızâsı için verilen ödünç. Faizsiz verilen borç.

¹⁴ **Memat:** Ölüm. Ahirete göç etmek.

Eyleyen iksir aşkdır hârayı¹⁶ akik¹⁷

Şâh-ı aşkın bendesi haktır ona haktır tarik¹⁸

Dilerim senden Hüda'ya eyle tevfikın refik,

Bir nefes gönlüm senin aşkından etme gel cüda.

Sığmadı âlemlere aşk, aşka sığmaz kıyl'ü kâl¹⁹

Âlem hâl-i bilirsen olmaz aşk içre hayal

Hem celâlidir cemâlin hem cemâlidir celâlin

Masiva-yı aşkının sevdasını gönlümden al,

Aşkını eyle iki âlemde bana aşına.

Hızr elindeki tasarruf himmetidir aşkın

Devlet-i hicranda bulmak minnetidir âşıkın

Menzili birlikte olmak vuslatıdır âşıkın

Aşk ile tamuda olmak cennetidir aşıkın,

Lik cennette olursa tamudur aşksız ona.

Evveli hu âhiri hû kâinâtın aslı hu'y

Ehli aşk kelâmî oldu cümle hâyi hu'y

Gel âşık ol Azbî ya sırrı hüdâdan sırrı duy

Ey Niyazi Mürşid istersen bu yolda aşka uy,

Enbiya vü evliyaya aşk oluptur rehnüma.

¹⁵ **Garik:** Suda boğulmuş.

¹⁶ **Har:** Yıkılmış, hedmolmuş.

¹⁷ **Akik:** Meşhur ve kıymetli, ekseriya kırmızı renkte olan ve yüzük gibi şeylere takılan taş. Hicaz vilâyetinde bir vâdi. Yolunu yaran gür su.

¹⁸ **Tarîk:** Yol. Tarz, usûl. Vâsıta. Meslek. Bir maksada nâil olmak için icrâsı lâzım olan husus veya bu hususların hey'et-i mecmuası.

¹⁹ **Kil-ü kâl:** (I ve A, uzun okunur) Dedikodu.

2

Duyunca sırrı ednâ ona hünkâr olur peyda
 Gelirse sahn²⁰-ı irfanda veli her-kâr²¹ olur peyda
 Gâhi Esmâ-i cebbâri gâhî²² gaffâr olur peyda
Zihî²³ kenz-i hafî ki ondan gelür her var olur peydâ,
Gâhi zulmet zuhur eder, gâhi envar olur peydâ.

Olupdur kendinin mülkî cihanın tahtla tacı
 Yine kendi haracın ol verir ondan alur baci²⁴
 Yine öz varlığın varlık ile etti ta raci²⁵

Zihî derya-yi vahdet kim kesilmez hergiz emvacı,
Bu kesret âlemi ondan doğup naçâr olur peydâ.

Olursa sende bir ikrar olur yüzbin nihân²⁶ ızhâr²⁷
 Anâsır perdesin kaldır olam dersin ülü'l-ebzar
 Bilindi yüzbin esmânın içinde gizlidir ikrar
Ne sihr-i bü'l-acebdir kim bu yüzden görünür ağyar,
O yüzden gayrı yok tenha gelir dildar olur peydâ.

²⁰ **Sahn** : Tabak; yemek; tercih; güzel kız; piliç Tabak, plaka, plaketa, şilt, isim... Avlu. Cami ve medreselerde umumen toplanmasına mahsus üstü kubbeli yer.

²¹ **Her-kâr**: Bütün işler

²² **Gâh (i)**: Ara sıra

²³ **Zihî**: Zehî “Şu, bu” mânasına gelen müennes işaret zamiri.

²⁴ **Bâc**: f. Vergi. Kudretli hükümdarın zayıf olan hükümdardan aldığı vergi. Eskiden halktan alınan öşür veya haraç ve gümrük vergisi. Renk. Çeşit

²⁵ **Raci**: *sıfat, eskimiş (ra:ci) Arapça* Geri dönen. Dokunan, ilgilendiren, dayanan.

²⁶ **Nihan**: f. Gizli, saklı. Bulunmayan. Mevcut olmayan. Sır.

²⁷ **ızhâr**: açığa çıkarma, ortaya koyma, gösterme, belirtme

*Kimi zevk u safa üzre kimine yâr olur mâtem
Kiminin gözüne zerre görünmez bu fenâ alem
Acep sırrı ilâhidir gelen, gelen âdem giden âdem
**Taşınur günde yüzbin can âdem iklimine her dem,
Gelür yüzbin dahi ondan bulur imar olur peydâ.***

*Zevâlin gösterir birbirine her bir kemâlinde
Kemâli gizlidir yârin cefâsıyla zevâlinde
Nice arz-ı hüner eyler hayâliyle visâlinde
**O yüzden görüben ayan döner şem'-i cemalinden,
Felekler de görüp anı döner edvar olur peydâ.***

*Eğer bildinse kâmil sen cihanda her rumûzât-²⁸
Eğer duydunsa sen sırrı ilâhîden mulâkâtı
Cehâlet içre pinhândır ²⁹ ânın cümle kemâlât-ı
**Dışın içe hayalâtı, için dışa zuhurâtı,
Birinden ol birine tuhfeler her bar olur peydâ.***

*Kimin dûr eyledi çârîh-i sitem ³⁰ aviz ³¹ muradınca
Yine evvel gelen geldi dilâ ³² ağıyar ardınca
Niçün halk eyledi bilsin müsemâmın yaradınca
**O devriyle gelüptür Enbiya, Mürsel meratibce,
Gâhî mü'min zuhur eder gâhî küffar olur peydâ.***

*Kamu sırrı münderic oldu hakikat nokta-i yâda
Nice sırlar nihan eyler müsemma lâ da illâ da ³³
Edüptür nakşi ukbayı sarây-ı vechi dünyâda*

²⁸ **Rumuzat:** remizler, işaretler, ince nükteler.

²⁹ **Pinhan:** f. Gizli, saklı, hafi, mahfi, mestur, müstetir

³⁰ **Çarh:** Çark, tekerlek. Felek, gök, sema. Ok yayı. Elbisede yaka. Tef. Devreden, dönen. Çakır doğan. Talih

³¹ **Aviz:** f. Asılan, asılı bulunan.

³² **Dilâ:** f. Gönül, kalb, niyet. Cesâret, yürek.

³³ ۛ da ۛ da

**Tecelli eyledikçe ol sarayı sırr-ı ahfada,
Bu suret âlemi içre satı pazar olur peydâ.**

*Bu yolda âşık müsteban hakikat oldu çoktan çok
Derûnu dilde ey aşık müsemmâ verdini³⁴ gel kok
Eğer sen var var dersen sana olmaz bûyu kaddin yok
Onun zâtına gayet sığmaya hergiz nihayet yok*

Onun için herbir isminden gelüp ber-kâr³⁵ olur peydâ

*Sonunda kahr eder her kim görürse ondan ihsânı
Bilir miktarını zerre eğer baki eğer fânî
Anı ahir zeyl eyler ederse arz-ı ünvanı*

**Cemali zâhir olsa tiz celâli yakalar anı,
Görürsün bir gül açılma yanında hâr olur peydâ.**

*Keramât mucizât her ne sudûr etse bu âlemde
Eğer zahir eğer batın hutûr etse bu âlemde
Bir adını kes eğer arz-ı umûr etse bu âlemde*

**Bu sırdandır ki bir kâmil zuhur etse bu âlemde,
Kimi ikrâr eder anı, kime inkâr olur peydâ.**

*Gedâsın habbeye muhtaç eğer dersin ki ben bayım
Taam sekri³⁶ terdir sevdân³⁷ kim olur sâim
Anâsır kalâsı içre özün şah ile kâim*

**Veli arif celâl içre cemâlini görür dâim,
Bu haristanın içinde ona gülzar olur peydâ.**

*Kimine dost olur düşman kimi düşmanı yezid âna
kimisi yüzbin illetle çıkar bir düşmana yâne
Kimisi iki çeşmiyle³⁸ gelir buruca³⁹ seyrane*

³⁴ **Verd:** (Vürd - Vird) Gül

³⁵ Ber-kâr: f. Her iş üzere, üzerine,

³⁶ **Sekr:**(Sekir) Sarhoşluk

³⁷ **Sevad:** Karaltı. Uzakta karaltı halinde görülen kalabalık. Ekseri insanlar. Şehir. Kasaba. Karye. Köy. Karartı. Yazı karalama

³⁸ **Çeşm:** f. Göz. Ayn. Dide.

**Ne sırdır kim iki kimse nazar eyler bu ekvana,
Biri ancak görür dârı, bire deyyar olur peydâ.**

*Nizâm-ı âlem âdem bu dem emr-i şeriattır.
Ne hikmettir bu sırrı zâhid çü zillet ayn-ı devlettir
Kamû zıllı hayal ancak hakikat özüne hikmettir
İçi ummânı vahdettir yüzü sahrayı kesrettir
Bu yüzden görünür ağyar içinde yâr olur peyda*

*O kim tefsire kâdirdir görürse noktada mâna
Özün fark eyleyen Haktır bilir mi lâ sını illâ⁴⁰
Umûru kaydı ukbâdan fenâdan çek elin cana
**Görür ol genc-i mahfiden⁴¹ nice zâhir olur eşyâ,
Bilür her nakş-ü suretten nice esrâr olur peydâ.***

³⁹ **BÜRUC:** (Burc. C.) Burç, aslında âşikar şey mânasına gelir. Her bakanın gözüne çarpacak şeklide zâhir olan yüksek köşk mânasına da kullanılmıştır. Bunlara teşbihen veya zuhur mânâsıyla semâdaki bir kısım yıldızlara veya bazı yıldızların toplanmasından meydana gelen şekillere ve farazi suretlere burc denilmiştir. Bilindiği gibi yıldız kümelerini felekiyatçılar muayyen bâzı suretlere benzeterek her mevsim ve ayda gördükleri şekillere göre isimlendirmişlerdir. Bunların altısı şimal (kuzey) altısı cenub (güney) cihetinde olarak oniki burç kabul edilmiştir. Bu burçların buldukları sahaya da mıntikat-ül burûc ismi verilmiştir. Burçların isimleri Hamel, Sevr, Cevzâ, Seretan, Esed, Sünbüle, Mizan, Akrep, Kavs, Cedi, Delv ve Hut'tur.

⁴⁰ √ sını √

⁴¹ **Genc (Gencine):** f. Define, hazine. Gömülü hazine. Kenz: mahfi: gizli.

*İki âlemde bil Azbî iyi olmazmış ikilikten
Teşebbih hakla haktır geçen da'vayı benlikten
Olan ef'âl iblisdür bugün benlikle senlikten
**Alan lezzatı birlikten halâs olur ikilikten,
Niyazi kande baksa ol hemân dîdâr olur peydâ.***

3

*Ey din ve imân isteyen besdir demi insan sana
Kendi özün şâh isteyen şayet ola mihman sana
Ey gevher⁴² kân⁴³ isteyen kân ola Hakk irfan sana
**Ey derde dermân isteyen yetmez mi derd dermân
sana,***

Ey râhat-ı cân isteyen kurbân olandır cân sana.

Terket fenâya zarlığın kesbet bekâ hünkârlığın

Bul lezzetin ikrarlığın anma adın inkarlığın

Bil menzilin tayarlığın⁴⁴ fehmet sözün attarlığın⁴⁵

Yağma edersin varlığın gider gönlünden darlığın,

Mahveyle sen ağyarlığın yâr olisar mihman sana.

Haktır rumuzu kün⁴⁶ fe kâne⁴⁷ bâtil meğer bâtil olan

Haktır sözüm ikrâr u imân bu hak söze etme gümân⁴⁸

Murgi⁴⁹ dile ten âşîyan in tu cevab mürselan⁵⁰

Sermâye bu yolda heman teslim olur buna inan,

Sıdk ile Allâh'a dayan etmez mi gör ihsân sana.

⁴² **Gevher:** f. Akıl ve edeb. Asıl ve neseb. Elmas, cevher, mücevher. İnci. Bir şeyin künhü ve esası. Hakikat. Noktalı olan harf.

⁴³ **Kân:** f. Bir şeyin menbai. Kuyu. Kaynak. Mâden ocağı. Bir keyfiyetin. (niteliğın) bol olarak bulunduğú kimse

⁴⁴ **Tayyar:** Uçan. Uçucu. Uçma kabiliyeti olan. Havaya kalbolup gaib olan.

⁴⁵ **Attar:** (Itr. dan) Güzel koku veya iğne iplik gibi şeyler satan

⁴⁶ **Kün:** Cenâb-ı Hakkın "Ol, Olsun" mânâsındaki emri.

⁴⁷ **Gümân:** f. Zan. Tahmin. Sanmak. şüphe

⁴⁸ **Mân:** Men (vezin gelişi)

⁴⁹ **Mürg:** f. Merg. Kuş.

⁵⁰ **in tu cevab mürselan:** senin için gönderilen cevap

Uçurma kuldan yazını müşğîn⁵¹ elif yaz yazını

Pişir kurtar kim sözünü alçağa indir tizini⁵²

Sultana et niyazını Mısırî bilir her râzını

**Tevhîde tapşur özünü kimseye açma râzını,
Şeyh izine tut yüzünü Şeyhin yeter bürhân sana.**

Hal bulmayan sır bulamaz davayı irfân kılamaz
Kul olmayan hân olamaz ağlamayan hem gülemez
İrfâna cahil gelemes birlik gibi iş olamaz

**Eyün kişi yol alamaz maksûdunu hergiz bulamaz,
Bekle maârif kapusun yüz göstere irfân sana.**

Gel mihneti ferdâyı ko ikrâh ile takvayı ko(y)

Geç arş ile âlâyı ko Âdem ile Havva'yı ko

Hem bay ile ednâyı kohem cennet-ül me'va i ko

Dünyâ ile ukbâyı ko ûlâ ile uhrâyı ko,

Var ol kuru sevdâyı ko matlab yeter Sübhân sana.

Tebdil edip inkârını koy yerine ikrârını

Dost ile özünde yârini fâş⁵³ eyleme esrârını

Aşka deĝiş her kârını at namus ile ârını

Candan talep kıl yârini ver canı bul didârını

Yok eyle kendi vârını kim var ola cânan sana.

Her işinden feraĝ olur masivâdan iraĝ olur

Derviş olan alçaĝ gözü yaşı ırmaĝ⁵⁴ olur

Vücudu daĝ ve daĝ olur aşk ile yüzü aĝ⁵⁵ olur

Çürüklerin hep saĝ olur zehrin kamû bal yaĝ olur,

Daĝlar yemişli baĝ olur cümle cihân bostân sana

⁵¹ **Müşğîn:** f. Misk kokulu, miskli. Siyah şey.

⁵² **Tizî:** f. Çabukluk, tezlik. Keskinlik. Sıklık.

⁵³ **Faş:** Meydana çıkmış. Yayılmış. Anlaşılmış olan

⁵⁴ **İrmak:** Büyük akarsu, doğrudan doğruya denize dökülen nehir

⁵⁵ **Ak:** beyaz

*Gerçi gezer çoktur veli sümbülü görür görmez gülü
Çün gül Yakub'dur bülbülü her şeyde var kudret
Herkes dedi Hakk'a belî,⁵⁶ birlikte lâl olur*

***Güçtür katı Hakk'ın yolu dergâhı hem gâyet ulu,
Sıdk ile olmazsan kulu etmez yolu asân sana.***

*Gir bende-i Haydar isen dâim hay hay Haydar isen
Aşk ile yek Kanber isen dehre me envâr isen
Cevr ile dilber der isen zâr fakir kemter isen
**Kulluğa bel bağlar isen şâm-u seher ağlar isen,
Sular gibi çağlar isen tiz bulunur ummân sana.***

*Varlığı hep ata gör yokluğa ayak basa gör
Kalbini pak eyleye gör hubb-i sivâ hep gidegör
Sırrına sırrı kata gör külli sivaya atagör
**Bülbül oluben öte gör gül gibi açıl tütegör,
Aşk oduna can atagör gülzâr olur nirân sana.***

*Gel masivâdan çek elin kalbin ola Azbî çü pak
Zahid sülük ehlini gör çün mâsiva eylerde
Aşk ehli olmaz hem helak candan elin kıl iştirak
**Yüzün Niyâzi eyle hâk derd ile kıl bağrını çâk,
Kalbin sarâyın eyle pâk şâyet gele Sultân sana.***

⁵⁶ Belî: f. Evet.

4

Vechin oldu dostum “İnnâ hedeyna” “kul kefâ”⁵⁷
 Buldu yüzondört kitab bu nûru vechinden ziyâ
 Vech-i bâki sûretindir verdi Hakk neşv ü nemâ⁵⁸

**İki kaşın arasında çekti hatt-ı istiva,
 (Alleml esma) yı ta’lim etti ol hattan Hüdâ.**

Sende gösterdi kemâlin halka rabb’ül âlemin
 “Hâzihî cennât-i adn, fedhûlûha halidîn”⁵⁹

Bu sebebden Âdemi tarh eyledi huld-ü berin⁶⁰

**Zat-ı ilme Mustafa, esmaya Âdem’dir emin,
 İkisinden zâhir olmuştur ulûm-i enbiya.**

Kıldı Âdem’de emânet ayn-ı esrâr cümle
 Emr-i “Vescüd vakterib”⁶¹ hem oldu izhar cümleten

Görünür bir âyineden ağıyar ile yar cümleten

**Zat-u esmâ vü sıfat ef’âl-u âsar cümleten,
 Her zamanda bir velinin vechine bunlar ziya.**

Mektebi irfâna gel gir kesb-i irfan kılasın

Arif kâmil olup hem nehy-i münker kılasın

Hızr elinden âb-ı hayvan nûş edüp can bulasın

⁵⁷ اَنَا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ “Şüphesiz ona yol gösterdik;” (İnsan, 3)

⁵⁸ Neşv ü nemâ: büyüme ve yetiştirme, gelişme.

⁵⁹ جَنَّاتٌ عَدْنٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا “İçinde

ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan Adn cennetleri!” (Tâhâ, 76)

⁶⁰ Huld-u Berin: Ebedilik Cennet-i

⁶¹ وَأَسْجُدْ وَاقْتَرِبْ “Sen secde et, Rabbine yaklaş.”

(Alak, 19)

**Secde eyle Âdem'e ta kim Hakk'a kul olasın,
Eden Âdem'den ibâ Hakk'dan dahi oldu cüdâ.
Kenz-i la-yefna yı bilmez kandedir illa fakir,
Bahr-ı bipayanı bulmaz etmeyen terk-i siva.**

.....

Ucb ile şeytan olur zahid giyerse ger harir⁶²
Görünür lâşî gözüne olsa ger yüzbin....
Zulmet içre âb-ı hayvân-ı bulan olmuş emir
**Sureta gördüler Allah diyeni olmuş fakir,
Sandılar Allah fakirdir kendilerdir ağniya.**

Yâne bilsin kendisini Hakk'a sırdaş olmayan
Hazret-i İsâ gibi Mehdiye gardaş olmayan
Hal esrârı ne bilsin hâle haldaş olmayan
**Ravza-yı hadrayı bilmez Hızr'a yoldaş olmayan,
Ab-ı hayvan-ı bu zulmü görmeyenler sandı mâ.**

Vakt-i şâdî derdi gam ferdâyı hicran ma- medâ⁶³
Evliya ve enbiyâda münderic bâ-y-i gedâ
**Hâk⁶⁴ bâd⁶⁵ ateş ile âb⁶⁶ cem olunca sırrıma
Bil ki seddeyn iki kaş İskender ortasındadır,
Cem'i cem-ül cem ile feth oldu ebvâb-ı Hüdâ.**

Mahzen-i esrara her vâr eyleyen bu Mısırî-i
İkilikten bulmadı âr eyleyen bu Mısırî-i
Azbî'yi haktır deyü ikrâr eden bu Mısırî'yi
**Kande bulur Hakk'ı inkâr eyleyen bu Mısırîyi,
Zâhir olmuşken yüzünde nûr-i Zât-ı Kibriyâ.**

⁶² **Harir:** İpek. İpekten yapılmış. Harâretli. Sıcak.

⁶³ **Meda:** Mesafe, nihâyet. Son.

⁶⁴ **Hâk:** f. Toprak.

⁶⁵ **Bâd:** f. Yel. Rüzgâr. Soluk. Nefes

⁶⁶ **Ab:** f. Su. Mc : Yağmur. Letâfet, güzellik. İtibar.

İrz, nâmus. Vakar. Cilâ. Keskinlik.

5

Peykânın⁶⁷ oldu âşına şekvâ⁶⁸ idim senden sana
Cahımıza⁶⁹ lutfun atâ kâmillere cevrin seza
Zâr etmede dil mübtela nâdan bula zevk-u safa
Ey çarh- ı dûn nettim sana hiç vermedin râhat bana,
Güldürmedin önden sona ah mihnetâ vah mihneta
İmkân irşad etmedin bir kande istinad eden
Âlemde hoş âd etmedin ben kemteri yâd etmedin
Ma'muru berbâd etmedin virânı âbad etmedin
Bendinden âzad etmedin, feryâdîma dâd etmedin.
Bir dem beni şâd etmedin ah veyletâ vah veyletâ.
Doldu cihâna galgalem⁷⁰ hem andelibe hoş kelim⁷¹
Dil yâreli kemter kulum hem mâlik kemter pulum
Müşkül olmuştur ahvalim hiçbir bulur yoktur halim
Erişmedi dosta elim Rahmân'a varmadı yolum
Çıkmadı başa menzilim ah gurbetâ vah gurbetâ
Hem yemeyim hem içmeyeyim yârime nâgah⁷²
edeyim
Subh-u mesâ hiç durmayım dehre özüm mâh⁷³

⁶⁷ **Peykâ:** f. Bir şeyin etrafında, ona tabi olarak dönen. Seyyare. Haber ve mektup getirip götürten.

⁶⁸ **Şekva:** Şikâyet, âciz kaldığını ve zayıflığını haber vermek. Su kabının ağzını açmak

⁶⁹ **Cah:** (Câhe) f. Makam, mansıb. Kadr, itibar

⁷⁰ **Galgale:** Sür'atle gitmek. Gecenin gitmesi. Haber vermek

⁷¹ **Kelim:** (Kelime. C.) Kelimeler, kelâmlar, lâkirdilar.

⁷² **Nagâh:** f. Birdenbire, ansızın, hemen. (Nâgeh, nâgehan, nagehâne, nagehânî)

⁷³ **Mah:** (Meh) f. Senenin onikide birisi. Yirmisekiz, yirmidokuz, otuz veya otuzbir günlük zaman. Gökteki

edeyim

Hal edeyim müşkülümü virdimi Allah edeyim

Mecnûn veş âh edeyim Ferhâd veş vâh edeyim,

Bu virdi her-gâh edeyim ah hasretâ vah hasretâ.

Yüz vermeyim ağyarıma yâr olayım ol yârime

El komayım pazarıma yâdım vâre dildârıma

Ayak basıp ben kârıma yâr olmadım ol yârime

Varmazsa yolum şeyhime, sarmazsa merhem yâreme,

Olmazsa çâre derdime ah hayretâ vah hayretâ”.

Sunsun bana tasıyla sem⁷⁴ içeyim ânı hâşa diyemem

Ey dilber kân-ı kerem senden olur her derde em⁷⁵

Cevrin safâdır derd diyemem düzâh⁷⁶ gamımdan

yanığım

Kârımdürur derdile gam gitmez başımdan hiç elem,

Gülden cüdâ bir bülbülüm ah firkatâ vah firkatâ.

Aşk-ı sorup bilenlere satın olurmuş galgale⁷⁷

Gel râzını⁷⁸ açma ele, evvel değilip sonra güle

Azbî-i Niyâzi kıl bülbül olursa sen güle

Yanar Niyâzi derd ile hiç kimse yok hâlin bile,

Nâlân olup girdi yola âh rihletâ vâh rihletâ

ay. Kamer.

⁷⁴ **Semm:** Zehir, ağıu

⁷⁵ **Em:** medicine, remedy ilaç, deva, çare

⁷⁶ **Duzah:** f. Cehennem. Tamu. Mc: Keder. Külfet.

⁷⁷ **Galgale:** Sür'atle gitmek. Gecenin gitmesi. Haber vermek.

⁷⁸ **Râz:** f. Gizli sır, saklı şey. Mimar. Marangozların işini tanzim eden.

6

*Gel evi akl-ı maada⁷⁹ geç maaş⁸⁰ gafletinden dâna⁸¹
 Ne denlü arz-ı lütf etse sonunda cevr eder câna
 Cihanda âkil ü dâna geçerken olma gel şeyda⁸²
**Uyan gafletten ey gâfil seni aldatmasın dünyâ,
 Yakanı al elinden kim seni sonra kılar rüsvâ.***

*Niçin ruhu rezil ettin gözettin bu teni sevdin
 Hevâyı şehvete uydun **seni** kodun **beni** sevdin
 Cihanda sevmedin bir yâr seni ve kâh **meni**⁸³ sevdin
**Ne sandın sen bu gaddârı ki tâ böyle anı sevdin,
 Anı her kim ki sevdiyse dinini eyledi yağmâ.***

*Nedendir sende bu ucbu ve riya ey zahidi devran
 Meseldür kendüye eyler kişi yahşi eğer isyan
 Niçin isyan edip dersine uydurdu beni⁸⁴ şeytan
**Adâvet kılma kimseyle sana nefsin yeter düşmân
 Ki asla senden ayrılmaz ömür âhir olunca tâ.***

*Kanî ol bizim evvelde ki kıldın Hakk'a ikrarı
 Yüzün yere koyup ey dil kosun yeridir inkârî
 Nice fehm ettin ol yeri nice terk ettin ağyari
**İştittin Hakk Rasûlünden nice âyât-u ahbârı,
 Veli nîdem ki kâr etmez bu öğütler sana aslâ.***

⁷⁹ **Maad:** (Meâd) (Avdet. den) Âhîret. Dönülüp gidilecek yer. Dönüş. Ahîret işleri. Uhrevî işler

⁸⁰ **Maaş:** Geçinilecek dünya.

⁸¹ **Dânâ:** f. Bilgili, bilen, malûmatlı, âlim.

⁸² **Şeyda:** f. Tutkun. Divane. Çok sevgiden hâsıl olan hal

⁸³ **Men:** f. Ben. (Farsçada birinci şahıs zamiri)

⁸⁴ **Ben:** (Bak: Ene) t. Psk: Şuurlu kişiliğimiz.

*Bu kibir ve kin ile her dem ola Mervânla⁸⁵ gönlün
İçinden merhamet gitmiş dolu tuğyanla gönlün
Kadem bas bizim rindâne dola irfânla gönlün
**Bu zâhir gözünü örtüp bana tut cân ile gönlün
Ki her bir sözün içinde duyasin cevher-i manâ.***

*Fenâ ender fenâ içre fenâyiden ola gör kim
Bu dem gel mebde-i sırrı maaddan sen duya gör kim
Hadis-i men arafnâke rumûzundan dola gör kim
**Kelâm-ı Mustafâ zevkin dimâğında bulagör kim
Muadil olmaz ol zevke hezâran "men ile selvâ."***

*Niçin yok yerlere Azbî kılarısın ehli zârî⁸⁶
Niçindir ism-i âzamda çü bildin ism-i settarı⁸⁷
Yerine şadlık gelsin çıkar gönlünden efkârı
**Kemâl-i devlet istersen oku ayât-ı Kur'ânı
Ki her harfin içinde var Niyâzî bin dürr-i yektâ***

⁸⁵ **Mervan:** (ara.) er. - Emevi sülalesinin mervan kolu.

⁸⁶ **Zari:** f. Ağlayıp sızlama. Hakirlik ve itibarsızlık.

⁸⁷ **Settar:** (ara.) er. - örten. Günahları örten, Allah.-Allah'ın isimlerinden "abd" takısı olarak kullanılır. abdüssettar.

7

"La tahâfû"⁸⁸ "ircii"⁸⁹ çün oldu mevlâdan nida
Zât-ı lâ yefnâsı⁹⁰ yarin eyledi arzı lika⁹¹

Sana da fakr-i fenâ'dan görüne aynı gına

Hatm-i cem-il mürselinin fahırır fakr-u fenâ,

Hatm odur kim bir ola yanında hem şâh-ü gedâ.

Duymanın âdın o kim bilmez ânı Hakk aç eder

Kimine verir muradın ânı sâhibi tâc eder

Kimine verir fenâ'yi⁹² bâkî' den ihrâç eder

Devlet-i dünyâ seni bir rütbeye muhtac eder,

Devlet oldur sana her bir rütbeden vere gınâ.

Ger veliyyullâh isen arz-ı kerâmet eyleme

Vuslat-ı yâr arzuyu zevk cennet eyleme

Özünü fark eyle besdir⁹³ gayra minnet eyleme

Kâb'e Kavseyni ev-ednâ da ikâmet eyleme,

Zât-ı baht nûruna yan, bul makâm-ı müntehâ.

⁸⁸ قال لا تخافا إني معكما أسمع وأرى "Buyurdu ki:

Korkmayın, çünkü ben sizinle beraberim; işitir ve görürüm." (Tâhâ, 46)

⁸⁹ ارجعي إلى ربك راضية مرضية "O, senden, sen de O'ndan hoşnut olarak Rabbine dön!" (Fecr, 28)

⁹⁰ **Lâ-yefna:** Bitmez, tükenmez. Fenaya gitmez. Yok olmaz

⁹¹ **Lika:** Kavuşmak. Rast gelip buluşmak. Görüşmek. Yalnız görüşmek. Yüz, sima, çehre.

⁹² **Fena:** (Beka'nın zıddı) Yokluk. Yok olma. Geçici dünya. Geçip gitme. Tas: Kendi varlığından geçmek. Kötü. Devamlı olmayan. Çok kocamış olmak

⁹³ **Bes:** f. Kâfi. Yeter. Yetişir. (Allah bes, gayrı heves)

*Geç bu hırsı nefse uyma aç kanaat kapısın
Arif isen ruz u şeb⁹⁴ pek bekle mihnet kapısın
Kamil olmaksâ muradın yıkma hizmet kapısın
**İzzet istersen yürü var bekle zillet kapısın,
Ateş-i a'dâ ile kayna olunca kimya.***

*Gel müsemmâya erince inle esmâdan usul
Hem erenlerde bulunmaz çâr unsur⁹⁵ sağ ve sol
Zahir ve batında teslim olmadan yok doğru yol
**Belki Mûsâ'yı telemmüz eylese etmez kabûl,
Hızr ile hem-râh olan kes eylemez çün-u çerâ***

*Azbî bu ten gülşeninde zeyn olan dağ üzre bağ
Geç bu ak ile karadan bir ola yakın ırağ
Yakdı abdal-ı ilâhî tekye-i ten'de çırağ
**Mısriye hatm-il makâmat oldu herşeyden ferâğ,
Zâhir u bâtında kalmadı ebed illâ Hüdâ.***

⁹⁴ **Ruz u şeb:** Gece ve gündüz.

⁹⁵ **Çâr:** f. Dört. Cihâr **Çâr Unsur:** Ateş- su- hava- toprak

8

Hû deyü feryâd edersin mâsivâdan şöyle bil
Kim Kemal içre ayandır ru'yet⁹⁶ tâban⁹⁷ cemil⁹⁸
Çün rıza içre habîbi buldu İsmail Halil

**Dersin aklından alursun bil sana olmaz delil,
Dersini var Hakk'dan al kim ilmin ola reh-nümâ.**

Gâhîce Gülşen olur bu sûret zindânı bana
Gâh olur rûyi⁹⁹ rakibden görünür canan bana
Sıfatın gösterdi dehrin afet devran bana
**Habs için geldi, gelür itlâk için fermân bana,
Evvelki kahr, âhiri ihsân eder Sultan bana.**

**Otuz iki harfde harfî çâr ile Kevser seçer
Üçyüz altmış babın her sırra binbir içer
On iki burcun rumûzun ayn ile gâf lâm seçer
Erbâin'im çün tamâm oldu dahi on gün geçer,
Hatm olur menzil merâtib can olur canân bana.**

Padişah olmak cihâna mihnettir sâlikin
Özünü fark eylemek Hakk devletidir sâlikin
Menzili ukbâ ve fâni menzildir sâlikin
**(Kâb-e kavseyin-i ev-ednâ) zilletidir sâlikin (üçyüz
ellidir bilin)**

Doğdu gün mağribden açtı zulmet-i Sübhân bana.

Sığmadı Hakk akl u fikre ve zannu hisse ve meşrebe
Hem dahî sığmaz imâna olmaz kemal mezhebe

⁹⁶ **Rü'yet:** Görmek, bakmak. İdare etmek. Göz ile veya kalb gözü ile görmek. Akıl ile müşahede derecesinde bilmek, idrak etmek, tefekkür etmek, düşünmek. Araştırmak

⁹⁷ **Taban:** f. Işıklı. Parlak. Parlayan güneş.

⁹⁸ **Cemil:** Güzel. Cenab-ı Hakk'ın isimlerinden biri

⁹⁹ **Ru (Ruy):** f. Yüz, cihet. Sebep. Çehre

Verdiler altın licam¹⁰⁰ çün sultan bindi merkebe
Geldi Hakk batıl firar etti dolaştı mağrîbe
Zâhir oldu gizli sırlar verdi Hakk bürhan bana.

Nâz edersen bin niyâz eyler bana Cibril Emin
Hüccetidir a'yeti "İnnâ hedeynâ mürselin"
Olmaya benden kimesne râh-ı aşta kemterin¹⁰¹

Oldum İsmâil gibi teslim-i Hakk etti hemin,
İki bin yüz dahi yetmişbeşte bir kurban bana.

Hoş gazâ-i Ekber sırrı şehâdettir bu koç
Hazret-i Cercis¹⁰² dahi olsa rivayette bu koç
Yetmiş iki millete aynı emanettir bu koç

Anladım zebh -i azîme bir işârettir bu koç,
Hem beşârettir gele Yahyâ ile mihmân bana.

Hirmen-i¹⁰³ âlemde her ne bulsa yermemiz zaman
Aç gözün gafil kulak tut dem bu demdir bu zaman
Zâhir ve batında Azbî Hakk sözümdür her zaman
Halkı âlem dediler İsâ'ya Mısrî bir zaman,
Dahî bundan özge mâ evhâ dedi Kur'an bana.

¹⁰⁰ **Licam:** (Ligâm) f. Dizgin. Gem.

¹⁰¹ **Kemterîn:** f. Pek âciz ve güçsüz. Çok hakir. En küçük, en âşâğı. Pek çok noksan veya eksik

¹⁰² **Cercis:** aleyhisselâm : (Circis) Taberi tarihine göre: İsâ aleyhisselâmdan sonra gelmiş ve Filistinde yaşamış ve onun şeriatı ile amel etmiş olan bir nebidir. Yedi sene içersinde tebliğde bulunarak çok işkencelere maruz kalmış, müteaddid defalar öldürülmüş ve mu'cize ile dirilerek tekrar tebliğ vazifesine devam etmiştir. Kendisine düşmanlık eden kavim ateşle helâk edilmiştir. En sonunda yine Cercis aleyhisselâm şehid edilmiştir.

¹⁰³ **Hirmen:** f. Harman

Aşk meyinden hayranım hayr ender hayran bana
 Hem dermandır her derdim, hem derttir derman bana
 Hem cevâhir kendiyim hem cevherdir kân bana
Bahr içinde katreyim bahr oldu hayrân bana,
Ferş içinde zerreyim arş oldu seyrân bana.

Eyledim ikrar bu dem gitti hep şerrin güman¹⁰⁴
 Lahmin lahmî¹⁰⁵ olup yâr ile kaldım ben heman
 Olalı kevn-i mekan geçmedi asla zaman
Dost göründü çün ayân kalmadı bir şey nihân,
Tûfân olursa cihân bir katre tufân bana.

Fikri rıza içreyim Hakk ederse meskenim
 Ne ölüyüm ne diri kabri tene medfenim
 Zahir u batın hemân görüncü ankâ benim
Sûrette nem var benim sîrettedir ma'denim,
Kopsa kıyâmet bugün gelmez perişân bana.

Âbid ve hem fâsıkın lâ'sıyım illâ'sıyım
 Anla elif dersini Haricî'nin¹⁰⁶ la' sıyım
 Nokta-i bayım veli her noktanın basıyım
Kâf-ı dil Ankâsıyım sırrın âşinâsıyım,
Endişeler hâsıyım ad oldu insân bana.

¹⁰⁴ **Güman:** f. Zan. Tahmin. Sanmak. şüphe

¹⁰⁵ **Lahm:** Et. Her şeyin içi ve üzeri. Bir işi sağlam kılmak. Kırık şeyi kuyumcunun yapıştırması. Lehimlemek. Bir yerde ilişip kalmak

¹⁰⁶ **Haricî:** Dışarıya âit olan. İçeriye âit olmayan. Dış ile alâkalı. Ecnebiye âit. Zorba ve âsi olan. Seyyid olmadığı halde seyyidlik iddia eden. Vaktiyle Hazret-i Ali Kerremallâhü veche'ye âsi olan fırka-i dâlle ashabından herbiri. (Bak: Havaric Vak'ası)

*Harf-i otuz ikide harf-i biri bir bilen
Er olur erden bugün postunu pek bekleyen
Himmeti Mısri ile Azbî edip eyleyen
**Niyâzî'nin dilinden Yûnus durur söyleyen,
Herkese çü can gerek Yûnus durur cân bana.***

10

Essalâ hûbân¹⁰⁷ gönülden bâd-ı aşkâ essalâ
Essalâ her kim satarsa vâd-ı aşka essalâ
Essalâ herkim girerse kârı aşka essalâ
Essalâ her kim gelür bazâr-ı aşka essalâ,
Essalâ her kim yanarsa nâr-ı aşka essalâ.

Aşkla zillet onda hor iken mamur olup
Hayr ile şerden elin yuv cümle senden dûr olup
Dâhi kahrından habîbin ruz-u şep mesrur olup
Essalâ dâr-ı Enel-Hak'da bugün Mansûr olup,
Can u bâşından geçen berdâr-ı aşka essalâ.

Dört huruftan bir bilir kâmil cevâbı gelüp
Kuşdilin â'lâ¹⁰⁸ bilir ol sırrı duyup sır söyleyüp
Bu tasavvuftan okursun dersini ezberleyüp
İbn-i Edhem gibi tâc ü tahtını terk eyleyüp,
Soyunup abdâl olan hünkâr-ı aşka essalâ.

Zâhir u batın gedâlık ola aynı şah gibi
Ceset vücudu her gönül abdaldır siyah gibi
Bahr-i aşka ten sefine dil ona melah¹⁰⁹ gibi
Kendini odlara atan şol Halilu'llâh gibi,
Cân u dilden bülbül-i gülzâr-ı aşka essalâ.

Evvel ve ahirde bir söz olmaya gerçek yalan
Her ne söz kim söylenir Hakk'tan nihan olmaz ayan
Azbi râhı aşka girdi varını yağma kılan
Varlığı dâğın delüp Şirin iline yol eder,
Ey Niyâzî söyle ol mi'mâr-ı aşka essalâ.

¹⁰⁷ **Huban:** f. Güzeller, iyiler

¹⁰⁸ **Â'lâ:** üstün, yüce, çok yüksek, kıymetli.

¹⁰⁹ **Melah:** f. Çekirge

11

Hem ebu'l vakit olmadan ibn-i vakit ol bî-nikab¹¹⁰

Geçe gör havf-ı recâdan¹¹¹ ver rızae lillaha tâb¹¹²

Arif-i billâh olan insana eyle intisab

İster isen ma'rifette olasın âli-cenâb,

Ehl-i irfan eşiğinde yüzünü eyle türâb.

Ziyet-i dünyaya mağlup olmasın akıl ve dilin

Menzilin âlide derken ola esfel menzilin

Mâl-i hulyanın¹¹³ hesabı etmesin per-hâm bilin¹¹⁴

Çok da verme kendini dünyâya bir dem çek elin,

Döndüremezsın beğim katî ağırdır bu dolâb.

Çünkü hacet yok imiş iksir teshir etmeye

Oldu hem "nahnü kasemnâ"¹¹⁵ kısmetidir etmeğe

Çün değılsin zerre-i tedbirle tağıyir¹¹⁶ etmeye

Bu harâbı niceler çalıştı ma'mur etmeğe,

Bir yanın ta'mir ederken bir yanı oldu harâb.

Niceler pervâne meseli can verir şem'a¹¹⁷ yanıp

Niceler mestâne oldu âb-ı vuslattan kanıp

¹¹⁰ **Nikab:** yüz örtüsü, peçe, perde, örtünme.

¹¹¹ **Havf ve reca:**Korku ve ümid. (Hem yaşama ümidi, hem de ölüm korkusu. Yahut, affedilmesi ümidi veya cehenneme gitmek korkusu.)

¹¹² **Tâb:** Güç ve kuvvet

¹¹³ **Mal-i hulya:** f. Vesvese, kara sevdâ, kuruntu, boş hayaller

¹¹⁴ per (F.) پر .kanat. kuşların iri tüyü, yelek. **Ham:** (F.) خم .eğik eğri, bükük.

¹¹⁵ نَحْنُ قَسَمْنَا **"Biz taksim ettik."** (Zuhruf, 32)

¹¹⁶ **Tağıyir:** değıştirme, başkalaştırma, bozma.

¹¹⁷ **Şem'a:** Işık, çıra. Nur. Muma batmış fitil.

*Teşne*¹¹⁸-*kân*¹¹⁹ *ehl-i tehâluk*¹²⁰ *ceset vücudun usanıp*
Çok seğirtti gaflet ehli bu serâbı su sanıp,
Bulmadılar hiç biri bu sahrada bir katre âb.

Padişah olmak dilersen muğni zillette ol
Meskeni vahdette eyle sureta kesrette ol
İki âlemde dilersen izzet ve devlette ol
Bir zaman yüz verme dünya ehline uzlette ol,
Akl u fikrin bir yere cem'et yüzüne çek nikâb.

*Kimseye gösterme vechin yâre kılma hoş-güman*¹²¹
*Kim yılânı nâkilandır*¹²² *başı ki küfrü iman*
*Bir ola yanında hicri*¹²³ *derd-i gam ıssı ziyan*
Göz kulak dil kapıların bağla muhkem bir zaman,
Ola kim Hakk-dan yana gönlünden ola feth-i bâb.

*Ahdin üzere bu dem sahib-kadem*¹²⁴ *dil ayık ol*
Sohbet-i rahmana gel gir nutku Hakk'tan natik ol
Her ne işitse kulağın dinle Hakk'tan, sâdık ol
Ger ölümden kurtulam dersen yürü var âşık ol,
Döne döne aşk oduyle cism ü cânı kıl kebâb.

*Yedi dürlü meyle*¹²⁵ *doldura gele gülden kâseyi*
*Bezmi-i*¹²⁶ *aşkta yâr sunarsa sana gülden kâseyi*

¹¹⁸ **Teşne:** f. Susamış. Mc: İstekli, çok arzulayan, heveskâr.

¹¹⁹ **Kân:** f. Bir şeyin menbai.

¹²⁰ **Tehâlük:** (C.: Tehâlûkât) (Helâk. dan) İstekle atılma. Tehlikeye aldırış etmeden, birbirini çiğneyecek gibi koşuşma

¹²¹ **Güman:** f. Zan. Tahmin. Sanmak. şüph

¹²² **Nakılan:** nakledenler

¹²³ **Hicr:** ayrılık

¹²⁴ **sahib-kadem:** Sabit ol

¹²⁵ **Mey:** f. şarap, içki. (Bak: şarab)

*Bir nefes dilden bırakma al gönülden kâseyi
Gir bu derd meyhânesine koma elden kâseyi,
Hiç yürek kanından özge âşığa yoktur şarâb.
İki âlemde olup aşık dilâ¹²⁷ ağlayasın
Sende Hakk zahir duruken Hakk deyü bekleyesin
Fî-emânillâh¹²⁸ sadâsın bilmeyip tınlayasın¹²⁹
Himmetin dâim bu olsun kim Hakk'ı anlayasın,
Hakk'ı bilmekten yeğ olmaz iki âlemde sevâb.
Gel inat ehlinden olma zâhida yayını as
Cenneti irfâna gel gir olma hem ehli maas¹³⁰
Hazretullahâ ancak kul olandır abd-i has
Ger azâb-ı âhiretten bulmak istersen halâs,
Arif ol ki cehl odundan kopısar cümle azâb.
Azbî pirim Hazret-i Mısırî Efendi hoş haber
Böyle bulmuştur kelâm izzetullâh eser
Seni sana kasededer bildirmeye Hakk'tan meğer
Bu Niyâzî kendinden demez bu sözü ey püser,
Hep anı söyler duyarsın gökten inen dört kitâb.*

¹²⁶ **Bezm:** f. Sohbet meclisi. Muhabbet yeri. Yiyip içme, iş u nûş. Meclis.

¹²⁷ **Dil:** f. Gönül, kalb, niyet. Cesâret, yürek. Mandıra, ağıl.

¹²⁸ **Fî-emânillâh:** Allah Teâlâ'ya emanet ol

¹²⁹ **Tınla:** f. çınlamak, çingırdamak, tıngırdamak, çınlatmak, çingırdatmak, tınlamak

¹³⁰ **Maas:** Ayağın siniri çekilip büzülmek. Ayağın eğri olması.

12

Sure-i seb'ul mesânî¹³¹ çünkü oldu dört kitap
 Kalmadı âlemde zahir ehl-i demde ızdırab
 Çün ziya verdi hakikat şemsi âlem buldu tâb
**Aç gözün dildâra bak ref oldu yüzünden nikâb,
 Zulmeti sürdü çıkardı ara yerden âfitâb.**

Hakkı Hakk'tan Hakk bilip Hakk'ı seçegör
 Hubbu fâniden geçip şehr-i bekaya göçegör
 Olmadan bunda sıratı mâsivayı geçegör
**Şol "sakâhüm Rabbühüm" hamrın lebinden içegör,
 Katresin nûş eyleyen uşşâk ebed görmez azâb.**

Zevk-i cennet nehyi münker her sevabın aslıdır
 Cehl-i zulmet içre düzâh¹³² her azabın aslıdır
 Akl-ı kâmil bu hayat içre hitabın aslıdır.
**Otuz iki harfi bildin dört kitâbın aslıdır,
 Safha-i vechinde yazılmış kamû bî-irtiyâb.**

Gel gönülden geç bırak bîrde zâhirde âlem cehlini
 Feyz alan sırrı Hüdâ'dan arz eder mi fazlını
 Mihneti dünya içinde hak bilen Hakk vaslını
**Mekteb-i irfâna gir oku bu ilmin aslını
 Gör ki nice derc oluptur bu ilimde dört kitap.**

Şâdîlikden pâkî yok ol yar içre olma melul
 Eğlemek istersen ey dil ilm-i hikmetten usul
 Mekteb-i irfana gel gir eyle bu pendim kabul
**Her ne okursan çün otuzikiden taşra değil,
 Yüzünün metnini şerh eder okuyan fasl-ü bâb.**

¹³¹ **Sure-i seb'ul mesânî:** İki defa nazil olan ve yedi âyetten ibaret bulunan Fâtiha Suresi. Mükerrer okunup tekrarlanan.

¹³² **Duzah:** f. Cehennem. Tamu. Mc: Keder. Külfet

*Kendini ednâ¹³³ bilen kes eylemez arz-ı neseb
Duy hakikatten bu pendi¹³⁴ eyle insandan edep
Cân-u dilden sırrı Hakk'ı Lâyezalî¹³⁵ kıl talep
**Her ne söz kim söylenür âlemde Türki yâ Arab,
Tut kulağın kim sanadır cümle dillerden hitâb.***

*Şâdîlik¹³⁶ vaktinde Azbî gelecek efkâra bak
Ten gözüyle âlemi ruhu gözet Hünkâra bak
Yum gözün inkâra bakma aç gözün ikrara bak
**Her ne kim görür gözün ondan cemâl-i yâre bak,
Çünkü gitti ey Niyâzî kalmadı asla hicâb.***

¹³³ **Ednâ:** en küçük; en âdi, en aşağı, en alçak.

¹³⁴ **Pend:** f. Nasihat, vaaz, öğüt

¹³⁵ **Lâ yezalî:** Zevalsiz olana ait, sonu olmayanla ilgili.

¹³⁶ **Şad:**f. Sevinçli, ferahlı, memnun, mesrur, şen, bahtiyar.

13

*Hayli talep kıldım menzilgehîm¹³⁷ savm-u salât¹³⁸
Oldu karargâhım hemin âlemde hoş hac ve zekât
Gördüm yüzüm bunda âyan mir'âtım¹³⁹ oldu kâinât
**Oldum çü mahv-ı mahz-ı zât, buldum vücûdumdan
necât***

Ben içmişem âb-ı hayât, irmez bana hergiz memât.
*Çıktı gönülden cümle mal u menal¹⁴⁰ bâkî fena
Benden bana oldu sefer geldi Habib¹⁴¹ benden yana
Dostu ayan gördüm dedim Elhamdülillâh dâima
**Ben dost yolunda vârimî terkeyledim önden sona,
Küfr ile îmândan geçüp a'yânda bulmuşâm sebât.**
Geldim ise gittim ise âdemdenim bilmem hale¹⁴²
Hakk'a bedel oldu kamu¹⁴³ bende olan tul-u emel¹⁴⁴
Hakk'dan doludur her yanım benden bana gelmez
zelel¹⁴⁵*

**Her kande baksam görünür gözlerime sırr-ı ezeli,
Her şey ulaşup Hakk'ına çıktı aradan kâinât.**

¹³⁷ **Menzilgâh:** konak yeri. Kalınan yer.

¹³⁸ **Savm-u salât:** Oruç namaz

¹³⁹ **Mir'at:** Ayine. Ayna. Meşhur bir cins lâle

¹⁴⁰ **Menal:** Yetiştirme, nâil olma, kavuşma. Ele geçirilen şey. Nâil ve sahib olunan şey.

¹⁴¹ **Habib:** (Hubb. dan) Sevilen. Sevgili. Seven. Dost. Loved man

¹⁴² **Halel:** Bozukluk. Eksiklik. Başkası tarafından verilen zarar. İki şeyin aralığı. Boşluk. Açıklık.

¹⁴³ **Kamu:** (Kamuğ) t. Hep, bütün, tamamen.

¹⁴⁴ **Tul-u emel:** Bitmeyen istek. Hiç ölmeyecek gibi dünyaya dalmak ve düşünmek.

¹⁴⁵ **Zelee:** Eksiklik

*Kahr u safadan geçmişim dost ile ülfet bulalı
Kesrette¹⁴⁶ vahdet¹⁴⁷ eyledim vahdette kesret bulalı
Can tahtına geçtim bugün sırda muhabbet bulalı
**Dost ile ben dost olalı zevk ile işret bulalı,
Zayf-i mükerrermdir bu can hep yediğim kand-i
nebât.***

*Tas tas zehirler yut rahat bulunca mihneti
Çektim hezar¹⁴⁸ derd ü bela devlet¹⁴⁹ duyunca zilleti
Yar ile buldum sohbeti her yerde kıldım işreti¹⁵⁰
**Halvette ettim rihleti, kesrette buldum vahdeti,
Bâzarda düzdüm halveti rûz-u şebim îyd ü berât.***

*Aştan haber alan kişi kevserden eyler çün vuzu¹⁵¹
Savm u salât hac ve zekât Tevhidi ona tuttur diru¹⁵²
Tarzem¹⁵³ ona gedalardan geda aslım ululardan ulu
**Gördüm bu âlemler kamû benim vücûdumla dolu,
Bir olmuş uçmağ ve tamû cümle bana olmuş sıfât.***

¹⁴⁶ **Kesret:** Çokluk, sıklık. Bir şeyin ekserisi ve muazzamı. Bolluk.

¹⁴⁷ **Vahdet:** Birlik. Yalnızlık. Teklik. (Kesretin zıddıdır.) Edb: İfade esnasında mevzuun haricine çıkılmaması, maksad ne ise yalnız ondan bahsedilmesi, sözün dallandırılıp budaklandırılmaması.

¹⁴⁸ **Hezar:** f. Bin. (1000) Pek çok. Bülbül.

¹⁴⁹ **Devlet: isim Arapça devlet** 1 . Toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasi bakımdan teşkilatlanmış millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık. **Büyüklük, mevki.**

¹⁵⁰ **İşret:** içki, içki içme, sarhoş edici içki kullanma.

¹⁵¹ **Vuzu:** Abdest alma. Abdest suyu. Abdest.

¹⁵² **Dir:** (C.: Dirâ'- Duru') Cevşen. Cenkte, muharebede giyilen zırh.

¹⁵³ **Tarze:** şekil, suret

Elhamdülillah sâdhezâr¹⁵⁴ Hüdâ'yi hûb¹⁵⁵ bilir
Gelen gider giden gelir olan olur kalan kalır
İkrar-ı iman ahd-i iman yahşi yaman Hakk'tan gelir
Her ne yana kim eğilem ol yane her şey eğilür,
Olmuş Niyâzî hep senin sâyelerin sitt-i cihât

¹⁵⁴ **Sadhezâr:** f. Yüzbin.

¹⁵⁵ **Hubb:** (Hibâb - Hibb - Mehabbet) Sevgi, muhabbet, bağlılık, dostluk. Bir şeyi birisine sevdirmek. Hulus, lüzum ve sübut. Muhafaza ve imsâk.

*Onsekiz bin âlem içre devr eder zât sıfat
Onsekizbin kâinâtın şerhin eyler beyyinât
Gizlidir bir nokta içre onsekizbin kâinat*

***Sırr-ı Hakk'ı nicesi fâş eyleyem ben, ey sikât,
Kâni ancak remz ile etmiş beyân ehl-i nikât.***

*Şah olan elbet beyandır kim gedâsın arturur
Cevrine razı olana dost vefasın arturur
Kişinin ahsen¹⁵⁶ iddiası aşinâsın arturur*

***Her ne denlü âşikâr etsem hafâsın artturur,
Ol ayân iken anı örter delâil beyyinât.***

*Âlemi şems-i hakikât kaplamıştır ser be ser¹⁵⁷
Hey ne âdemdir ki âdem eyleye özden haber
Arzuyu vasl dilber eyleyen müşrik meğer*

***Anı tevhid eylemez illâ ki şirk ehli eder,
Vahdet-i Hakk'ı duyanın dili lâldir aklı mât.***

*Bais zevk u selâmet muayyende efkâr durur
"Leyse fî'ddâr"¹⁵⁸ dır "velâ gayri"¹⁵⁹ beyan deyyar¹⁶⁰
durur*

*Cümle eşcarı¹⁶¹ nebata fer¹⁶² veren gülzar durur
Her ne kim fevkal-ulâ taht-es-serâda var durur,
Zât-ı vâhiddir veli göründü nice bin sıfat.*

¹⁵⁶ **Ahsen:** En güzel. Çok güzel.

¹⁵⁷ **Serbeser:** f. Baştan başa

¹⁵⁸ Dünyada (şey) yok.

¹⁵⁹ (Başkası yok) o vardır

¹⁶⁰ **Deyyar:** Bir kimse. Ehad. Yurt sahibi birisi.
Manastır sahibi

¹⁶¹ **Eşcar:** (Şecer. C.) Ağaçlar

¹⁶² **Fer:** isim **Farsça fer:** Parlaklık, aydınlık. (gözde)
Canlılık, Kuvvet, nüfuz.

Masiva kaydından âli cehl nefret yok durur
 Terki dünya devletinden özüne devlet yok durur
 Hakk'tan ayrı zahir ve batında suret yok durur
Zâtı birdir lîk evsâfına gâyet yok durur,
Gör bu fânusu ki onun şem'i oldu nûr-i zât.
 Azbiyâ sıdkı rızadır hem imânın şulesi¹⁶³
 Hem dahi Musa yüzüdür "len terâni"¹⁶⁴ şulesi
 Nuru Pak Mustafa'dır her zamanın şulesi
Ey Niyâzî Âdem oldu çün cihânın şu'lesi,
Bahş olur Âdem deminden âleme rûh-ul hayât.

¹⁶³ **Şule:** Alev, yalım

¹⁶⁴ لَنْ تَرَيْنِي : "Mûsa bizim tayin ettiğimiz vakte geldi ve O'na Rabbi tekellümde bulundu. Dedi ki: "Ya Rab! Bana zâtını göster, Sana bakayım. (Cenâb-ı Hakk da) Buyurdu ki: "**Sen Beni katiiyyen göremezsin.** Fakat dağa bir nazar et, eğer yerinde durabilirse sen de Beni görebilirsin." Hemen Rabbi dağa tecelli edince onu parça parça etti. Mûsa da baygın bir halde düşüp kaldı. Vaktâ ki ayıldı, dedi ki: "Seni tenzih ederim, Sana tövbe ettim ve ben imân edenlerin ilkiyim." (**Araf, 143**)

15

Zerre iken şemsi cihan hünkâridir varidât
Olmuş heva gerçek yalan ikrar eder varidat
Her ne olur pinhan¹⁶⁵ ayan âsârıdır varidat
**Can kuşun her zamân ezkâridir vâridât,
Akl u hayâlin hemân efkâridir vâridât.**

Muammar¹⁶⁶ üstaz¹⁶⁷ ezel mamur eder berbadını¹⁶⁸
Yokta yok imiş yok deyü mahveylemiş icadını
Dört yanın hep kıtlık olur hor görürsün üstadını
**İşidicek Hakk adını duydu cânım hub dadını,
Bildim kamu âriflerin esrârıdır vâridât.**

Havfi recâdan geç gönül hayr eylemez ehli hazer¹⁶⁹
Vuslat ona olur helal ol dilde kem yoktur keder
Ehl-i ticaret kendidir yolcu gibi yola gider
**Sıdk ile gönlüm sever görmeğe hem cânım iver,
Onun için kim Hakk'ın envârıdır vâridât.**

Elif gibi doğru olanın düşmanı hiç olmaz onun
Çok kıldı âh u inin hem yanında kalmaz
Talip Hakk olmasa dil hiçbir işi olmaz onun
**Ol dürr-i yekdânenin kadri bilinmez onun,
Bu dil-i vîrânenin mi'mârıdır vâridât.**

Muradımı bulmak için gezmiş idim çün derbeder
Ben yetmiş iki milletin hem üstüne kıldım sefer
Binbir esma binbir huy göründü meğer

¹⁶⁵ **Pinhan:** f. Gizli, saklı, hafi, mahfi, mestur, müstetir.

¹⁶⁶ **Muammer:** Ömür süren. Çok yaşamış. Uzun ömürlü, bahtlı.

¹⁶⁷ **Ustaz:** lihat: ustadz, ustad

¹⁶⁸ **Berbad:** f. Harap. Kötü. Virâne. Bozuk. Perişan. Telef ve helâk olmuş.

¹⁶⁹ **Hazer:** Çekinme. Zarar verebilecek şeyden kaçınma. Korunma. (Takva ehli)

**Gerçi kütüp çok yazar ilm-i ledünden haber,
Cümlesi bir bahçedir gülzâridir vâridât.**

Ârife düzah gamı cennet olurmuş kamu
Cahile cennet olur cehlile cümle tamu¹⁷⁰
Kalbin pak eyleyip paklaki eyle şuru¹⁷¹

**İlm-i Füsûs'la tamu odları söyünür kamu
Onun yerinde biten ezhâridir vâridât**

Yar gelir yâr ile rûyi zemin

Sırrımı bilmek için sırrıma Hakk'tır emin
Çünkü benim serseri¹⁷² Azbî fakir kemterin¹⁷³

**Muhyiddin ü Bedreddin ettiler ihyâ-yi din,
Deryâ Niyâzî Füsûs enhâridir vâridât.**

¹⁷⁰ **Tamu:** (Aslı: Tamuğdur) Cehennem

¹⁷¹ **Şuru':** Başlama. Mübaşeret etme.

¹⁷² **Serseri:** f. Ötede beride gezen, başı boş. İşi gücü olmayıp boşa dolaşan, haylaz, derbeder, avare. Boş söz

¹⁷³ **Kemterîn:** f. Pek âciz ve güçsüz. Çok hakir. En küçük, en âşâğı. Pek çok noksan veya eksik

*Hakikat âlemin idrak edüp arzuyu Tevhid et
Müdâm ezberin Hû et heman gel hu'yı tevhid et
Gece gündüz medid¹⁷⁴ durma tavaf kuy-i¹⁷⁵ tevhid et
**Yakup aşk oduna cânı meşâmın bûy-i tevhid et,
Kamûya yek nazar birle şuhûdun rûy-i tevhid et.***

*Yine bugün gelür bir gün geceni mâmezâ¹⁷⁶ sanma
Gedâ meşreb olan şâh eder âni canım geda sanma
Gel anla mebdei¹⁷⁷ sırrı maadi¹⁷⁸ sen heva sanma
**Şu mâhiler gibi kendini deryâdan cüdâ sanma,
İhâta eylemiş her yana bak sûy-ı tevhid et.***

*Değiş ismin dahi cismin vürud¹⁷⁹ et arş-ı tahkik
Vücutundan geçir cismin vücut et arş-ı tahkik
Kamudan yüzünü döndür sücud et arş-ı tahkik
**Salınma câh-ı taklide suûd et arş-ı tahkîka,
Sana senden sefer eyle seni sen dû-yi tevhid et.***

¹⁷⁴ **Medid:** Devamlı. Çok uzun süren. Uzatılmış. Çekilmiş.

¹⁷⁵ **Kuy:** f. Karye, mahalle, sokak. Yol. Semt

¹⁷⁶ **Mameza:** Geçen veya geçmiş şey. Geçmiş zaman. Mazi

¹⁷⁷ **Mebde:** başlangıç baş taraf başlama, kaynak, kök, temel, esas.

¹⁷⁸ **Maad:**(Meâd) (Avdet. den) Âhîret. Dönülüp gidilecek yer. Dönüş. Ahiret işleri. Uhrevi işler

¹⁷⁹ **Vürud:** Geliş. Gelme. Vârid olma. Gelip yetişme. Suya gitme. (Verid. C.) Toplar damarlar. Siyah kan damarları

*Nasip olmuş ezelden çün¹⁸⁰ sana cünbüş¹⁸¹ ayın
Hakikat köyüne mâh¹⁸² ol mekânanın olmaya
pervin¹⁸³*

*Bekâdan fâniye şah ol görün âlemlere miskin
İzâfâtı bırak gözden açılıns dîde-i Hak-bîn,*

Temâşâ-yı cemâl-i şâhid-i dil-cûy-i tevhid et.

*Bu dersi nâzin¹⁸⁴ zibâ¹⁸⁵ gelipdir hâtıra hergâh¹⁸⁶
Bana bu şeş cihat¹⁸⁷ ile çâr unsur¹⁸⁸ oldu kiblegâh¹⁸⁹
Çün Azbî hazır u nazır ola bir yerde bir Allah
Salât-ı ehl-i kurbun kiblesidir "Semme vech-ullâh"¹⁹⁰
Niyâzî durma dâim secde-i ebruy-i tevhid et.*

¹⁸⁰ **Çün:** f. Gibi. Zira, çünkü, madem ki. Nasıl, nice.

¹⁸¹ **Cünbüş:** Zevk, eğlence. Hareket, kıvıldaşma. Uta benzer bir çalgı. (Doğrusu: Cünbiş'tir)

¹⁸² **Mâh:** ay.

¹⁸³ **Pervin:** f. Ülker denilen yedi yıldızın tamamı

¹⁸⁴ **Naz:** f. Bir şeyi beğenmeyi, şımarıklık. Beğendirmek maksadiyle kendini ağır satmak. Celb-i muhabbet için edilen nezâket, letâfet ve zarafet.

¹⁸⁵ **Ziba:** f. Güzel, süslü, yakışıklı.

¹⁸⁶ **Hergâh:** f. Her vakit, her an, her zaman

¹⁸⁷ **Şeş:** altı; **cihât:** (Cihet. C.) Cihetler, taraflar, yönler (Altı yön)

¹⁸⁸ **Çâr unsur:** Dört unsur

¹⁸⁹ **Kiblegâh:** f. Kible tarafı. Kiblenin bulunduğu yer.

¹⁹⁰ "...Nereye yönelirseniz Allah Teâlâ'nın yüzü orasıdır." (Bakara, 115)

Kamu derdin devâsıdır şerîat
Tarîki dost devasıdır şerîat
Fenânın hem bekâsıdır şeriat
Serây-i din esâsıdır şerîat
Tarîk-i Hak hedâsıdır şerîat

Kul eylerim gedâyı şahı Hakk'a
İletir kullarını hergâh Hakk'a
Yakîn eyler dil gümrâhi¹⁹¹ Hakk'a
Budur evvel kapu dergâh-ı Hakk'a
Ki yolun ibtidâsıdır şerîat

Bununla geçilir bir yüce eller
Bununla aşılır bir yüce yollar
Bununla pür¹⁹² ziyadır paslı diller
Dahi bununla hatm olur bu yollar
Bu râhın intihâsıdır şerîat

Aziz olsun azize izzet eden
Müdâmî¹⁹³ kesret içre vahdet eden
Fakiri lutfâ layık devlet eden
Sırat-ı müstakîm'e davet eden
Münâdîler nidâsıdır şerîat.

Bizi çalmış¹⁹⁴ mehakke¹⁹⁵ merviyetidir¹⁹⁶
Hüda'nın nehyi münkeri hikmetidir

¹⁹¹ **Gümrahî:** f. Sapıtma, doğru yoldan çıkmış olma.

¹⁹² **Pür:** f. Çok, dolu, çok fazla, memlu, tekrar (mânâlarına gelir, birleşik kelimeler yapılır) Sâhib, mâlik

¹⁹³ **Müdamî:** Devamlı olarak şarap içen.

¹⁹⁴ **Çalma:** vurma

¹⁹⁵ **Mahakk:** Mehenk. Ayar taşı.

¹⁹⁶ **Merviyat:** (Mervi. C.) Rivayet olunmuş şeyler. Kulaktan kulağa söylenerek gelmiş olan sözler

Günahkâran¹⁹⁷ sezâyî¹⁹⁸ cennetidir

Şeriat enbiyânın sünnetidir,

Kamûnun ihtidâsıdır şerîat.

Gânîdir ismi her muhtaç içinde

Yazılmış noktası sirâc¹⁹⁹ içinde

İyandır²⁰⁰ Hakk yüzü emvâc içinde

Hüdâ'nın leyle-i Mi'râc içinde,

Habîbine atâsıdır şerîat.

Elinde zü'l-fekârı hak Ali'nin

Yezidin katlidir kârı velinin

Atâsı bu kerim zü'l celilin

Yirmi üç yıla dek Cebrâîlin

Ona vahy-i Hüdâ'sıdır şerîat.

Çü efâli nebî'dir lutfu hilmin

Hitâb-ı erini dinle kelîmin

Selâmet ol oku ismin selîmin

Cihânda çoktur envâ-i ulûmun

Kamûsunun hümasıdır şerîat

Bu erkânı mükemmel gütme²⁰¹ için

Büyüklük varlığına yetmek için

Sırat-ı müstakime gitmek için

Bu nefis-i kâfiri katletmek için

Hakk'ın hükm-i kazâsıdır şerîat.

¹⁹⁷ Günahkârlar

¹⁹⁸ Sezâ: f. Lâyık, münasip

¹⁹⁹ **Sırac:** Işık. Lâmba. Fener. Mum. Kandil. Şevk veren şey. Güneş ve ay mânâsına veya Rasûlüllah sallallâhu aleyhi ve selleme "Nur saçan" meâlinde verilen bir isimdir..

²⁰⁰ **İyan:** (Bak: Ayân) Aşikâr. Belli. Herkesin bilebileceği ve görebileceği.

²⁰¹ Önüne katıp sürmek için

Gülîstan içre müştak ona güller
 Bu remzi anlamaz illâ ki iller
 Maarif kapısın hal ehli bekler
**Cihâd-ı ekber eden ehl-i diller,
 Kulûbunun safâsıdır şerîat.**

Hakikat serveri²⁰² sultan olunca
 Bulunur ona bende bend olunca
 Maariften olur hisse duyunca
**Tarîkat kârbânının önünce,
 Önünde onun livâsıdır şerîat.**

Mecâzi aşkla mecnun u şeyda²⁰³
 Müsemma²⁰⁴ oldu ona ismi Leyla
 Metânetlik²⁰⁵ içre saklı mevlâ
**Şerîattan velî yâd olmaz asla,
 Velînin âşinâsıdır şerîat.**

Hakikatten urur dem cümle zerrât²⁰⁶
 Sakın ilerisini lücâc²⁰⁷ zen mât
 Nice yüz gördü iş bu künhü²⁰⁸ merrâti²⁰⁹

²⁰² **Serverî:** f. Başlık, başkanlık, serverlik, reislik. Ululuk

²⁰³ **Şeyda:** f. Tutkun. Divane. Çok sevgiden hâsıl olan hal

²⁰⁴ **Müsemma:** isimlendirilen, isim sâhibi.

²⁰⁵ **Metanet:** Sağlamlık. Kavilik. Sözünden ve kararından dönmeklik. İnsanın, fikrinde sabır, azminde kavi ve akidesinde rüsuah sahibi olması.

²⁰⁶ **Zerrat:** (Zerre. C.) Zerrelere. Pek ufak parçalar. Moleküller.

²⁰⁷ **Lücc(e):** Engin sular. Gümüş. Ayna. Kalabalık cemaat

²⁰⁸ **Künh:** Bir şeyin aslı, cevheri, mikdarı. Dip. Kök. Özü, nihâyeti, vechi. Vakit, zaman

²⁰⁹ **Merrat:** Kerrât. Kerrelere. Birçok def'alar.

Şeriatle durur arz u semâvat**Bu bünyânın binâsıdır şeriat.**

Uyup nefse dinini etme berbad²¹⁰

Pişman olma sonra etme feryad

“Etüallah”²¹¹ remzin anla ol şad

Ne bilsün şer’i pâki ehl-i ilhad

Hakikat nûr ziyâsıdır şeriat.

Safayı cevri bir sebak²¹² bil

Eden bir, eyleyen bir, işi çok bil

Gözün ne görürse onu Hakk bil

Ziyâ olmaz ise nûru da yok bil

Hakikatla kıyasıdır şeriat.

Muhammed olmasa olmazdı dünya

Muhammed olmasa olmazdı ukba

Ona gel bende ol kıl emrin icra

Cihâna bir velî hiç gelmez illâ,

Elinde onun âsâsıdır şeriat.

İtaat eyledi Hakk’tan her emre

Bitirdi ademe tâş taze meyve

Oluptur zahir ve batında cennet

Dahî başında tâcı, şâl-u kisve

Hem eğininde abâsıdır şeriat.

Budur kavli Ali’nin Kümmelinin

²¹⁰ **Berbad:** f. Harap. Kötü. Virâne. Bozuk. Perişan. Telef ve helâk olmuş.

²¹¹ “De قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ”

ki: “Allah'a ve Peygambere itaat edin”. Yüz çevirirlerse bilsinler ki, Allah inkar edenleri sevmez.” (Âl’i İmran, 32)

²¹² **Sebak:** (C.: Esbâk) Ders. Yarış. Koşu yapanların aralarında koydukları ödül

“Nefaftü fîhi min ruhi”²¹³ delilin

Budur pendî Hüdâ şîrî²¹⁴ Ali’nin

Hakîkat cânıdır ancak velînin,

Canından mâadasıdır şerîat.

Bu macun mürettep²¹⁵ olmaz iz’ân²¹⁶

Sıfat-ı âdem var rûhu hayvan

Anâsır şeş cihetle etse tuğyan

Karâr etmez beden olmayacak can

Hakîkatın bekâsıdır şerîat.

Bu râzî²¹⁷ fehm eden ankâ gibidir

Tarikat kâmil halva²¹⁸ gibidir

Maarif kenzi la-yefnâ²¹⁹ gidir.

Hakîkat dilber-i ra’nâ gibidir

Onun zerrîn libâsıdır şerîat.

Çün âlem gizlidir âlemler içre

Ki hoş sohbet nihandır bir dem içre

Demiyle âlem ile âdem içre

²¹³ **“onu düzenlediğim - insan şekline koyduğum ve ona ruhumdan üflediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın”** Hicr, 29

²¹⁴ **Şir:** f. Aslan. Süt.

²¹⁵ **Müretteb:** Tertib edilmiş, dizilmiş, yerli yerine konulmuş, sıralanmış. Kasden uydurulmuş. Tayin edilmiş. Bir şey, bir yer için ayrılmış. Sonradan kurulmuş

²¹⁶ **İz’an:** Basiret. Anlayış. Teslim olup itaat etmek. Akıl. Zekâ. İnanç. İdrak. Bilmek. (Bak: Dimağ)

²¹⁷ **Raz:** f. Gizli sır, saklı şey. Mimar. Marangozların işini tanzim eden

²¹⁸ **Helva:** Şeker, yağ, un veya irmikle yapılan tatlı.

²¹⁹ **Lâyefna:** Bitmez, tükenmez. Fenaya gitmez. Yok olmaz

Sakın soyma anı na-mahrem içre

Yüzün suyu hayâsıdır şerîat.

Sana nazır çü mevlâdır muhakkik
Görünen çünkü eşyadır muhakkik
Ki cazib ruy-i mevlâdır muhakkik

Hakîkat arş-ı âlâdır muhakkak

O arşın üstüvâsıdır şerîat.

Bu eşârî okuyup hem yazanın
Fakiri kemteri her mübtelânın
Bu ben Azbî fakiri bi-nevânın²²⁰

Cem-i Enbiyâ vü Evliyânın

Niyâzî rehnümâsıdır şerîat.

²²⁰ **Bî-neva:** f. Zavallı, nasibsiz, muhtaç, çaresiz

*Bülbül olup gülzar çağırırım dost dost
Tâ tapmışım yâre çağırırım dost dost
Tanrı muradım vere çağırırım dost dost
**Bakup cemâl-i yâre çağırırım dost dost,
Dil oldu pâre pâre çağırırım dost dost.***

*Yâr ile yâr gelmişim yârimi yar bulmuşum
Ağlamışım gülmüşüm gönlümü hub²²¹ bulmuşum
Bahri gama dalmışım dürr-i yetim²²² olmuşum
**Aşkın ile dolmuşam zühdümü yanılmışam,
Mest-i müdâm olmuşam çağırırım dost dost.***

*Cismimi hem cân ede cânımı cânan ede
Aklımı hayran ede sabrımı kurban ede
Her ne kim ferman ede derdime derman ede
**Mescid ü meyhânede hânede virânedede,
Kâ'be'de puthanade çağırırım dost dost.***

*Sîne sîne²²³ yaksa dağ olsa şerâba yasağ²²⁴
Bu sözümü sanma lag²²⁵ aşika gamı ferağ²²⁶*

²²¹ **Hubb:** (Hibâb - Hibb - Mehabbet) Sevgi, muhabbet, bağlılık, dostluk. Bir şeyi birisine sevdirmek. Hulus, lüzum ve sübut.

²²² **Dürr-i yetim:** f. Sadeft içinde tek olan inci. Mc: Hz. Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem

²²³ **Sîne:** göğüs, sadr, kalb.

²²⁴ **Yasak:** *isim* Bir işin yapılmasına karşı olan yasal veya yasa dışı engel, memnuiyet.

²²⁵ **Lag:** Lâtime, şaka. Oyun **Lagv:** Faydasız çirkin söz. Köpeğin ürkmesi. Deve avazı. Rağbet olunmayan nesne. Hükümsüz. Kaldırmak. Hata etmek. İbtâl etmek

*Yakmasa yanmaz çerağ²²⁷ bir bana yakın ırağ
Sular gibi çağ-u çağ dolaşırım dağ u dağ,
Hayran bana sayr-u sağ çağırırım dost dost.*

*Çağırırım Ya-Nasip! Derdime yârim tabib
Olmuşam aynı²²⁸ habîb, yâre olalı rakîb²²⁹
Aşk ile hayran olup bana sırdır garib*

***Geldim cihâna garib, oldum güle andelib,
Her dem ciğerim delib çağırırım dost dost.***

*Çağırırım Ya Mücib! Genc-i Hüdâ'yi²³⁰ açıp
Şehr-i sivâdan²³¹ kaçıp akı karadan seçip
Aşkın şarabın içip Hakk ile Hakk'a kaçıp*

***Dünya gamından geçüp yokluğa kanat açıp,
Aşk ile dâim uçup çağırırım dost dost..***

*Dersen Hüdâ kandedir²³² ikilik kandedir
Kahr ile külhandadır, zevkle gülşendedir
Canla ten zindedir, meskeni miskindedir.*

***Aradığım candadır canda ve hem tendedir,
Bilür iken bendedir çağırırım dost dost.***

*Cânıma cân dilberim dostumu dost severim
Dilde budur ezberim ki ona sahn-i²³³ perverim²³⁴*

²²⁶ **Ferag:** Vaz geçmek. Hiç bir şeyle meşgul olmayıp dinlenmek. Boşaltma.

²²⁷ **ÇERAG:** f. Işık. kandil. Lâmba. Mum. Kutlu, mutlu. Otlak. Mer'a. Otlama. Tekaüd. Talebe

²²⁸ **Aynî:** (arap.) er. 1. ayn'a ait. 2. pınar, kaynak, göz.

²²⁹ **Rakîb:** Gözeten, bekleyen. Her şeyi görüp gözeten, kontrol eden Allah Teâlâ.

²³⁰ **Genc-i Hüdâ:** Allah Teâlâ hazinesi

²³¹ **Şehr-i sivâ:** Boş, Allah Teâlâ'dan başka şeyler

²³² **Kande:** Nerededir?

²³³ **Sahn:** Kırma. Kesr.

Gah güler gah ağlarım bahr ve yerim dağlarım

Gökler gibi dönerem gün gibi dolanırım,

Devr ile eğlenirem çağırırım dost dost.

Azbî Mısırî kolundan ayrılmaz yolundan

Kemteriyim kulundan kemteriyim kelbinden

Solundanım sağından sağındanım solundanım

Geldim o dost ilinden koka koka gülünden,

Niyâzî'nin dilinden çağırırım dost dost.

²³⁴ **Perver:** (Pervar) f. "Besleyen, yetiştiren, velinimet, koruyan" mânâsında birleşik kelimeler yapılır.

19

Kakül müşkînin eyler buy'î reyhâniyle bahs
Gamze-i huner yerin eyler tığ-ı²³⁵ berrâniyle²³⁶ bahs
Bu sözüm doğru haberdır kalma sultaniyle bahs
Bağrım pür-hûn eder şol çeşm-i mestâniyle bahs,²³⁷
Dağıtır aklımı şol zülf-i perişân ile bahs.

Hamdülillâh ki döğüşüm aşka cümle arzımı
Eyledim kuy-u²³⁸ Habibe can ve dilden azmimi
Bir yana atmada geldim mal ve mülkü izzimi
Leblerin feyzine mu'tad eyledin çün ağzımı,
Dilemez kim eyleye şol âb-ı hayvân ile bahs.

Kulunum kurbanım tek ey meh-i envâr senin
Ruz u şeb kıldım gönülde ismini ezber senin
Sineme dağlar yığındım aşkına birbir senin
Dürr-ü yâkut-ı dehânın seveli dilber senin,
Gelmez oldu dile hergiz la'l-ü mercân ile bahs.

Kimsede bulmadı asla sende bu dil bulduğun
İstemez aşıklar içre isminin anladığın
Bana mı oldu cihanda sana yârin kıldığın
Cümle fitne kaşın ile kirpiğinden olduğun,
Bilen eder mi cihandan nefis ü şeytân ile bahs.

²³⁵ **Tığ:** f. Kılıç, seyf

²³⁶ **Berran:** f. Kesen, kesici, keskin

²³⁷ **Bahs:** bir şey hakkında etrafiyla söz söyleyip, hakikati araştırmak, söz etmek, konuşulan şey.

²³⁸ **Kuy:** f. Karye, mahalle, sokak. Yol. Semt.

*Kible-i hakk'al yakini ehli sacid²³⁹ anlasa
Sırrı tevhidin rumuzun ehli-i tevhid anlasa
Ona her gün ıyd²⁴⁰ olurdu zevki abid²⁴¹ anlasa*

**Şol ruhunla hattının sırrını zâhid anlasa,
Kürsî üzre eylemezdi küfr ü îmân ile bahs.**

*Ayn-i hicranı safâdır başka küfrü imanı
Masivadan hayr ile şer eylesin ıssı ziyarı
Vech-i zatındır kıyamet hem veray kün²⁴² fe kan²⁴³*

**Pertev-i nûr-i cemâlin aksidir şems-i cihân,
Ne münâsib ide ol nûr mâh-ı tâbân ile bahs.**

*Adem olan adem erdi dem'le adem sırrına
Her safâdır çün bedel alemde matem sırrına
Azbî ancak ermek ister bud²⁴⁴ alem sırrına
Zerre iken sen Niyâzî Rûh-i âzam nûruna,
Haddini bil kılma ol şems-i dırahşân ile bahs.*

²³⁹ **Sacid:** Secde eden, Allah Teâlâ'nın huzurunda başını yere koyarak dua eden. Hâdis meâli: "**Bir kulun Rabbine en yakın olduğu an: O'na secde ettiği zamandır.**"

²⁴⁰ **Iyd:** bayram. Bayram günü.

²⁴¹ **Abid:** İbadet eden. Zâhid. Çok ibadet eden. Köle

²⁴² **Kün:** Cenâb-ı Hakkın "Ol, Olsun" mânâsındaki emri.

²⁴³ **Kâne:** (Kevn. den) İdi, oldu...mânâsında, fiilin geçmiş zamanı.

²⁴⁴ **Bud:** f. Varlık

20

*Fehm*²⁴⁵ edip tahkik ilmin şanı bulmazsa ne güç
 Talip dürrü yetimin kânî²⁴⁶ bulmazsa ne güç
 Vay ona dertli olup dermanı bulmazsa ne güç
Can bu ilden göçmedin cânânı bulmazsa ne güç
Yârini terk etmedin yârânı bulmazsa ne güç.

Kıl u kâl zevk sanur hicran olursa kişinin
Sırrı gaybiye dilberin mihman olursa kişinin
Her nefesde hem demi Lokman olursa kişinin
Sûreti insan içi hayvan olursa kişinin,

Taşlar ile döğünüp insânı bulmazsa ne güç.

*Doğruluk ile elif veş*²⁴⁷ sırda seyran gizlidir
 İstikâmet kıl elifte onunda irfan gizlidir
 Mana-i harf elifte mağz-ı²⁴⁸ kur'an gizlidir
Âdemin gönlü evinde bahr-ı ummân gizlidir,

Daimâ susuz gezüp ummânı bulmazsa ne güç.

Gel bu dersimden sebak ol arif isen hem ulu
*Cümleden el çek uzun tut kibri kendinden ol ârî*²⁴⁹
*Arif olan dârı Hakk'ta ruz u şeb*²⁵⁰ mihmân²⁵¹ olur
Şol fakîr olup gezenlerde hazine dopdolu,
Say'edip ol kenz-i bî-pâyânı bulmazsa ne güç.

²⁴⁵ **Fehm:** anlamak; anlayış, zihnen kavrayış.

²⁴⁶ **Kân:** f. Bir şeyin menbaı. Kuyu. Kaynak. Mâden ocağı. Bir keyfiyetin. (niteliğin) bol olarak bulunduğu kimse.

²⁴⁷ **Veş:** Gibi (mânâsına teşbih edatı.) Mah-veş Ay gibi.

²⁴⁸ **Mağz:** Öz, iç.

²⁴⁹ **Ârî:** Pâk, pislikten uzak. Hür.

²⁵⁰ **Ruz u şeb:** Gece ve gündüz.

²⁵¹ **Mihman:** f. Misafir

*Her nefesde hacc-ı Ekber eyleyen kurban eyler
Kismetin Hakk'tan olan ruhu İsâ'yi devran olur
Arif olan dârı Hakk'ta ruz u şeb mihman olur*

***Fakr-i fahrî devletine erişen Sultân olur,
Fakr-i tâmmе erişip Sultânı bulmazsa ne güç.***

*Çâr kitab-ı fehm²⁵² eden can sırrı ferdinden olur
Bülbüle sanma terahhum²⁵³ dertli verdinden²⁵⁴ olur
Sabreden kahr-ı cefâya şah-ı merdan olur*

***Herkesin derdine dermânı yine derdindedir,
Derdinin içindeki dermânı bulmazsa ne güç.***

*Masivadan pak olan dil bâkî kalmaz fânidir
"Küllü şeyin yerciu"dur Hakk Hakk'ın mihmanıdır
İyd-u Ekber oldu Azbî durma dost seyranıdır
**Bunda gelmekten murat çün kim Hakk'ın irfânıdır,
Ey Niyâzi kişi ol irfânı bulmazsa ne güç.***

²⁵² **Fehm:** anlamak; anlayış, zihnen kavrayış.

²⁵³ **Terahhum:** Merhamet etme, acıma. Şefkatte bulunma, esirgeyip besleme.

²⁵⁴ **Verd:** (Vürd - Vird) Gül

21

Ey! deyin kimdir ki derde çünkü olmaz ilaç
Gel özün bir şaha kul et umma bin derde mizac
Barekallah hup cemâlin oldu manend²⁵⁵ sirac²⁵⁶
Hep güzeller arasında buldu hüsnün çün revâc,
Cem olup uşşak bir bir sana eyler ihtiyâc.
Sâlik esrâra birdir dostum küfr u iman
Hayr ve şerden fark eden mevlayı eyler neyin
güman²⁵⁷
Her sözüm aşk ehline aynı hayat cavidan²⁵⁸
Hüsn içinde bu ne şehliktir ki şâhân-ı cihân,
Can verirler yoluna ya kande kaldı taht ü tâc.
Tekye-i²⁵⁹ fakri fenâda her sıfattan soyunup
Zahir u batın olur pak âbı aşkıyla yunup
Mehri²⁶⁰ ruyun ehli aşka kâh doğup kâh dolanıp
Nice zahmetler çeküp üftâdeler vaslın umup,
Akibet dermân yerine derdini kıldını ilâç.
Ger özün kurban edersen mürşidi hazıklara²⁶¹
Akibet mestânelikle²⁶² erilir ayıklara

²⁵⁵ **Manend:** f. Benzer. Denk. Eş. Gibi

²⁵⁶ **Sirac:** ışık; lâmba, fener.

²⁵⁷ **Güman:** f. Zan. Tahmin. Sanmak. şüphe

²⁵⁸ **Câvidâne:** f. Câvidân, ebedi, sonsuza âit, sonsuza müteallik.

²⁵⁹ **Tekye:** f. Zikir veya ders için toplanılan yer. Dervişlerin meskeni ve mâbedi. Yaslanılacak, dayanılacak şey. İtimâd etmek, dayanmak.

²⁶⁰ **Mehr:** Aşk, şefkat, muhabbet. Güneş. Huk: Mihr. Evlenme muamelesinde erkek tarafından kadına verilen nikâh bedeli

²⁶¹ **Hâzık:** Mehâretli, işinin ehli, mütehasıs.

*Lutfu ihsanın sezaadır sevdiğim sadıklara
Ni'met-i vaslın atâ kılsan n'ola âşıklara,
Hân-ı fazlından ne gider doysalar ger cümle âç.*

*Akibet bir gün erenler kanalar bu hizmete
Çekilir özün ileri ve dûş²⁶³ olursa himmete
Ger özün mu'tad²⁶⁴ ederse Azbî zevku farka
Ey Niyâzî eremezsin ölmeyince vuslata,
Adet olur Yâr ilinde cân alurlar hüsne bâc.*

²⁶² **Mestane:** Sarhoşcasına. Sarhoş bir kimseye yakışır surette.

²⁶³ **Dûş:** f. Omuz. Ketif. Dün gece. Âlem-i menâm, rüya âlemi. Mütesadif ve mütelâki olan.

²⁶⁴ **Mu'tad:** Âdet. Âdet edilen iş. İtiyad edilen. Alışılmış olan.

22

Geçe gör kibri riyadan bul ferah
 Hem taharet²⁶⁵ tevhidin olsun silah
 Daima kârın ola savm u salah²⁶⁶

İster isen olasin ehl-i felâh,

Kulluk eyle bi'l gadatü ve-r'revâh.

Hakk evine kibirle dolmak neden
 Kendini teşviş²⁶⁷ işe salmak neden
 Daima giryan²⁶⁸ ve zâr²⁶⁹ olmak neden

Dünya ile bağlanıp kalmak neden,

İstemez misin ki bulasin necâh..

Kârın olsun "Essalâtü ve's-selâm"²⁷⁰
 Gel meded, olma gönül ehl-i zalam²⁷¹
 Ettiğin izhâr olur ruz²⁷² kıyam²⁷³

Nefs-ü şeytandan emin olma müdâm,

Âdetin olsun gece gündüz salâh.

Nur ile ey dil için envar gerek
 Ayine-i²⁷⁴ ruhun için sana dilber gerek

²⁶⁵ **Taharet:** Temizlik. Nezafet. Temizlenmek. Fık: Habes, necaset denilen maddeten en pis şeylerin veya hades denilen şer'î bir mâninin zevalidir

²⁶⁶ Burada namaz anlamında kullanılmış olsa gerek.

²⁶⁷ **Teşviş:** Karıştırma. Karma karışık etme. Bulandırma.

²⁶⁸ **Giryan:** f. Gözyaşı döken. Ağlayan.

²⁶⁹ **Zar:** f. İnleyen, sesle ağlayan. Zayıf, dermansız

²⁷⁰ Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve selleme salâtü selam

²⁷¹ **Zalâm:** Karanlık. Zulmet.

²⁷² **Ruz:** f. Gün, Gündüz.

²⁷³ **Kıyam:** ayakta durma, ayağa kalkma; ayaklanma; ölümden sonra tekrar dirilme;

²⁷⁴ **Ayine:**ayna, görüntü.

*Dilde ismin dilberin ezber gerek
Yola gidersen sana rehber gerek,
Hem yanında düşmana lâzım silâh.*

*Ruz u şeb tevhid zât-ı ile gel
Hem sıfatından sebaklar²⁷⁵ söyle gel
Hem tecelliden teselli etse gel
Zikirle tevhide ererse gönül,
Ma'rifetle bula sadrın inşirâh.*

*Hakkı Hakk'tan göster aşk cezbesi
Onsekiz bin âlem oldu lem'ası²⁷⁶
Hakk olur Hakk'ın yine bir zerresi
Açılıp gönlü gözünün perdesi,
Hayretinde eylesin çok siyah.*

*Kapısında bendedir şah, habeş²⁷⁷
Hâkiyaya²⁷⁸ ola arş ve tâb²⁷⁹-ferş²⁸⁰
Gözüne zerre görüne misli²⁸¹ arş
Göresin doğmaz dolanmaz bir güneş,
Gicesi yok dâimâ olmuş sabah.*

²⁷⁵ **Sebak:** (C.: Esbâk) Ders. Yarış. Koşu yapanların aralarında koydukları ödül

²⁷⁶ **Lem'a:** ışık, parıltı, parlama, parıldama.

²⁷⁷ **Habeş:** Afrika'nın Kızıldeniz sâhili güneyinde müstakil bir memleket. Bu memleket ahalisinden olan. Beyaz ve siyah arasında koyu esmer adam. Köle

²⁷⁸ **Hakî:** f. Toprak rengi. Toprakla alâkalı **Hakiyan:** (Hâki. C.) İnsanlar, nev'-i beşer, dünya halkı

²⁷⁹ **Tab:** f. "Parıldayan, parlayan, parlatan, aydınlatan" anlamlarına gelir ve birleşik kelimeler yapılır.

²⁸⁰ **Ferş:** Fer. Yeryüzü. Döşeme. Döşeyiş. Yaymak. Yayılmak. Döşenmiş şey.

²⁸¹ **Misil:** (Misl) Benzer. Eş. Nâzır. Tıpkısı

*Mâri²⁸² nefsim havl-i²⁸³ arşı kuçmağ²⁸⁴
Cennet-i irfana gevher saçmağ²⁸⁴
Cennetin Azbî kapısın açmağ²⁸⁴
Ey Niyâzî dost iline uçmağ²⁸⁴,
Her kelâmın oldu nûrdan bir cenâh.*

²⁸² **Mari:** koca

²⁸³ **Havl:** Güç. Kuvvet. Muhit, etraf. Yıl, sene. Tahavvül, inkılâb. Geçmek. Bir hâlden bir hâle dönmek. Rücu etmek. Sıçramak. Hile.

²⁸⁴ **Kuçmak(t):** Kucaklamak, sarılmak, deraguş etmek.

23

*Özünü nefsinden eyle gel irah*²⁸⁵*Olasın iki cihanda yüz ferah**Kim ola yarin Hakk'tan salah*²⁸⁶***Ey karındaş bir sözüm var tut sımâh,***²⁸⁷***Zikre meşgul ol sakın olma irâh.****Bir haberden nakşolur*²⁸⁸ yüzbin haber*Zâhirinden bâtınından her keder**Def olur elbette elbet hep gider****Kim ki zikre gice gündüz sa'y eder,******Nûr-i gönlünde ediser irtisâh.****Müşkülü mümkün murada ere ol**Hakk cemâlin kande baksa göre ol**Aşk yolunda cümle varın vere ol****Şol gönülde kim devama ire ol,******Ermez onun sîretine infisâh.****İptidası*²⁸⁹ vuslatın zillet olur*Evveli zillet sonu rahmet olur**Mihneti ahir*²⁹⁰ ona vuslat olur***Âşka düşüp râhat-ı mihnet olur,******Derd-i yâr ile eder dâim surâh.***

²⁸⁵ **Irâk:** (Irah)Su kenarı. Kökler, asıllar, bünyadlar.

Uzak.

²⁸⁶ **Salah:** Bir şeyin en iyi hâli. Rahatlık, sulh, iyileşme, düzelme, iyilik.

²⁸⁷ **Sımâh:** Kulak deliği, kulak.

²⁸⁸ **Nakş:** Bir şeyi çeşitli renklerle boyamak. Resim. Tezyin etmek. Bedene batmış dikenî çıkarmak. Bir şeyin esasını araştırmak. Yaymak. Suda ıslanmış hurma. İpekle, sırma ile işleme. Mc: Hile

²⁸⁹ **İbtida:** Baş taraf. Evvel. Başlangıç. En önce, başta.

²⁹⁰ **Âhir:** Biten. Hitam bulan. Sonra gelen. Son. Sonraki

Azbî sen varsın ezelden yâr ile
Bulmadı kimse gınâyi²⁹¹ var eyle
Havb²⁹² geçersin iniler iken zâr ile
Ey Niyâzî âkibet ol yâr ile
Vahdet eder darlık olur insilâh.

²⁹¹ **Gınâ:** zenginlik, yeterlik, tok gözlülük.

²⁹² **Havb:** Fakir ve muhtaç olmak.

Zahidin savmı hevası kıldı Hakk'tan anı yâd
 Gel sözü ariften anla arif ol kalma inad
 Her zaman aşık yüzünden feth olur müşkül murad
**Müşkülüm var size ey Hakk dostları, eylen reşâd,
 Kim cevâbın vere olsun Hakk katında ber-murat.**

Zahidin destinde²⁹³ sanma hücceti burhanı yok
 Gönlü miskindir onun gerçi veli mihmanı yok
 Ol ne âlemdir ki onun talep seyranı yok
**Ol ne kesrettir ki onun haddi yok pâyânı yok,
 Kesret içinde ne vahdettir ki ona yok idâd.**

Biri ayık biri sermest biri sekran üç bölük
 "Yevme tübla"da²⁹⁴ göründü ehli iman üç bölük
 Ne sebepten oldu eyâ²⁹⁵ ruh-i insan üç bölük
**Çoktur envâi bu halkın biri insân üç bölük,
 Biri ehl-i hayme, birisi kurâ, biri bilâd.**

Ârife bu sırrı emânet çün olunmuş ey hoca
 Hakkı özünü Hakk'tır salât-ı Hakk görünmüş ey hoca
 Bu rivayet âşika Hakk'tan sunulmuş ey hoca
**Üç bölükten üç bölük dâhi bölünmüş ey hoca,
 Biri kâfir, biri mü'min biri ehl-i inkıyâd.**

"El imânu hubb'ul-vatan"²⁹⁶ dır gel remzi anla gel

²⁹³ **Dest:** f. El, yed. Mc: Kudret, fayda, nusret, galebe. Düstur. Tasallut. İkmâl. Âlî makam. Meclisin şerefli yeri

²⁹⁴ **يوم تَبْلَى السَّرَائِرُ** "Gizli işlerin ortaya çıkarıldığı günde."

(Tarık, 9)

²⁹⁵ **Eya:** f. Acaba mânasına nidâdır. "Hey, ey" gibi çağırma, nidâ, seslenme edatı olarak da kullanılır.

²⁹⁶ "Vatan sevgisi imandandır."

*Gel maarif kapısında meskenet²⁹⁷ kıl bekle gel
İş bu nakli gûş²⁹⁸ edip a'lâ mesâil anla gel*
**Kangısı Hakk'dan irâğ olmuş bunların söyle gel,
Kangısı kâdir ki Hakk emrine eyleye inâd.**

*Hakk hakikatte şeriat bu yokuş düzler nedir?
Zahidâ cananı bu can her nefes özler nedir ?
İşitir kulak ağız söyler gören gözler nedir?*

Hakk'ın iken her tasarruf bu abes sözler nedir?

Nefs ü şeytân dediğin kimlerdir eylerler fesâd.

*Emr u nehyi münker üzere bendelik kalmak nedir?
Çâr unsur²⁹⁹ şeş cihatla³⁰⁰ hoş-safâ bulmak nedir?
Ona rahminden beyandır yok iken doğmak nedir?*
**Dünyâ vü ukbâ dahi hem haşr ü neşr olmak nedir?
Bunları bildir bana hem ne dürur mebde meâd.**

*Zahir u batın ne dersem kendi ahvâlîm denir.
Gerçi Hakk adildir illâ zalime zalim denir
Herkesin efâline Mevla veli âlem denir.*

Ahirette cennet i nirân ü berzâh kim denir?

Bunların aslı nedendir olısar yevm'üt-tenâd.

*Kamilin başı belâlî câhilin fazlı nedir?
Kâmilin ikrârı haktır câhilin cehli nedir?
İşbu halkın her biri bir bend ile bağılı nedir?*
**Kahr-ü lûtfun illeti bir demenin aslı nedir,
Bu ikinin vahdeti midir acep râh-ı sedâd.**

*Ehli aşkın maksadı dost sevmede vuslatımdır
Vuslatın aslı niçin yok oldu bu hikmetimdir.
Ehli dünyanın rumuzu devlet zilletimdir.*

²⁹⁷ **Meskenet:** Miskinlik. Tembellik. Uyuşukluk. Bitkinlik. Beceriksizlik. Fakirlik. Yoksulluk.

²⁹⁸ **Guş:** f. Kulak. Mc: İşitmek.

²⁹⁹ Dört unsur: Toprak-su-hava-ateş

³⁰⁰ Altı yön

**Yani râhat ayn-ı mihnet, mihneti râhat mıdır,
Cümleden râzı mıdır Hakk ber târik-i ittîrâd.**

Arife vechi³⁰¹ Hüdâ her yerde zahir görünür.
Yek nefesde ol güzel elvan libaslar bürünür.
Yâri talibler bulunca bulmayanlar yerinür.

**Hakk Teâlâ'dan yakın insâna bir şey yok denür,
Lik bildir kim dürur Allâh ya kimdir ibâd.**

Geç hevâdan dinle pendim içegel aşk câmını
Hem "etîullah"³⁰² remzin anlayup tut emrini
Gel uyandır arif isen çeşmi canın fehmini
**"Men aref" le "mâ remeyt-e iz remeyte" remzini,
Fark ede gör mümkün ise ber-sebîl-i infîrâd.**

Hakk Habîbin fikridir çünkü devâ her derde bu
Hamdüillâh oldu zikrim "Ya Habib" her yerde bu
Azbî'nin Mısırî vücudu Mısırîya her yerde bu
**Müşkülü çoktur Niyâzî'nin veli biri de bu,
Zâhid anlasa Hakk'ı zühdü neden olur kesâd.**

³⁰¹ **Vechî:** (Vechiye) Yüz ile ilgili.

³⁰² **De** قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ

**ki: "Allah'a ve Peygambere itaat edin". Yüz çevirirlerse
bilsinler ki, Allah inkar edenleri sevmez." (Âl'i İmran,
32)**

25

Dil u cân sırrını bekler Muhammed
Cemâlin görmek isterler Muhammed
Nidâyı men aref eyler Muhammed
Yine dil na'atını söyler Muhammed,
Dil ü can mülkünü toylar Muhammed.
Bana genci³⁰³ musalla³⁰⁴ olsa mesken
Görür çeşmim haccımı ayn-i mesken
Fedâ kılsam yolu ki can ve hem ten
Ne kâdirim seni meth etmeye ben,
Kemâhi methi Hakk söyler Muhammed
Her emri kün fe kânsın³⁰⁵ cümle mahlûk
Kamuya bahşu cansın cümle mahlûk
Atayı din ve iman cümle mahlûk
Sen ol sultân-ı kevneynsin ki mahlûk
Senin medhinde âcizler Muhammed.
Neler çektin hakikatsın bu ilde
Bulunca ehli sıdkı iş bu ilde
Hüdanın fiilidir fiilin kerimide
Giyip hil'at-ı "levlâk"ı giyip
Düşüptür sâye serviler Muhammed,
Fenâ âb-ı hayat oldu sözünden
Bekâ zevki bulundu Hakk izinden
Seçilmez Hakk özü Hakk'tır özünden
Alır şems-ü kamer nûru yüzünden,
Şaşın "vel-leyl"-i yeldalar Muhammed.

³⁰³ **Genc (gencine):** f. Define, hazine. Gömülü hazine.

Kenz

³⁰⁴ **Musalla:** Namaz kılınan yer. Cami avlusunda cenaze namazı kılmaya aid yer.

³⁰⁵ **Kün fe kân:** Ol dediği olur

Cemâlin kıbledârı ruh-efza³⁰⁶
 Çü bildim kâmetindir iş bu topi³⁰⁷
 Gözündür sırrı "Sübhânellezi esrâ"³⁰⁸
Kaşındır "Kâb-e kavseyn-i ev-ednâ",
Dürründen açılır güller Muhammed.

Kapında kemterin şah yeminidir³⁰⁹
 Senin derdin hezâran derde ümittir
 Ayağın toprağı misk-i Hint'dir
Leb-i la'l-i dehânın ma'denidir,
Lisânın vahyi Hakk söyler Muhammed.

Temâşâ eyledin vahyi Hüdâyı
 Özünden eyleyen Hakk'tan nidayı
 Gülam³¹⁰ kemter ettin enbiyayı
Şu vaktin kim çıkıp gezdin semâyı,
Seni iclâle geldiler Muhammed.

Senin için zar ederdî bu dil anda
 Senin kadrini ezel bildim ben anda
 Nebiler oldular sana kul anda

³⁰⁶ **Efza:** f. (Sonlarına eklenen kelimelere) Artıran, çoğaltan mânasını verir. Meselâ: Hayret-efzâ: Hayret verici, hayret artıran.

³⁰⁷ **Top(t):**Hep, tekmil, büsbütün.

³⁰⁸ سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ

لُدْرِيهِ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ **"Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah Teâlâ noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir."** (İsra, 1)

³⁰⁹ **Yemin:** Sağ taraf, sağ el

³¹⁰ **Gulam:** Esir, hizmetçi, köle.

**Seni şâhî âlem kılıp ol anda,
Kamûsu ümmet oldular Muhammed.**
Eğer sen cürmünü³¹¹ Azbî bilirsen
İnayetler³¹² hidâyetler bulursun
Adâlet bize nazır olursa
**Ne noksan ire câhına kılursan,
Niyâzî'ye şefâatler Muhammed.**

³¹¹ **Cürüm:** :suç, isyan, günah.

³¹² **İnâyet:** yardım, lütuf, medet etmek.

*Ben sanırdım yârim ağyar olmuşum Yâ Rab Meded
Dil harap mest mest-i efkâr olmuşum Yâ Rab meded
Bir gül iken külli³¹³ pür-hâr³¹⁴ olmuşum Yâ Rab meded
**Zûlmet-i hicrinle bîdâr olmuşum Yâ Rab meded,
İntizâr-ı subh-ı didâr olmuşum Yâ Rab meded.***

Nâzeninim küllî varımdan geçip giydim aba³¹⁵

Ve âlihi hayranın oldum derd mendim müptela

Akl u fikri sabrımı yağmaya verdim dilberâ³¹⁶

Gülşen-i vaslın nesîmin irgürüp bâd-ı sabâ,

Andelîb-i bâğ-ı gülzâr olmuşum Yâ Rab meded.

Hâkk olur Hâkk'tan temaşa âşık dâna³¹⁷ garib

Özünü fark eylemeyenler çağırır Mevla garib

Kimseler kuy'unda³¹⁸ dostum olmasın sevdâ garib

Kalmışam zindân-ı cism içre bugün tenhâ garib,

Bu kafeste rûz u şeb-i zâr olmuşum Yâ Rab meded.

Kendi özüm fehmi etmezem ki olmuşam efkâr-mest

Hazret-i Allah'ı sevdim sûretâ dilber-perest³¹⁹

³¹³ **Küllî:** bütüne mensup parçalardan ve fertlerden meydana gelen, umumî, bütün, çok fazla.

³¹⁴ **Pür:** f. Çok, dolu, çok fazla, memlu, tekrar (mânâlarına gelir, birleşik kelimeler yapılır) Sâhib, mâlik. **Hâr:** f. Diken.

³¹⁵ **Abâ:** Ekseriyetle yünden yapılmış, bol giyimli bir libas. (Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemde bu libası giyerlerdi.)

³¹⁶ **Dil-ber:** f. Gönül alan, kalbi çeken. Güzel, dilber

³¹⁷ **Dânâ:** f. Bilgili, bilen, malûmatlı, âlim

³¹⁸ **Kuy:** f. Karye, mahalle, sokak. Yol. Semt

³¹⁹ **Perest:** (C.: Perestân) f. Tapan, tapınan, taparcasına seven.

Şişe-i namusu ârı eyledim çünkü şikest³²⁰

***Şol şarâbı kim anı sundun bana rûz-i Elest,
Ol zamandan mest-i hûşyâr olmuşam Yâ Rab
meded.***

Âlemi pür çünbüşüyle nazlı yarin çünbüşü³²¹

Ehl-i aşkın iki âlemde bitermiş her işi

Yaktı yandırdı firâkın âteşi ben dervişi

Her ne varsam yakar bu cânımı aşk âteşi,

Yana yana külli püryan olmuşum Yâ Rab meded.

Tıflı³²² ruh söyler ki ben her oynuna bâdaş³²³ edem

Sohbet-i hâs ile yârin sırrına sırdâş edem

Dilbera evvel senin her haline haldaş edem

Vahdet ilinde seninle yâr idim noldu bana,

Kesret içre bend-i ağıyâr olmuşum Yâ Rab meded.

Eyledi uryan ser-mest dilberim sırrın beni

Bende mahfî oldu lâ-şek³²⁴ zahidâ sırrı nebi

Azbi'ye Hakk'tan görüründü oldu sırrı ebî³²⁵

Bu Niyâzî düştü varlık câhına Yûsuf gibi,

Al elim kurtar ki nâçâr olmuşum Yâ Rab meded.

³²⁰ **Şikest:** f. Kıрма, kırılma. Kıran. Yenilme, mağlubiyet.

³²¹ **Cünbüş:** Zevk, eğlence. Hareket, kıvılcıdanma. Uta benzer bir çalgı. (Doğrusu: Cünbiş'tir)

³²² **Tıflı:** Küçük çocuk. Her şeyin cüz ve parçası. Batmaya yakın güneş. Kıvılcım.

³²³ **Badaş:** f. Mükâfat

³²⁴ **La-şek:** şüphesiz.

³²⁵ **EBU:** Peder, baba, ata,

*El-amân ey bendegân dil-nüvâz*³²⁶
*Zatın oldu âsiyâna*³²⁷ *çâre-sâz*³²⁸
*Eyleriz sana niyaz tul-i*³²⁹ *dıraz*³³⁰

Yâ ilâhî sana senden el'iyâz,

Sensin âhir cümlemize müsteâz.

Din ve hem iman senindir şüphe yok

Herkese ihsan senindir şüphe yok

Bendeyiz her an senindir şüphe yok

Derd senin dermân senindir şüphe yok,

Derdli kullara yine sensin melâz.

Her tecelliden gelir maksudumuz

Zahiru batında sen mevcudumuz

*İkrema-i ihrama*³³¹ *ma'budumuz*

Cem-i fark eylegil meşhûdumuz,

Cem-ul cem inden bize ver iltizâz.

Düşmanını dostundan alıp kaldırır

Âşıka her gizli sırrı bildirir

Ağlayan biçâreyi ol güldürür

Zevk-i küllî pâdişâhım ol durur,

Bize tevhidin ola dâim melâz.

³²⁶ **Dil-nüvâz:** Gönül okşayan

³²⁷ **Asiyana:** isyan edenlere

³²⁸ **Çâre-sâz:** f. Çâre bulan

³²⁹ **Tul:** Boy. Uzunluk. Ömür ve hayat. Uzamak.

Zaman çokluğu. Çokluk, bolluk.

³³⁰ **Dıraz:** f. Uzun.

³³¹ **İkrema-i ihrama:** Bize ikram ve merhamet eden

*Hem latîf, hem hasîb,³³² hem Habib
Ey! olan biçâreye hemdem³³³
Azbî'nin verdi bu deryamın garib
**Bu Niyâzî bendeni etme garîb,
Eyle gel tevhid-i sırfda onu şâz.***

³³² **Hasîb:** Cömert kimse. Hayır sahibi ve eli açık adam.
Bolluk yer, ucuzluk.

³³³ **Hem-dem:** f. Cancığer arkadaş.

*Kimisi güle bülbül olup zâre gelirler
Pervâne gibi aşka düşüp yâne gelirler
Azâde iken âlem efkâra gelirler*

**Şunlar ki görüp yüzünü bu dâra gelirler,
Ol ahde vefâ eyleyüp ikrâra gelirler.**

*Kiminin özünü bunda bilirler onda buluptur
Bunda seni fehm eylese göz anda buluptur
Aşkın haberin anlamayan münkir³³⁴ oluptur*

**Anlar ki ezel gözleri saçında kaluptur,
Bunda seni hiç bilmeyüp inkâra gelürler.**

*Zahid sana çün kısmet imiş kâl-i ilâhî³³⁵
Abdala³³⁶ dahi kısmet imiş şâl-ı ilâhî
Her kime nasip oldu ise hâl-ı ilâhî*

**Çeşmin kadehin nûş eden abdâl-ı ilâhî,
Ol aşk ile bu âlemi devvâre gelirler.**

*Derdine senin kim ki bugün uydu sataştı
Deryâ-yı muhît³³⁷ oldu özü âlemde taşı
Bir hane³³⁸ ki aşkın haberi geldi ulaştı
Zülfün teline anda kimin gönlü dolaştı,
Mansûr gibi meydâna girüp dâra gelirler.*

Kamil yine bu aleme kamil gelir evvel

³³⁴ **Münkir:** inkâr eden, kabul etmeyen, inkârcı, görmezden gelen.

³³⁵ **kâl-i ilâhî:** ilâhî söz

³³⁶ **Abdal:** evliyâdan ziyâde nûraniyet kazanmış ve bir anda bir kaç yerde görünebilen zatlar, dünyai alâkasını kesen ve Allah'ın sevgisiyle yoğrulmuş kişiler.

³³⁷ **Derya-yı Muhit:** ihâta eden, her şeyi kuşatan ve her şeyi içerisine alan; etraf, çevre; büyük deniz, okyanus.

³³⁸ **Hane:** Meyhane.

Bunda seni bildi ise eğer ol bilir evvel

İcrayı emir eylemede ol kılır evvel

Şol dâneleri gör biter eşçâr olur,

Sırrıyla içinden yine esmâra gelirler

Bu eğer remzi arif isen can ile bil-kıl

Bülbülü niçin râz u efgân ettire hoş-kıl

Vaktında neden çuşa gelir çağlayuben Nil

Her tohumu neden aldın ise eksen anı bil,

Her cinsi yine bittiği eşçâre gelirler.

Zahid sana bu pend-i hakikat eser etmez

Mevcut yine mevcut görünür kahr ile yetmez

Nar tohumunu niçin nar verir eyvanına³³⁹ yetmez

Hiçbiri izinden çıkıp âher yola gitmez,

Her birisi bir yol ile bazâra giderler.

Her biri niçin sırrı Hakk'a olmadı layık

Münkerine münkirdir olur çünkü münafık

Sadık yine çün sadık olur aşkla sadıka

Yoları ne var ayrı ise hep sana âşik,

Cümle seni ister sana didâre gelirler.

Gel muhtasar et Azbî yeter tûl³⁴⁰ tırâzi³⁴¹

Zâr etmede hâl ehli göz etmede nâzi

Dûr eyleyüben gezse gönül Şam Hicâzi

Elbette bu bağ içine kim girse Niyâzî,

Hârın gezüp evvel sonu gülzâre gelirler.

³³⁹ **Eyvan:** f. Köşk. Büyük salon. Büyük sofa. Divanhâne

³⁴⁰ **Tûl:** Uzatma

³⁴¹ **Tırâz:** f. " Süsleyen, donatan" anlamlarına gelir ve birleşik kelimeler yapılır.

*Eğer zahir eğer batın gönül hak haseb³⁴² halindir
Kemalin hem zevalindir zevalin hem kemalindir
Celâlin ile cemâlin hep bilindi ber-kemalindir.*³⁴³

**Soyup bin pâre eden şişe-i kalbi celâlidir,
Yine her pâresinden görünen rûy-ı cemâlidir.**

Zebun³⁴⁴ etti beni derdi elif lâm ile bu hem mim (الم)

Onun için aşka oldum veya ey dilber mim cim (جم)

Uzaktır bana sultanım hakikat vacibu't-tekrim

**Anınçün tığını çeşmin demâdem eksik etmez kim,
Yorulup yolda kalmaya o kim azm-i visâlidir.**

*Meded ey pür-cefâ dilber yeter oldu gel insaf
İnayet eyle insaf et ve dâim ayn'l-iltâfa³⁴⁵*

*Özüm mehri³⁴⁶ cihânânıdır³⁴⁷ ziyasın salmıştı etrafa
Nicesi baksun etrâfa ya ahkâfa yahut Kâf'a,*

Şu Anka kim onun gönlü nazargâh-ı hayâlidir.

Yüzün münkirlere dostum ıyân olmaz kemâyindir³⁴⁸

İşitildin yüzün vasfın, gözüm yaşı revâyındır³⁴⁹

Yüzün aşk ehline kible özün canın imânıdır

Bulunmaz lâ-mekânîdir bilinmez bî-nişânîdir

³⁴² **Haseb:** dolayı, cihetince, gereğince.

³⁴³ **Ber-kemal:** f. Mükemmel.

³⁴⁴ **Zebun:** f. Zayıf, güçsüz, âciz. Alışverişte aldanan.

³⁴⁵ **Ayn:** tıpkısı, tâ kendisi ; **Lütuf:** Rıfk ve nevâziş.

İltifatla mülâyemet üzere muâmele eylemek.

³⁴⁶ **Mehr:** Aşk, şefkat, muhabbet. Güneş.

³⁴⁷ **Cihan-bân:** f. Cihanın bekçisi, dünyanın koruyucusu olan. Allah TeâlâHükümdar

³⁴⁸ **Kemâyin:** yay gibi eğri (gizli)

³⁴⁹ **Reva:** f. Lâyük, uygun. Meydana gelmek. Gidici

Hemin ancak sana kuldur senin ehl-i iyâlidir.

Oluptur dersimiz "küllün aleyhâ hâfiz"³⁵⁰ eşya

Bize feyz ehlinden beyandır "sırrı mâ evhâ"³⁵¹

Ayn ya bâ ile zâ (Azbî)dan olupdur âlemi kübra

Dağıldı "mim" ü "sad" ü "ra" (Mısrî) bozuldu nispet-i suğrâ,

Benim bu nispetim şimdi ne mâhındır, ne sâlidir.

³⁵⁰ **إِنَّ كُلَّ نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ** "Hiçbir kimse yoktur ki, üzerinde bir gözetleyici olmasın." (Tarik, 4)

³⁵¹ **فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ** "Allah o anda kuluna vahyedeceğini etti." (Necm, 10)

*Kime ki sırrın gele yoktan ona var olur
İki cihandan geçer düşman ona yar olur
Meh³⁵² yüzünün şulesi³⁵³ her kime izhar³⁵⁴ olur*

**Aşkın kime yâr olur dâim işi zâr olur,
Dinmez gözünün yaşı yanar içi nâr olur.**

*Çünkü keremdir senin layık olan şanına
Maksudu hasıl olur kimin ki kıyar canına
Kellesini³⁵⁵ top eder aşkla meydanına*

**Sevdâ-yı zülfün kimin takılsa gerdânına,
Mansûr gibi âkibet yolunda ber-dâr olur.**

*Yüzünü her kim görür canını meftûn eder
Bağrını püryan³⁵⁶ edip didesini hun³⁵⁷ eder
Zâr-ı zebun eyleyip halini dige-gun³⁵⁸ eder*

**Leylâ-yı aşkın senin her kimi mecnûn eder,
Firkât oduna yanup her gice bîmâr olur.**

*Solunu hem sağ eder sağını hem sol eder
Bende olur şeyhına şeyhini ona yol eder
Kendi özün kendiye sanma ki ol kul eder*

³⁵² **Meh:** f. Ay. Kamer. (Bak: Mah) Senenin onikide biri.

Ay.

³⁵³ **Şule:** alev, hiddet, parlaklık, alev kırmızısı, sevgili, göz ağrısı

³⁵⁴ **Izhar:** açığa çıkarma, ortaya koyma, gösterme, belirtme.

³⁵⁵ **Kelle:** f. Kafa, baş. Ekinlerde başak. Baş gibi yuvarlak olan nesne

³⁵⁶ **Püryan:** f. (Bak: Biryân) **Biryân** f. Kebabın bir nev'i. Piran. Pürân

³⁵⁷ **Hun:** f. Kan, dem. Öç, intikam, öldürme

³⁵⁸ **Dige-gun:** f. Değişmiş, başkalaşmış, bozuk.

Varlık cibâlin kesüp dost iline yol eder,

Ferhatleyin gözünün yaşları pınâr olur.

Aşıkı kamil eden nokta yazan müşkindir³⁵⁹

Hem beni mest eyleyen şevkile zevkindir

Yere göğe sığmayan zevkıyla şevkindir

Şol İbrahim Edhem’i derviş eden aşkıdır,

Derdine düşen şâhın tahtı târümâr olur.

Koymamışım gönlümü şüphe ve teşvişliğe³⁶⁰

Canla ben talibim derviş diler yeşilliğe

Sanma ki ben mâilim³⁶¹ abâ³⁶² puşluğa³⁶³

Bende ârı terkedip girdim bu dervişliğe,

Her kim senin aşkına düştüyse bi-âr olur.

Lutf u vefa isteyen hicran olur yerine

Dertler talip olan derman alır yerine

Kahr ile ülfet çeken ihsan alır yerine

Bu yolda cânın veren cânân alur yerine,

Aşk dükkânında onun canıyla bazâr olur.

Ey gönül at şevk ile her gümanı³⁶⁴

Zerreden vechin ayan eylemişim seyrânı

Adet edindi gönül aşk ile devranı

Ey dilber-i rûhânî al koma işbu cânı,

Sevdâna düşeliden dünyâ bana dâr olur.

³⁵⁹ **MÜŞK:** (Müşğ) f. Misk. Misk kokulu

³⁶⁰ **Teşviş:** Karıştırma. Karma karışık etme. Bulandırma

³⁶¹ **Mâil:** Eğik. Bir tarafa eğilmiş. Eğri. Meyilli. Hevesli. İstekli. Düşkün. Benzer

³⁶² **Abâ:** Ekseriyetle yünden yapılmış, bol giyimli bir libas.

³⁶³ **Puş:** (isim, kaba konuşmada Farsça puşt)1 . Eş cinsel erkeklerin cinsel zevklerine hizmet eden sapık erkek çocuk. 2 . Ağır ve kaba sövgü sözü.

³⁶⁴ **Güman:** f. Zan. Tahmin. Sanmak. şüphe

*Kande ki baksa gözüm yüzün olur seyranı
Nâ'ra-i ³⁶⁵âhım kamu kapladı her meydanı
Azbî kılur ruz-u şeb aşkıyla devranı
**Terk et Niyâzî seni, bul anda o Sultanı,
Her kim canından geçer ol vâsıl-ı yâr olur.***

³⁶⁵ **Na'ra:** (C.: Na'rât) Yüksek sesle uzun uzun bağırma.

31

Yine bildim yemâne³⁶⁶ kasdın var
 Bi-gümanım³⁶⁷ zamane kasdın var
 Lutf etmek için şana kasdın var
**Ey sanem n'oldun cana kasdın var,
 Bağrımı deldin kana kasdın var.**

Sultan sultanı sultan elinde
 Bildim kahr ile ihsan elinde
 Ben bir âşıkım ferman elinde
**Başım önünde cevkan elinde,
 Çelmeden gayri ya ne kasdın var.**

Esteğfirullâh cürmümü bildim
 Âşıkım âşık olmağa geldim
 Hicr ateşiyle yandım kül oldum
**Beni gör n'oldum sararup soldum,
 Vaslın umarken hicrana kasdın var.**

Dertli uşşakı³⁶⁸ ferdâya³⁶⁹ saldın
 Akıbet beni divane kıldın
 Namus şisesin taşlara çaldın
**Bu vücudumu odlara yakdın,
 Ben de bildim biryana kasdın var.**

Hubbu masivâ hep gitti varım
 Bâğ-ı vücudumda bir gül ararım
 Senden oldu bil bu ağrım
**Tiğ-i gamzenle doğradın bağrım,
 Cism-u cânı kurbâna kasdın var.**

³⁶⁶ **Yaman:** 1.(güç, etki veya beceri) Alışılmışın üzerinde olan:2 . Kötü, korkulan:

³⁶⁷ **Biğüman:** Şüphesiz, doğru

³⁶⁸ **Uşşak:** (Âşık. C.) Âşıklar

³⁶⁹ **Ferda:** (far.) ka. 1. yarın. 2. gelecek zaman, ati. 3. ahiret, öbür dünya.

*Fenâda ey dil ne bir yâr buldun
Hiç kimse demez ya bana ne oldun
Aşkınla beni divâne kıldın
**Onmadık başım kavgâya saldın,
Pâdişâhım seyrâna kasdin var.***

*Azbî bendeni bağlattığından
Sinem-i aşkın dağlattığından
Gözüm yaşın çağlattığından
**Bu Niyâzî'yi ağlattığından,
Anlanur kim ihsâna kasdin var.***

32

Bahr-i nefesinde senâverlik ³⁷⁰ *eden can bî-haber*
Lutfu kahrından Hüdâ'nın ehl-i tuğyân ³⁷¹ *bi-haber* ³⁷²
Fî'l-meseli ³⁷³ *sırrı Hüdâdan ruhu hayvan bi-haber*
Kus-i rihlet çaldı mevt ammâ henüz cân bî-haber,
Asker-i a'zâya lerze düştü Sultan bî-haber.

Bunda her ne gördün ise onda da onu göre
Hayrı şerri yarin suâlin soralar bir bir vere
Taş toprak arasına bu vücud âhir gire
Günde bir taşı binâ-yı ömrümün düştü yere,
Can yatur gâfil binâsı oldu virân bî-haber.

Kim olursa kuş ibretle misafir bülbüle
Çün vücudu şehri içre düşe elbet galğale
Bunda her ne işledinse başına yarin gele
Dil bekâsın, dost fenâsın istedi mülk-i tenin,
Bir devâsız derde düştüm ah ki Lokmân bî-haber.

"Ente mevlâna ilâhî a'tağnâ ya rabbenâ" ³⁷⁴
Sen inâyet kıl bana "Rabbî zalemna nefsenâ" ³⁷⁵

³⁷⁰ **Senaver:** f. Medheden, öven; Çam fıstığı kozalağı veya onun şeklinde olan. Çam fıstığı.

³⁷¹ **ehl-i tuğyan:** Allah Teâlâ'ya isyan eden, azgın ve sapkın kişiler.

³⁷² **Bî-haber:** Habersiz

³⁷³ **Mesel:** Bir umumi kaideye delâlet eden meşhur söz. Ata sözü. İbretli ve küçük hikâye. Dokunaklı ve mânalı söz. Benzer. Misil. Delil. Hüccet.

³⁷⁴ "Ey Rabbimiz! sen bizim mevlamızsın, Yâ İlâhî ikrâm et"

Onun için oldu virdim "Rabbenâ ve'ğfirlena"³⁷⁶

**Bir ticaret kılmadın ben nakd-i ömr oldu hebâ,
Yola geldim lîk göçmüş cümle karbân bî-haber.**

Ya Mücîbe'ssâilin³⁷⁷ Allah kerimdir Ya Habib
Çünkü sensin her devasız müşküle hâze't³⁷⁸-tabib
Çün ümidim oldu vaslın "Rabbenâ" ile nasip

**Çün "gel" oldu yalnız girdim yola tenhâ garîb,
Dide giryân sine büryân akıl hayrân bî-haber.**

Ömür ise gayet vefasız nefsim ise hilekâr
Vechi vardır âh u efgân eylesem leyl ü nehar
Bu sebepten akl u fikrim oldu cümle târ ü mar³⁷⁹
Azığım yok, yazığım çok yolda türlü korku var,

375 قَالَ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ

الْخَاسِرِينَ "Rabbenâ, dediler, nefsilerimize zulmettik,

**eğer sen bize mağfiret etmez, merhamet buyurmazsan
şüphesiz yok ki husrâna düşenlerden oluruz"** (Araf, 23)

376 رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَاعْفِرْ لَنَا رَبَّنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ

الْحَكِيمُ "Rabbimiz! Bizi, inkar edenlerle deneme; bizi

bağışla, doğrusu Sen, güçlü olan, Hakim olansın."
(Mümtehine, 5)

377 **Müciib:** İcabet eden. Cevap veren. Sebebe kabul eden.
İstenileni kabul eden, duâyaya cevap veren (Allah Teâlâ)
Sail(E): (Sual. den) Dilenci. Fakir. Soran. İsteyen.
Akan, seyelan eden

378 **Haza:** Bu. Şu. O. Gr: İşaret zamiri

379 **Tar ü mar:** f. Dağınık, karmakarışık, perişan

Yolum alırsa n'ola ger div vu şeytân bî-haber.
İnkıyadım³⁸⁰ zerrece yok Azbiya cürmümse çok
Bana Hakk'tan ola imdad ıssı³⁸¹ vermez kara ak
Düşmüşüm bir derde onun haddi payanı yok
Yol eri yolda gerektirir çağ ve çıplak aç u tok,
Mısryâ gel dedi sana çünkü canân bî-haber.

³⁸⁰ **İnkıyad:** Boyun eğme. Muti olma. Teslim olma. İtaat etme. İmtisal

³⁸¹ **İssı/ıssı/ısı(t):**Sahip

*Ebcedde olan noktai ba'dan haberim var
 Amentüyü bildim ki bu ba'dan³⁸² haberim var
 Mahruh³⁸³ dilden zevku safadan haberim var
**Âriflere esrâr-ı Hüdâdan haberim var,
 Âşıklara dildâr-ı bekâdan haberim var.***

*Nefsin sıfatın şerh edemez bin yıl öğünün
 Menzil alamaz kibir ile bin taşla döğünün
 Derviş olamaz suretle hırka giyinenin
**Ey firkât oduna yanuben bağı delinen,
 Gel kim yarane türlü devâdan haberim var.***

*Ukba ile fâniden ola hep ferağın³⁸⁴ kim
 İrfanla cennet ola düzah³⁸⁵ durağın kim
 Yol eri özündür gözün aç görür ağın kim
**Gel ölü isen sözlerime tut kulağın kim,
 Can bahş edici nefh-i nidâdan haberim var.***

*Bu tende bu dem kalmadı hiç zerre hased
 Bir aşıkı dil hasta benim Hakk ede Meded
 Ey bî-bedel³⁸⁶ ve lemyezel³⁸⁷ ve ferd³⁸⁸ ve ehad³⁸⁹*

³⁸² ب ba harfi

³⁸³ **Mahruh:** Ayperi

³⁸⁴ **Ferağ:** 1 . (bir işten) Vazgeçme, çekilme, el çekme, terk etme. 2 . hukuk (bir mülkü) Başkasına bırakma, başkasının üstüne geçirme:

³⁸⁵ **Duzah:** f. Cehennem. Tamu. Mc: Keder. Külfet

³⁸⁶ Bedelsiz

³⁸⁷ **Lemyezel:** zâil olmaz, bâkî, dâimî olan.

³⁸⁸ **Ferd:** Tek, bir, yekta.

³⁸⁹ **Ehad:** Bir olan, her bir şeyde birliği tecelli eden Allah Teâlâ

**Âdem yüzü ol yâre mukâbil dedi Ahmed,
Bu sözde olan remz-u îmândan haberim var.**

Kim ağlar ise derdinle zevk ile gülmüş
Varını yeke verdi o kim sen şehî³⁹⁰ bulmuş
Her kim ki senin âşkın ile aşık olmuş

**Vechinde yedi Fâtihâ âyâtı yazılmış,
Âdemdeki âyât-ı Hüdâ'dan haberim var.**

Gel Azbî heman deprede gör aşkla sazı
Tahkik elinin rehberidir aşkı mecazi
Hal ehline bu söz yetişir anla bu râzı³⁹¹
**Âdem'de bulup vasf-ı ilâhîyi Niyâzî,
Ol mecma-i evsâf-i amâdan haberim var.**

³⁹⁰ **Şeha:** f. Ey pâdişah! Ey şâh

³⁹¹ **Razı:** Hoşnud, rıza gösteren, kabul eden. Boyun eğen, itaat eden

“Mutû kalbe en temûtû”n âb-ı hayvan³⁹² andadır
 Pertevi³⁹³ nurî ilâhî vechi insan ondadır
 Mebde-i sırrı maadı fehm et ol kân³⁹⁴ andadır
**Her neye baksa gözün bil sırr-ı Sübhân andadır,
 Her ne işitse kulağın mağz-ı Kur’ân andadır.**

Kâ’be’ye varamaz o kes kim şâm’ı hoş görüp kalur
 Yol eri kalmaz çün elbet haylice menzil alır
 Salik tiz-ru³⁹⁵ olan can zerre-i mürşid bilir
**Her şeye mahlûk gözüyle baksan ol mahlûk olur,
 Hak gözüyle bak ki bî-şek nûr-i Yezdân andadır.**

Arzuyu vaslı dilber her biri sevdâdır
 Herkesin bir derdi var salikin mevladadır
 Virdi hamranın³⁹⁶ firakı bülbül şeydadadır
**Kesret-i emvâca bakma cümle bir deryâ dürur,
 Her ne mevci kim görürsün bahr-ı ummân andadır.**

İzzeti sohbette bulmak sohbeti izzette hem
 Firkati vuslatta bulmak vuslatı firkatte hem
 Zilleti devlette bulmak devleti zillette hem
**Vahdeti kesrette bulmak, kesreti vahdette hem,
 Bir ilimdir ol ki kamu ilm-ü irfân andadır.**

Ruyi dildârı görünce çehre-i a’daya³⁹⁷ bak

³⁹² Ab-ı hayvan: Hayat suyu

³⁹³ **Pertev:** (Pertav) f. Ziya, ışık. Atılma, sıçrama, hız

³⁹⁴ **Kân:** f. Bir şeyin menbaı. Kuyu. Kaynak. Mâden ocağı. Bir keyfiyetin. (niteliğin) bol olarak bulunduğu kimse.

³⁹⁵ **Tiz-ru:** Tez olan

³⁹⁶ **Hamra:** (Müennes) Çok kırmızı, kızıl renk. Şiddet ve meşakkatli geçen yıl. Şiddetle olan ölüm. Arap olmayan cinsten. Yüzü kızarmış kadın.

Tâ müsemmaya erince ruz-u şeb esmaya bak

Yedi esmayı bilince gel yedi deryaya bak

İbret ile şeş cihetten görünen eşyâya bak,

Cümle bir âyînedir kim vech-i Rahmân andadır.

Nâ -murad³⁹⁸ kalıp cihanda her murada eren ol

Ağlayan ağlatan oldur hem gülen güldüren ol

Alan oldur veren oldur hem bilen bildiren ol

Söyleyen ol, söylenen ol, gören ol, görünen ol,

Her ne var âlâ ve esfel bil ki cânân andadır.

Herkese kendiye öz özüdür şüphesiz

Hem etî'ullâh rumuzu pir özüdür şüphesiz

Her ne söz kim işitirsen Hakk sözüdür şüphesiz

Mazhar-ı tammı veli Âdem yüzüdür şüphesiz,

Küh-ü zâtı hem sıfâtı cümle yeksân andadır.

Vechi kâmilden iyandır³⁹⁹ kâmile levh u kalem

Yedi ayetle hakikat şerh eder Kur'ânı hem

Fehm eden bu remzi oldu hâcı -i beyt-ül haram

Haşr u neşr ile Sırât u dûzah u mâlik azab,

Hem dahi Rıdvân u cennet hûr u gilmân andadır.

Âşikân bir zerre içre seyr eder cân mülkünü

Cân olan seyran eder elbette bütün mülkünü

Aradan kaldır yıkılsın Azbî sen ten mülkünü

Görünen sanma Niyâzî' nin heman sen mülkünü,

Gönlü bir virânedir genc-i pinhân andadır.

³⁹⁷ **A'da:** En zâlim, en çok düşmanlık eden.

³⁹⁸ **Na-murad:** f. Mahrum kalan, muradına eremeyen

³⁹⁹ **Ayan:** (İyân) Aşikâr. Belli. Herkesin bilebileceği ve görebileceği.

*Bu sözümlü cana yaz ehli dilin perveri
Büsbütün âlem geçer aşk yolunda kemteri
Ey şeriât rehberi ve mağfîret serveri*

**Ey târikat erleri ey hakîkat Pîrleri,
Bir haber verin ol bî-nişân kandedir.**

*Kandedir Hakk'ın ile kim dedi Hakk' bil
Kandedir yârin gülü kandedir âşk bülbülü
Kandedir sırrı Ali kandedir vechi veli*

**Kandedir dostun ili kande açılır gülü,
Dost bahçesi bülbülü gül-i handân kandedir.**

*Ey Hakkı birdir kimden aldın haberi
Kimdir olan Âdemin aklı ile rehberi
Kandedir sırrın nuru kandedir nurun ferî⁴⁰⁰*

**Aradım bahr-u berri bulmadım ben bu sırrı,
Cism ü candan içeri gizli sultân kandedir.**

*Bende niçin bendeye bende olur bendedir
Küfrü ile sıdkın yeri söyle bana kandedir
Süret-i ahsen⁴⁰¹ niçin erde değil zindedir*

**Mademki can tendedir ten canla zindedir,
Amma nidem bilmedim cânâ cânân kandedir.**

*Azbî'ye mihmân olan sîne sîne can olan
Mümine ihsan olan kafire tuğyan olan
Bâis-i⁴⁰² hicran olan dertlere derman olan*

**Niyâzî' ye can olan sırrında sultân olan,
Din-ü hem imân olan ol bî-mekân kandedir.**

⁴⁰⁰ **Fer:** bir aslın neticesi, uzantısı.

⁴⁰¹ **Ahsen:** En güzel. Çok güzel

⁴⁰² **Bais:** (Ba's. dan) Gönderen. Sebebi olan. İcab ettiren.
Yeniden yaratan. Ölülerini tekrar diriltiren.

36

*Aşk haberin cahile söyleme küfr eyleme
Sen özüne hizmet et el kapısın bekleme
İkrarını muhkem kıl her bir sözü dinleme
**Ey gönül gel ağlama zâri zâri inleme,
Pîrden aldım haberi ol bî-nişân sendedir.***

*Sendedir Hakk'ın ili Hakk demiş Hakk'a beli
Sendedir canın gülü sendedir aşk bülbülü
Sendedir sırrı Ali sendedir vechi veli
**Sendedir dostun ili sende açılır gülü,
Söylesen bu can bülbülü gül-i handân sendedir.***

*Nefsi her kimin akli ola rehberi
Nefs ile akli nider Hakk'tan olan haberi
Sendedir Hakk'ın nuru sendedir nurun ferî
**Gezme gel bahr-u berrî kendinden iste sırrı,
Cism-ü cânâ hükmeden gizli sultân sendedir.***

*İkilikten geçüp te bir bildinse meskeni
Kaldın ise aşkla can gibi bakîyetini
Mahvettinse özünden gittiyse mâ-i menî⁴⁰³
**Anladınsa sen seni, bildin ise cân u teni,
Gayri ne var ey gönül cân u canân sendedir.***

*Canla kim dinledi şîirini ben hayrânın
Ol dahî nûş eyledi katresini vicdânın
Azbî yüzünden oku manasını Ku'ânın
**Ten tahtıdır bu cânın, can tahtıdır cânânın,
Ey Niyâzî şüpheşiz ol bî-mekân sendedir.***

⁴⁰³ **Mâ-i menî:** Erlik suyu

Kimi hiç gelmeyip mekri âl eyler⁴⁰⁴
Kimisin güldürüp sâhibi mâl eder
Kiminin gözü yaşını sel eyler
Hakk'ın kullarını bâzı kul eyler,
Anı kul eylemez yine ol eyler.

Görenler yârini ağyar içinde
Olurlar şaduman⁴⁰⁵ efkâr içinde
Bu remzi fehmeden deyyâr⁴⁰⁶ içinde
Alan veren O dur bâzâr içinde,
Kimin bây ve kimini yoksul eyler.

Kimini aşkla kılmış o mecnun
Kiminin gözlerinden akıtır hûn⁴⁰⁷
Kimini eylemiş bin derde meftun
Kiminin bakırını eder altun,
Kiminin altunun kara pul eyler.

Kimin kılmış durur küfr ü gümanda
Kimin ikrar ile ahd ü imanda
Kimini rûz u şeb âh u figanda
Kimini güldürür dâim cihânda,
Kiminin âh u efgânın bol eyler.

Kiminin akıtır sükker⁴⁰⁸ dilinden
Kiminin hep cihan aciz elinden

⁴⁰⁴ **Âl:** Sülâle, soy, hânedan. Akrabâ ve taallukat. Yaz sıcaklarında su gibi görünen serap. Hile, tuzak

⁴⁰⁵ **Şadüman:** (şâd-mân) f. Mesruriyet, sevinçlilik. Mesrur, bahtiyar

⁴⁰⁶ **Deyyar:** Bir kimse. Ehad. Yurt sahibi birisi. Manastır sahibi.

⁴⁰⁷ **Hun:** f. Kan, dem. Öç, intikam, öldürme

⁴⁰⁸ **Sükker:** şeker.

Kiminin hiç kaza gitmez yolundan

Kiminin sevdiğin alur elinden,

Kiminin erini alır dul eyler.

Kimisi dâima kılmakta feryad

Kimisi bendeye bend olmaz azad

Kimini eylemiş izzetle dîl-şâd⁴⁰⁹

Kimine istemezken verir evlad,

Kimi ister ona yâd oğul eyler.

Kimini eylemiş derd ile şeyda⁴¹⁰

Kimin bir habbe için halka rüsvâ

Kimini akılla kılmış tûvana⁴¹¹

Kimi bulmaz giye cüldan abayı,

Kiminin atına atlas çul eyler.

Kimi muhtaç iken verir haracı

Kiminin derdi yok a'la mizacı

Kiminin derdi var bulamaz ilacı

Kiminin tatlı balın eder acı,

Kiminin acısın tatlı bal eyler.

Kimi mihnet bucağında eder razı

Kimi yar ile hem dem "leyse fî-d'dârı"⁴¹²

Kimi mâlın gamma⁴¹³ kimisi dinara

Kimin bülbül eder güle kılur zâr,

Kimin pervâne-veş yakıp kül eyler.

Gönül bahr-i maânîye⁴¹⁴ talip çık

Cevâhir bul çıkarma alma boncuk

⁴⁰⁹ **Dil-şad:** f. Sevinmiş. Kalbi hoş olmuş

⁴¹⁰ **Şeyda:** f. Tutkun. Divane. Çok sevğiden hâsıl olan hal.

⁴¹¹ **Tûvana:** f. Güçlü, kuvvetli.

⁴¹² **Dünyada (şey) yok**

⁴¹³ **Gamm:** Keder, tasa, dert, elem, kaygı

⁴¹⁴ **Bahr-i maânî:** Manalar Denizi

*Hakikat katresin bul ona gir çık
Eder ak güneşin gâh kara balçık,
Kara bakçığı açar gâh göl eyler.*

*Kimisi zabtu rabtı eyler icra
Kimisi bende olmuş halka dâna
Kiminin yok elinde nesne asla
Kimi İsâ nefestir eder ihyâ,*

Kimi Deccâl olup sağa öl eyler.

*Kiminin hem demidir derd ü matem
Kimini eylemiştir reşâd⁴¹⁵ u hürrem⁴¹⁶
Kimine sükkeri helvâ olur sem⁴¹⁷*

*Çürüğü sağ edip sağı çürük hem,
Solu sağ ve sağı gâhi sol eyler*

*Gâhi âdem eder gâhi devi kerdem⁴¹⁸
Gâhi iyi kem⁴¹⁹ olur kâhi olur cim⁴²⁰
Gedâyı cem⁴²¹ eder gâhi gedâ hem⁴²²*

*Ayağı baş eder, başı gâh ayak,
Dili kulak, kulağı hem dil eyler.*

*Ayırır bülbülü gâhi gülünden
Sular gülü gâhi bu can bülbülünden*

⁴¹⁵ **Reşad:** Hak yolda yürümek. Doğru yolda olmak. Doğru yolu bulup ondan sapmamak. Aklın kuvvetli olması.

⁴¹⁶ **Hürrem:** f. Sevinçli. Mesrur. Şen. Ferahlık veren. Taze ve hoş. Güler yüzlü.

⁴¹⁷ **Semm:** Zehir, ağrı

⁴¹⁸ **Kerdem:** Şişman ve kısa boylu olan adam.

⁴¹⁹ **Kem:** f. Az, noksan, eksik. Kötü. Fenâ. Ayarı bozuk. Fakir, hakir.

⁴²⁰ **Cim:** Gulamperest olan kimse.

⁴²¹ **Cem:** toplama

⁴²² **Hem:** f. Birlikte, beraber olmak mânasını ifade eder.

Kimin malını alır elinden
Çıkarır gâhî yoldan nice yolcu,
Gahî yolcuyu göstermez yol eyler.

Biliriz münkeri bize inse senden
Bezer⁴²³ olduk sofinin hevesinden
Göründüm şeş cihâtın haymesinden⁴²⁴

Anâsır ipliğin tab iğnesinden,
Geçirüp onu bu bunu şol eyler.

Cefâsı dilberin oddan beter od
Bu remzi bil yine yine oddan beter od⁴²⁵
Cehennemde meğer bulunmazmış od
Yeli gâhî letâfetle eder od,
Odu gâhî kesâfetle yel eyler.

Sana esma görünmezse müsemma
İki âlemde kaldın gitti a'ma⁴²⁶
Çi- fâyda⁴²⁷ sonra kalsın âh u efzâ⁴²⁸

Hurûf-ı carre gibi cümle eşyâ,
Birbirine uzanıp el eyler.

Hüner maksuduna Azbî vusuldür
Hicab olan kişide bu gönüldür
Bu cennet dediğim kalbe duhuldür⁴²⁹
Bu sözün Yunus'u Mısırî değildir,
Lûgaz bunda muammâsın ol eyler.

⁴²³ **Bezer** :Gevezelik, boşboğazlık, çok konuşmaklık.

⁴²⁴ **Hayme**: Çadır.

⁴²⁵ **Od**: t. Ateş, nar

⁴²⁶ **A'ma**: Kör. Gözü görmeyen. Manevi körlük,

⁴²⁷ **Çi**: (Çe) f. Ne? Nasıl? (Soru edatı) Taaccüb ve hayret yerinde de kullanılır

⁴²⁸ **Efza**: f. (Sonlarına eklenen kelimelere) Artıran, çoğaltan mânasını verir.

⁴²⁹ **Duhul**: İçeri girme. İçeri dahil oluş.

Sure-i seb-ul mesânî⁴³⁰ vechinin şanındadır
 Her ne var âlî ve esfel sırrı iz'ânındadır
 Suret-i mahşer görürsün cümle seyranındadır
**Kadedir cehl ile zulmet nefsi su'bânındadır,
 Kadedir ilmiyle hikmet bil anı cânındadır.**

Bir bilir âşık olan can rahatı ile zilleti
 Her işin bite özünden kutba etme minneti
 Dersini gel Hakk'tan öğren at bu zahir hücceti
**Zûlmet-i cehli bırak sen iste nûr-i hikmeti,
 Cennetin zevkin dilersen cümle irfânındadır.**

Yâr ile yardı özün sen ben dedin beyana sen
 Çün şarabı sırrı içtin aşkla mestane sen
 Mazharı Nur-i Hüdâ'sın şemine pervane sen
**Sûreta bu harman-ı âlemde sen bir dânesin,
 Mâ'na yüzünde ne kim var cümle harmânındadır.**

Ölmedinse olmadın sen rahmetin mahrumusun
 Alleme'l esma-i öğren fâninin kamusun
 Kabri tende çünkü oldun rahmetin mahrumusun
**Zâhirâ ahkâm-ı eflâkin velî mahkûmusun,
 Bâtınâ ây gün felekler cümle fermânındadır.**

Gel şeriattan kuşan tığın kibar⁴³¹ ol nefesine
 Her ne emreylese aksin ile var ol nefesine
 Çâr anasır kalasında hem karar ol nefesine
**Al ele çevkân-ı zikri hem süvâr ol nefesine,
 Kapa gör tevhid topunu çünkü meydânındadır.**

⁴³⁰ Fatiha Suresi

⁴³¹ **Kibar:** (ara.) ka. 1. duygu, davranış ve hareket bakımından ince, zarif, nazik, çelebi. 2. büyük cömert, asil, zengin. 3. şık, seçkin. 4. büyükler, ulular. 5. kibirli.

*Sen siva deryasına ceyhun⁴³² gibi akmayı ko
Kimseyi kimseden alıp kimseye çıkmayı ko
Kendi özün idrake gel sen hem ili yıkmayı ko
**Saykal ur mir'ât-ı kalbe taşraya bakmağı ko,
Sen sana bak cümle âlem halkı divânındadır.***

*Şeyhin izin bırakma Hakk izin bir hoş gözet
Dilberi görmek dilersen yüzün bir hoş gözet
Söylme halt⁴³³ kelâmı her sözün bir hoş gözet
**Bil ki vech-i Hakk'a mir'âttır özün bir hoş gözet,
Men aref sırrındaki ma'den senin kânındadır.
Çün sana "nahnü kaseмна"⁴³⁴ remzi oldu***

⁴³² **Ceyhun:** (tür.) er. 1. orta asya'da Amu-derya'ya arap ve farslıların vermiş olduğu ad. 2. Tevrat'a göre cennetin 4 nehrinden biri.

⁴³³ **Halt:**1 . Bir şeyi başka bir şeyle karıştırma. 2 . teklifsiz konuşmada Uygunsuz söz söyleme, uygunsuz iş yapma. 3 . teklifsiz konuşmada Uygun olmayan, beğenilmeyen şey: **Atasözü, deyim ve birleşik fiiller** :halt etmek; halt karıştırmak : halt yemek

⁴³⁴ *أَهُمْ يَتَسَمُونَ رَحْمَةَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ
بَعْضًا سُخْرِيًّا وَرَحِمْتَ رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ*

mı taksim edip paylaşıyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında Biz taksim ettik; birbirlerine iş gördürmeleri için kimini kimine derecelerle üstün kıldık; Rabbinin rahmeti, onların biriktirdikleri şeylerden daha iyidir.” (Zuhruf, 32)

*rehnüma*⁴³⁵

Dilberin cevri hakikat ehline ayn-ı vefa

Arif isen sırrını nadan verme Azbî'ya

“Küntü kenzen” remzini buldunsa sen Mısriyâ,

“Külle yevmin hû” yu anla kim senin şânındadır.

⁴³⁵ **Rehnüma:** f. Yol gösteren. Kılavuz.

39

*Kal ile kıl*⁴³⁶ *ehlinin hali perişan olur*
Derdi hicre sabr eden malik derman olur
Pirine teslim olan kabil-i erkân olur
Dervîş olan kişinin sözleri ümrân olur,
Sâlik-i Hakk olanın râhına bürhân olur.

Nefsine uyan kişi özünü şeytan eder
*Yüzünü görsem diyen subhdem*⁴³⁷ *efgan eder*
Yokluğu her kim duyar özünü sultan eder
Her seher efgân edüp bülbülü hayrân eder,
Dideyi giryân edüp sinesi büryân olur.

Çünkü tecelli eder dostunu anar iken
Onun işi ah olur hem demi hicri figan
*Kande bakar yârini anda görür ol ıyan*⁴³⁸
Şem-i cemâle döner pervânedir âşikûn,
Zanneder ol câhilün devriyle isyân olur.

Hırs iline şah olan nefse uyan kişiler
*Valih*⁴³⁹ *hayran olur âşkî tuğyan kişiler*
Yok ile varlık eder sırra dolan kişiler
İlm-i ledün dersini ârif olan kişiler,
Hasta dil olanların derdine Lokman olur.

Kâmil olur şüphesiz ahd ile kulu güden
Kendi özün bir eder pirin yoluna giden

⁴³⁶ **Kal u kıl:** "Dedi denildi" şeklindeki nakiller. Dedikodu, boş konuşmalar

⁴³⁷ **Subhdem:** f. Sabah vakti.

⁴³⁸ **Ayan:** (İyân) Aşikâr. Belli. Herkesin bilebileceği ve görebileceği.

⁴³⁹ **Vâlih:** Keder ve hüznle akı gitmiş, şaşırılmış, hayrette kalmış.

Dilber imiş fark eden hayr ile şerri eden
Beyt-i dili pâk olur zıkr-i Hakk'ı işiten,
Sabr-u karârı gider işleri devrân olur.

Azbî yüzün isteyen kande bulupdur senin
Kendi özün bilmeze kande kaluptur senin
İçi ile taşını⁴⁴⁰ aşkın oluptur senin
Sanma Niyâzî özün derviş oluptur senin,
Derviş olan kişiler şöylece sultân olur.

⁴⁴⁰ **Taşı: Dışı**

40

Hakk ile Hak olmak için ayn-ı vefa halvettedir
 Pes bil anâsır habbesi rengin kiba⁴⁴¹ halvettedir
 Gel geç bu ak karadan terk-i siva halvettedir
**Bu halvete bakma güzâf zevk-u safâ halvettedir,
 Halvetle kıl içini sâf nûr-i ziyâ halvettedir.**

Kaydı fenâ ve bâki çün aradan evvel kaldırır
 Sana hakikat sazını teslim eder Hakk çaldırır
 Evvel seni çok ağladır ammaki sonra ki güldürür
**Nefsini sana bildirir ölmezden evvel öldürür,
 Yokluk yolunu duygurur fakr-u fenâ halvettedir.**

Ak ve karayı önünden alır mekânsız bî-eser
 Bin yıl çağırısın bak divanda sana olmaz nazar
 Bu manayı her kim duyar verir hakikatten haber
**Deryâ olup durmaz coşar talazlanup baştan aşar,
 Kendisini bilmez şaşar aşk-ü hevâ halvettedir.**

Bu âb u ateş hâk-i bad⁴⁴² verilip vaslın arar
 Hem dağ ve sahra içre Nil ü Fırat eder leyl ü Nehar
 Bu ne felek ins ü melek aşkınla buldu karar
**Encüm ile şems-ü kamer âteşlere düşmüş yanar,
 Yer oturup gökler döner arz-u semâ halvettedir.**

Nâm-u nişânın kalmasın bildiklerin cümle bırak
 Gel giy fenânın câmesin⁴⁴³ ola fenâ sana durak
 Âşk ehlinin gel ey gönül meydana gel yalın ayak
**Aç gözünü ibretle bak birdir kamu yakın irak,
 Deprenmez olur dil dudak vasl u likâ halvettedir.**

⁴⁴¹ **Kiba:** Süprüntü.

⁴⁴² **Âb u ateş hâk-i bad:** Su, ateş, toprak ve hava

⁴⁴³ **Came:** f. Evde giyilen bol elbise. Elbise, çamaşır.
 Sevb, libas

*Kâr eylesin derd u elem âlemde devlet isteyen
Canın verip vuslat alır hikmetle himmet isteyen
Meydana gel zilletle izzetle rif'ât isteyen*

***Firkâtte vuslat isteyen mihnette rahat isteyen,
Vuslatta işret isteyen ayş-ü bekâ halvettedir.***

*Gülşen bilirsen Azbî'ya âlemde zecr⁴⁴⁴ külhani⁴⁴⁵
Kulhanda kesret vahdetten eyle safây-ı gülşenî
Gafil yabanda gezme gel senden iste sen seni
**Terket Niyâzî sen seni bir eyle gel cân-u teni,
Duysam diyen Hakk sırrını sırr-ı Hüdâ halvettedir.***

⁴⁴⁴ **Zecr:** Menetme, engel olma. Nehyetme. Zorlama, zorla yaptıрма. Önleme. Sıkma. Kovma. Eziyet etme. Angarya olarak çalıştırma. Köpek balığı. Çağırma. Sürme

⁴⁴⁵ **Külhani:** f. Serseri, çapkın, âvâre **Külhan:** f. Hamam ocağı. Hamamda su ısıtmak için ateş yakılan yer.

41

Dersi onun "leyse fî-'d-diyâr"⁴⁴⁶ olur
 Hemdemi yâri onun dildâr olur
 Kesret içre yârana ağyar olur
**Kim ki aşkın dârına ber-dâr olur,
 Cümle uşşâk içre ol serdâr olur.**

Olmasa ehli şeriat ahret
 Merhamet Hakk'tan yeter Hakk merhamet
 Ehl-i aşk eyler rivayet sende et
**Bunda uşşâkı yakan od âkibet,
 Nâr-ı İbrahim gibi gülzâr olur.**

Arife bu söz iyandır ârifan
 Ben tevekkül bendesiyim Hakk beyan
 İbn-i vaktim bilmezem ıssı ziyânı
**Bunda ağyâr kesretinden kurtulan,
 Vahdet illerinde vâsl-ı yâr olur.**

Derdine em⁴⁴⁷ bilmedin hazık isen
 Ehl-i derd olmakla layık isen
 Dinle dersim aşık-ı sâdık isen
**Korkma Tâmudan eğer âşık isen,
 Bülbül olanın yeri gülzâr olur.**

Pirinin sözü ile amel olanın
 Devlet-i irfana nail olanın
 Sırrı yezdân ile kâmil olan
**Cennet-i irfâna dâhil olanın,
 Kande baksa gördüğü didâr olur.**

Bilmeyen Hakk'tan cevabı veremez
 Gitmeyen maksuda asla eremez
 Ol hakikat güllerini deremez

⁴⁴⁶ Dünyada (şey) yok.

⁴⁴⁷ Em: ilâç, merhem.

Gözsüz olanlar o yüzü göremez,

Anı gören hep "ulül-ebşâr" olur.

Bed- endiş⁴⁴⁸ kimse ile hâllenme kim

Aklın ile kavlini⁴⁴⁹ kullanma kim

Tellili dibalar⁴⁵⁰ giyip sallanma kim

Dünyânın lezzâtına aldanma kim,

Bir gün ola cümle zehr-i mâr olur.

Çün nasihat dinlemezmiş ru-siyah⁴⁵¹

Hem demi yâri olur hicriyle âh

Akibet bu saltanat ola tabah⁴⁵²

Sen gerekse ol cihânda pâdişâh,

Bir beş on günde o târümâr olur.

Hızır ola daim refikin hem rehin

Subh-dem⁴⁵³ bekledim habibin dergehin

Yüzünü görmek dilersen o mehin⁴⁵⁴

Tâc-ü tahtı kulluğuna ol şehin,

Verir isen devletin tekrâr olur.

Masiva bendine olma kayd u bend

Gel necasetten taharet kıl Meded

Kim ola adın senin ferd ü vahid

Ger kabul oldunsa şâh oldun ebed,

Kande böyle assılı bazâr olur.

⁴⁴⁸ **Bed-endiş:** f. Kötü fikir sahibi, fena düşünen.

⁴⁴⁹ **Kavl:** Anlaşma. Sözleşme. Konuşulan söz. Söz cümlesi. İtikad, delâlet. Tarif. İlham

⁴⁵⁰ **Dîbâ:** f. ipekli kumaş.

⁴⁵¹ **Ru-siyah:** f. Kara yüzlü. Ayıby olan

⁴⁵² **Tabah:** Kuvvet

⁴⁵³ **Subh-dem:** f. Sabah vakti.

⁴⁵⁴ **Mah:** (Meh) f. Senenin onikide birisi. Yirmisekiz, yirmidokuz, otuz veya otuzbir günlük zaman. Gökteki ay. Kamer. sevgili

*Bu sözümü arif olan okuryazar
Ehl-i hal yoklukta olmuş şehriyar
Cümle varlığın sen ile târumar*⁴⁵⁵

***İllâ tâc-u taht'a olmaz vasl-ı yâr,
Âdet oldur ona cân işâr olur.***

*Hayr ile şerri bilirsın mameza*⁴⁵⁶

Ki tecelliden teselliden ola

Mısrî'den sana nasihat Azbî'ya

Kim ki kendin yoğ ederse, Mısrîyâ,

Yokluğun tâ gâyetinde vâr olur.

⁴⁵⁵ **Târümâr:** dağınık, karmakarışık, perişan

⁴⁵⁶ **Mameza:** Geçen veya geçmiş şey. Geçmiş zaman.

Mazi

*Yezid*⁴⁵⁷ *mezid*⁴⁵⁸ *doğar bir vasi' yerdır*
*Bu dünya dedikleri zeyb*⁴⁵⁹ *bî ferdır*⁴⁶⁰
Münkir ezelden köreltmiş kördür
Erimiz erdir Pîrimiz Pîrdır,
Karamız nûrdur yerimiz Tûr'dur.

Her yerde zahir görmeyin piri
Zan eder başkadır şeytan piri
Kimine özünden yoksa haberi
İsteyen yâri izlesun Pîri,
Pîrden ayrılan Hakk'dan ayırır.

Mest u hayranım eğlenmez kârım
Sırsız bilmez zahid esrârım
*Hakk'tan söylerim Hakk'tır güftarım*⁴⁶¹
Pîrdır envârım Hakk'dır etvârım,
Düşmanım bî-şek Hakk'dan ol dûrdur.

Taşradan ister dilde mihmânı
Kâmil geçinir gör şu seyranı
Kaplamış anı küfrün ısyanı

⁴⁵⁷ **YEZİD:** (H: 26-64) Hz. Muaviye radiyallâhü anhın oğlu ve Emeviye Devletinin ikinci halifesi. Şam'da doğdu. Zamanında Kerbelâ hâdise-i elîmesin meydana gelmesine sebep olandır.

⁴⁵⁸ **MEZİD:** yezidin tekrarıdır.

İLÂVELİ TEKRARLAR, bir kelimenin başına ilâve ses veya bir hece getirilerek yapılır: *adam madam, ev mev; apaçık, büsbütün, dümdüz, kapkara, mosmor, yemyeşil* vb.

⁴⁵⁹ **Zeyb:** (Zîb): Zinet, süs. Düzgün, iyi elbise.

⁴⁶⁰ **Fer:** f. Işık, parlaklık, zinet, süs. Fazl ve vakar. İktidar; şevket, kuvvet. bir aslın neticesi, uzantısı.

⁴⁶¹ **Güftar:** f. Sözler, lâkırdılar

Şol ki Süfyânî arttı tuğyânî,

Oldur şeytânî bir gözü kördür.

Yerde gökte yok gözedir Hakk'ı

Zi-ruh bî-ruhsuz⁴⁶² durur Hakk'ı

Şeytana dönmüş ere, der Hakkı⁴⁶³

Azdırır halkı bezdirir Hakk'ı,

Kizbi çok sıdkı bindebir yokdur.

Hubbu sivâyı at er ol sende

Olma sa⁴⁶⁴ et yek-dil⁴⁶⁵ efgende⁴⁶⁶

Azbî meyli koy dehri⁴⁶⁷ ferzende⁴⁶⁸

Mısırî'nin dinde izzeti zinde,

Cümle millette Hamzavî hordur.

⁴⁶² **Zi-ruh, bî-ruh:** ruh sahibi, ruhsuz

⁴⁶³ **Hakkı:** Hakk'a mensup kişi

⁴⁶⁴ **Sa** (-Sây) f. Sürücü, süren. f. Benzetme edâtı olan "âsâ" nın hafifletilmişidir. Meselâ: Anber-sâ Anber gibi.

⁴⁶⁵ **Yek-dil:** f. Bir, münferid gönül

⁴⁶⁶ **Efgende:** f. Yere atılmış, düşürülmüş. Yıkılmış, yıkık. Bozulmuş, tahrib edilmiş. Biçare, zavallı, düşkün.

⁴⁶⁷ **Dehri:** zamana bağlı olarak devre âit, zamanla ilgili

⁴⁶⁸ **Ferzend:** (C.: Ferzendân) f. Yavru. Çocuk. Veled

43

*Olanlar âşkla fâni olur elbette meydanı
Bu rahın mest u hayranı verir esrarı vicdanı
Kimin kim vardır irfanı ol kadri insanı
**O yolların mugeylânı âşıkların gülistânı,
Hicâzın yolu karbânı ne güzeldir, ne güzeldir.***

*Ayağı tozunu görmek ne güzeldir, ne güzeldir,
Habibini can ile sevmek ne güzeldir, ne güzeldir,
Onun vaslına ermek ne güzeldir, ne güzeldir,
**Çıkıp hüccâc ile gitmek ne güzeldir, ne güzeldir,
Yolunda cânı terketmek ne güzeldir, ne güzeldir.***

*Eden arz-ı kemâlatı bulur gönlünde ol zatı
Bulanlar aşkta halâtı bilir fenni⁴⁶⁹ kerâmâtı⁴⁷⁰
Bilen sırrı Makâlat'ı⁴⁷¹ talep eyler cehâlatı*

***O yolların riyâzâtı eritir hep hatî'âtı,
Visâlin haccı lezzâtı ne güzeldir, ne güzeldir.***

*N'ola kim âşıkım dersem sivanın⁴⁷² leşkerin⁴⁷³ kırsam
Cemâlin bağına girsem açılmış güllerin dersem
Hakikat menzile ersem yoluna can u baş versem
**Medine şehrine varsam Habîbin ravzasın görsem
Eşiğine yüz sürsem ne güzeldir, ne güzeldir.***

*Cefâsı yaktı dilleri bana güldürdü elleri
Kokar hakikat gülleri ağlar bu can bülbülleri
Hüdâ'nın bazı kulları gelir mahlûka yalvarı⁴⁷⁴*

⁴⁶⁹ **Fenn:** Hüner. Mârifet. San'at. Tecrübe. İlim. Nevi, sınıf, çeşit, tabaka.

⁴⁷⁰ **Keramet:** (Keramet. C.) Kerametler.

⁴⁷¹ **Makalat:** (Makale. C.) Makaleler. Söz ve yazılar. Bahisler. Burada bahsedilen belki Hacı Bektaş'ın Makalatı olabilir.

⁴⁷² **Siva:** Başka, gayrı, diğer.

⁴⁷³ **Leşker:** f. Asker.

Geçip ol yüce belleri çıkarsak başa yolları

Görünse Kâ'be illeri ne güzeldir, ne güzeldir.

Görenler nur-i siyah'ı olur aşıkların mâhı

Bulanlar doğruca râh-ı vücudunun olur şâhı

Figân u zâr edip gâhi nice ben etmem ahı

Nebilerin nazargâhı, Velîlerin karargâhı,

Görürsem Kâbetullahı ne güzeldir, ne güzeldir.

Gözüm ağlarken gülse her işi Azbî'nin bilse

Sivânın cündünü⁴⁷⁵ kırsa sinemde yâreler olsa

Niyazî'ye nasip olsa varıp maksudunu bulsa

Bana yârim merhamet kılsa salınsa yanıma gelse

Safâ u zevk ile dolsa ne güzeldir, ne güzeldir.

⁴⁷⁴ Yalvarmak

⁴⁷⁵ **Cünd:** Er, asker. Ordu. Bir kimsenin yardımcıları. Şehir.

44

*Rasûlün şerini gütme ne güzeldir, ne güzeldir,
Netice ahdin gözetmek ne güzeldir, ne güzeldir,
Fenâ ve bekâyı terk etmek ne güzeldir, ne güzeldir,
**Ey Allâhım seni sevmek ne güzeldir, ne güzeldir,
Yolunda baş ve cân vermek ne güzeldir ne güzeldir.***

*Dilî maksuda ermek gönülden ağlar iken gülmek
Ayağı izini görmek tozuna yüzünü sürmek
Visali dilbere ermek yoluna vârını vermek
**Şol ism-i zâtını sürmek visâlin gülün dirmek,
Cemâl-i pâkini görmek ne güzeldir ne güzeldir.***

*Beyan olsa kamu sırlar bilirse cümle sözler
Eğer kışlar ve ger yazlar gönülse vaslını özler
Aradan kalksa bu nazlar murada erse dilbazlar ⁴⁷⁶*

***Sürüp dergâhına yüzler döküp yaşı yere gözler,
Bir olsa gice gündüzler ne güzeldir, ne güzeldir.***

*Bu dehrin varına düşmek yoğu var ile değişmek
Dahî yar ile barışmak varıp menzile erişmek
Senin derdine sataşmak firakın narına düşmek
**Visâlin derdine düşmek yanup aşk oduna pişmek,
Sonunda sana erişmek ne güzeldir, ne güzeldir.***

*Bu Azbî'ye cefa kılmak varıp bir gayrısın bulmak
Gözüm yaşını çağlatmak sinemi nâz ile dağlatmak
Var mı beni ağlatmak dahi ferdalara salmak
**Niyâzî yârini bulmak yanında eğlenüp kalmak,
Varup bir ile bir olmak ne güzeldir ne güzeldir.***

⁴⁷⁶ **Baz:** f. Yeniden, tekrar oynatan, oynayan, geri ve arka tarafa doğru... gibi manalara gelir. Kelimenin sonuna veya baş tarafına getirilerek kullanılan bir "ek" dir. Meselâ: Ateşbâz : Ateşle oynayan
Dilbaz: Gönül ehli; 1. etkili ve güzel söz söyleyen. 2. etkili ve güzel (sözler, konuşma tarzı)

45

*Celâli kibriyayı vârina cebbâr olandan sor
Hüdânın ism-i settârın dahi settar olandan sor
Dil-i biçâre ki derdi dili bimar⁴⁷⁷ olandan sor*

**Rumuz-u Enbiyâ-yı vâkıf esrâr olandan sor,
Enel-Hakk sırrını candan geçüp ber-dâr olandan sor.**

*Hazne-i hâceti doldur hedeften gözünü ayırma
Erince vaslı dildâre gece gündüz hemân⁴⁷⁸ durma
Yapış dâmeni maksuda meded bi-ma'na⁴⁷⁹ yorulma*

**Yürü var ehli-i tecridi alâik ehline sorma,
Anı cân u cihânı terk edüp deyyâr olandan sor.**

*Tariki aşkta ey çengi düdüğünü çalmak istersen
Heman bir özüne oyna dürüst kul salmak istersen
Vücutun kaydını çekme eğer var olmak istersen*

**Gâhi kahr-ü gâhi lutfun kemâlin bilmek istersen,
Fenâ ender fenâda yoğ olup hem var olandan sor.**

*Bu vechu'llâhı âdemden ihanet ehli anlamaz
Evi olsa sekiz cennet kasavet ehli anlamaz
Hakikat sırrını zâhit kabahat ehli anlamaz*

**Dilâ bu Mantık'ut-tayrı fesâhat ehli anlamaz,
Bunu ancak ya Attâr veyahut Tayyâr olandan sor.**

*Eşeklik etme yüklenme riyayı zahid u takvayı
Feragat eyle kavgadan veli buldun müsemmayı
Çü gördün Azbî mevlâyı müsemma sorma esmayı
Anadan doğma gözsüzler kemâhi görmez eşyâyı
Niyâzî vech-i dildârı ulül-ebâr olandan sor.*

⁴⁷⁷ **Bimar:** (C.: Bimârân) f. Mariz, hasta, alil.

⁴⁷⁸ **Heman:** f. Derhâl, hemen, acele olarak, çarçabuk, o anda

⁴⁷⁹ **Bi-ma'na:** Manasız

46

Her ahbine sadıkların eğlencesi tevhid olur

Vaslına dil yanıkların eğlencesi tevhid olur

İhsanına layıkların eğlencesi tevhid olur

Hakk'ı seven âşıkların eğlencesi tevhid olur,

Aşk oduna yanıkların eğlencesi tevhid olur.

Zâr etmede can bülbülü arz olmakta Hakk'ın gülü

Eser onun için aşk yeli akar gözümde gam seli

Şeyhin görür Hakk'tan veli candan olur onun kulu

Duramaz isim sürer dili sorar müdâm doğru yolu.

Gerçek ere diyen belî eğlencesi tevhid olur.

Bilen hakikat sözünü yârinden dönmez yüzünü

Bulan gönül yıldızını bayram eder gündüzünü

Hakk eyler onun yüzünü bulur yolun düzünü

İzinden ayırmaz gözünü canla tutar sözünü,

Görmeğe iver yüzünü eğlencesi tevhid olur.

Meydanı aşta şehri yâr cân ile hem başı kıyar

Çevkanla topu kapar "enel hakk" dava kılar

Doğru yolu daim sorar yarasına merhem arar

Halkın arasından çıkar tevhidi görmeye can atar,

Bülbül gibi daim öter eğlencesi tevhid olur.

Mâh ile sâli⁴⁸⁰ terk eder hayr u balı⁴⁸¹ terk eder

Berr⁴⁸² ile bahri terk eder ehli iyalı terk eder

Mal ü menâlin terk eder ehl ü iyâlin terk eder,

Eldeki kali terk eder eğininde şalı terk eder

Hâl ile kâlin terk eder eğlencesi tevhid olur.

Veli kapısın beklesin Allah gülünden koklasın

Kalbinde yâri yoklasın sırrı gönülden saklasın

Derdin kime ya söylesin bilmez ne edip hem neylesin

⁴⁸⁰ **Mâh:** ay. **Sal:** Yıl, içinde bulunulan yıl.

⁴⁸¹ **Balı:** Eski, köhne.

⁴⁸² **Berr:** toprak, yeryüzü, yer

***Dünya u ukbâ perdesin ardına atar cümlesin,
Ko mâsivâ eğlencesin, eğlencesi tevhid olur.***

*Kulu olur yoldaşının hiç yârî olmaz nâşının
Kaydı gerekmez başının din ü iman teşvişinin
Azbî gibi dilrişinin⁴⁸³ canla Hakk dervişinin
**Mısırî'ye uyan kişinin gider çürüğü işinin,
İçindeki can kuşunun eğlencesi tevhid olur.***

⁴⁸³ **Dil-riş:** f. Dertli, kalbi yaralı, gönlü yaralı.

Âh dil düz çeker sanma ki kalakana⁴⁸⁴ değer
 Böyle karşı komadın aşık ah yânedir
 Çünkü can almaz vermez ya niçin kâne değer
**Esecek bâd-ı sabâ aklıma san şâne değer,
 Zirâ ol esrâr-ı dil zülf-ü perîşâne değer.**

Hali ahvali beyan her kişinin er kişinin
 Çünkü averesi oldu görünen cümbüşünün
 Rehi aşkında senin derdinle dervişinin
**Leb-ü dendânı hevâsiyle akan gözyaşının,
 Birisi mâ'nâda bin lü'lü ü mercâna değer.**

Rehi aşkında senin olmayı dava kılanın
 Bellidir her kişinin gerçi var mı yalanın
 Aşık hasta dilin derdli canın alanın
**Gam-ı hicrî ile âhı ona âşık olanın,
 Çıkar eflâke iner tâ yedi nîrâna değer.**

Tâc ile tahtı dağladı nice peyk⁴⁸⁵ gurrelerinin⁴⁸⁶
 Ola mı cahil ile farkı bu dem terrelerin⁴⁸⁷
 Arkası çün yere gelmez bilirem harrelerin⁴⁸⁸
**Yüzünün mihrine karşı dolaşan dürlerinin,
 Birinin nûru nice mihr-i dirâhşâne değer.**

Yüce gör kadrini sen aşkla etmek basanın
 Birliğe postu döşer adettir pek basanın
 Yüzünü görmeğe gel aşkla sen basanın

⁴⁸⁴ **Kalak:** Can sıkıntısı. Gönül darlığı. Kararsızlık. Zahmet. Meşakkat

⁴⁸⁵ **Peyk:** f. Bir şeyin etrafında, ona tabi olarak dönen. Seyyare. Haber ve mektup getirip götürün

⁴⁸⁶ **Gurre:** Parlaklık. Her şeyin başlangıcı.

⁴⁸⁷ **terre (f)** :yeryüzü, toprak, kara, yer, dünya

⁴⁸⁸ **Harre:** (C.: Hırâr-Hırârât-Harrun) Kara taşlı yer.

**Eşiğinde baş urup sıdk ayağın berk basanın,
Başı arşa ayağı kürsî-i Rahmâna değer.**

İşidir her ne desen fehm ile hayvan kulağı
Vardır âşıkta dilâ din ile iman kulağı
Kimde gem olsa şehâ hubbelli⁴⁸⁹ irfan kulağı
**“Limen-il mülk” nidâsın işiten can kulağı,
Anı cânından işitir yine cânâne değer.**

Sırrı esrarı ilâhî bu dem dilde bulan
Eremez Kâbe'ye ol Şam'ı bulup yolda kalan
Bir olur aşıkta çün hayr ile şer küfr ü iman
**Ol nidâyı işitir “men arefe” vâkıf olan,
Lîk ol mâ'rifeti sanma her insâna değer.**

Görüp ol yârini yârin göre yârin bilîşe
Göre ol yârini ân dem ona yaran alışa
Azbî yarından erer yârini yarın görüşe
**Sana bir cezbe Niyâzî ki o dosttan yetişe
Dükeli ins ile cinne olan ihsana değer.**

⁴⁸⁹ **Hubbe:** Dostluk.

*İhsânı feravan et cennet yolunu göster
Hem sohbetim irfan et zillet yolunu göster
Gel derd ile derman et rahat yolunu göster
**Yâ Rab bize ihsân et vuslat yolunu göster,
Sûrette koma cân et uzlet yolunu göster.***

*Ey Mâliki kudret sen kıl bendene kim şefkat
Feth ola bana hikmet ihsanına yok gayet
Lutfunla edip himmet halime ola rahmet
**Eyledi hevâ gâret oldu işimiz âdet,
Dergâhın ulu gâyet kudret yolunu göster.***

*Meylimi safâdan kes yârimi cefâdan kes
Gönlümü nizadan kes hırsımı beladan kes
Kalbimi devadan kes zevk ile sefadan kes
**Neşsimi hevâdan kes, kalbimi riyâdan kes,
Meylimi sivâdan kes halvet yolunu göster.***

*Lutfunla münasip kıl yolunda mücazip⁴⁹⁰ kıl
Nâîli merâtib⁴⁹¹ kıl sırrına sahip kıl
İhsanına vacip kıl aşkım dahi galip kıl
**Candan sana tâlip kıl her tâate râğip kıl
Bir Pîre musâhib kıl hizmet yolunu göster.***

*Bahşet dem-i İsâ'yı der görmeğe mevtayı⁴⁹²
Arzet bana cây⁴⁹³ göster tene Mûsâ'yı
Arz ile müsemmâyı geldim sana ağlayı
**Tâ'lim edip esmâyı bildir bize eşyâyı,
Duymaya "Ev ednâ" yı hikmet yolunu göster.***

⁴⁹⁰ Cezbeli

⁴⁹¹ **Meratib:** Mertebeler. Basamaklar. Kademeler.

Dereceler

⁴⁹² **Mevta:** Ölümler. Ölmüşler. Cenâzeler

⁴⁹³ **Cây:** f. Yer, makam, mevki.

*Kimde görüne deyyâr⁴⁹⁴ dervîş olur ahir-kâr
Zevk olur ona efkâr yâr olur ona ağyar
Göründü ona her var kim oldu ülü'l ebsar⁴⁹⁵
**Hâr içre biter gülzâr, zâr içre doğar envâr,
Her şeyde tecellîn var rü'yet yolunu göster.***

*Yârin bula gurbette sahip-kadem ülfette
Âlim ede sohbetta arif olan elbette
Azbî gam mihnette rahat bula zillette
**Şu kim ola vuslatta, halvet bula celvette,
Bu Mısırî'ye kesrette vahdet yolunu göster.***

⁴⁹⁴ **Deyyar:** Bir kimse. Ehad. Yurt sahibi birisi.
Manastır sahibi.

⁴⁹⁵ Basiret sahipleri

Ânın kim yoksa salâhı kuru meydânı neylerler
 Acep nefsinden acizler gam-ı şeytanı neylerler
 Selâmet menzili çün kim fenâdır şânı neylerler
**Bilenler vech-i cânânı bu cism ü cânı neylerler,
 Görünse şemsin envârı meh-i tâbânı neylerler.**

Niçin gizlenmedi belli sıfatından münafıklar
 Görür heer yerde şerrin ehli Habibinden cüdalıklar⁴⁹⁶
 Sülûk arsa-i aşkta vücudu gamla yanıklar
**Bugünkü cennet-i irfâna dâhil olsalar uşşâk,
 Yarınki va'd olan hûri veya gılmanı neylerler.**

Ne sırdandır ki cinsi ile kişi eyler acep sohbet
 Garibi vaslı dilberden beyandır âteşi garib
 Kamu zerrat ile zâtın sıfatından ulu hikmet
**Bugün âmâ olan yarın dahi âmâ olur elbet,
 Aça gör cân gözün kim bî-basar nâdânı neylerler.**

Neden içinde derc oldu ulûm-u hikmeti Mahmud
 Niçin esma müsemmadır müsemma hücceti mevcûd
 Niçin her yerde zahirdir hakikat cismi nâ-mevcud⁴⁹⁷
**Sülûk ehline insan sohbetin bulmak durur maksud,
 O sohbet kim bulunsa sohbet-i hayvânı neylerler.**

Bulanlar merdi meydandır veli postun tarikçe
 Veli der kim göründü ise hakikatten şeriatçe
 Bulan ey dil tarikatte kemali sa'yi hizmette
**Gönül duymazsa vicdân ile Allah'ı hakikatçe,
 Mücerred dildeki ilmi veya irfânı neylerler.**

Elin çek böyle himmetten riya ve ucb ola onda
 Kemal gösterse sohbetten riya ve ucb ola onda

⁴⁹⁶ **Cüda:** f. Ayrılık. Ayrılmış.

⁴⁹⁷ **Na:** Farsçada nefy edatıdır. Müsbet mânâyı menfi yapar. Kelimenin başına getirilir. Meselâ: Nâ-ehil

N'olur bu arzı hikmetten riya ve ucb ola onda
Ne hâsıl şol ibâdetten riya ve ucb ola anda,
Gider şirki gönülden Hakk'a kim tuğyânı neylerler.
Özündür Mescid-i Aksa sözündür "Gul kefa bi'llâh"⁴⁹⁸
Eğer hemrenk oldunsa hakikat hoş rasülüllâh
Görünür sana her yüzden okursun "fî emâni'llâh"⁴⁹⁹
Salât-ı ehl-irfân kiblesidir "semme vech-ullâh"
O veche kul olanlar tâat-ı noksânı neylerler.
Eğer ahının mevlâyı duyup hem-sâza⁵⁰⁰ uydunsa
Sivâyı cismi hakkanî edip düşmanı duydunsa
O rûyun sırrına Azbî sen mahrem oldunsa
Niyâzî "küntü kenzen" sırrını kendinde buldunsa,
Süleymen tahtını, ya hikmet-i Lokmân'ı neylerler.

⁴⁹⁸ Allah Teâlâ sana kafidir.

⁴⁹⁹ Allah Teâlâ'ya emanet olun

⁵⁰⁰ **Hem-saz:** f. Uyan, uygun, muvafık, münâsib.
Arkadaş, refik, arkadaşlık.

50

Kimi İsâ der kimi Mûsa acep cahil nedir

Cümlemiz Allah bir der arada batıl nedir

Ehli hikmetten sual et alemle gafil nedir

Ey gönül Mecnûn kimdir zahiren âkil nedir

Gâhi habs u gâh ıtlak olmadan hâsil nedir

Kim ki Hakk'ı tanıdı Hak olmadı ehli-i acep

Kimdir Allah'ın rızasın etmeyen eya talep

Kimdedir Hakk'ın umuru kimdedir emri celp

Bunca kavgalar ki oldu geldi geçdi gitdi hep

Bâ'is-i kavga nedür bildün mi hiç asıl nedir

Terk edip cahilliğini irfana fetva verdiler

Ehli aşkı başka hâlet içre çünkü gördüler

Her biri kulu bulup bir yere dirildiler

Zülfî sevdasıyla âlem birbirine girdiler

Vade-i bezm-i visale kim erer vâsıl nedir

Çünkü ol ruhu revanım⁵⁰¹ kıldı isbatı makam

Kıldı kendi ehli vecde eyledi arz-ı kelam

Kondular bir gayrı devre eyleyüp birbir kıyam

Etdi binyüz birde bin bir hikmetin cümle tamâm

Oldı tekâmîl-i fazilet seyr edün kâmil nedir

Ömrü Nuh ve sabrı Eyyüp ve şehidi Yahya gibi

Hükmü Yusuf zâr-ı Yakup muciz Musa gibi

Azbî her yüzden göründü çün yed-i beyza⁵⁰² gibi

Meryem ü İsâ vü Mehdî Âdem ü Havva gibi

On iki yaşındadır Mısırî aceb hâmil nedir

⁵⁰¹ **Revan:** f. Giden, akıcı. Derhal. Ruh, can. Nefs-i nâtika. Edb: Su gibi akıp giden güzel söz

⁵⁰² **Yed-i beyzâ:** Musa Aleyhisselâmın mu'cize olarak gösterdiği beyaz ve parlak eli. Bu tabir mecaz olarak keramet ve hârikulâde haller ve meziyetler hakkında kullanılır

51

*Nice bir yahşi yaman söyleye bu il nice bir
Nice bir olmaya sen bendeliği al nice bir
Nice bir eylesin hayr işe ihmal nice bir*

**Nice bir mekr-ü hiyel nikbet-i Deccâl nice bir,
Nice bir ey dini yok mezhebi yok dâl nice bir.**

*Nice bir putun ola dinde bu hal ile nice bir
Nice bir şayi⁵⁰³ ola halka bu ahval nice bir
Nice bir kârın n'ola haltla⁵⁰⁴ ef'âl nice bir*

**Nice bir adlû katl fitne-i ihyâ edesin,
Beni öldür sunayım boynumu gel çâl nice bir.**

*Âlemin halkına kalk nevale doldur dense
Köhne-i dünyayı alıp dinini öldür dense
Zülümle ahireti cenneti kaldır dense*

**Hükmü şer-i dahi kendine uydurdun ise,
Hâkimin hükmü yeter fitne ile âl nice bir.**

*Terk edip fıskı bugün taatiyla alışalım
Gel şeriatla seninle biricik buluşalım
Arsa-i Hakk'ta salât güzünü gel salışalım
Hâzırım ben hünerin var ise gel görüşelim,
İlm-i Ledün okunu güzünü gel sâl nice bir.*

*Zahida oldu cihanın şerefi gündüz ile
Görmüşem Hakk'ı bugün Hakk gözüyüm Hakk gözüyle
Azbî ya hemdem ola kimki netice öz ile*

**Şerr-i Deccâli def-i mümkün ola mı söz ile
Mısrıyâ var ise hâlin o yeter kâl nice bir.**

⁵⁰³ Şayi': (Şüyu'. dan) Duyulmuş, işitilmiş, şüyu' bulmuş, herkesçe bilinmiş.

⁵⁰⁴ **Halt:** Karıştırmak. Münasebetsiz söz söylemek. Bir şeyi bir şeye karıştırmak. Hatâ etmek

52

Âşıkım eyler isem iftihar
 Gördü gözüm çünkü yüzün âşikâr
 Etme kerem eyle beni Şir⁵⁰⁵ mesar⁵⁰⁶
Oldu yüzün subh-i senin ey nigâr,

أَنْفَجَرَ يَنْفَجِرُ أَنْفَجَارُ

Oldu gönül şerha gibi yareli
 Ben sır ile sır evine gireli
 San⁵⁰⁷ ölüyüm sana gönül vereli
Kalmadı bu dilde seni görelî,

اِصْطَبَرَ يَصْطَبِرُ اِصْطَبَارُ

Sana yakın oldu iman küfr ile
 Seni arar her biri bir emr ile
 Yakar tenim hicr ü gamı kahr ile
Lutfedüp etme beni bin cevri ile

اِخْتَبَرَ يَخْتَبِرُ اِخْتَبَارُ

Kimse senin karışamaz vermene
 Mâil imiş can ile dil handene⁵⁰⁸
 Kılma cefâ bend u efgendene
Sana atâlar yaraşur bendene,

اِفْتَخَرَ يَفْتَخِرُ اِفْتِخَارُ

Bab-ı tevekkülde durup bekledin
 Gerçi gönül hayli zaman inledin

⁵⁰⁵ **Şir:** f. Aslan. Süt.

⁵⁰⁶ **Mesar:** (Meserret. C.) Sevinçler, meserretler. Sürurlar. Zevkler

⁵⁰⁷ **San:** f. "Benzer, andırır" mânâlarına gelerek birleşik kelimeler yapılır.

⁵⁰⁸ **Hande:** f. Gülme, gül

Bunca zaman oldu nedip neyledin

Yetmişe vardı yaş eyledin,

اِحْسِرَ يَحْسِرُ اِحْتِيارٌ

Ferd ü ehad Azbî'ye birdir ehad

Zahir u batında ehad hem ebed

Lutfuna çün olmaya hadd ü ehad

İtme Niyâzî gedâyî meded,

اِنْتَظِرْ يَنْتَظِرُ اِنْتَظَارٌ

Ey gönül namusu arın kandedir
Şadumansın⁵⁰⁹ âh u zarın kandedir
Vaslı yarsın elde varın kandedir
Ey garib bülbül diyârın kânedir,
Bir haber ver gülizârın kânedir,
Çünkü sen âşk ile berdâr⁵¹⁰ olmadın
Yok iline varuben vâr olmadın
Mâil yâri vefâdar olmadın
Sen bu ilde kimseye yâr olmadın,
Var senin elbette yârin kânedir.

Bilmedi hiç kimse hoş adın senin
Arttı günden güne feryadın senin
Âh u efgânın oldu mu'tadın senin
Aşk içinde kimdir üstâdın senin,
Bu senin sabr-u karârın kânedir.

Vahdet-i fehm eyleyip halvettesin
Bir enisin yok aceb hasrettesin,
Rahatı terk eyledin mihnettesin,
Gece gündüz bilmeyüp hayrettesin,
Yâ senin leyl-ü nehârın kânedir.

Cümle âlem mâil olmuş sözüne
Ne göründü güle karşı gözüne,
Ne büründü baktığınca özüne,
Kimse mahrem olmadı hiç râzına,
Bilmediler şeh-süvârın kânedir.

⁵⁰⁹ **Şadüman:** (şâd-mân) f. Mesruriyet, sevinçlilik. Mesrur, bahtiyar.

⁵¹⁰ **Berdar:** f. Asılmış, yukarı kaldırılmış. Tutucu. İtaat edici ve ettirici. Meyveli. Meyve verici olan.

Azbî'i ağlar iken güldür diler
Gökte uçarken seni indirdiler,
Çâr-ı unsur bendlerine urdular,
Nûr iken adın Niyâzî dediler,
Şol ezelki itibârın kâindedir.

Kimi inkâr eder beni kimi Yezdân görür
Kimi puthâne der beni kimi zıllı ⁵¹¹ rahman görür
Münkerlere put kendiyim ârif olan kur'ân görür
Halk içre bir âyineyim herkes bakar bir an görür,
Her ne görür kendi yüzün ger yahşi ger yaman görür.
Bu dilberi kân u kerem bu san'atı her bâr ⁵¹² eder
Hiç suçu yok bir kimsenin sorsak ona deyyar ⁵¹³ eder
Görse beni bir ehli hal Hakk'tır bana ikrar eyler
Şol câhil-ü nâdânı gör örter Hakk'ı inkâr eder,
Kâmil olanlar kâmilin herbir sözü bürhân görür.
Neşimledir cenkim gönül münkirlerle cidâl ⁵¹⁴ değil
Her ne ceza kılsın bana kimdir bana mahal değil
Ne zem olsam zarar değil ne medh olsam efdal değil
Medh ile zemmi âlemin kıymette bir hardal değil,
Hâr o durur harmanda ol buğdayı kor saman görür.
Umura ⁵¹⁵ nazar eylersen Hakk'tan onu anla dolu
Can u gönülden zerrenin bekle kapısın ol kulu
Bir pirin tut dâmenini hizmet eyle anla yolu
Tuttu rikâbın ârifin nice salâtin-i ulu
Kâmil olan sultânı gör dervişi ol sultân görür.
Hayvanı görse bu gözün hayvanı ko insana bak
Olmak dilersen ehl-i aşk âşk ehline bir tane bak
Her gördüğün kemter kula arif isen merdane bak

⁵¹¹ **Zıllî:** Gölge ile alâkalı.

⁵¹² **Her-bar:** f. Her defa, her kere

⁵¹³ **Deyyar:** Bir kimse. Ehad. Yurt sahibi birisi. Manastır sahibi.

⁵¹⁴ **Cidâl:** sözle mücâdele, ateşli konuşma; muhârebe; cenk; kavga, mücadele, çarpışma, çekişme.

⁵¹⁵ **Umura:** (Emir. C.) Emirler. İşler. Hususlar. Maddeler.

***Dervîşi Hakk yakmış iken anı yakan sultâna bak,
Hamam içinde dilberi görmez gözü külhân görür.***

*Kuş dilini fehm eyledi ki âşık kitabın okudu
Çünkü eminim âdemim Mevla sırrı bende
Azbî cevân ederdin sen kevn u mekân hiç yoktu
**Ol dilberin Mehdî adı sükker durur halka tadı,
Mısırî çeker bu mihneti ol râhatı Rahmân görür.***

Gönlümde benim nefisle hayli kederim var
 Dünyada dahi hırsla⁵¹⁶ yer yer eserim var
 Bidim feleğin devrini ondan haberim var
**Esmâ-i ilâhiyyede bî-had hünerim var,
 Her demde semâvat-ı hurûfa seferim var.**

Mevlâyı o kim bilmedi dini ebedi yok
 Bir duzaha⁵¹⁷ düşmüş ki halasa mededi yok
 Her kim ki Hakk'ı bilmedi onun ahadi⁵¹⁸ yok
**Gönlüm göğünün yıldızdır hiç adedi yok,
 Her burçta benim bin güneş bin kamerim var.**

Âşık olana hak nazarın vermese iz'an⁵¹⁹
 Devri feleği anlamayan devr ile hayvan
 Derc oldu kamu âleme bu ilmile irfan
**Âlimler ebced hacesi olmak olur âr,
 Alçak görünen ebced'e âli nazarım var.**

Âdem yüzüne can gözünü açtı gelip bak
 Hep bildiğini ârif isen cümle bırak yak
 Mestane olan elbet eder keşfi "enel hakk"
**Arş u semâvatı ulûmun budur el-hak,
 Hem dahi zemininde tükenmez güherim var.**

Fehm eyleyemez âşık olan zülümle kesri
 Taş yağsa ne eder fehm edemez mucib zecri⁵²⁰
 Her can bu dili anlayamaz epsem⁵²¹ ol Azbî

⁵¹⁶ **Hırs:** Saklamak, Aç gözlülük. Tamahkârlık. Kızgınlık. Şiddetli istek, arzu. Azgınlık

⁵¹⁷ **Duzah:** f. Cehennem. Tamu. Mc: Keder. Külfet.

⁵¹⁸ **Ahadi:** Tek, yalnız. Birlere âid, birlere mensub.

⁵¹⁹ **iz'an:** Basiret. Anlayış. Teslim olup itaat etmek.

Akıl. Zekâ. İnanç. İdrak. Bilmek

⁵²⁰ **Zecri:** Cebren, zorlayıcı olarak.

***Bununla bir oldu dem-i İsrâ ile Mısrî,
Gönlüme dahi ne gelirim ne giderim var.***

⁵²¹ **Epsem/epsera:**Suskunç

56

Senden benim umduğum sanma bu gün vefâdır

Senden kim vefânla bana aynı cefadır

Senin bekâ sandığın vallâhî hep fenâdır

Vallâhî Deccâl senin emeklerin hebâdır,

Çalıştığın sihirlere ha bir kuru kavgâdır.

Âyine-i kalbini etme paslı pür keder

Kaydı fenâyı unut bil bu iş muteber

Zevk-i fenadan bugün çek elini ey püser⁵²²

Muhittir Allâh seni her işin ol halk eder,

Mekr-i Hüdâ'dan sakın bal sandığın belâdır.

Olma ölü kişi hâk⁵²³ gibi özün toz et

Bul bir kâmil ehli hal ikrar u iman kıl söz et

Nefsin ile rezil ruhunu gider bezet⁵²⁴

Müstedricün keydini keydin içinde gözet,

Kazma derin kuyuyu boyunca var kazadır.

Hırsla nefsin unut gele Hüdâ'nın cezbesi

Ruhu besle meded⁵²⁵ arşa çıka rutbesi

Dokunmasın pek sakın sana siva güllesi

Hasmını da bir gözet var mı sana hilesi,

Bî-hod olandan sakın kim sâhibi Hüdâdır.

Lemâyı Hakk'tan sana çünkü eser çok ise

Âyine-i kalbi sil dilde keder çok ise

Sende eğer ey kişi ilm-i haber çok ise

Dud-ı kazzın askeri her ne kadar çok ise,

Bezzâyâ girince ol asker ona gıdadır.

⁵²² **Püser:** (C.: Püserân) f. Erkek çocuk, oğul.

⁵²³ **Hâk:** f. Toprak. Turab.

⁵²⁴ **Bezemek(t):**Süslemek,tezyin etmek. Bezenmek(t) Süslenmek.

⁵²⁵ **Meded:** İnyet, yardım, imdad, eman. Eyvah.

*Gel bu sivan eridir nara özün yakma kim
Âşık u mâşuk birdir anı iki sanma kim
Azbî biçâre-i Hakk'dan ayrı sanma kim
**Çamurda sen Mısrî'yi çok gördükçe basma kim,
Mazlûma sen kıyarsın Allâh sana kıyâdır.***

Âkil isen ey gönül bir teftiş eyle
Evvelince pirin dergahını bekle
Nefs haklar isen bendimi dinle
**İnile ey derdli gönül inile,
Ehl-i derdin inleyecek çağıdır.**

Döne yaşınla değirmen aşkla
Sana külhan ola Gülşen aşkla
Bulmaya çünkü fenâ ten aşkla
**Gel timâr et yareni sen aşk ile
Yarelerin onulacak çağıdır.**

Kim şeriat içre ol bilmez edep
**Şol ki gafletle yatup etmez talep,
Gövdesinde yok mu ola canı aceb.
İşte vahdet gülleri açıldı hep,
Bülbülün efgân edecek çağıdır.**

**Gel edin bülbül idin sen bülbüle
Sen nedîm idin ezel ol şâh ile
İmtihân için gelip sen bu il'e.
İnlemek sana yaraşur derd ile
Hem gözün kan ağlayacak çağıdır.**

Vaslı yari subhdem⁵²⁶ ister bu ten
**Yok kararı gönlümün bilmem neden,
Kasd eder bin pâre ola bu beden,
Var ise gitmek gerek bu areden,
Aslına azmeyleyecek çağıdır.**

⁵²⁶ Subhdem: f. Sabah vakti.

Oku azbî “ve hussile mâ fî’s-sudur”⁵²⁷

***Ey Niyâzî dünyâda etmez huzûr,
Şol kişi kim olmaya ehl-i gurûr,
Hakk’ı anla etmeden bundan ubûr,
Mevtin elçisi gelecek çağıdır.***

⁵²⁷ وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ : “Kalplerde olanlar ortaya konulduğu zaman.” (Adiyat, 10)

*Bu "ene'l hakk" davasıdır bunda oynar başlar
Onun için göremez hurşid⁵²⁸ yüzün huffaşlar⁵²⁹
Hak sözü etmez kabul münkir olan kallaşlar⁵³⁰*

**Âteş-i hicrinle can durmaz figâna başlar,
Kaynayup akar ol âteşle gözümde yaşlar.**

*Aslı fer'i kandedir gel sor beni yakan odun
Yerde gökte meskeni yok gör beni yakan odun
Âlemi ihrak⁵³¹ ederdı bil beni yakan odun
**Zerresi zâhir olaydı ger beni yakan odun,
Âlemi uçtan uca yakaydı hep âteşler.***

*Herkesin halini beyan haktır kemâlin rütbesi
Yanında fânusu hayal içre hakikat şem'ası⁵³²
Âlemi kıldı ihata zât-ı Hakk'ın lem'âsi⁵³³*

**Harfe savte dokunaydı bu iniltim şemmesi,
İnler idi yer ü gök dağlar ile hep taşlar.**

*Âşıkın bir kârı var meydân içinde gizlidir
Hırka-i şalım gibi erkân içinde gizlidir
Küfrünle dinim benim iman içinde gizlidir
**Âteşim yâşım iniltim cân içinde gizlidir,
Zâhirimde yok içimde hâsıl oldu yaşlar.***

*Nârıyım Nemrûd'un illâ Halîl'e zezem
Bendedir sırrı Âdem Safî'den Ekrem
Yine sırrımdır benimle her demde hemdem
Bî-kesem bu âlem içre sırrıma yok mahrem,*

⁵²⁸ **Hurşid:** f. Güneş. Afitab. Hur. Mihr. şems.

⁵²⁹ **Huffaş:** Yarasa. Gece kuşu.

⁵³⁰ **Kallaş:** Kalleş. Hileci, döneç.

⁵³¹ **İhrak:** yakmak, yandırmak, ateşe atmak

⁵³² **Şem'a:** Işık, çıra. Nur. Muma batmış fitil.

⁵³³ **lem'a:** ışık, parıltı, parlama, parıldama.

Bilmedi derdim benim ne kavm u ne gardaşlar.

Fani dünyanın diriğa⁵³⁴ handesine⁵³⁵ aldanan

Âlem-i süflide kaldı devletine aldanan

Kimi ender fenâdır buldu ulvîde mekân

Hâlîme haldâş olan hem sırrıma sırdâş olan,

Cümle dağıldı başımdan kalmadı haldâşlar.

Lâ ve illâ dan gönül geç bundadır sırrı aceb

Ne kaçâr zahm-ı⁵³⁶ habibden ne arar zahma⁵³⁷ tabib⁵³⁸

Herkes bir güzele baksa yâr ayn-ı rakîb

Mahv-ı sirra düştü çün dil bunda ben oldum garib,

Yalnız kaldım tükendi kalmadı koldâşlar.

Nuru esrâr-ı hakikat zerreden yüz gösterir

Hak Süleymanı ararsın katreden yüz gösterir

Afıtab-ı⁵³⁹ tab-ı âlem⁵⁴⁰ şem'adan yüz gösterir

Vech-i mutlak günde yüzbin çehreden yüz gösterir,

Yerde gökte anı yazar cümleten nakkaşlar.

Azbî'yi nefsinden alır lanet senin deyü racim

Bir elifle birbirine girdi cânâ ayn ve mim

Nâs-ı hâsın maksudu çün oldu lâm mim cim

Nicesi tâkat getürsün ona karşı Mısırî kim,

Adın işitmekle düştü halka bu savaşlar.

⁵³⁴ **Diriga:** f. Yazık, eyvahlar olsun!

⁵³⁵ **Hande:** f. Gülme, gül

⁵³⁶ **Zahm:** ehli ehlileşmiş, evcil 2. alışkın, munis 3. halim, mülayim, uysal, muti, yumuşak; boyun, eğmek

⁵³⁷ **Zahm:** Yara, ceriha

⁵³⁸ **TABİB:** (C.: Tabibân-Etibbâ) Doktor, hekim.

⁵³⁹ **Afıtab:** f. Güneş. Mc: Pek güzel. Çok güzel yüz.

⁵⁴⁰ **Tab:** f. "Parıldayan, parlayan, parlatan, aydınlatan" anlamlarına gelir ve birleşik kelimeler yapılır. Meselâ: Âlem-tab : Dünyayı aydınlatan, âlemi ışıklandırır.

*Cânımız kurbandır illâ tendedir cânânımız
Çünkü mihmân oldu dilde dilberi dermânımız
Bu sebepten fark olunmaz vâlih⁵⁴¹ ü hayranımız
**Sırf içirdi bize vahdet câmını cânânımız,
Onun için bir nefes ayrıldı mestânımız.***

*Düzahi⁵⁴² cennet kim anlar zevk gülzardan bugün
Dilber-i rana⁵⁴³ edenler nefis emmâreden bugün
Yok ile ol kes değışti eldeki vârın bugün
**Küfr-ü imân gussasından kurtulup Yâr'in bugün,
Şol ruh-i zülfünde bulduk küfr ile imânımız.***

*Sanmaki senden ve ondan yok gönül var şey umar
Ki çeşmim hayr ile şerden eyleyip yokta karar
Hamdülillah oldu tekmil u figan ve âh u zar
**Luft ile dün gice geldi bize teşrif etti Yâr,
Adın işitirken il oldu şükür mihmânımız.***

*Canıma minnet bilüben gelmişim nâdanlığa⁵⁴⁴
İtibar kalmadı zahid fenâ sultanlığına
Hânemizi hâli⁵⁴⁵ buldu yâr mihmânlığına
**Nice geldi cânı teslim eyledik kurbanlığa,
Hamd-ü lillâh kabul oldu bugün kurbânımız.***

*Râdeti⁵⁴⁶ cüzî ise var elde zahid müşrik
"tü'tî'l-mülke men teşâ"⁵⁴⁷ dersi olmuş malik*

⁵⁴¹ **Vâlih:** Keder ve hüzünle akı gitmiş, şaşırılmış, hayrette kalmış.

⁵⁴² **Duzahî:** f. Cehennem'e mahsus, cehennemî, zebani.

⁵⁴³ **Rânâ:** iyi, güzel, hoş, lâtif; pür ve revnak olan.

⁵⁴⁴ **Nâdan:** câhil, haddini bilmez.

⁵⁴⁵ **Hâli:** Tenhâ. Boş. Sahipsiz. Issız. İçinde bir şey olmama

⁵⁴⁶ **Râde:** Faide, menfaat.

Belenli ⁵⁴⁸ âlidir hakikât menzili çün salik
Halk-ı âlem her dem okur “Küllü şey’in halikün”,
Kendi okur dâimâ “İllâ vechehu” Subhânımız.

Sanma kim sohbet eder gönlüm seninle anlanır
 Bu sözüm deme cihanda koş tenle anlanır
 Hakk derim Hakk’ı söylerim gönlüm benimle anlanır
Bir aceb hatlar dürur gâh yazılır, gâh silinir,
Vech-i bâkî levhi üzre dâimâ â’yânımız.

547 قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ
 مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ
 اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي يَوْمٍ تُؤَلِّجُ اللَّيْلَ فِيهِ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَد
 تُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ
 بِغَيْرِ حِسَابٍ

“De ki: Ey mülkün sahibi olan Allah Teâlâ'm!

**Sen mülkü dilediğine verirsin ve mülkü dilediğinden
 çeker alırsın ve dilediğini aziz edersin, dilediğini de
 zelil kılarırsın.**

**Hayır, senin kudret elindedir. Şüphe yok ki, sen her
 şeye fazlasıyla kadirsin.**

**Geceyi gündüz içine tıkarırsın, gündüzü de gece içine
 tıkarırsın, diriyi ölüden, ölüyü de diriden çıkarırsın.
 Dilediğine hesapsız olarak rızık verirsin.” (Âl-i İmran
 26,27)**

⁵⁴⁸ **Belen:** iki tepe arasında geçit veren kısım, bel

*Olmaya hemdem fenâda âşık dil mest ile
Gönlümüz hoştur cihanda nist'⁵⁴⁹le ve hesti' ⁵⁵⁰le
Azbî hoştur gönlümüz bir dostla bir post ile
**Aşinâlık arttığıınca ey Niyâzî dost ile
Arttı bezm-i vahdet içre günbegün seyranımız***

⁵⁴⁹ **Nist:** f. Değildir, yoktur.

⁵⁵⁰ **Hesti:** f. Varlık. Var olma. Mevcudiyet.

60

Geçmişiz Mecnunluğu sirette Leylâ olmuşuz
 Vasılı esrâr-ı yâriz ayn-ı eşya olmuşuz
 Okuyan esma okur bizler muamma olmuşuz
**Tâ ezelden biz bu aşk içinde rüsvâ olmuşuz,
 İsmimizdir söylenen mâ'nada Ankâ olmuşuz.**

Kalmışız kesrette kavga içre cana sandılar
 Sohbet-i hâsımdır ⁵⁵¹ ol meh zahid el-leylü ve Nehar
 Kande baksam sevgili yârim görünüyor âşikar
**Şol izâfât-u taayyün sofların giysek ne var,
 Çünkü ondan soyunup mâ'nen muarrâ olmuşuz.**

Genc-i istiğnaya saldıq postumuz sır bekleriz
 Vasl-ı hakk'al yakîniz vâri yoğu neyleriz
 Hamdülillâh kande baksa yâri seyran eyleriz
**Mantık-at-tayr'ın lûgâtı muğlâkından söyleriz,
 Herkes anlamaz bizi, bizler muammâ olmuşuz**

Çün sırat-ül müstekimdir salike şeyhin izi
 Nola hizmet arz ederse şeyhine salik yüzü
 Şüphesiz onda hakikat açılır Ruşen gözü
**Lafz u sûret cism ile anlamak isterler bizi,
 Biz ne elfâzız ne sûret, cümle mâ'nâ olmuşuz.**

Aynı erkânı bilmez olmatıp satir ⁵⁵² uyup
 Emr u nehyi münkeri fark etmeyen paslı kalıp
 Kendi kaynar kendi oynar çıktığı yerde kalır
**Katreler ırmağa, ırmak erdi bahre, cem olup,
 Karışıp birbirine hâlâ o deryâ olmuşuz.**

Yaraşır âşıkların feryad ederse şânına
 Âşıkın çünkü bakılmaz küfrüne imanına

⁵⁵¹ **Has:** özel, hususi, mahsus.

⁵⁵² **Satir:** Setreden, örten, kapatan. Günahları, kusurları örten.

Her kimin kim pertevi ⁵⁵³ *canânı saldı cânına*
Zerreler şemse, güneş erişti vahdet kânına,
Kalmadı aslâ taaddüd ferd-ü yektâ olmuşuz.

Sureti sırrı tarîki bellidir âyinede
Sûziş ⁵⁵⁴ *cezbe Dilara hoş sâf sinede*
Bellidir künhü ⁵⁵⁵ *kanaat çünkü hatta handede*
Her kesâfet kim izâfet gösterir âyinede,
Ol kudûret tozunu silüp mücellâ olmuşuz.

Herkesin iblis yüzünün vardır isi nefsidir
Çün elifden yaya dek Tahir habibin ismidir
Zât-ı esmâda tecelli hem müsemma cismidir
Zâhidin zikrettiği şol harf-i savtın resmidir,
Zâkir-u mezkûr zikre biz müsemmâ olmuşuz.

Mazi-i müstakbeli geçti vücuda kalmazız
Ehl-i hale kurbanız biz münkere râm olmazız
Biz tecelli kendiyiz zahid teselli bilmeziz
Sofunun şol hûy-u hâyi narâsından almamız,
Vasl-ı deryâyız biz, ol sesden müberrâ olmuşuz.

Âlem-i muayyende bir bil padişah kemteri
Yine yek ⁵⁵⁶ *sözdür hakikat ayn-i irşadın sırrı*
Âlem surettedir yârin cemâli pertevi
“Alleme’l esmâ”ya mazhar istersen gel berû,
Âdem u hem ona ta’lim olan esmâ olmuşuz.

Azbî’nin katline fetva bende versem deme kim
Gel muhibbi hânedân ol âşkî bulsam deme kim
Küfre erme vuslat-ı dildâra ersem deme kim

⁵⁵³ **Pertev:** (Pertav) f. Ziya, ışık. Atılma, sıçrama, hız.

⁵⁵⁴ **Suziş:** f. Yakma. Yanma. Dokunma, te’sir etme, etki yapma. Büyük acı. Yürek yanması

⁵⁵⁵ **Künh:** Bir şeyin aslı, cevheri, mikdarı. Dip. Kök. Özü, nihâyeti, vechi. Vakit, zaman.

⁵⁵⁶ **Yek:** f. Bir, münferid. Bir oluş, birlik.

***Ten gözüyle Mısrî'yi sûrette görsem deme kim,
Zirâ biz ol Kâf-ı sûret içre Ankâ olmuşuz.***

61

*Hakk bir imandır her nadan bilmez
Lutfunu gören ağlar gülemez
Bî-nişan olur zât ve sıfattan
**Bulan özünü, gören yüzünü,
Bir yüzü dahi görmek dilemez.***

*Hayr ile şerden haberdâr olan
Fâş etmez sırrı gerçektir yalan
Kesrette gezer vahdette duran
**Vuslatta olan, hayrette kalan,
Aklın diremez, kendin bulamaz.***

*Biçâre gönül bir çâre umar
Âh eyler iniler dermânın arar
Dâima ağlar derdi olanlar
**Her şâm u seher odlara yanar,
Hem benzi solar ağlar gülemez.***

*Hakk ilmin öğren hâzık⁵⁵⁷ olagör
Mestane gözün ayık olagör
Kühü esrâra layık olagör
**Âşık olagör, sâdik olagör,
Cehd eylemeyen menzil alamaz.***

*Azbî özünde Hakk'ı bulalı
Özünde özün sakla bul onu
Çeşmin yaşı akar bulalı
**Meftûn olalı, mecnûn olalı,
Bu Mısırî dahi akla gelemez.***

⁵⁵⁷ **Hâzık:** Mehâretli, işinin ehli, mütehasıs.

62

*Esrar sözü cahile kâmil gibi dinlemez
Hakikatin aslına masivadan ayrılmaz
Marifetin hak yüzü tarikatsiz görünmez
**Şeriatin sözleri hakîkatsiz bilinmez,
Hakîkatin sözleri tarîkatsiz bulunmaz.***

*Oku gönül dersini ola veli muteber
Uyma sakın aklına gelmeye ruhuna hatar⁵⁵⁸
"Nahnü kasemna"⁵⁵⁹ dır aldın ise Hakk haberi
**Savm u salâtu zekât, günâh kirin mahveder,
Darb-ı zikir olmasa gönül pası silinmez.***

*Mürşide bel bağlayan izledi Hakk'tan izi
Tuttu cihan yüzünü zâhir gönül yıldızı
Bendesiyim veche var kim ki anlar bu sözü
**Sil gözünü dön ondan bak göresin kendi özünü,
Hakîkatin güneşi doğmuş durur dolanmaz.***

*Gözle muvafık hevâ gamda kalır kimiler
Menzili cehd eyle gitse bulur kimiler
Zahir icadı halas niyete bulur kimiler
**"Kavseyn"e erişince varır gelir gemiler,
"Ev-ednâ"nın bahrına hergiz gemi salınmaz.***

*Sermayesi sâlikin sa' ile bin emektir
Ona kitâb-ı kadim ibretle felektir
Sensin seni götüren sanmaki ol semektir⁵⁶⁰
**O deryâya dalmağa can terkin urmak gerek,
Cânına kıymayınca o deryâya dalınmaz.***

⁵⁵⁸ **Hatar:** Tehlike. Uçurum, Emniyetsizlik. Korku.

⁵⁵⁹ نَحْنُ قَسَمْنَا **"Biz taksim ettik."** (Zuhruf, 32)

⁵⁶⁰ **Semek:** Balık.

*Âşıkâ dilber ne gam eylese ger bu nâzı
Nakş-ı hayal eyleyen dilde görür hicâzı
Hakikatin piridir Azbî edem mecâzi
**Bu sûretin libâsın ver gayriye Niyâzî,
Ol bahre dalar isen şâyet geri gelinmez.***

63

Olmaz ankâ ile yek-dil mekes⁵⁶¹
 Cümlenin pâyinde âşık oldu pes
 Subh-dem Hakk'tan çağır Hakk ile ses
Vasl-ı Hakk olmağa eylersen heves,
Aşka ulaş gayriden gönlünü kes.

Âşkla çağlar idi derya dilâ
 Âşkla yer gök durur kâim şehâ
 Âşkla devran eder arz u semâ
Gayri nesne sanma aşkı zâhidâ,
Kendi cennetten oluptur muktebes.

Âşk yolunda varlığı ağyara ver
 Cânını terk eyleyip cânane er
 Kuşe-i hayrette sana kalma der
Cism-ü cânın ko yükün yükledi-ver,
Râh-ı aşka gidemez merkeb feres.

Ol ki âşkdan gördü Hakk'ın zerresin
 Tekye-i irfanda yaktı şem'asın
 Kim ki bulduysa vücudun lem'asın
Tarfet-ül-ayn içre yakar cümlesin,
Ger dokunsa nâr-ı aşktan bir kubes.

Aşkla yansın dahi subh u mesâ⁵⁶²
 Çün san âşkı Hüdâ'dır rehnümâ⁵⁶³
 Zikr u fikrin ola Hakk'tan masiva
Kârîbândır bu halâik dâimâ,
Ehl-i aşk içinde olmuşlar ceres.

Hâbı gafletten gözün aç gel uyan
 Tabîî ki sevdâ-i hâme⁵⁶⁴ yok uran

⁵⁶¹ **Meks:** Durma, eğlenme, bekleme.

⁵⁶² **Subh u mesa:** Sabah-akşam

⁵⁶³ **Rehnüma:** f. Yol gösteren. Kılavuz

*Nokta-i sırrı ilâhide ıyan*⁵⁶⁵

Onsekizbin âlemi tutup duran,

Kâf-u nûnun terkibiyle yek nefes.

Doldu Azbî'ye Hakk'tan iştiyak

Hakk yakîn oldubana sensin ırak

Mâsivadan yum gözün Mevlâya bak

Bağ-ı cennetde olursa oda yak,

Ey Niyâzî koma dilde hâr u has

⁵⁶⁴ **Hâme:** f. Yontulmuş kalem.

⁵⁶⁵ **Ayan:** (İyân) Aşikâr. Belli. Herkesin bilebileceği ve görebileceği

64

*Buldu m aradım geldim mürşid bana Kur'an imiş
Dostum diye çağırduğım benden yana seyranmış
Bu remzi ârif fehmi eder puşide-i⁵⁶⁶ nâdanmış⁵⁶⁷*

***Dermân arardım derdime derdim bana dermân imiş,
Bürhân sorardım aslıma aslım bana Bürhân imiş.***

*Bir mürşide muhtaç idim yârdan haber sorsam deyü
Aklı hayal fikrimi dildârıma versem deyü
Sa'yi belîğ eyler idim ya vaslına ersem deyü
Sağ u solum gözler idim dost yüzünü görsem deyü,
Ben taşrada arar idim ol cân içinde cân imiş.*

*Hayli zamandır sevdiğim hicr u gamınla sayrüyem⁵⁶⁸
Merğubiyem⁵⁶⁹ özcanımın halkın yanında horiyem⁵⁷⁰
Zâhir u batında elhak Hakk özümde doğrüyem*

***Öyle sanırdım ayriyem dost gayrıdır ben gayriyem,
Benden görüp işiteni bildim ki ol cânân imiş.***

*Oldu tevekkül hem rıza tesbihi âşık dervişin
Mahvi vücud etmen gerek batında zâhir teşvişin⁵⁷¹
Hakk yoluna talip isen Hakk'tan ola her cünbüşün
Savm u sâlât u hac ile sanma biter zâhid işin,
İnsân-ı Kâmil olmaya lâzım olan irfân imiş*

⁵⁶⁶ **Puşide:** (Puşe) f. Örtülmüş. Örtü. Örtülü, gizli.

⁵⁶⁷ **Nâdan:** câhil, haddini bilmez.

⁵⁶⁸ **Sayruret:** (Sayr. dan) Bir hâlden diğer hâle intikal etmek. Bir şeyin bir şeye dönmesi. Olmak, edilmek. Vücud, kevn.

⁵⁶⁹ **Mergub:** rağbet edilen, istenen, aranan, arzu edilen; bütün mahlukatın kendisinin rızâsını istediği Allah.

⁵⁷⁰ **Hor:** f. Kıymetsiz, ehemmiyetsiz. Adi.

⁵⁷¹ **Teşviş:** Karıştırma. Karma karışık etme. Bulandırma.

Her ne tâlip eyler isen olur senin Hakk ilmin

Acep riyayı terk edip at bu fenâda emelin

Gelmez ise idrâke hayf⁵⁷² zâtınla aslın senin

Kande gelir yolun senin ya kande varır menzilin,

Nerden gelip gittiğini anlamayan hayvân imiş.

Sanma olur vechi Hüdâ irfanla Hakk'al-yakîn

Bildi sülûk ile bilen nûru Hakk'ı ilm'el-yakîn

Kenz-i fenâ ola özün ola Hüdâ'ya hem nişîn⁵⁷³

Mürşid gerektir bildire Hakk'ı sana Hakk'al-yakîn,

Mürşidi olmayanların bildikleri gümân imiş.

Vaslı Habibe ermek ariflere devran budur

Cennette dîdâr isteyen zezem bilir sohbet budur

İmâna gelmekliğin üzre Allah-ü a'lem⁵⁷⁴ söz budur

Her mürşide dil verme kim yolun sarpa uğratır,

Mürşidi Kâmil olanın gâyet yolu âsân imiş

Herkes görüp işittiğini söyler sana bir bir durur

*"hubbul vatan"⁵⁷⁵ manzumunun şerh beyân-ı bu
durur*

Batın gözü görür onu sanma bu göz yüzü görür

Anla hemen bir söz durur yokuş değildir düz durur,

Âlem kamû bir yüz dürur gören anı hayrân imiş.

⁵⁷² **Hayf:** (Hayfâ) Emansızlık. Haksızlık. Zulüm. Cevr. (Vah vah, yazık, eyvah, yazıklar olsun meâlinde söylenir.)

⁵⁷³ **Nişin:** f. "Oturun, oturmuş" gibi mânâyâ gelir ve başka kelimelerle birleşir

⁵⁷⁴ **Allah-ü a'lem:** Allah Teâlâ bilir ki:

⁵⁷⁵ **"Vatan sevgisi imandandır."** Sehavî, Makasîd: s.183; Semhudî, Gammaz: s. 60; İbnü'd-Deyba\ Temyiz: s.77; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.189; Aclûnî, üTef 1/413. Hadis hafızlarına göre bunun aslı yoktur.

*Terk etme irfân sohbetin göster bize gel Hakk yüzün
İki cihanda bil özün ârif ola hem ak yüzün
Azbî vücudun Mısırî'dir gördün ise gör bak yüzün
**İşit Niyâzî'nin sözün bir nesne örtmez Hakk yüzün,
Hakk'dan ayân bir nesne yok gözsüzlere pinhân imiş***

Her biri bir yüzde tayran ⁵⁷⁶ eylemiş
Hâl-i âşkı perişân eylemiş
Bülbülün kârını efgân eylemiş
**Her yeri hüsnün gülistân eylemiş,
Her tarafta bağ-u bostân eylemiş.**

Bağlamış her harfi nun kâf ile
Âlemi bir eylemiş eltâf ile
Herkeseye nazar insaf ile
**Ziyet etmiş zîr-ü pes evsâf ile
Her sıfattan zâtın ilân eylemiş.**

Münkirin kârı oluptur ihtimal
Zahidin kârı imiş bâri hayal
Âşîka her dem olur zevk u visal
**Bunca evsaftan görünen bir cemâl,
Bir cemâli bunca elvân eylemiş.**

Sırrı esmâ-i müsemma sandığın
Masivadır hubbu Mevla sandığın
Sureti eşyayı mana sandığın
**Hep kitâb-ı Hakk'dır eşyâ sandığın,
Ol okur kim seyr-i evtân eylemiş.**

Varı batındır selamet aynı zat
Sûret-i zâhirde çoktur müşkülât
Keşf olur bir zerre içre mümkünât
**Hüsnünü izhâr eder cümle sıfât,
Zâtına insânî bürhân eylemiş.**

Gördüğün dervişe bakma câna bak
Onu idrak bahşeden sultana bak
Mürşidi kâmil görüp sübhâna bak
Hakk'ı istersen yürü insâna bak,

⁵⁷⁶ **Tayeran:** (Tayrân) Uçuş. Uçma.

Şems-i zât yüzünde rahşân eylemiş.

Hakk'a vuslat pîr yüzünden görünür

Ehl-i hâl hal izinden görünür

Ârife mevlâ sözünden görünür

Hakk yüzü insân yüzünden görünür,

Zât-ı Rahmân şeklin insân eylemiş.

Kıldı efkârı çeşmini pür-hun⁵⁷⁷ onun

Âb-ı zemzemle vücudun yuğ onun

Aklı fikri aldı dehrî⁵⁷⁸ dûn⁵⁷⁹ onun

Nice görsün şems-i vechin çün onun,

Zâhidi a'mâ ki tuğyân eylemiş.

Cinsine arz etme takvayı şeha

İblis merdude⁵⁸⁰ dönmüş kuyuya

Bilmez eyvallâh sözün cahil dilâ

İçini almış onun zerk ü riyâ,

Gönlünü şeytân perişân eylemiş.

Kühüne vasıl olucak arifin

Arif isen vechine bak ârifin

Hakk özüdür gördüğü yok arifin

Her nazarda gördüğü Hakk ârifin,

Her görüşte nice ihsân eylemiş.

Her kime pirden atâ ihsan ola

Feyzi Hakk ondan gelip mihman ola

Kendi rabbi nefis olup sultan ola

Hakk'ı anlamak değil âsân ola,

Adetâ Hakk böyle erkân eylemiş.

⁵⁷⁷ **Pür-hun:** Kan içinde. Kan dolu

⁵⁷⁸ **Dehri:** zamana bağlı olarak devre âit, zamanla ilgili

⁵⁷⁹ **Dûn:** Aşağı, alçak. Kolay. Zayıf. Gölge. Aşağılık.

Altta, aşağıda.

⁵⁸⁰ **Merdud:** Redd olunmuş. Kabul edilmemiş. Geri döndürülmüş. Kovulmuş.

*Hakk'a ulaş hile-i nefsdan kesil
Ola eşki çeşmi misli aynı sebil
Yana âşk tennuru⁵⁸¹ içre akl u dil
**Sâlik erince kemâle şöyle bil,
Yüreğın baş bağrını kan eylemiş.***

*Azbî'nin hâli yamandır zevk ile
Merd u meydan hünerdir şevk ile
Geldi bu meydan âşka aşkı ile
**Anlayınca Zât-ı Hakk'ı zevk ile
Bu Niyâzî nice seyrân eylemiş.***

⁵⁸¹ **Tennur:** (C.: Tenânir) Tandır. Fırın

66

*Ne sa'nat gösterir üstad onu haddin rahim etmiş
Tekebbür câmesin her kim gir onu racim etmiş
Kimin cebbâr u bed efâl⁵⁸² kimin tab-ı selim⁵⁸³ etmiş*

**Gözet sun-i kadîmi kim kimin halkın azîm etmiş,
Tamam halka olan, fiilin, dilin, gönlün kerîm etmiş.**

*Kimisin habbeye muhtaç kimin sahib-i serir⁵⁸⁴ etmiş
Kimin pür akl-ı eflatun kimin dehre emir etmiş
Kimini nefis-i gaddare eli bağılı esir etmiş
Kimin bed nefsi bed ef'âl-u bed hûyu zamîr etmiş,
Kahr evsâfına mazhar kılup anı leîm etmiş.*

*Veli ki hûr⁵⁸⁵ sultandır bir âşık olsa ger şair
Mutahhar âşık ol epsem⁵⁸⁶ tekellümden olur zahir
Hakikat arsası içre olan kahir olur kâfir*

**Ne kim takdir edüptür Hakk olur elbette ol zâhir,
Ne tedbir edevüz ana ki takdîrin hakîm etmiş.**

*Severler can ile yâri ederse cevri incinmez
Eder bin can ile hizmet ne olsa emre incinmez
Hakikat ehli cahil görürsün köre incinmez
Velî ârif olan lutfâ sevinmez kahre incinmez,
Eyü kim cümleten halka âtâsın ol amim etmiş.*

*Nümâyan⁵⁸⁷ oldu her yerde şeriâtle görür kim Hakk
Önünde rehnümâ⁵⁸⁸ olmuş tarikatle görür kim Hakk*

⁵⁸² **Bed efâl:** Kötü fiil

⁵⁸³ **Tab-ı selim:** Salim tabiatlı

⁵⁸⁴ **Serir:** Tahta karyola. Üzerinde oturulan yüksekçe yer. Taht

⁵⁸⁵ **Hur:** f. Güneş, şems

⁵⁸⁶ **Epsem/epsera:** Suskunç

⁵⁸⁷ **Nümâyan:** f. Görünen, aşikâr olan, gözükücü olan. Parlayan.

⁵⁸⁸ **Rehnüma:** f. Yol gösteren. Kılavuz.

*Cihânı pür ziya eden hidayetle görür kim Hakk
İkisin bir bilüp doğru hakikatle görür kim Hak,
Anınçün birini kahhar edip birini halîm etmiş.*

*Sana Hakk'tan sual olsa cevâb-ı şâfiî⁵⁸⁹ bilmezsin
Rumuzu mâ-arafnâ'yi⁵⁹⁰ özün tahtında görmezsin
Sen Azbî "lahmüke lahmî"⁵⁹¹ sözün remzini
bilmezsin*

*Ne hâsıl ey Niyâzî Cennet-i irfâna girmezsen,
Tutalım Hakk yerin anda senin dâr-ı-naîm etmiş.*

⁵⁸⁹ **cevâb-ı şâfi:** Yeterli, ikna eden cevab

⁵⁹⁰ Seni hakkıyla bilemedik

⁵⁹¹ Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Hz. Ali kerremallâhü veche hakkında "Etin etimdir" buyurduğu hadise işaret edilmektedir.

67

Kendini aşk ehline zahid niçin eyler çün has
 Münkire derki ikrar ederken maazallah ne has
 Razi olmuştur bu kavle cümleten nâs u havâs
**Bu tabiat zulmetinden bulmak istersen halâs,
 Gel riyâzetle art bu cism u cânı çün rasâs**

Seni lâyık mı ede mağlup dilâ her bâr nefş
 Fark eder senden diriğa⁵⁹² yâr ile ağyar nefş
 Fil-hakikât çünkü birdir "leyse fi'd-diyâr-ı nefş"⁵⁹³

**Nice mecruh eylediye rûhunu emmâre nefş,
 Sen de gürz-i zikrile dön başına eyle kısâs.**

Hükmüne her kimin kâil oldu hakka hâlimin
 Bende-i ednâsı oldu hamdülillâh âlemin
 Kimse mahrum olmadı hayfa benim ahvâlimin
**Her ne vaktin gâlip olsa kes gıdâsın zâlimin,
 Gece gündüz cünne-i tevhidi kıl sana menâs.**

Âteşi aşk ile âşka sen yâne gel ey gönül
 Bâde-i feyz ezelden iç kanâ kıl ey gönül
 Düşman ile dostuna iyi sana gel ey gönül
**Uzlet-i halk ihtiyâr et sen sana gel ey gönül,
 Tâ bulasın uzletiyile Hakk katında ihtisâs.**

Zerre kadar kalmaya kalbin içinde hem keder
 Çün budur âlem içinde zahir u batın haber
 Hem duyar sırrı Hüdâ'dan Azbî bir mânendedir⁵⁹⁴
**Ey Niyâzî bu riyâzât yoluna kim gittiye,
 Buldular şol zevki kim buldu anı ancak havâs**

⁵⁹² **Diriga:** f. Yazık, eyvahlar olsun!

⁵⁹³ (Bu diyarda nefş yok)

⁵⁹⁴ **Manende:** Benzeyen, mümâsil

Sûre-i seb'ul mesâni Hakk'tır ayetten garaz
 Mebde-i sırrı maaddir kat'ı mihnetten garaz
 Küfrüle iman oluptur Hakk'a illetten garaz
**Sen seni bilmektir ancak Pîr'e ülfetten garaz,
 Noktayı fehm eylemektir ilm-ü irfândan garaz.**

Mekteb-i ilm-i ezelden arz-ı hikmet eyledi
 Küfr-ü zülmet içre kaldı ola ki illet ede
 Hayr ile şerre veli Hakk'a şehâdet eyledi
**Halkı bunca Enbiyâ kim geldi dâvet eyledi,
 Vahdedin sırrı bilinmektir o dâvetten garaz.**

Luft u Hakk'tan her nebi bürhanı hüccet gösterir
 Sanma arz-ı nefis edip edip halka kerâmet göster
 Her ne gösterse senâ kıl onu kudret göster
**Sâni-i gör, günde yüzbin türlü sanat gösterir,
 Kendini göstermek içindir o san'attan garaz.**

Zâhid bir nokta oldu bunca elvândan⁵⁹⁵ murad
 Hakkı bilmektir netice cümle irfandan murad
 Sen seni bilmektir ancak emr-i Kur'andan murad
**Hep celâlin perdesidir küfr-ü isyândan murad,
 Bahr-ı vücûdun katresidir fazl u rahmetten garaz.**

Azbî'ya hicran ile yandın firâkı mihnete
 Çünkü dostundan cüdâ düştün diyarı gurbete
 Hakk'ı ikrar eyleyen eyler bakar mı hüccete
**Nefsini bilen erermiş bir tükenmez devlete,
 "Fakru fahrî" dir Niyâzî bil o devletten garaz.**

⁵⁹⁵ **Elvan:** (Levn. C.) Renkler. Muhtelif görünüşler

69

Çün şerîattır hakikât ehline hâza⁵⁹⁶ sırat
Emr u nehyi münkeri ârif gibi kıl irtibat
Sırrını fâş etmeye özün sırrını eyle sımat⁵⁹⁷
Her denînin sözüne aldanıp etme ihtilât,
Her leîmi sırra mahrem sanma eyle ihtiyât.

Bilme şeytandan günahı olma nefse âşına
Sonra yüzbin pişman oldunsa yok atâ
Hâb-ı gafletten uyar canın nasihattir sana
Şol ki söz kadrin bilir cânın nisâr eyle ana
Ayağının altına döşe yüzünü çün bisât.

Bu vücudu Hakk'a ikrar etmeğe bir senin bilir
Ehl-i la'bin⁵⁹⁸ halini çün yine ehli din bilir
Ehl-i aşk mahbubunu bir çift bilir bir tekbilir
Arifin kadrin yine ol ârif olanlar bilir,
Ehl-i ulûvvun rütbesini bilmez ehl-i inhitât.

Pür ferah olma sana geldikçe dünya ta'nesi⁵⁹⁹
Özünü aldatmasın fânide sevdâ ta'nesi
Dilberin lutfu sana hoştur ki halva⁶⁰⁰ ta'nesi
Güç getirme kendine geldikçe a'dâ tâ'nesi,
Sükkeri halvâdır andan hâsil olur inbisât.

⁵⁹⁶ **Haza:** Bu. Şu. O. Gr: İşaret zamiri.

⁵⁹⁷ **Samt:** Susma, sükût

⁵⁹⁸ **La'b:** oyun ehli

⁵⁹⁹ **Ta'n:** Hoş görmemek. Kötülemek. Birisinin ayıp ve kusurlarını beyan etmek. Küfretmek. Muhalifin iddialarını çürütmek. Vurmak. Duhul etmek, dâhil olmak, girmek

⁶⁰⁰ **HULV:** (Halva)Tatlı. Hoş ve güzel. İyi.

*Sana irfan ile düzah tâ ola bağ-ı irem
Yok yere çekme kasavet her işi bil muhterem
Hâtır-ı naşad-ı ki Azbî edersen pür-elem
**Ey Niyâzî fâriğ-u âzâde ol var çekme gam,
Kahr u lütfu bir bilersen gam olur sana neşât.***

70

Bize ta'n eylese gam-ı özün bilmez meğer vâiz
 Bu atıp tutmasın gördüm dedim bende nedir vâiz
 Sana ehli dilin cümle duası hep budur vâiz
**Bugün bir meclise vardım oturmuş pend eder vâiz,
 Okur açmış kitâbını bu halkı ağıladır vâiz.**

Kimini âh ile derde kimini devlete salmış
 Kimini semt-i fetvâya kimini hüccete salmış
 Kiminin rahatın almış belâ ve mihnete salmış
**İki bölmüş cihân halkın birini cennete salmış,
 Eliyle kürsüden birin Tamû'ya sarkıdır vâiz.**

Okudursun hakikatçe nice nâdan mağbunu⁶⁰¹
 Meded ağılatma şadânı ferahnâke⁶⁰² etme mahzunu
 Yeter sattın yeter vallâh bize bu tarafa macunu
**Şaçar ağzından ateşler yakar şeytân-ı mel'ûnu,
 Sanasın yedi Tamûnun azâbı kendidir vâiz.**

Satar bir pula cennet zevkini ol muteber yer yer
 Temennâ⁶⁰³ duâ etsin tutturduğun semadan ber⁶⁰⁴
 Haberi ma'ni-i⁶⁰⁵ Kur'andan bilen câna heber söyler
**Tamûya şöyle doldurmuş içinde yok duracak yer,
 Ana yerleştire halkı acep hizmettedir vâiz.**

Gâhi havf-i Hüdâ Azbî ediptir çeşmimi pür-nem
 Gâhi va'di visaliyle oluptur hâtıra hürrem⁶⁰⁶

⁶⁰¹ **Mağbun:** (Gabl. dan) Alışverişte aldanmış olan.

Şaşkın. Şaşırımı

⁶⁰² Sevindirmek

⁶⁰³ **Temenna:** Eli alınına götürerek selâmlama işareti yapma. Minnettara olma

⁶⁰⁴ **Berr:** toprak, yeryüzü, yer.

⁶⁰⁵ **Ma'ni:** mana

*Demeyin yâr olur yârin edep üzre oluvar benem
Yaraşur va'z ana hakkâ ki yanar yakılır her dem,
Niyâzî'nin hemen ancak cihanda adıdır vâiz.*

⁶⁰⁶ **Hurrem:** f. Sevinçli. Mesrur. Şen. Ferahlık veren. Taze ve hoş. Güler yüzlü.

71

*Gel tevekkül abdi ol bî irtifâ
Kimse senden görmeye ruy-i fera⁶⁰⁷
Hak sana ihsan ede ruzu ceza⁶⁰⁸*

***Sıdk ile girdünse yola ey şücâ
Bir kati gerekli söz var kıl sima***

*Olmadan evvel olup bul izz u can
Sendedir can u cihan-ı canan u can
Zahir u batından el çek pehlivan
**Cümleden evvel sana lâzım olan
Cümle yârânına eyle gel veda***

*Hakk yanında olmak istersen ulu
Özünü fehmetmede ol kaygılı
Sana yokluk illerinden gele bu⁶⁰⁹*

***Mâl u mülk ü kavm ü ihvanım dahi
Terk et anları sana virir sudâ***

*Mâlik ilmi ledün sultan ede
Tende kalmışken seni Hakk can ede
Cümle varlıktan geçip uryan ede
**Bir gönül kalur arada anı da
Şeyhe tapşur ana eyle ittibâ***

*Göz kulakla gel şeriât sırrına
Eyle hizmet gel tarikat sırrına
Malik olunca vilâyet sırrına*

⁶⁰⁷ **Ferağ:** Vaz geçmek. Hiç bir şeyle meşgul olmayıp dinlenmek. Boşaltma.

⁶⁰⁸ **Ruz:** Gün; **Ceza:** Karşılık, mukabil, ivaz. Cürüm veya günâh işleyenlere verilen azab. hüzünle, ümitsizlikle ağlayıp sızlanmak. Ahiret

⁶⁰⁹ **Buy:** f. Koku. Ümit, umma. Sevgi, muhabbet. Tamah. Huy. Tabiat. Kısmet, pay, nasib

Böyle etsen bil hakikat sırrına

Az zamanda hâsıl olur ittıla

Cahili görme cihanda cahili

Kâmil görme bekâda kâmilî

Dû cihanda ⁶¹⁰ budur Azbî fâdılı

Sırr-ı tevhidün Niyâzî hâsılı

Hakk ile ortada kalmaya niza

⁶¹⁰ İki cihanda

72

Âşk-ı Hakk'a dûş olup kıl iki âlemde ferağ
 Cilvegâhi cismidir onun muhakkak dâğ u dâğ
 Çıkmadan fırsat elden geçti bu senden çağ
**Her kimin kim derd-i Hakk-dan yüreğinde olsa dâğ,
 Âkibet dermânına erip can gönlü ola sâğ.**

Büsbütün dünya içinde ben gibi âvere yok
 Bir yüzü kara günahkâr mücrim biçâre yok
 Derdi gamla bağı hun olmuş dîli bimâre⁶¹¹ yok
**Lik derdi olmayanın derdine hiç çâre yok,
 Gönlü olmuştur anın yanından ol dâim ırağ.**

Ol sırat-ı müstekimi doğru eğri anlar ol
 Padişah mâsivadır nâsa⁶¹² hizmet eyler ol
 Bend-i zâhirden mukayyed seyri bâtin neyler ol
**Habsedip şehbâz-ı rûhu zâğ-ı nefsin besler ol,
 Cifeden gayri ne sayd eder havâyâ ağsa zâğ.**

Olmaya çün kaydı iman din mezhep tâmuda
 Fâide vermez pişman olduğun hep Tâmuda
 Akl ile dostluk eden kaldı mertebe-i Tâmuda
**Şol esir-i nefis olan dâim muazzeb Tamûda,
 Nefs elinden kurtulana cennet olmuştur durağ.**

Dembedem ehl-i yakîn gönlünde yoklar gönlünü
 Vasılı dil eylemiştir dîle çoklar gönlünü
 Ehl-i nefsin lâcerem⁶¹³ nefsinden otlar gönlünü
**Nefs odur kim cehli karanûsu kaplar gönlünü,
 Rûh odur kim ilm nûru gönlüne yakar çerağ.**

⁶¹¹ **Bimare:** f. Hasta, alil. Muharebeler veya akınlar esnasında ele geçirilen kadın esirlerin ayrıldıkları sınıflardan birinin adı.

⁶¹² **Nas:** f. İnsanlar.

⁶¹³ **Lacerem:** şüphesiz, elbette, besbelli. Nâçar, zaruri.

*Dost isen gel dost ile dosta yetiştir özünü
Mantık-ı tayr'dan rumûzun noktadan gör yüzünü
Ayn-ı zât olmak için zât-ından ayırma izini
**Tûtiyâ-yi ma'rifetle rûşen et cânın gözünü,
Göresin cânını her yüzden ola dâğ üzre dâğ.***

*Bir melek sîmâ habîbe Azbî ya üftâde⁶¹⁴ ol
Bâ-i bismillâh ki sensin ayn-i nokta bâ'da ol
Kendini birlikte fehmet cism ile eşyada ol
**Cân-ü gönlün şâd olup her gussâdan âzâd ol,
Bir ola dâim Niyâzî gözüne yakın irâğ.***

⁶¹⁴ **Üftade:** f. Düşmüş. Fakir, biçare. Âşık, tutkun.

73

Oldun ise âşk ile gerisine ⁶¹⁵ saf
 Eremez maksuduna ehl-i hilâf
 Miskinin Ankâ'sı ise der Kuh-i Kâf ⁶¹⁶
Gel ey sofî çıkar sofî kıl insâf,
Ko sûret düzmeği kıl içini sâf.

Uzaktır görmeyen sırrı emini
 Tutalım zabt ede ruy u zemini
 Der ağuş ⁶¹⁷ edesin bir mehcebîni ⁶¹⁸
Riyâ ile bu ömr-ü nâzenini,
Nice bir sarf edip edersin isrâf.

Yüzünden zerre denli verme kini
 Nice yâd edesin kalbi selimi
 Kazandinsa eğer lutfu hilmi
Kuru davâ mı sandın sen bu ilmi,
Bu yola böylemi gittiler eşraf.

Okur mevlâsına karşı yalanı
 Kemal ehlinde görme imtihânı
 Mürüvvetsiz olan bilmez imanı
Dahî kâmilliğin bu mu nişânı,
Sana derviş ola etrâf ü eknâf.

Görünen pertevi Hakk'dır bu çeşme
 Kusuru zinet cândır bu cisme
 Barışma nefisle canana küsme
Değil vallâhi mürşidlik bu resme,
Kemâl ehline yakışmaz bu evsâf.

O kim ikrah eder cevri u cefâdan
 Huzuru vechin görür sanma gedadan

⁶¹⁵ Arkasına

⁶¹⁶ **Kûh:** f. Dağ.

⁶¹⁷ **Ağuş:** f. Kucak. Sığınılan yer.

⁶¹⁸ **Mehcebin:** f. Ay alınlı. Alnı ay gibi parlak olan.

Nişan bulmaz efendi ol vefâdan
Arıt pâk eyle kalbin eyle hâlis,
Beğenmez böyle kalbi anla sarrâf.

Tecelliden vücudun gel yuyagör
Vücudun ismi yüzbindir san gör
Özünden bil haber birdir duyagör
Hakikat kârbânına uyangör,

Kati rûşen yola gider ol esnâf.

Oku Hakk'tan çü âşık dilleri hep
Yerine bağılıdır Hakk yolları hep
Açılmıştır şeriat gülleri hep

Fenâ Kâf'ından aşır yolları hep,
Bekâ Ankâsı'na olurlar ezyâf.

Bu sırrı cümleden zîba tutarlar
Vücudu Kâbe-i ulyâ tutarlar
Bu râhî gâf-ı dil ankâ tutarlar

Bu yolu cümleden âlâ tutarlar,
Sarây-ı vahdete erişen eslâf.

Kelâm-ı Hakk'a koşun tâ ola sâk⁶¹⁹
Vücudun ile fânî aşkla yak
Ne yüzden zâhir olmuş san'at-ı Hakk

Hurûfa bakma andan içeru bak,
Nefestir can değildir nûn ile kâf.

Takılmış boynuna ikrar kimindi
Bilir haktır pirinden cümle fendi⁶²⁰
Yeter epsem⁶²¹ yeter epsem gel Azbî

Nefs bahrında lâl olmuş Niyâzi,
Sada vü harf içinde olan urur lâf.

⁶¹⁹ **Sak:** Bir şeyin aslı. Topuktan baldıra doğru bacağıın incik yeri

⁶²⁰ **Fend:** f. kendini korumak, karşı koymak

⁶²¹ **Epsem/epsera:**Suskunç

74

Şirin tek isbat-ı Hakk'tır kâf-ı sâf
 Bir elif bir lam elif olmuş muzâf
 Aynı Hakkı zahidâ sanma güzâf
Bulan cemiyet-i kübrâ olur sâf,
Vücûdu olur anın "ha" ile "kâf".

Hakk insana kemâli hisse verdi
 Bilir kâmil olan hallak ⁶²² merdi ⁶²³
 Cihanda fark eder cem ile ferdi
Diliyle eylemez da'vâyı merdî,
Gönülde himmetidir "nûn" ile "kâf".

Habibin vechine olan nigâhban
 Olur, bizzât yanında din u iman
 İrâde mahv olur ilmiyle irfan
Olur, zâtı bu mevcûdâtın ol insan,
Oluptur kevn ana âzâ vü evsâf.

Düşelden zülfü dildârı kiminde
 Olurmuş şâh-ı âşka ayn-ı bende
 Nice sandın bu âşk-ı sırrı sende
Nitekim can olur mahfî bedende,
Gerektir ola mahfî kutb-ı etrâf.

Meded ey Azbî bir doğru haber ver
 Ki ibn-i vakt olur merdi hüner ver
 Ki sahn-ı ⁶²⁴ âşk-ı yarda oynadır ser
Fenâ meydânının merdi olan er,
Niyâzi gibi etmez ol kuru lâf.

⁶²² **Hallak:** Yaratan, her şeyi halkeden, Kadir-i Zülcelal, Allah Teala Hazretleri

⁶²³ **Merdî:** f. Erlik, erkeklik. Merdlik, cesurluk, yiğitlik. İnsanlık, hamiyet.

⁶²⁴ **Sahn:** Sıcaklık, harâret

*Vech-i âşk-ı kıl temaşa suret-i insana bak
Küfr-i zülfünde habibin gizlenen imana bak
Mevr⁶²⁵ ise hem sohbetin ey dil ona mirâta bak
**Zâhidâ sûret gözetme içeri gel cânâ bak,
Vechi üzre gör ne yazmış defter-i Rahmâna bak.***

*Münkire illet gelir arz olsa âdem hücceti
Âdem ol İbrâhim'in aşkında bul bir milleti
Âdeme imhâ ile bahş oldu izzet hil'ati
**Mushaf-ı hüsnünde yazmış "Kul hüvellâh" âyeti,
Gel inanmazsan geri var mekteb-i irfâna bak.***

*Sırrı âşk âşık olanın hân⁶²⁶ ile mânın⁶²⁷ alır
Ehl-i âşk zevkin verir feryadı hicranın alır
Hubbu dünyadan sabırsız din-i imânın alır
**Çeşmini gösterdiğince âşıkın cânın alır,
Leblerin açtıkça can nefh eyleyen cânânâ bak.***

⁶²⁵ **Mevr:** Başka te'sirle bir şeyin dalga gibi gidip gelmesi. Çalkanmak. Suyun yeryüzüne yayılması. Hayvanlardan yün almak. Yol, tarik. Toz, gubar. Rücu etmek, döndürmek.

⁶²⁶ **Han:** zenginliğini

⁶²⁷ **Mâ:** f. Biz mânasındır. (Bak: Şahıs zamiri) Mim ile elif harfinden ibâret "Mâ". Arabçada muhtelif isimleri vardır. Ve çeşitli mânalara gelir. **Cansız şeylere işaret eder.** "Şu nesne, o şey ki..." mânâlarına gelerek kelimelerle birleşir.

*Dilberâ ihşan senindir ben gözü pür-hûnu⁶²⁸ gör
Mâcerâyı âşkî fehmet kâse-i gerdûnî⁶²⁹ gör
Ben gamı hicrana nide hatır mahzunu gör
**Zülfünün herbir telinde bağı bin mecnûnu gör,
Hattının leylindeki yüzbin meh-i tâbâna bak.***

*Şerh i mümkün olmaya yüz bin desem bir şemmesi⁶³⁰
Nice âlemler beyan eyler hakikat şem'ası⁶³¹
Âleme pertev salınca mihr-i âşkî şu'lesi
**Âteş-i ruhsar ile yanmış kararmış çehresi,
Harf libâsından soyunan nokta-i uryâna bak.***

*Zerre denli ma'nidendir ehl-i isyan şehirleri⁶³²
Kapısında bendedir zâhir bu devrân şehirleri
Bir harabat ehli miskindir fenânın şehirleri
**Hep mülâzim kulluğunda bu cihânın şehirleri,
Kapusında pâdişahlar kul olan sultâna bak.***

*Şerhi âşk-ı yâd eder anlar isen bu çâr⁶³³ kitâp
Her nedenli eylesin dildâre farzdır intisâp
Azbî âşik ol heman vallah a'lem bi's-sevab⁶³⁴
**Âlem onun hüsnünün şerhinde olmuş bir kitâp,
Metnin istersen Niyâzî sûret-i insâna bak.***

⁶²⁸ **Pür-hun:** Kan içinde. Kan dolu.

⁶²⁹ **Gerdun:** f. Dünyâ, felek. Dönen, dönücü, devreden, çevrilen.

⁶³⁰ **Şemme:** Bir defa koklamak. En küçük mikdar.

⁶³¹ **Şem'a:** Işık, çıra. Nur. Muma batmış fitil. **Şu'le:** Alev, ateş alevi.

⁶³² **Şeh:** Şah

⁶³³ **Çâr:** f. Dört. Cihâr

⁶³⁴ Allah Teâlâ bilir, doğrusu budur.

Cennet deminin demi bin ömre⁶³⁵ imiş ancak
 Sohbet demine tahrik bir gamze⁶³⁶ imiş ancak
 Bu cümle ulûm-i Hakk'a bir zerre imiş ancak
**Hakk ilmine bu âlem bir nüsha imiş ancak,
 Ol nüshada bu Âdem bir nokta imiş ancak.**

Emrinde olur kâim bu yerde olan eşya
 Vâr ile yoğu ârif olan bilmez mi gâmi ferdâ
 Bu kenzi hafî sırrın buldunsa eğer cânâ
**Ol noktanın içinde gizli nice bin deryâ,
 Bu âlem o deryâdan bir katre imiş ancak.**

Hâl ehline bir demdir çün âhiriyle akdem⁶³⁷
 Birlikte özün her kim var ile kılır hemdem
 Her Ehrimen'i⁶³⁸ âdem sanma görüben Hürrem'i⁶³⁹
**Âdemliğini her kim bulduysa odur Âdem,
 Yoksa görünen sûret bir gölge imiş ancak.**

Âyât-ı hüdü remzin bilmez veli her nâkes
 Ârifler ile hemdem olmaz veli her nâkes
 Cehlile kemâl içre gelmez veli her nâkes
**Bu zevki yeler herkes bulmaz veli her nâkes
 Eren anâ Âdemde bir fırka imiş ancak.**

Eyler Azbî'ye bu şeş cihetten sağ u sol
 Ger rûhu sultandan hemdemi olmakla buldu kese⁶⁴⁰ yol

⁶³⁵ Bin yıl

⁶³⁶ **Gamze:** Süzgün bakış.

⁶³⁷ **Akdem:** Daha önce. Daha ileri. Daha mühim.

⁶³⁸ **Ehriman:** (Ehrimen, Ehremen) f. Ateşperestlerin şer ilâhının ismi. Bâtıl bir ilâh ismi. **Ehramen:** f. şeytan, iblis. Dev

⁶³⁹ **Hürrem:** f. Sevinçli. Mesrur. Şen. Ferahlık veren. Taze ve hoş. Güler yüzlü

*Gencine-i zât-ına çıktıysa eğer Hakk yol
Kim ol deme buldu yol vasl oldu Niyâzî ol,
Nâcî denilen fırka bu zümre imiş ancak.*

*Mevlâyı bilen zâhid ger fehmeylese fiilin
Cân eder idi sûret içre görünen meylin
Mizânı Hüdâ aklın kıldıysa Hüdâ aklın
Mef'ûlü Mefâ'ilün Mef'ûlü Mefâ'ilün,
Âdemde olan esrâr bu demde imiş ancak.*

⁶⁴⁰ **Kese:** Kısa yol, kestirme yol

Âkıl isen batılı koy Hakk'a bak
Rûz u şeb⁶⁴¹ kıl yâre iştîyâk⁶⁴²
Seni derdi elemde oda yak

**Ey gönül gel olmağıl Hakk'dan ırâk,
Tende cânın vâre iken eyle yarâk.**

Bir kemâl ehli bize verdi haber
Kendi özün gören olur iblis haber
Aklına aldanma sofi el-hazer⁶⁴³

**Dünyada ölmezden evvel kıl sefer,
Hiç edinme bir makâmda sen durâk.**

Cürmünü fehm eyleyen şâfi değil
Vechi yârin kimine müştâki değil
Âşık-ı mest eyleyen sâkî⁶⁴⁴ değil

**Yoksa bu fırsat bize bâkî değil,
Menzil al düşmezden ortaya firâk.**

Yâre yâr olmak için ol yâre yâr
Pây-i mâl-i⁶⁴⁵ âşk isen kıl iftihâr
Yâr-i ağyarı bilen vâre oldu vâre
**Gel bu ırz u nâmûsu kıl târ-ü mâr,
Ger yola girdinse var ârın bırâk.**

⁶⁴¹ **Ruz u şeb:** Gece ve gündüz.

⁶⁴² **İştîyak:** aşırı ihtiyaç duyma, aşırı istek, özleme, arzu duyma.

⁶⁴³ **El-hazer:** Sakın! Sakınınız!

⁶⁴⁴ **Saki:** (Saky. dan) Sulayan, içecek su veren, sucu. Kadeh sunan. İçki sunan.SAKÎ' : Kırağı, şebnem, çiğ

⁶⁴⁵ **Paymal:** (Pâyimal) f. Ayak altında kalmış, mahvolmuş, telef olmuş, sürünmüş

Çün âhiri vâr olur cevri cefâna
 Çün insana bir ola şâhı gedâna
 Çün âşık bilmedi cevri-fâna

**Halkın uslu demesinden sana ne,
 Âkil isen âdını Mecnûna tak.**

Subhdem ağla cihanda gülme hiç
 Kimseye arz-ı şikâyet kılma hiç
 Kendini teşvişi halta⁶⁴⁶ salma hiç
**İlmine mağrur olursan olma hiç,
 Issı vermez sana ne kara ne âk.**

Gözünü ayırma gözünden mürşidin
 Sözünü seçme sözünden mürşidin
 Ey bilen Hakk'ı yüzünden mürşidin
**Gir sakın çıkma izinden mürşidin,
 Her ne emrederse sana olma âk.**

Her yanında derd ü gam hazır ola
 Hem sana hem dem gerek dâim feza
 Âşıkâ zecr-u sitem aynı safâ
**Bir eline gözyaşından al asâ,
 Bir eline dert odundan yak çerâk.**

Anladın Kur'ân içinde andımı⁶⁴⁷
 Vech-i âdemde görünce fendimi⁶⁴⁸
 Azbî'ya bilmek dilersen kendimi
**Ey Niyâzî tutar isen pendimi,
 Diye sana istediğin işte bâk.**

⁶⁴⁶ **Halt:** f. durdurmak, durmak, duraksamak, tereddüd etmek, topallamak, aksamak, bocalamak, tökezlemek, sendelemek

⁶⁴⁷ **And:** 1. yemin, ant. 2. küfür, lanet.

⁶⁴⁸ **Fend:** hile yalan dolan; (f.), (eski.) esirgemek, muhafaza etmek, korumak.

*Paşlı dilin envârı nefsi dürur*⁶⁴⁹ *Kâmilin*

Evlîyânın Hakk sırrı nefsi dürur Kâmilin

İki cihân dilberi nefsi dürur Kâmilin

Hak yolunun rehberi nefsi dürur⁶⁵⁰ ***Kâmilin,***

Dil tahtının serveri nefsi dürur Kâmilin.

Arzı niyâz oldu çün kalbî küşad eyleyen

Müşkünü hal eder nefsi necât eyleyen

*Sözü mezâd*⁶⁵¹ *eyleyen sırrı kesâd*⁶⁵² *eyleyen*

Nefsini mat eyleyen def-i memat eyleyen,

Nefh-i hayat eyleyen nefsi dürur Kâmilin.

*Bana lebin*⁶⁵³ *zembemi sonuna bulam hoş demi*

*Bildin ise âlemi eyle müdâm*⁶⁵⁴ *âlemi*

Canla fehmet demi âşıkın ol mahremi

İsteyü git Âdemi Âdemde bul Âdemi,

Sırr-ı “nefahtü” dem-i nefsi dürur kâmilin.

Âşık isen âşk ile fehmet gör mutlaktır

Secdeye yüz verde sen kara ile at akı

Bülbül isen gel şakı sûre-i Necm-i oku

Sûre-i Necm-i oku gel anla vahy-i Hakk’ı,

Bilesin sen ol mantığı nefsi dürur Kâmilin.

⁶⁴⁹ **Dürur:** İnmek. Akmak, seyelân

⁶⁵⁰ Azbî Baba kaddese’llâhü sırrahu’l azîz “nefesidir” yerine “nefsi dürur” kulanmıştır.

⁶⁵¹ **Mezad:** Artırma ile yapılan satış. Tuluk, dağarcık.

⁶⁵² **Kesad:** Alış veriş durgunluğu. Kıtılık. Eksiklik. Verimsizlik.

⁶⁵³ **Leb:** f. Dudak. Şefe. Kenar. Sahil. Kıyı.

⁶⁵⁴ **Müdâm:** Devam eden. Sürekli. Dâim ve bâki olan

Görmüyemmi ben beni öldüre bu âr beni
 Külhân edem meskeni tâ ki bulam gülşeni
 Hakk vere anda seni mahv ola mâ-i meni⁶⁵⁵

**Rûhu'l-kudüs demini Âdemde iste anı,
 Ol imiş gönlün cânı nefsi dürur Kâmilin.**

Ayn-ı cihât eyleyen işte bu zât eyleyen
 Ayn-ı sıfat eyleyen sonra memat eyleyen
 Nefsini at⁶⁵⁶ eyleyen cismini âyat eyleyen

**Mâye-i zât denilen feyz-i necât denilen,
 Âb-ı hayât denilen nefsi dürur Kâmilin.**

Sıdk ile gelenleri hizmeti olanları
 Dilberi bulanları aşk ile dolanları
 Unuta hep kinleri göstere Hakk fenleri

**Diri kılan tenleri zinde eden canları,
 Kaldıran ölenleri nefsi dürur Kâmilin.**

Derdlere derman eden Azbî'ye ihsan eden
 Derd ile hayran eden âşk ile devrân eden
 Âleme sultan olur cehlîni irfân eden

**Niyâzî'yi cân eden zerresini kân eden,
 Katresîn ummân eden nefsi dürur Kâmilin.**

⁶⁵⁵ **Mâ-i Meni:** Erkek veya dişinin bel suyu. Döl suyu.

Nutfe. Sperma

⁶⁵⁶ Hayvan

79

Ey dil yine sen âşkla meydana mı geldin

Terk eyleyüben cehlîni irfâna mı geldin

Vechini görüp sıdk ile imâna mı geldin

Ey bülbül-ü şeydâ yine efgâna mı geldin,

Azm-i gül edip zârıyla giryâna mı geldin.

Medh eylemedin kendini hep halka satarsın

Sen kendi özünü cehlile ârif mi tutarsın

Derde ehline derman diye sen dert mi katarsın

Pervâne gibi âteşe dâim cân atarsın,

Evvelde bu aşk oduna sen yâna mı geldin.

Sen kendini ankâ sanuben yüksek uçarsın

Bî-ma'na⁶⁵⁷ yere gördün ki doğru tutarsın

Ta böyle acep teslim olup söyle n'dersin

Yağmur gibi yağarsa belâ sen baş açarsın,

Can vermeğe dost yoluna kurbâna mı geldin.

Demidir denirse nola âşk hevâ sazına tanbur

Bir zerre ki mirâtı Hakk'a oldu ayan nûr

Bu sırrı sana remzle çün keşf ede santur⁶⁵⁸

Her şey çalışır bir sıfatı eyleye mâ'mur,

Sen cümle sıfat ilini virâna mı geldin

Her ahsen edâ suret leylâ'da görünmüş

Çün âşk-ı Hüdâ lücce-i⁶⁵⁹ deryâda görünmüş

Aksi güzelin ayine-veş mâ'da⁶⁶⁰ görünmüş

Vech-i ahadiyyet ki şu eşyada görünmüş,

Bu kesrette ancak anı seyrâna mı geldin.

⁶⁵⁷ Manasız

⁶⁵⁸ **Santur:** şarkıcı, tilâvetle okuyan kimse; kilise korosunda baş okuyucu. Kanuna benzeyen telli çalgı

⁶⁵⁹ **Lücc(e):** Engin sular. Gümüş. Ayna. Kalabalık cemaat.

⁶⁶⁰ Suda

*Bir yüzde nakşî görüne bu âlem ve âdem
Ebkem olur ashâb-ı edep fehmiyle her dem
Dildarı seven epsem⁶⁶¹ olur sırr ile ebkem⁶⁶²*

***Bir kimse senin olmadı hiç râzına mahrem,
Bilmem bu cihân için yekdâne mi geldin.***

*Layık mı sana Hakk'a niza' remzin edersin
Bakaydı Hakk'a çünkü fenâ remzin edersin
Azbî kuluna küllî vefâ remzin edersin*

***Bu hasta Niyâzî'ye şifâ remzin edersin,
Derde düşenin derdine dermâne mi geldin.***

⁶⁶¹ **Epsem/epsera:**Suskunç

⁶⁶² **Ebkem:** (Bükm. den) Dilsiz. Konuşamıyan.

Sen nefsine galip ol ihsana erem dersen
 Kimdir sana kezzâb⁶⁶³ ol imana erem dersen
 Her haline kâtip ol yazana erem dersen
**Derd-i Hakk'a talib ol dermâne erem dersen,
 Mihnetlere râgıb ol âsâna erem dersen.**

Ma'nide zehirdir âşk amma ki şifâlıdır
 Sultani budur onun meşrepde gedâlıdır
 Yâri cefâkar satma billâh vefâlıdır

**Aşk yolu belâlıdır her kârı cefâlıdır,
 Canından ümidin kes cânâna erem dersen.**

Âşk yoluna girdinse hizmetini çalâk⁶⁶⁴ et
 Geç lezzeti nefisden Hakk'ı sana tiryak⁶⁶⁵ et
 Çek elini dünyadan ârif gibi imsâk⁶⁶⁶ et

**Od yak sineni çâk et su gibi özün pâk et,
 Yüzün yere sür hâk et ummâna erem dersen.**

Akla karayı terk et fark eyle özünü bil
 Her gördüğün esrârı can u dil matlap kıl
 Bilmediğin ahvâla dil urma sakın hem el
**Bu yolu bil andan gel deryâyı bul andan dal,
 Ka'rina erüp el sal dürr-i kâna erem dersen.**

⁶⁶³ **Kezzab:** Yalancı. Çok yalan söyleyen.

⁶⁶⁴ **Çalak.** f. Yerinde durmayan, çabuk, oynak. Dâima çalışan. Her bir hareketi çabuk olan. Akıl ve ferâseti açık.

⁶⁶⁵ **Tiryâk:** panzehir, zehirlenmeden veya bir hastalıktan hemen şifâ bulmaya yarayan ilâç.

⁶⁶⁶ **İmsak:** Kendini tutmak. Bir şeyden el çekme

*Talip isen ey talip sohbette nasihat tut
Ya söyleme yâhut sen ikrarını gayet güt⁶⁶⁷
Nâ-hak⁶⁶⁸ ile gel Hakk'tan hem cismini uryan et
**Pîrinle olan ahdi güt nen var ise ko git,
Bildiklerini terk et irfâna erem dersen.***

*Gel ehli bulup sayd et kâmillere mensup ol
Hem sohbetini fark et gayet eyle mergup ol
Etme talebi zihâr⁶⁶⁹ sen kendine matlup ol
**Sabretmede Eyyûb ol, gam çekmede Yâ'kûb ol,
Yûsuf gibi mahub Ken'âna erem dersen.***

*Âşkıyla müdâm yâr ol her dem gezip ağlayı
Mecnun zaman oldun sevdin ise Leylânı
Azbî deme ki hoş görmeğe gamı ferdâyı
**Terk et kuru dâvâyı hem ucb ile riyâyı,
Mısırî ko o sevdâyı Sübhân'a erem dersen.***

⁶⁶⁷ gütme

⁶⁶⁸ **Na-hak:** f. Haksız, beyhude, boş.

⁶⁶⁹ **Zihar:** İki şey arasında münasebet ve mutabakat meydana getirmek. İki şeyi birbirine mutabık eylemek. Arka arkaya, mukabil kılmak. Karşılıklı yardımlaşmak

*Pîr-i âşk olup bu yolda "küllü men aleyhâ fân"⁶⁷⁰ gerek
Vâlihi hayran gerek sinesi püryan gerek
Sahib vain⁶⁷¹ dem bu dem iman olanda an gerek
**Ârifin mutlak kelâmın duymaya irfân gerek,
Sırr-ı muğlâktır gönülde zevk ile vicdân gerek.***

*Karadan alır nasîbin olsa bir kes ger hasîs
Ruz u şeb kendine lanet seyri gör eyler hasîs
Evliya gurbunda olmazız bir yalancı bir hasîs
**Bir hazînedir tasavvuf mâlik olmaz her hasîs,
Bulmağa anı dü âlemde beğim sultan gerek.***

*Vuslat-ı dildarı kim mâtemde bulmak isteyen
Evliyanın sırrını her demde bulmak isteyen
Pîri Allah olduğun âdemde bulmak isteyen
**Dürr-i yektâ kânını âlemde bulmak isteyen,
Bulmaz anı nehr içinde bahr-i bî-payân gerek.***

*Âlem ü âdem içinde epsem ol olmaz mı kim
Bunca yıl arzu tekellüm eyleyen duymaz mı kim
Hakk'a karşı ma'rifet izhâr eden sanmaz mı kim
**Ma'rifet dâ'vâsın eden müddeî bilmez mi kim,
Dildeki dâ'vâya elde hüccet ü bürhân gerek.***

*Hakk'a teslim rıza olanı bilersen ağlamaz
Sabreder cevri belâya halka sırrın söylemez
Bende-i Hakk kimsenin pendin efendi dinlemez
**Ârif oldur başına halkı dirüp cem eylemez
Gönlü cümle halk içinde hâk ile yeksân gerek.***

⁶⁷⁰ "Yeryüzünde bulunan her şey fanidir." (Rahman, 26)

⁶⁷¹ **Vain:** boş, faydasız, gururlu, nafîle, abes, anlamsız, beyhude, kendini beğenmiş, kibirli

Görür aşkı er gerek meydanı aşta salmağa
 Kendiyi terk eyler ol ferdâ gamına salmağa
 Zâhir u batın haber dil Hakk cemâlin bulmağa
**Kibr-ü ucbun illetinden kurtulup sağ olmağa,
 Bil tabîbin mâ'nâda Şeyhin senin Lokmân gerek.**

Ol ki halinden haberdâr oldu etmez kıl u kâl
 Gel bu pendimden gözün aç merd isen bir hisse al
 Ey bu gün arzı rezalet eyleyen sahibi kemal
**Şöhret ıssı ma'rifet kenzini bulmaktır muhal,
 Varlığın şehri senin baştan başa virân gerek.**

Kendi halin fikr edip hayret içinde ol kâle⁶⁷²
 Kaydı ukbâ ve fenâyı er gibi zevka sala
 Haşr-ı neşrin gerdeşinden⁶⁷³ gönlünü âsayiş bula
**Ölmeden evvel ölüp kabre girip haşre çıkıp,
 "Mâlik-ül mülk"-ün şuhûdunda gönül hayran
 gerek.**

Cay-i⁶⁷⁴ âsayiş bula ancak ona hizmet geçüp
 Yetmiş iki millet içre kendini alçak seçip
 Sohbeti irfan içinde hem meyi Kevser içip
**Nefsi tamûsun sırât-ı şer'i ile bunda geçip,
 Kalp evi hep hûr-û gilmân cennet-i rıdvân gerek.**

Bu sebeptir ehl-i irfan her sözü bîkr⁶⁷⁵ ettiği
 Cevri yâri zevk bilip her hâline şükrettiği
 Âşıkın dinlemesini rûz u şep fikrim ettiği
**Söyleyip işittiği dahî görüp zikrettiği,
 Üstüvâ-i arş-ı sırda Hazret-i Rahmân gerek.**

⁶⁷² Söze

⁶⁷³ **Kerd:** Sürmek. Def'etmek, kovmak. Boyun

⁶⁷⁴ **Cây:** f. Yer, makam, mevki.

⁶⁷⁵ **Bikr:** (Bikir) Bozulmamış. Temiz. Bekâr. El sürülmemiş.

Âlemî tufân eder eşki revân ettikte ol
 Cennet-i irfan eder sözün ayan ettikte ol
 Mürdeler⁶⁷⁶ ihya edermiş bahşu can ettikte ol
Her kaçan tûtîlere feth-i dehân ettik ol,
Lezzetinden tûtîler sözlerine nedmân gerek.

Gâhice dil hasta miskin gâhice âlicenap⁶⁷⁷

Gâh ol ruyi cihâna aktab⁶⁷⁸ şu'le-i tâb⁶⁷⁹

Gâh ol ilmi ledünden eyleye çok fethi bâb

Gâh hamûş olup dilinden kimse almaya cevab,

Gâh açılıp şâd olup güller gibi handân gerek.

Gâh helal ola haramı gâh haram ola haram

Gâh ola akli mükemmel gâh ede arz u celal

Gâh mümin gâh batıl gâh kâfir u gâh dalâl⁶⁸⁰

Gâhi üns, gâh heybet gâh rü'yet gâh cemal,

Gâh sahv-ü gâhi mahv gâh vücûd gâh cân gerek.

Kimseye fâni cihânda satmaya hiç takvayı ol

Tıfl içinde hân-ı âlem ol mektebi harfe ol

İlmi irfan ile yani ere şeyhi sırfa⁶⁸¹ ol

Terk edip cümle kuyûdâtı erişe sırfa ol,

Sırfa erse bir gönül içi anın ummân gerek.

⁶⁷⁶ **Mürd:** (Emrüd. C.) Sakalı belirmemiş genç yiğitler.

⁶⁷⁷ **Âlicenap:** yüksek ahlâklı, cömert.

⁶⁷⁸ **Aktab:** kutublar, hak tarikatlerin reisleri, şahları; bir çok Müslümanların kendisine bağlandıkları büyük velilerden zamanın en büyük mürşidi olan kimseler.

⁶⁷⁹ **Tab:** f. "Parıldayan, parlayan, parlatan, aydınlatan" anlamlarına gelir ve birleşik kelimeler yapılır.

⁶⁸⁰ **Dalâl:** sapıklık; doğrudan, îman ve İslâmiyet yolundan sapmak.

⁶⁸¹ **Sırf(e):** Sadece, yalnızca. Sâfi ve hâlis şey. Karışık olmayan

Ârif-i billâh olan elbet ola hakk'al yakîn
 Ola seyran gâhî onun arş-ı kürsi kemterin
 Bir olup arz-u semâvat bir ola huld u berin ⁶⁸²
Aradan iskât edip cümle izâfâtı hemân,
Hakk vücûdu âşikâre gayrisi pinhân gerek.

Kadrini fehm eyledi hâver ⁶⁸³ ziya hâverin
 Senin hâr ⁶⁸⁴ ile yeksân görme kadrin gevherin
 Batının idrâk edersen nîru Hakk'tır yerin
Çünkü ârîdir izâfattan vücûdu dilberin,
Zevk-i küllî isteyen âşık dahi üryân gerek.
 Hükmü nahvî sırfı icra etmede ehl-i güman ⁶⁸⁵
 Bilmedi şirki hafidir ilticâyı âşiyân
 Azbî'ye kaydı vücûdü kaydı duhândan yemân
Mısıryâ terk-i izâfât etmeğe lâyük olan,
Kümmel-i insân içinde bindebir insân gerek.

⁶⁸² **Huld:** Ebedilik. Sonu olmayan. Sonu olmamak **Berin:** f. Pek yüksek, en yüce (cennet)

⁶⁸³ **Haver:** güneşin doğduğu gün. erkek ve kadın adı olarak kullanılır. levent, şark, doğu.

⁶⁸⁴ **Hâr :** Mermer

⁶⁸⁵ **Güman:** f. Zan. Tahmin. Sanmak. şüphe.

82

*Sıdk ı pâk ile davran ahd ile peymân gerek
Hakk'ı yekdâne bilip hem özü bir-dâne⁶⁸⁶ gerek
Cân ile hizmet edip kalmaya bir cân gerek
**Sâlikin Mürşîdine hizmeti şâhâne gerek,
Eşiğine koya bâşın diye şâhâ ne gerek.***

*Gördüğünü bildiği onun ola ancak diyâr
Rengi⁶⁸⁷ dildâr ile yârî kıla rengi ızhar
Ne çeke kaydı adviyi⁶⁸⁸ ne bile çünbüşü yâr
**Geçe Dünya ile ukbâyı dahî etmeye âr,
Bu yolun mihnetine ol katı merdâne gerek.***

*Elem ve gam deyü gamdan geçelim müşkil odur
Ola pervane gibi beste⁶⁸⁹ lisan bülbül odur
Lâ ve illâ yı bilen cahil ise fazıl odur
**Nâ-murad olmağa tâlip ola kim menzil ala,
Dahî halk içre adı âkil-ü dîvâne gerek.***

*Ona bu ilmi ledün sırrını çün bildire ol
Kimini ağladıben kimisini güldüre ol
Kimini vahyede ondan kimini öldüre ol
**Dahî Mûsâ gibi Hızır'a gemisin deldire ol,
Eski divârı yıkıp hem katl-i oğlana gerek.***

*Çün yolundan şaşıra nice bin avere nefis
Ede biçâre nicedir dile biçâre nefis
Kendine hem dem ede iblis mekkâre⁶⁹⁰ nefis
**Gemi sağ olsa anı gasbeder emmâre-i nefis,
Yeni divar beğim eski vîrâne gerek.***

⁶⁸⁶ Eşsiz

⁶⁸⁷ Renk

⁶⁸⁸ **Adüvv:** Düşman, hasım

⁶⁸⁹ **Beste:** f. Bağlanmış, bitleştirilmiş, bağlı. Kapalı.

⁶⁹⁰ **Mekkâr:** Hilekâr. Düzenbaz. Çok aldatıcı. Mekir yapan.

*Sanma her gördüğünü sıdk ile ol âşık ol
Zahir u batını idrak edici hâzık⁶⁹¹ olur
Sanma bu ilmi ledün her kişiye layık olur
**Eğer öldürmese oğlanı sonu fâsîd olur,
Bu bağı bülbulü aşk oduna pervâne gerek.***

*Azbî'ya feyzi hüdâdır sana ahd u eman
Kimine her vechile Hakkı ede Hakk'tan iz'an
Cümle ikbal kanadın ola ancak uryan
**Ey Niyâzî bu yola kim gire kurbân ede can,
Îyd-i ekberdir ana vuslat-ı cânâne gerek.***

⁶⁹¹ **Hâzık:** Mehâretli, işinin ehli, mütehassıs.

83

*Ya Nasara'dır ya mülhid ya firenk**Ya kedidir ya köpektir ya şebek⁶⁹²**Çünkü Hakk'ı bilmedi ha bir eşek****Kötebektir kötebektir kötebek,******Ol münâfıklar vezîr olsun ya bek.****Dili zabt etmeyen bulmaz yolu**Er kişiye çün licam⁶⁹³ oldu dili**İkiyüzlüden köpek yektir⁶⁹⁴ veli****Kâfirin yeri cehennemdir veli,******Derk-i esfelde münâfık oldu sek.****Bâb-ı firdevsi açan müminleri**Nefsi elinden kaçan müminleri**Âb-ı kevserden içen müminleri****Hem sırât üzre geçen mü'minleri,******Şaşırandan dağdaki hıncır da yek.****Kendi bildiği yola gidenlere**Davayı merdânelik edenlere**Mâli hülya fazlasın yiyenlere****Nushuna çi fâide diyenlere,******Ger nasihat eylesen tâ haşre dek.****Seni idrâk etmeyen Hakk'ı anlamaz**Ben diyen kimseye evvallâh diyemez**Kendi bildiğin bilen bend eğilemez****Eylemez Deccâl'a tesir eylemez,******Kıl ferâgat anlara çekme emek..****Hak sözü nâhak olan kes dinlemez*

⁶⁹² **Şebek:** 1 . Daha çok Afrika'nın dağlık bölgelerinde yaşayan, uzun veya kısa kuyruklu türleri olan maymunlara verilen ad. 2 . sıfat, mecaz Çirkin ve arsız

⁶⁹³ **Licam:** (Ligâm) f. Dizgin. Gem.

⁶⁹⁴ **Yek:** f. Bir, münferid. Bir oluş, birlik

Karnı tokken dergâhı Allah'ı bilemez
Dönme bir nâdana tenezzül⁶⁹⁵ eylemez

**Menn ü selvâyı Yahûdî istemez,
İsteddiği ya basal, ya mercimek.**

Mâsiva ehl-i Hüdâyı neylesin

Âşık-ı kâzip cefâyı neylesin

Sıdkile âşık vefâyı neylesin

Sükkeri olan gıdâyı neylesin,

Aklı fikri cezb eder tuzlu semek.

Ol gıdadan doğru emri istemez

Sanmaki mal ile ömrü istemez

Âlem-i ehl cevri zecri⁶⁹⁶ istemez

Üstüvâyı arş-ı şer'i istemez,

Çingene çuldan kara çadır gerek,

Mâsivâcı ona rahman yeter

Şehveti bahr ona umman yeter

Hemdemi olmuş ona şeytan yeter

Çenginin çengi ona Kur'ân yeter,

Cânına kelb urduğu nân u nemek..

Kıla mâsiva kalbini hubbu siva

Çünkü tahkiktir olur haşra siva

Dembe dem Hakk'ı talep kıl Azbî'ya

Doğru yoldan taşra gitme Mısırîyâ,

Enbiyâ çekti bu derdi sen de çek.

Oldu seyrangâhi ben rûyu zemin

Benden özüne görmedim bir kemterin

Böyle idrâk eyledim Hakk'al yakîn

Çün Kitâb-ullâh durur "hablü'l-metin",

Pek yapış bu urvet-ül vüskâ'ya pek.

⁶⁹⁵ **Tenezzül:**(C.: Tenezzülât) İnme, düşme. Aşağılama.

Gönül alçaklığı.

⁶⁹⁶ **Zecrî:** Cebren, zorlayıcı olarak.

84

*Bu yolda canından geçen âşık yolunda Vâmık gerek
Kâmil mürşid olan insan cümle derde hazık gerek
Her kârından fariğ⁶⁹⁷ olup derdi Hakk'a layık gerek
**Derviş olan âşık gerek yolunda hem sâdik gerek,
Bağrı anın yanık gerek can gözleri açık gerek.***

Fehm eylemezmiş ruhunu rağbet edenler dürrüye⁶⁹⁸

Layıkımdır insana kim kala koyundan geriye

Sen sırrını bilmez iken sırrın cihânı bürüye

Alçaktan alçak yürüye toprak içinde çürüye

Aşk âteşinde eriyen altın gibi sızmak gerek.

Kâmil derler veli herkes melul⁶⁹⁹ bilmez ola

Cahil ona derler imiş her kârında fuzul⁷⁰⁰ ola

Hubbu siva koymaz seni canın Hakk'a vasıl ola

Zikr-i Hakk'a meşgul ola yana yana tâ küle ola,

Her kim diler makbul ola tevhide boyanmak gerek.

Bu fânide mihnet için ağlamayın çün gülemez

Bir pire teslim olmayan Hüdâ'yı bilemez

Bir noktayı fehmetmeyen bin noktaya dil olamaz

Eyün kişi yol alamaz maksûdunu tiz bulamaz,

Yoğ olmayan vâre olamaz vârinin dağıtmak gerek.

Azbî fakiri derdmend⁷⁰¹ kuşandı gayret kuşağı

Bir eyledi kahri gamı fehmeyledi balı yağ

Her birinin bir derdi var göster bana sağdan sağ

Dervişlerin en alçağı buğday içinde burçağı,

Bu Mısırî gibi balçığı her bir ayak basmak gerek.

⁶⁹⁷ **Fariğ:** İşini bitirmiş, boş kalmış, alâkasını kesmiş, rahat, vazgeçmiş, çekilmiş.

⁶⁹⁸ **Dürr:** inci. İnci tanesi.

⁶⁹⁹ **Melul:** Usanmış. Bıkmış. Bezmiş. Mahzun.

⁷⁰⁰ **Fuzul:** (Fazl. C.) Fazla şey. Lüzumsuz söz.

⁷⁰¹ **Dermend:** f. Tasalı, kaygılı, dertli.

85

Gel hakikat şehrine gir şâhı bul
 Âşk yolunda ârif-i billâh'ı bul
 Sırr-ı âşka lemyezel⁷⁰² âgahı bul
 Kalbin içre ayn-ı beytullâh-ı bul
Ey gönül gel Hakk'a giden râhı bul,
Ehl-i derd olup derûnî âhı bul,
Cânın ilindeki şems ü mâhı bul,
Âdem isen "semme vechu'llâh"ı bul,
Kande baksan ol güzel Allâhı bul.

Ehl-i vecde hoş halâvette güzel
 Gerçi zikirde tilâvetete güzel
 Terki dünyada ferâgatta güzel
 Ehl-i âşka hoş harârette güzel
Gerçi Allah'a ibadette güzel
Zâhid u takva kanââtta güzel
Halvet ehline kerâmette güzel
Âdem isen "semme vechu'llâh"ı bul.
Kande baksan ol güzel Allâhı bul.

Can kulağı işide Hakk'ın sözünü
 Aşınadır Hak söze çünkü özün
 Sırrını fâş eyleme yoktur özün
 Sana söyler çağırır oldu gözün
Ol sana açmış durur dâim gözün,
Sen yetirmişsin ha ararsın özün,
Bi-cihet göstermiş eşyâda yüzün,
Âdem isen "semme vechu'llâh"ı bul,
Kande baksan ol güzel Allâhı bul.

Ziyeti dehr ile mamur olma sen
 Etme benlik şâha ma'mur olma sen

⁷⁰² **Lemyezel:** zâil olmaz, bâkî, dâimî olan.

*Kurbu Hakk'tan köz göre devr olma sen
Nefsine mağlup makhur⁷⁰³ olma sen
Devlet-i Dünyaya mağrur olma sen,
Lezzet-i câhına mesrur olma sen,
Anları izzet sanıp hor olma sen,
Âdem isen "semme vechu'llâh"ı bul,
Kande baksan ol güzel Allâhı bul.*

*Azbî'ye yâri müheyya⁷⁰⁴ görünür
Sûreti fânide ukbâ görünür
Gör bu şiirimden temâşa görünür
Kande baksan remzi illa görünür
Ârife eşyâda esmâ görünür,
Cümle esmâda müsemmâ görünür,
Bu Niyâzi'den de Mevlâ görünür,
Âdem isen "semme vechu'llâh"ı bul,
Kande baksan ol güzel Allâhı gör.*

⁷⁰³ **Makhur:** (Kahır. dan) Kahredilmiş. Mahvedilmiş. Bozguna uğratılmış. Mağlub. Mahkum. Allah'ın (C.C.) gazabına uğramış. Yenilmiş. Hakaret görmüş.

⁷⁰⁴ **Müheyya:** (Hey'e. den) Hazırlanmış olan. Hey'et-i mecmuası tertib ve tesviye olunmuş olan.

86

Sevdâ ise yeter oldu gel Allâh'a dönelim gel
Dünya yeter oldu gel Allâh'a dönelim gel
Takvâ ise yeter uldu gel Allâh'a dönelim gel
Hevâ ise yeter gönül gel Allâh'a dönelim gel,
Sivâ ise yeter ey dil gel Allâh'a dönelim gel.

Unutalım derd-i fikri edelim subuhdem şükrü
Nice gezelim uğru⁷⁰⁵ birlikte olalım doğru
Özümüzde bulup yâri bir haber alalım bari
Nice bir sevelim gayri, nice bir olalım ayrı,
Analım vuslat-ı yâri gel Allâh'a dönelim gel

Medet kıyamet kopmadan İsrâfil sur urmadan
Ömür geçip devr olmadan râh-ı aşkta yorulmadan
Hakk'ı bulalım ölmeden gel bu tenden ayrılmadan
Bize Hakk-dan gel olmadan ecel kösü çalınmadan,
Cânın Azrâil almadan gel Allâh'a dönelim gel.

Gelmedin Zâhid ikrara aldandın kaldın inkâra
Yüzün yoktur hey biçâre nice baksın Hünkâra
Âşık olsun dildâra onmadık miskin biçâre
Özenmez misin ol yâre ki aldanmışsın sen ağıyâre,
Seni azdırmış emmâre gel Allâh'a dönelim gel.

Hakikat şehrinin şahı değış bu nefs-i gümrâhî⁷⁰⁶
Bulup bir merd fi'llâhı olasıñ sırrın âgahı
Göresin ol yüzü mâhı sür âşıkların gâhı
Talep kıl her sehergâhî yürekten eyle gel âhı,
Sevenler buldu Allâhı gel Allâh'a dönelim gel.

Sâhib kadem olanlara âşk bahrine dalanlara
Hakk'tan haber alanlara dostan nişan bulanlara
Erkân ile gelenlere okut farzın bilenlere

⁷⁰⁵ **Uğru:**1 . Hırsız: 2 . halk ağzında Ön veya yan:

⁷⁰⁶ **Gümrâhî:** f. Sapıtma, doğru yoldan çıkmış olma

Soralım gel bilenlere gülü bûyun direnlere,

Visâline irenlere gel Allâh'a dönelim gel.

Er ol nefsin ile savaş nâdana sır eyleme fâş

Sağ edüp gel câha ulaş sabr eyle bağına taş

Bulup bir hâline haldâş Azbî sana söyler gardâş

Niyâzî'ye olup haldâş olursun yoluna yoldâş,

Döküp gözlerimizden yaş gel Allâh'a dönelim gel.

87

Âşîka ta'n adüvden yok karar eksik değil
 Âşk elinden her zaman ağlar yanar eksik değil
 Gülşeni âlemde zağ⁷⁰⁷ u dil hezâr⁷⁰⁸ eksik değil
Âşinâ-i aşk olandan âh u zâr eksik değil,
Keşti-i bahre demâdem rûzigâr eksik değil,
 Âşık biçâre âh u zar eder dolu ve dıraz⁷⁰⁹
 Her zaman bir derdmendir eyleyen söz ü güzâr⁷¹⁰
 Sevdiğimden müptelaya dembedem arttıka naz
Ol cemâl-i mutlakın aşkında arttıka niyâz,
Ol kadar nâz arttırır bir gülizâr eksik değil,
 Ruz u şeb fikri visâli yâr olursa âşıkın
 Veche karşı gele cismi nâr olursa âşıkın
 Hem demi hem sohbeti ol yâr olursa âşıkın
Yeri cennet baktığı didâr olursa âşıkın,
Vechi nûrundan anı yakmağa nâr eksik değil.
 Fî'l-misli⁷¹¹ âlemde kalmış câm ile cem denilir
 Âşık-ı dilber eder her yerde her dem denilir
 Yârsız cennette neyle zevki âdem denilir
Bu nişânı âşıkın rahat olur gam dirilir,
Hayret ender hayreti leyl-ü nehâr eksik değil.

⁷⁰⁷ Zağ: Karga

⁷⁰⁸ Hezâr: Bülbül

⁷⁰⁹ Dıraz: f. Uzun.

⁷¹⁰ Güzâr: Geçiş, geçme. Beceren, halleden, yapan. Geçiren, geçirci mânâlarına gelir ve birleşik kelimeler yapılır. Meselâ: Dem-güzâr : Zaman geçiren, vakit öldüren.

⁷¹¹ Benzeri

*Cân bağışlar âşika yâr sunsa câm-ı lâlefam*⁷¹²
Olmasa cennette dilber bulmaya cennette nizam
*Azbî'nin sözü budur vallah a'lem bi's-sevab*⁷¹³
Şem-i aşka Mısriyâ yandır özün yoğ ol müdâm,
Âşika her yokluğun üstünde var eksik değil.

⁷¹² **Lalefam:** f. Lâle renginde. Rengi lâlenin rengine benzeyen.

⁷¹³ Allah Teâlâ bilir, doğrusu budur.

88

Bâkî ateşle fenâda yâne gel
 Bâde-i âşk-ı Hüdâd'dan kâne gel
 Gel enel-Hakk sırrına boyane gel
Varlığın mahveyleyip meydâna gel,
Lâ vü illâdan geçip merdâne gel.

Gel şeriât hükmünü sende oku
 Hem tarîkat semtini sende oku
 Marifet noktasını sende oku

Gel hakikat ilmini sen de oku,
Bir kadem bas mekteb-i irfâna gel.

Bulmasın bir kimse senden inkisâr⁷¹⁴
 Ta'nı a'dâdan⁷¹⁵ gücenme etme âr
 Yokmudur cisminde cânın yâne vâ
Zulmete Hızr ile gir gevher çıkar,
Âb-ı hayvandan içip hem kane gel.

Âyin hilm u hayaya server ol
 Mâ'nide şâh suretâ kim kemter ol
 İki âlem içre ruy-u envâr ol
Şer-i başa tâç edip İskender ol,
Geç otur taht-ı dile şahane gel.

Gevheri fehmeyleyip ehl-i eder
 Senin hârâyı zümrüdü⁷¹⁶ dîn⁷¹⁷ eder
 Sırrını fâş eyleme sen bi-haber

⁷¹⁴ **İnkisar:** Kırılma. Gücenme. Beddua ve lânet okuma.

Şikeste olma

⁷¹⁵ **A'da:**(Adüv. C.) Düşmanlar.

⁷¹⁶ **Hâra:** Mermer

⁷¹⁷ **Dîn:** Aşağı, alçak. Kolay. Zayıf. Gölge. Aşağılık.

Altta, aşağıda.

"Küntü kenzen" sırrını duydunsa ger,

Sakla sırrı deme her nâdâna gel.

Vuslat-ı pervânenin hem nâr iken

Yâre ağyar olma yâre yâr iken

Meskeni bülbüllerin gülzâr iken

Vahdetin meydânı sırrı var iken,

Kesret içre girme sen zindâne gel.

Âlem içre meğer bir dânesin

Çâr harf sana sadef dürdânesin

Azbî'ya benzer katı mestânesin

Ey Niyâzi baş açık divânesin,

Nice bir divânesin uslâne gel.

89

Âşk-ı yolunda bende ki merdâne kıl
 Bahr-i vahdette beni yekdâne kıl
 Sırrın ile sırrımı hem hâne kıl
Pâdişâha aşkını hem-hâne kıl,
Mâsivâ-yı aşkını bigâne kıl.

Gel bana göster yüzün mesrur edip
 Genci günahımdan beni mağfur edip
 Bendeki feyzinle aynı nur edip
Zikr u fikrinle beni pür nûr edüp,
Mest-i medhûş eyleyip dîvâne kıl.

Ey soran derdine derman soran
 Merhamet ummak gibidir uğradığın
 Hakk'a ulaş fiilin kes gayriden
Mürg-i ruhum meylini kes gayriden,
Şol cemâlin şem'ine pervâne kıl,

Ki çeşmim fehmettin bendesini
 Hayf diriga⁷¹⁸ yıktı senlik meskeni
 Mani-i vuslat kılan bendirini⁷¹⁹
Benliğimdir senden ayıran beni,
Varlığım şehrini yık virâne kıl.

Ey hakikat derdine olan tabib
 Senlik ve benlik hevasından geçip
 Kalbimi ferman biri hükmün kılıp
Gönlümü mir'ât-ı vech-i zât edüp,
Ol tecellîyle beni mestâne kıl.

Kalbi Azbî'den sivâyı kaldırıp
 Hâb-ı gafletten dili uyandırıp
 Lâ ve illâ şerbetinden kandırıp

⁷¹⁸ **Diriga:** f. Yazık, eyvahlar olsun!

⁷¹⁹ **Bendir:** teften büyük, zilsiz, darplı Türk musiki sazi

***Cezb-i feyzin şarâbın doldurup,
Bu Niyâzî bendeni meyhane kıl.***

90

*Hâne-i dilde gam yâr oldu mihmânım benim
Gece gündüz ağladırdı bana hicranım benim
Gözlerimden kanlı yaşlar akmada canım benim
**Evvelimde dinmez idi âh-u efgânım benim,
Gece gündüz bitmez idi zâr-ı giryânım benim.***

*Nefsini fehmeyle cân ol ayn-ı ruh etsin seni
Kıl ferâğat eyle zahid çeke gel kayduyetini
Dinle hâlimden hikayet eyleyim kuş et et beni
**Düştü aşk odu bu cânâ yaktı kül etti beni,
Kül olunca yanmaz oldu nâr-ı sûzanım benim.***

*Mazi-i müstakbeli oldum hayali âşk ile
Su gibi didare karşı ben akalı âşk ile
Varlığım eşyası sıdkım yıkalı aşk ile
**Hâr-u hâşâk-i enâniyet yanalı aşk ile
Arş-ü kürsîden geniş açıldı meydânım benim.***

*Dilbera ahdin gamıyla yaralıyım yâralı
Kaydı medh u zemmi ettim sana gönül vereli
Olmuşum mânend mecnun veche sırrım görelî
**Âr-u nâmus şîşesin yerlere çalıp kırmadan,
Vech-i Hakk'ı olmadı her yüzde seyrânım benim.***

*Herkesin halin bilir hakka iltica bulmaz dua
Eylemez her âşık dil hastaya lutfun ata
Her vefâ vaktinde hazırdır sana yüzbin cefa
**Râhat ile istedim vaslını kahretti bana,
Derde düşüp ağlayınca güldü cânânım benim.***

*Bilmeyenler bilmedi her ânın ân lutf ile
Bilmedim elesti eğer şeytan lutf ile
Hâne-i tahkike hakk oldu mihman lutf ile
**Top ile çevkânı sundu bana canan lutf ile
Bendedir amma görünmez top ile çevkânım benim.***

*Feyz-i Hakk geldi dile haddin aşırđı beni kim
Kaldırıp bisyar⁷²⁰ sefer gam ile pişirdi beni kim
Cümle karımdan geçip şöyle şaşırđı beni kim*

**Hayret ender hayrete şöyle düşürdü gönlümü,
Şerh olunmaz bu dil ile şimdi hayrânım benim.**

*Sana ben sen dediğim için yine sendendir bana
Tabi' emr u safa vechi tendendir bana
Fânî ve bâkî bir oldu iki meskendir bana*

**Âlem ol vech-i âmâ'dır hayret andandır bana,
Bu vücûdum gamı örttü mihr-i rahşânım benim.**

*Âlemi gaybiden gelince ben ayan⁷²¹ iklimine
Çün dolaştım tâ gelince bu zaman iklimine
Olmuşum şâh-ı muazzam ben iman iklimine*

**İbtidâ azmeyleyince bu cihân iklimine,
Bir libâsım yok idi kim örte uryânım benim.**

*Sırrımı pinhân edip şerh eylesem bir hoş edâ
Fî'l-misli bir tığ-ı uryana⁷²² gılâf⁷²³ olur şehâ
Arsa-i cisme gelince ruha cism oldu gıda*

**Hep birer kaftan verildi dostlarıma hem bana,
Anların dahi durur eskidi kaftânım benim.**

*Çünkü nur doğdu bu zulmeti illetin kaldırdılar
Nûru nâra nârı nûra arz edip bildirdiler
Cahili ağlattılar kâmilleri güldürdüler*

**Suya vardık anlar ile kapların doldurdular,
Ben de vardım testimi mahvetti ummânım benim.**

*Hakk benim halim bilir çün bilmeyen bilmez niçin
Der bana n'oldu görenler bâtının gülmez niçin*

⁷²⁰ **Bisyar:** f. Ziyade, çok, fazla.

⁷²¹ **Ayan:** (İyân) Aşikâr. Belli. Herkesin bilebileceği ve görebileceği.

⁷²² Kınından çıkmış kılıç gibi

⁷²³ **Gılâf:** kılıf, mahfaza, örtü.

*Zâhir ederdim gören der bu acep olmaz niçin
Derler imiş halka-i zikre girip dönmez niçin,
Ben dönerdim lîk gözden mahfî devrânım benim.*

*Sûretim derviş edip kendime bühtan eyledim
Kendi esrarımı fâş ettim ben âh kân eyledim
Kesret içre vahdet ettim nice seyran eyledim
Halka bir gez dönmeden ben nice devreyledim,
Bilmediler devrimi yanımda yârânım benim.*

*Hâlîme haldaş olur yanımda yâri muharrem
Günde bir türlü libas nâzeninin bulup kim
Kim ki bu esrârı bildi bidi sırrına diyem
Yâr ile ahdeyledim gâh dağılıp gâh cem olam,
Tâ ezel budur anınla ahd-ü peymânım benim.*

*Gam-ı giryânım efendi gâh hayran tâ ebed
Gâhi ağlar inlerim gâh-i zâr u efgân tâ ebed
Gâh vahdet gâh kesret özüne seyrân tâ ebed
Anın için gâhı cem'im gâh perîşân tâ ebed,
Döndü kaldı üstüme cem'ü perîşânım benim.*

*Bir sözümden bin haber her kim arar oldu ise
Ehl-i sır olur yâri yâr-i gâr⁷²⁴ oldu ise
Azbî'ya her kim benimle yâr-i gâr oldu ise
Devre-i Arşîyye'den her kim haberdâr olduysa,
Ol duyar ancak Niyâzî ilm-ü irfânım benim.*

⁷²⁴ **Yâr-ı gâr:** Hazret-i Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem'in en sâdık sahabesi Hazret-i Ebubekir radiyallâhü anhın ünvanı. Hicret esnasında en tehlikeli bir zamanda mağaraya girdiklerinde Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem'a sadakatla hizmet ettiğinden bu nam ile anılır.

*Dinle bu künhe sarâyıda nice mihman olur
Nice geldim nice gittim özüne seyran olurum
Gâh olurum âbad olurum gâhi virân olurum
**Âdetim budur ezelden kevnde bir ş'en olurum,
Dirilip gâh cem olup gâhi perîşân olurum.***

*Zahidâ cân kuşu ile dinle ahvâlîm benim
Nice oldu bendenin şehri hakikat meskenim
Çok temâşalar geçirdi cân olunca bu tenim
**Bu cihânın halkına bir bir yolum uğrar benim,
Cem edip bunca kumaşı bir bedestân olurum.***

*Gâh dağ u gâh taş ve gâh mahzen gâh gâr⁷²⁵
Gâh âb u gâh hâk ve gâh ateş rüzgâr
Gâh vuslat gâh firkat gâh ağyâr gâh yâr
**Gâh sehâb u gâh matar gâhî doluyum gâhi kar,
Gâh nebat u gâhi hayvân gâhi insân olurum.***

*Gâh rûşen gâhi zulmet gâh duman gâh pûs
Gâh Fransız gâh Maltız⁷²⁶ gâh Hırvat Negrus⁷²⁷
Gâh Mikril gâh Gürcü gâh İsveç gâh Rus
**Gâh Nasârâ gâh Yahûdî gâhî Tersân gâh Mecûs,
Gâhi Şia gâh olur Sünnî Müselmân olurum.***

*Gâh ağlar gâh güler men gâh şevka düşerim
Gâh yârim gâh ağyar gâh aşka düşerim
Gâh kasavet gâh kesâfet gâh zevka düşerim
**Gâhî âbid gâhi zâhid gâhi fiska düşerim,
Gâhi ârif gâhi ma'ruf gâhi irfân olurum.***

⁷²⁵ **Gar:** Mağara.

⁷²⁶ **Maltiz:** Maltalı. 1. (a) Maltese. 2. Maltese, of Malta

⁷²⁷ **Negros:** İslandalı, İsland in the central Philippines

Gâh satılmış gâh kudurmuş gâh devirmiş gâh mûş⁷²⁸

Gâh koyun gâh keçi gâh öküz gâh kuş

Gâh buğday gâh başak gâh ısırgân gâh yemiş

Gâh olur bakır, kalay u gâh olur altun gümüş,

Gâh olur âlemde her ma'denlere kân olurum.

Gâh kapristen dolaştım tez⁷²⁹ bulundum çîned⁷³⁰

Gâh Tatar tohması oldum göründüm oyunda

Gâh bağdad ki Basra ki bulundum Konya'da

Gâh olur, benden hakîr hiç kimse olmaz dünyada,

Gâhî Kâftan Kâf'a hükmeden Süleymân olurum.

Gâh kâmil gâh batıl gâh olur divâneyim

Gâh güle bülbül olurum şem'aya pervâneyim

Gâhi sarhoş ki ayık gâhi mestâneyim

Gâh olur bu harmân-ı âlemde ben bir dâneyim,

Gâh kamûyu câmî olmuş ulu harmân olurum.

Büsbütün bu âleme gâhi özüm Hünkâr olur

Gâhi bürdinada⁷³¹ her ne var ise bende var olur

Gâh kârım Hakk'a ikrar gâhice inkâr olur

Nâ'l tırnak arasından yerim gâh dar olur,

Gâhi Arş'u Kürsî'den yek âlî meydân olurum.

Gâhi şâdem gâh Hürrem gâh mâtem gâh gam

Gâh işret gâh cilve gâh sohbet gâh elem

Gâh a'raf gâh berzâh gâhi bir bâğ-ı irem

Gâh olur mevcûd mâ'dum gâh vücûdi ile âdem,

Gâh tecelliyle ayân u gâhi pinhân olurum.

Gâh sağ u gâh hasta ki abus⁷³² ve gâh neşat

Geh misafir geh mücavir gâh sahib geh sımad⁷³³

⁷²⁸ **Muş:** f. Fare.

⁷²⁹ Seri şekilde

⁷³⁰ **Çine:** f. Kuş yemi.

⁷³¹ **Bürdî:** Hurmanın iyisi.

⁷³² **Abus:** Çatık çehreli. asık yüzlü. Yüzü ekşi

Gâh bâliş⁷³⁴ gâh bister⁷³⁵ gâh câme geh bisat⁷³⁶

***Gâhî Dünya gâhî ukbâ gâhî mahşer gâh sırât,
Gâhî berzah gâhî cennet gâhî nirân olurum.***

Geh hayvan gâh u pir ve gâh masum olurum

Gâh mevcud gâh mezkûr⁷³⁷ gâh merhum⁷³⁸ olurum

Gâh taş u gâh toprak gâh bir kum olurum

Gâhî Mâlik gâhî âteş gâhî zakkum gâh cahîm,

Gâhî hûrî gâhî gılmân gâhî rıdvân olurum.

Gâh ateş gâh çakmak gâh kiprit gâh mum

Gâh ördek gâh turna geh köpütür gâh bum

Gâh hayr u gâh şerrim gâh uğurlu gâh şûm

Gâhî zerre gâh güneş gâhî kamer gâhî nucûm,

Gâhî arz u gâh semâ gâh Arş-ı Rahmân olurum.

İki âlem cilvegâhım gâh gelir gâh giderim

Gâh bâki gâh fâni gâh beter gâh yiterim

Gâh bir dilber olurum gâh dilber severim

Bunca sûretler libâsın gâh birbir giyerim,

Gâh soyunup cümlesinden şöyle üryân olurum.

Laklakıyla Azbî'ya benzer ki gönlün eğlenir

Sözlerimin her birine nice hikmet gizlenir

Sözlerinden sahn-ı irfan içre çok söz anlanır

Şimdi kesrette olan Âdem Niyâzî söylenir,

Âlem-i vahdet içinde sırr-ı Yezdân olurum.

⁷³³ **Sımad:** Şişe tıpası.

⁷³⁴ **Baliş:** f. Yastık. Altın. Nakit.

⁷³⁵ **Bister:** f. Yatak, döşek.

⁷³⁶ **Bisat:** (C.: Bûsüt) Döşek. Döşeme, kilim, minder.

⁷³⁷ **Mezkûr:** Zikri geçen. Zikredilmiş. Evvelce bahsi geçmiş olan.

⁷³⁸ **Merhum:** (Rahm. den) Kendine rahmet edilmiş.

Rahmete kavuşmuş. Dünyanın sıkıcı ahvâlinden

kurtulup rahmet-i İlâhiyeye kavuşmuş olan.

*Bu bendene eyle nigah lûtfeyle açiver yolum,
Verdim benim âh oldu âh lûtfeyle açiver yolum,
Eyle inâyet ya ilâhi lûtfeyle açiver yolum,
**Ey kudret ıssı, padişâh lûtfeyle açiver yolum,
Bağlandı her yânim şehâ lûtfeyle açiver yolum.***

*Ol nuru pâkin⁷³⁹ hakkıçün ol abdi âlin⁷⁴⁰ hakkıçün
Bu binbir adın hakkıçün hem şemsi cihan hakkıçün
Sırrı hakikat hakkıçün hem kainâtın hakkıçün
**Şol ism-i zâtın hakkıçün cümle sıfâtın hakkıçün,
İzz-ü şânın hakkıçün lûtfeyle açiver yolum.***

*Beyt-i Muazzam hakkıçün hem arşı âzam hakkıçün
Havva âdem hakkıçün feyz-i mukaddem hakkıçün
İbrahim Ethem hakkıçün hem âb-ı zemzem hakkıçün
**Ol ism-i azâm hakkıçün ol nûr-i ekrem hakkıçün,
Ol Fahr-i âlem hakkıçün lûtfeyle açiver yolum.***

*İrsâli⁷⁴¹ Kur'ân eyledin isâli imân eyledin
Taati fermân eyledin yolunu âsan eyledin
Dertliye derman eyledin lûtfu firâvan⁷⁴² eyledin
**Lûtfünla ihsân eyledin vasılınla handân eyledin,
Hicrinle hayrân eyledin lûtfeyle açiver yolum.***

*Fânide tutma meskeni bakide iste gülşeni
Savruldu ömrüm harmanı biçâre kaldım gör beni
Koymam elimden dâmeni⁷⁴³ maksudumu ver bağını*

⁷³⁹ Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem

⁷⁴⁰ **abdi âlin:** Hz. Hasan ve Hüseyin aleyhimeselâm

⁷⁴¹ **İrsal:** (Resul. den) Göndermek, gönderilmek, yollamak. Havale kılma. Salıvermek. Kendi haline koymak. Sürü sahibi olmak. Elçi gönderme.

⁷⁴² **Firavan:** f. Bol, çok, ziyade, aşırı, fazla

**Saldın şikâre hod Benî Âdem olup bulam seni,
Bağladı Dünya-yı denî lûtfeyle açiver yolum.**

*Verdim ehad ferd samed Azbî sana Hkk'tan pesend
Yok bende kibr u kin hased ey bî-zevâl bî-ebed
Çün lütfuna yoktur aded senden kerem dahi meded
**N'etsin Niyâzî derd-mend etmiş anâsır kaydu bend,
Bilmem ilâhî gayr-i fend lûtfeyle açiver yolum.***

⁷⁴³ **Dâmen:** f. Etek. Kenar. Taraf. Zeyl. Elbise veya dağ eteği

93

*Mukaddem pâkine secde eyledi beyt-ül haram
Lât Uzza yüzü üzere yerlere düştü o dem
Şanına levlâk Hakk'tan merhaba çağrıldı hem
**Doğdu ol sadr-ı Risâlet bastı arş üzre kadem,
Saldı ol nûr-i Nübüvvet pertevin fevkâl-ümem.***

*Âleme doldu sadâyı merhaba sad⁷⁴⁴ merhaba
Âleme geldin mübârek mükaddeminle dilberâ
Sana ümmet oldu cümle enbiya ve evliyâ
**Çalınıp tabl-ı beşâret geldi şâh-ı Enbiyâ,
Gulgule doldu cihâna konu ol sâhib âlem.***

*Kıldı isbat-ı nübüvvet zatını isbât-ı hacir⁷⁴⁵
Vech-i nûru pakine haksın diye söyler şecer⁷⁴⁶
Pâkine yüz sürmeye müştâk idi cümle semer⁷⁴⁷
**Nûr-i vechinden alındı encüm ü şems ü kamer,
Bahr-ı ilminden bilindi hikmet-i levh u kalem.***

*Çün senin mehdin ede ferdi⁷⁴⁸ Cenâb-ı Kibriya⁷⁴⁹
Zât-ı pâkinçün dedi Dostum, Habibim Mustafa
Ârşla ferş melâik⁷⁵⁰ mukaddeminden pür safâ
**"Merhabâ yâ Mustafâ ey nûr-i ayn-i asfiyâ,
Merhabâ ey Sâhibü'l-mî'râc-ı fi-daci'z-zulem"***

⁷⁴⁴ **Sad:** yüz: 100

⁷⁴⁵ **Hacir:** Taş, kaya

⁷⁴⁶ **Şecer(E):** Ağaç. Kütük.

⁷⁴⁷ **Semer(E):** Meyve, yemiş mahsul. Verim. Netice.

⁷⁴⁸ Bir olan

⁷⁴⁹ **Kibriya.** Azamet. Cenab-ı Allah Teâlâ'nın azameti ve kudreti, her cihetle büyüklüğü.

⁷⁵⁰ Gök yer melekleri

Zât-ı pâkinçün beyâna geldi kaf nun ayan
Sana şahım cümle ervâh mukaddes bendegân
El-amân ben derdimende kıl şefaât el-aman
**Gelmeseydin âleme sen halk olunmazdı cihân,
Dostluğuna yaratıldı ey Nebiyy-i muhterem.**

Seni idrâk etmede zâhid ki ihmal eyledi

Onu nefsi azdırıp yolunda idlâl⁷⁵¹ eyledi

Seni inkâr etmedi ol mâsiva âl eyledi

Biz günahkâr ümmete sen Şâhı irsâl eyledi,

Hamdü-li'llâh sana ümmet eylemiş ol Zî-kerem.

"yevme tüblâ"⁷⁵²da benimçün ümmetim değil deme

Ey tabibim sen sezâvar⁷⁵³ ile merhem yarama

Azbî'yem biçâreyim sen çâre eyle derdime

Yâ Rasûlallâh şefâat kıl Niyâzî mücrime,

Şol zaman kim baş açık yâlin ayak kan ağlıyam.

⁷⁵¹ **idlâl.** saptırmak, azdırmak.

⁷⁵² **يوم تبلى السرائر** "Sırların orta yere çıkarılacağı gün"

(Târik, 9)

⁷⁵³ **sezavar:** f. Münâsib, uygun, lâyık, şâyân.

*Cemâlin aynı Yezdandır sözündür derde dermânım
Kaşın mihrabı ümmettir benim hem dinim imanım
Esirge bendeni lutfer Meded ey şâh-ı hubânım
**Ayağı tozunu sürme çekelden gözüme cânım
Görünür oldu her gâhı gözüme vech-i cânânım.***

*Yeter ağlattın ey dilber bu ben biçâre hayranı
Yeter ey cefâ ettin yeter ey cismin cânı
Çün zâtın sırrı a'zâmdır ayan fehmeyledim onu
**Niçin sevmeye cân anı ki anda buldu cânânı,
Yıkıldı kal'a-i fikrim yapıldı dinim îmânım.***

*Kapunda bendedir şehler veyâ âlemlerin şâhı
Cemalin pür ziya eyler hakikat şemsle mâhı
Ayan olsun bize Yâ Rabb hidayet şehrinin râhı
**Çü bildim vech-i cânânı kamûda sezdim Allâhı,
Fenâyım Hakk-ta Vallâhi ne bilim kaldı ne dânim.***

*Yüzündür "Vedduhâ" "Tâ-sîn" dudağın "Kâf vel
Kur'ân"*

*Özündür aynı beytullah sözündür camii kur'ân
Çü cismin sure-i nur'dur kaşın hem âyeti sübhan
**Buluştı bir ten ü bir cân bu mülkü ettiler seyrân,
Niyâzî'den görünen ol ben ancak ad ile sânim.***

Kaydı müstakbelle mazi mihnette bi gamım benim
Lâ ve illâ remzini fehm edeliden ekremim
Bir meleki simadan ayrıldım onun için sersemim
Ol menem kim vâkıf-ı esrâr-ı ilm-i Âdemim,
Kâşif-i genc-i hakikat hem hayât-ı âlemim.

Eğer uysun isteyen zât-ı sıfâta hem nişin
Benden öğrendi bugün ebcedi hem ehli yakîn
Bendedir harfin sukûnu hâtemi oldu emin
Bende mahfî oldu gaybül-gaybın esrârı hemîn,
Bendedir sır-ı emânet ana kenz-i mübhemim.

Âşıkım bahri tevekkül içre kendim salmışım
Râh-ı aşta o mâhin cümle vârim vermişim
Fakr-ı tamme sabr ile mânend⁷⁵⁴ mecnun olmuşum
Ben cemâl-i Hakk'ı cümle şeyde zâhir görmüşem,
Bu merâyâya anın için baktığımca hurremim.

Maksadı ukbaya herkes fâniden ermiştir
Ayn-ı fânidir cihanda kefti⁷⁵⁵ nefis olmuş durur
Olmadan evvel nice âşıkların olmuş durur
Her sözüm miftâh-ı kufl-i "küntü kenz" olmuş
durur,

Hem dem-i İsâ ile herbir nefiste mahremim.

Olmadan vâkıf benim hâl-i dil pürdür deme
Sözlerim gûş eyleyip halt kelâm etmiş deme
Her sözüm bin hüccet oldu sırrı Hakk'tan mahreme
Cümle mevcûdâtı verdim ben vücûd-ü vâhide,
Zât u esmâ ve sıfâtın ile hâlâ yek demim.

⁷⁵⁴ **Mânend:** benzer, eş, denk.

⁷⁵⁵ **Keft:** Cem'etmek, toplamak. Sarfetmek, harcamak. Evmek. Katı katı sürmek.

Sanma bir bigâne var benden bana hep âşina
Onsekiz âleme âyineyim ben zâhidâ
Hem adât hem tasavvuf Hakk bana kıldı ata
Yerde gökte her ne kim var bağludur bâşı bana,
Âşikâre vü nihâne ben tılsım-ı â'zâmım.

Tâlibi râhı Hüdâyım Hakk'a hem râh olmuşum
Men ârefnâ sırrına sırrımla âgah olmuşum
Azbî vechim âleme verdi ziyâ mâh olmuşum
Ben o Mısırî'yem vücûdum Mısırına şâh olmuşam,
Hâdisim gerçi velî ma'nîde sırr-ı akdemim.

*Yapılmak kasdım virâne geldim
Bilmeğe seni seyrâne geldim
Ezel âleme mestâne geldim
**Aşkın meyine ben kana geldim,
Şevkin oduna hoş yana geldim.***

*Varların ve yoklarını atmışlar
Su gibi didâra karşı kılmışlar
Âşıklar meydana aşka çıkmışlar
**Şem'i tevhidi gördüm yakmışlar,
Gitti kararım pervâne geldim.***

*Visâlî sırrına layık layıklar
Arz eder sıdkın sadık sadıklar
Girmiş meydana bağıri yanıklar
**Halka-i zikri kurmuş âşıklar,
Ben de sahnında cevîlâna geldim.***

*Yummuşum destim⁷⁵⁶ ferdâ⁷⁵⁷ derdinden
Şikâyet etmem cefâ derdinden
Ben beni bilmem mevlâ derdinden
**Mecnûnum bugün Leylâ derdinden,
Neylerim akli dîvâne geldim***

*Bir yere gelmiş hep biçâreler
Haddin işitti geldi ol âvâreler
Arzuhal etmeğe yâre vâreler
**Derdi cânânın açtı yâreler,
Bağrım üstünde dermâne geldim.***

⁷⁵⁶ **Dest:** f. El, yed. Mc: Kudret, fayda, nusret, galebe.
Düstur.

⁷⁵⁷ **Ferda:** (far.) ka. 1. yarın. 2. gelecek zaman, ati. 3.
ahiret, öbür dünya.

*Müntazırım bir dilberin emrine
Bel bağladım onun cümle re'yine
Gece gündüz kul yalvarır Rabbine
**Ümmî Sinân'ın hâk-i pâyine,
Sürmeğe yüzüm sultâna geldim.***

*Yâr lutfu bana var neden imiş
Mihnetim rahatım kârımdan imiş
Azbî'nin dermânı zârından imiş
**Yâremi bildim Yârimden imiş,
Bunda Niyâzî Lokmân'a geldim***

*Ol şehî âlemlerin emrine kurban olayım
Lûtfuna can vereyim kâhrına kurban olayım
Her gülü nûr saçanın hârına kurban olayım
Kapısında bende-i mûruna ⁷⁵⁸ kurban olayım
**Ol cihânın fahrinin sırrına kurbân olayım,
Hutbe-i levlâke inen şânına kurbân olayım,
“Kâb-ı kavseyni ev ednâ”sına kurbân olayım,
Ben anın ilmiyle irfânına kurbân olayım,
Ben anın esrâr-ı mi’râcına kurbân olayım.***

*Alî nurdur Muhammed nur Ebübekr ü Ömer Osmân
Bular bir cism-i vâhiddir hakikat perdesi ihfâ
Bu bir sırdır beyân olmaz beyân olsa ayân olmaz
Dış ilde söyleyen bilmez iç ildedir bilen ⁷⁵⁹*

***Ol Ebübekr u Ömer Osman Ali dört yâridir,
Ol Risâlet bağının anlar gül-i gülzârıdır,
Cümle Ashâb hidâyet râhının envârıdır,
Ben anın Âline Ashâbına kurbân olayım,
Ben anın Ashâb-ü ahhâbına kurbân olayım.***

*Nâsı gâfilden bunlar çekti nice cerü cefa
Hem İmâm Ali Hâdî hem o şâhı evliya
Rehberi râhı tarikat oldu çün Musâ Rıza
Ol Hasen Askeri der nesli pâki Mürtezâ
**Ol Hasan hazretlerine zehr içirdi eşkiyâ,
Hem Hüseyin oldu susuzluktan şehîd-i Kerbelâ,
İkisidir asl-ü nesl-i Âl-i Mustafâ,
Ben anın Âline evlâdına kurbân olayım,
Ben anın evlad u ensâbına kurbân olayım,***

⁷⁵⁸ **Mûr:** olgun, kemâle ermiş, ergin, tamam,

⁷⁵⁹ Bu kısım divanından tamamlandı.

Devleti uzma bilenler bu fenâda zilleti
 Tâ kıyamet bellidir elhamdülillâh kıymeti
 İki âlemde helâldır Hakkın ona hücceti
 Ehli imânın yanında “fedhulü”⁷⁶⁰ dur cenneti
Cümle ümmetten hayırlıdır o şâhın ümmeti,
Ümmetine cümleden artık eder Hakk rahmeti,
Enbiyâ anınla buldu bunca lûtf u izzeti,
Ben anın lûtfuna ihsânına kurbân olayım,
Ben anın envâ-i eltâfına kurbân olayım,
 Hakkı ikrâr eyleyenler yüce devlet buldular
 Sırrı illâ’lâhla onlar paslı kalbi sildiler
 Vechi pâkin mazharı zât ilâhî bildiler
 Müjde vaslı Hüdâ’dan Azbî cümle geldiler
Her ne denlü Enbiyâ vü mürselîn kim geldiler,
Ümmeti olmaklığı Hakk’dan temennî kıldılar,
Evliyâ ana Niyâzî kul u kurbân oldular,
Ben anın ayağının tozuna kurbân olayım,
Yoluna gidenlerin izine kurbân olayım.

⁷⁶⁰ “Kullarımın arasına gir.” (Fecr, 29)

Mükerrem oldu çün Ahmed mukaddem
Müahhirdir mükaddemdir mükerrem
Sıfât-ı zâtle Hakk'tır muazzam
**Hüdânın sun-ına âyîne âlem,
Düşüptür sâni'in mir'âtı Âdem.**

Ona Levlâke Levlâk⁷⁶¹ demiştir
Onun şânını muazzam eylemiştir
Özün fehmet kime ne cân demiştir
**Odur Âdem ki nefsin tanımıştır,
Oluptur Hızr-ü İlyâs ile hemdem.**

Basiret ehlidir sahibi temâşa
Görür birlikte eşya müheyya
Onun dersi budur "nahnü kasejna"
**Ne görürse iyi kem zîr ü bâlâ,
Görür öz nefsin her baktığı dem.**

Bu remzi fem eder mi ayni bizzat
Seni idrâk içindir cümle âyat
Gelir özü varlığından küllü zerrât
**Eğer râî eğer mer'î vü mir'ât,
Kamunun aslıdır Âdemdeki dem.**

Velilerdir edenler nefsi islah
Eder bir noktadan cevalan ervâh
Bulur islah olanlara iflâh
**Göründü bahr-ı kândan bunca emvâc,
Olur zâhir gider yine kalır yem.**

Özünü bilmeyen özdür zevâyid⁷⁶²
Özünü bilmeyen bulamaz fevâid⁷⁶³

⁷⁶¹ Sen olmasaydın, Sen olmasaydın,

⁷⁶² **zevaid:** (Zâide. C.) Fazlalıklar, fazla şeyler. Faydasız şeyler

Ezelden böyle kılmış Hakk vâid ⁷⁶⁴

Bu âlem de bahirdir hem mevâlid,

Eder emsâlini tecdid demâdem.

Gece gündüz yatıp içmek yemeği

Tuz etmek ⁷⁶⁵ *hakkını bilmemeği*

Acep Mevlayı isbat eylememeği

Aceb misli demek gayri demek mi

Yahut aynî mi, yâ cem'imi desem.

İki âlemde kârı let ⁷⁶⁶ *yemektir*

Özünü bilmemek kuru emektir

Bunu idrâke çok emek gerektir

Bilen ayn-ü bilmeyen gayr demek,

Budur şâfi cevap "allâh-ü â'lem"

Veli vahdette ve kesrettedir gayr

Dahi kesrette ve işrettedir gayr

Görür mevlâyı ve sohbettedir gayr

Özü evvelkidir sûretle dürür gayr,

Ki yani can odur terki b o demem.

Nedir bir veche bunca lutf u izzet

Bu muayyenden bulandı bunca kudret

Bize "ircîi" haktan geldi hücceti

Ki zirâ can bir oldu çok sûret,

Budur kavî-i muhakkik hem müselle m.

Nedir bu yerde olur hâli ûla

Niçin illet olur yâ kâlî ûlâ

Nedir arz ederler kâlî ûlâ

⁷⁶³ **fevâid:** (Fayda. C.) Faydalar. Faydalı şeyler.

⁷⁶⁴ **Vaid:** vaad ve tehdit kapısı.

⁷⁶⁵ Tuz ekme k hakkı: İyilik görülen kimseye karşı minnettarlık

⁷⁶⁶ **let:** f. Dayak, kötek. Dövme, vurma. şiddetle çarpma

Desen niçün bilinmez hâlî ulâ,

Çün oldur sonra niçin der ki bilmem.

Niçin cebbâr olur ismi gayuru⁷⁶⁷

Neden cânın bu cism oldu kubûru

Bu yüzden oldu çün sâni⁷⁶⁸ umuru

Tegayyürden bilinmezlik zuhûru,

Birlikten dürür dediği bilsem.

Mükerrem eyledi rûh âb keblî⁷⁶⁹

Nitekim bülbül ister buyu gülü

Niçin diri ölür ya ölü diri

Niceyse neş'e-i ulâda gönlü

O zevki arzular Sâni de bî-kem

Ezelden bize fermân çünkü candır

Diri olmak ölüden pes ayandır

Bu âşk ehline maşuktan nişândır

Taleb evvelki zevkî hükm-i candır,

Cehl terkinin hükmü ol epsem.

Gelen mest giden mest duran mest

Hüdânın varlığıdır niyetle dest

Vahdet u kesrettedir bizim elest

Kamû bir noktadır ilm ancak ey dost,

Çoğaldıkça dolar kalbe hemm u gam.

Gönülle Azbî hayret içre kaldı

Gönülden kuru tecelliden ferdi buldu

Halas-ı gam olup şâd oldu güldü

Niyâzî taht-ı "bâ"da nokta oldu,

Ali'nin sırrına olalı mâhrem.

⁷⁶⁷ **Gayur:** Hamiyetli. Çok çalışkan. Dayanıklı. Çok gayretli. Kıskanç. ("Gayyur" diye yazılması yanlıştır.)

⁷⁶⁸ **Sâni:** san'atla yaratan.

⁷⁶⁹ **Kebl:** Bağlamak. Kovanın ağzını iki kat edip dikmek.

*N'ola birkaç gün ey gafil yüzüne gülsün bu dünya
Pişmanlık mukarrerdir sonunda hasretâ veylâ⁷⁷⁰
Elinde fırsatın var iken gel ömrün eyleme fenâ*

**Gözün aç perdeyi kaldır duracak yer mi gör Dünya,
Kati mecnun durur buna gönül verip duran insan.**

*Sana âşık olan insan niçin canın nisâr⁷⁷¹ etmez
Alınmış⁷⁷² lezzeti nefse özünü Hakk'a yâr etmez
Sana hâl ehlinin bendi niçin bilmemeğe kâr etmez*

**Kafeste tutiye sükker verirler hiç karar etmez,
Aceb niçün karar eder bu zindâna giren insan.**

*Fenâ dünyaya aldanmış demi nez'inin⁷⁷³ eğmezsin
Hevâyı nefesine uyup sen Allah'tan utanmazsın
Uyarsın nefse şeytâna mekri haşra inanmazsın*

**Ne müşkül hâl olur gaflette yatup hiç uyanmayıp,
Ölüm vaktinde Azrâil gelince uyanan insan.**

*Hüdâ'dan yüz çevirmiş sen seni bende eylemiş sevda
Ne zikrin vârina fikrin var, hanî ahdin sen uya
Sana matlup yeter dünyana lazımdır sana ukba
Kararmış kalbin ey gâfil nasihat neylesin sana,
Hacerden katıdır kalbi öğüt kâr etmeyen insan.*

*Olur, hep dediğim bir bir görürsen akıbet elbet
Ne özrünü tutar Mevlâ olurmu hiç Hakk'a illet
Halas et kendini gamdan bekaya etmeden rihlet*

⁷⁷⁰ **Vaveyla:** Çılgılık, yaygara, feryat. Eyvah, yazık gibi üzüntü ifadeleri

⁷⁷¹ **Nisar:** Saçmak, dağıtmak. İ'ta etmek. Vermek

⁷⁷² Alışmış

⁷⁷³ Nez' (A.) 1.can çekişme. 2.sökme, koparma, zorla alma. nez' eylemek ayırmak, çekip atmak, sökmek, koparmak.

Bu derdin çâresin bul sen elinde var iken fırsat,

Ne ıssı sonra âh u zâr edüp hayfâ diyen insan.

Hüdâ'dan olmagıl hâli nazr kıl ayn-i resmine

Sakın aldanma nefsin terahhüm eyle cismine

Sözündür tatlı sükkerden dediler Azbî ismine

Niyâzî bu öğüdü sen ver evvel kendi nefsin,

Değil gayriye andan kim tuta her işiten insân.

100

*Dilde zikri fikri Kur'ânımdır Allâh hû diyen,
Bâtınımda dinim imânımdır Allâh hû diyen,
Bana Hakk'tan lutfu ihsanımdır Allâh hû diyen,
**Tende cânım canda cânânımdır Allâh hû diyen,
Dilde sırrım sırda sübhânımdır Allâh hû diyen.***

*Cümlede eşyada görünmüş zahida isbatı Hakk
Her sıfatıyla göründü âşika bu zâtı Hakk
Zahidâ çün zat-ı haktır ârife mirât Hakk
**Dest-i kudretle yazılmış yüzüne âyât-ı Hakk,
Gönlümün tahtında sultânımdır Allâh hû diyen.***

*Onsekiz bin âlemin oldu zâtı Hakk'ın zerresi
Her sıfat içre göründü nuru zatın şu'lesi
Her yanından bakarsın şem'i vahid çehresi
**Cümle â'zâdan gelir zikr-i "Enel Hak" nârası,
Cism içinde zâr u efgânımdır Allâh hû diyen.***

*Âşk ile cennet olur düzah⁷⁷⁴ olursa meskeni
Herkesin bir derdi var yoktur meni illa seni
Âşkıyla hâk can etsem sezâdır bu teni
**Geceler tâ subh olunca inledir bu dert beni,
Derdimin içinde dermânımdır Allâh hû diyen.***

*Mâye-i sırrı Muhammed âdemin sülbündedir
Ol veledi sırrı ebî fehm eden aslındadır
Her kesin matlubu yine herkesin kurbundedir⁷⁷⁵
**Yere göğe sığmayan bir mü'minin kalbindedir,
Katremin içinde ummânımdır Allâh hû diyen.***

⁷⁷⁴ **Duzah:** f. Cehennem. Tamu. Mc: Keder. Külfet

⁷⁷⁵ **Kurb:** Yakınlık. Yakında oluş. Yakın olmak. Yakınlık kazanmak.

Kim ki "mazağa'l- basar"⁷⁷⁶ dır seyr eder bu sırları
Ehli âşkın lâ ve illâ dan geçti mühtedi
Gel düşe postun hû hû makamın ola eri
**Kisve-i tenden muarrâ seyreder bu gökleri,
Çark uran abdâl-ı uryânımdır Allâh hû diyen.**

Müminin mümin olanlara Azbî'ya mir'âtıdır
Herkes kim yahşi yaman çün Hüdâ sıfatıdır
Her ne söz kim söyledimse bil Hakk'ın ayatıdır
**Her kişiye kendiden akreb olan dost zâtıdır,
Ey Niyâzî dilde mihmânımdır Allâh hû diyen**

⁷⁷⁶ "Gözü oradan ne kaydı ve ne de onu aştı." (Necm, 17)

101

*Bu dildeki efkârım yağmadır alan alsın**Hem yâr ile ağyar yağmadır alan alsın**İmân eyle ikrar yağmadır alan alsın****Sevdim seni hep vârim yağmadır alan alsın,******Gördüm seni efkârım yağmadır alan alsın.****Âzadeyim efgende kayd-u gam medfeninden**Düzah eyle cennetten külhan eyle gülşenden**Hep minnetimi kesdim elinden ve yerinden****Aldı çü beni benden geçtim bu cân u tenden,******Aklım dahi her vârim yağmadır alan alsın.****Bu künhüne yalancının zehriyle balın yuttum**Dünya ile ukbayı bir pula alıp sattım**Çün dostu ayan gördüm efkârımı dağıttım****Ben varlığımı attım dost varlığına yettim,******Her usluya bazârım yağmadır alan alsın.****Sen canla cânâna geçtim sır ile candan**Hem nâmla nişandan hem küfrü ile imandan**Abâdile⁷⁷⁷ ve yâranım bu ahd ile peymânından****Geçtim ben âd u sandan çıktım ben o dükkândan,******Hep ırz ile vakârım yağmadır alan alsın.****Çün ahd ile ikrârım bir oldu kamu varım**Nur ile budem nârım yârim eyle ağyarım**Ben kuşdilin anlarım dil Attar'ım****Geldi dile dildârım buldum gül-i gülzârım,******Şimden gerû hep vârim yağmadır alan alsın.****Her kande ki ey dilber baktım ise hazırsın**Çünkü Hakk'ı özün duydu her vechile zahırsın**Ey dil nice bir bilmem bülbül gibi şakırsın****Sen gâib u hâzırsın her hâlîme nâzırsın,******Ahvâl ile etvârım yağmadır alan alsın.***

⁷⁷⁷ **Abâdile:** Abdullah isimliler

Hakk oldu benim benim varım hiç kalmadı inkârım
Mahv oldu kamu karım şâd oldu dil zârım
Hem bir gülü bir hârım hem şeş ile hem çârım⁷⁷⁸
**Çün buldu gönül yârim terk eyledim ağyârım,
İmân ile zünnârım yağmadır alan alsın.**

Azbî ederim efgan hicrinle olam nâlan
Kalmadı gam niran yâr oldu bana canan
Kalmaz bana isyan bu nefis ile hem şeytan
**Mısri'ye vücûb imkân bir oldu kamû a'yan,
Tâat ile ezkârım yağmadır alan alsın.**

⁷⁷⁸ Şeş: Altı, Çar: dört

102

Ne ma'niden seçer zâhid ki bilsem lâ'yi illâ'dan
 Sıfat-ı zâtla Hakk'tır göründü sırrı müsemâdan
 Ne ma'niden göründü Hakk bilindi vechi leylâ'dan
Elâ, ey Mürşid-i âlem haber ver ilm-i Mevlâ'dan,
Elâ, ey mânâ-i Âdem haber ver remz-i esmâdan.

Ne sırdır Kevseri sahbana ⁷⁷⁹sırdır cennet-ül me'vâ

Ne sırdır mihnet dünyana sırdır âlemi ukba

Ne sırdır sırrı ev-ednâna sırdır nüshâ-i kübra

Ne sırdır Âdem ü Havvâ, ne sırdır "allem-el esmâ"

Ne sırdır Sidre vü Tûbâ haber ver arş-ı âlâdan.

Ne sırdır ya şebi ⁷⁸⁰isneynene ⁷⁸¹sırdır Seyyid-ül
 Kevneyn ⁷⁸²

Ne sırdır kurret'ül ayn ⁷⁸³ne ma'na nedir harfeyn ⁷⁸⁴

Ne sırdır kuvvet-i dâreyne ne sırdır mâtem-i şadeyn

Nedir dillerdeki ilmeyn, nedir ya remz-i Zülkarneyn,

Ne yerdır Mecmau'l-bahreyn haber Hızr u Mûsâ'dan.

Ne sırdır bende-i ednâna sırdır şah ile dâna ⁷⁸⁵

Ne sırdır dağla sahrana sırdır Nil ile derya

Ne sırdır Künbed-i Hadra ⁷⁸⁶ne sırdır Mescid-i Aksa

⁷⁷⁹ **Sahbâ:** şarap içki

⁷⁸⁰ **Şeb:** f. Gece, karanlık. **İsneyn:** İki. (2) Pazartesi günü.

⁷⁸¹ Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemine doğduğu gece

⁷⁸² **seyyid-ül kevineyn:** İki âlemin efendisi, seyyidi. Hz.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemine bir nâmı

⁷⁸³ **Kurre:** Parlaklık. Tâzelik. Gözün parlak ve nurlu

olması **Ayn:** Göz

⁷⁸⁴ İki Harfin Sırrı: Yâ-sin

⁷⁸⁵ **Dâna:** f. Bilgili, bilen, malûmatlı, âlim

**Ne yerdir merkez-i ednâ nedir tâ halka-i vustâ,
Bilinmez Devr-i Kübrâ haber ver sen bu suğradan**
Ne sırdır matla'î ulya⁷⁸⁷ ne sırdır makta'î efnâ⁷⁸⁸
Ne sırdır bu mehyi Garâna ne sırdır künbedi Mina
Ne sırdır nefse man'nana sırdır tende rûh ayâ⁷⁸⁹
**Kimindir feyz-ü hem ihyâ ne sırdır hem dem-i İsâ,
Nedir Meryem'deki deryâ haber ver dürr-i yektâdan.**
Nedir mü'minin ikrârı nedir münkirin inkârı
Nedir âşkın asârı⁷⁹⁰ nedir sırrın küfrün izhârı
Ne sırdır âşkın yâri ne sırdır yârin ağyârı
**Nedir Kur'ânın esrârı, nedir esrârın envârı
Nedir Mehdî'nin etvârı haber ver sırr-ı esrâdan.**
Nedir nefis ve nedir şeytan ve nedir adl ve nedir güfran
Nedir din ve nedir iman nedir isyanla tuğyan
Nedir Azbî nedir insan nedir insandaki bu ân
**Nedir Mısırî, nedir Ken'ân, selîm kimdir ya kimdir ân,
Haber verdi bunu Kur'an haber ver seb'i kurrâdan.**

⁷⁸⁶ **Künbed:** f. Kubbe. **Hadra:** (Müennestir) Yeşillik.

Sebze. En yeşil. Pek yeşil.

⁷⁸⁷ **Matlâ:** güneş veya yıldızların doğdukları yer, ufuktan çıktıkları yer; yıldız veya güneşin zuhur etmesi. **Ulya:** (Müe.) Pek büyük, pek yüce, daha yüksek olan.

⁷⁸⁸ **Maktâ:** kesilen yer, kat'edilen yer, kesinti yeri. **Efn:** Noksan etmek. İçmek. Sağmak. Davarın sütü az olmak

⁷⁸⁹ **Âyâ:** "acaba, nasıl oluyor, hayret' gibi mânâlara. Gelen şaşkınlık bildiren bir edattır.

⁷⁹⁰ **Âsâr:** Oç almalar. İntikamlar. Eserler. İzler. Nişanlar. Abideler. Âdetler

103

*Teşebbühe⁷⁹¹ behre⁷⁹² mend⁷⁹³ olmaz rızadan almayın
izin*

*Dönen mürşid izinden ol kimin mürşid bilir izin
Gözüne sürme kim çeker pirinin ayağı tozun
**Şeha yüz döndüren senden kime dönse gerek yüzün,
Gözün yuman cemâlinden kime açsa gerek gözün.***

*Recasını kesen senden bulur mu derdine derman
Olanlar ehli imandır cemâlin seyrine hayran
Sana meftun olan miskin olur hem zar u sergerdân⁷⁹⁴*

***Seni terk eyleyen insan bulur mu cismine ol can,
Yüzünde âyeti Rahmân okur her kim siler tozun.***

*İzini izleyin kimse himâre⁷⁹⁵ kurtarır başın
Münevver eyler ol izden hemîşe⁷⁹⁶ bu için taşın
Şehâ her kim ki medh eyler gözünden akıtır yaşın
**Şaçınla kirpiğin kâşın heme evsâf-ı nakkâşın,
Şehüm yoktur ayakdâşın kim ileri süre ferzin.***

*Ebu Cehl etmedi gitti Rasülü Ekrem'e secde
Yüzün döndürmedi Hakk'a edenler âleme secde*

⁷⁹¹ **teşebbüh:** Benzemek, müşâbehet etmek. Zorla benzemeğe çalışmak.

⁷⁹² **Behre:** f. Nasib, pay, hisse. Tez tez solumak. Vasat, orta.

⁷⁹³ **mend:** f. Kelimelerin sonuna getirilerek "sahip" mânâsına edattır.

⁷⁹⁴ **Sergerdan:** başı dönmüş, şaşkın, hayran.

⁷⁹⁵ **Hımare:** (C.: Hamâyir) Ayak üstü. Havuzun etrafına koydukları taş. Avcıların av vurmak için çevrelerine ev gibi dizdikleri taşlar.

⁷⁹⁶ **Hemîşe:** f. Dâima. Her zaman.

Bilenler vechi rahmânî ederler âleme secde
Buyurdu Hakk ki Kur'ânda edeler Âdem'e secde,
Div-ü şeytân o kim bunda kabul etmez Hakk'ın
sözün.

Bugün bir zerreden Hakk'ın göründü bi-hisab fendi
*Bu fendi fehm eden ârif bilir esrâr-ı mânendi*⁷⁹⁷
Çün Azbî bendeyim şimdi muhakkik kuluyum kendi
Kaşın mihrâbını şimdi Niyâzî kible edindi,
Kati çalıştı süründü yöneldince sana özün.

⁷⁹⁷ **Manend:** f. Benzer. Denk. Eş. Gibi.

104

Fenâ dünyaya mayil n'idersin
 Sonunda göç olan fâli n'idersin
 Pişman olduğun hâli n'idersin
Gönülden zikre eyle iştiğâli
Zikirde gayri iştiğâli n'idersin.

Eğer tek mil edeyim dersen kemâli
 Görüne sana yârin sırrı hâli
 Sana yüz göstere nûru visâli
Yöneldigör Hakk'a akl ü hayâli,
Bu halden gayri ahvâli n'idersin.

Hakikat bi-şeriât oldu kâfir
 Hakikatle eğer olmazsa mâhir
 Ne lazım sana ahvâli tefâhür⁷⁹⁸
İbâdet acısın bu nefse tattır,
Amelden olmağıl hâli n'idersin.

Olanlar katil nefis oldu çün hâs
 Cedel kıl düşmanına misli kısâs
 Kâtî sa'yet tâ bula canın halâs
Amel oldur ki anda ola ihlâs,
Hulûs olmayan â'mâli n'idersin.

Metânet hâsıl ettinse bu fende
 Göründü ise muhabbet her dininde
 Gözün aydın ola dâim öğünde
İç ol zehri ki bal olsun sonunda,
Sonunda zehr olan balı n'idersin.

⁷⁹⁸ **Tefahür:** Fahirlenmek. İftihar etmek. Kendini iyi görüp, kusurdan gaflet etmek.

*Mal için dünyaya olma efgende*⁷⁹⁹

Olanlar olamaz çün Hakk'a bende

Karidâşın var ise keriminde

Derüp Dünyayı cem etme önünde,

Seninle kalmayan malı n'idersin.

Unutma kahrı Hakk'ı lutfu Hakk'ı

Vech-i yâre âyeti ihlâs oku

*Sahn-ı âşka bülbül-asa*⁸⁰⁰ *gel şakı*

Ko mekri aldatıp gezme bu halkı,

Bu mekr ü fitne vü âli n'idersin.

*Hilâfın eyle nefsin ola makhûr*⁸⁰¹

Ola cisminde ruhun ola ma'mur

*Lisanında ola esrâr-ı Mansur*⁸⁰²

Gönül ikbâli halka olma mağrur,

Gönülsüz olan ikbâli n'idersin.

Sözü çün söyleme sohbet-i uzatma

Sakın bir söze yüz bin dâhi katma

Sakın bir kimseye sen bir dil uzatma

Riyâ ile bu halkı gel azıtma,

Ko tâc-ü hırka vü şâlî n'idersin.

Kuru irfan ile matlup bulunmaz

Yorulmadan beğim menzil alınmaz

*Bugün ağlamayan kes erte gülmez*⁸⁰³

⁷⁹⁹ **Efgende:** f. Yere atılmış, düşürülmüş. Yıkılmış, yıkık.

Bozulmuş, tahrib edilmiş. Biçare, zavallı, düşkün.

⁸⁰⁰ **Asa:** f. (Gibi) manasına gelerek birleşik kelimeler yapılır.

⁸⁰¹ **Makhur:** (Kahır. dan) Kahredilmiş. Mahvedilmiş. Bozguna uğratılmış. Mağlub. Mahkum. Allah'ın (C.C.) gazabına uğramış. Yenilmiş. Hakaret görmüş.

⁸⁰² Hallâc-ı Mansur

Kuru lâf ile maksûd ele girmez,

Yürü hâl ehli ol kâli n'idersin.

Hüdâ yoluna doğru gittinse

Elest ikrârını gözettin ise

Bu âlem varlığından yettin ise

Fenâ ender fenâyâ erdin ise,

Ferâgat ehli ol hâli n'idersin.

Bu cümle akli milâh⁸⁰⁴ eyle evvel

Ruhun ismini fettâh eyle evvel

Dilin zabt eyle islâh eyle evvel

Ko halkı nefsin islâh eyle evvel,

Salâh ehli ol idlâli n'idersin.

Bu Azbî'yi sa'yle Hakk'ı bulurmuş

Bilirmiş tâlibin matlup görürmüş

Hüdâ herkese maksudun verirmiş

Niyâzî isteyen Hakk'ı bulurmuş,

Gel imdi iste ihmâli n'idersin.

⁸⁰³ Bugün ağlamayan kimse kıyamette gülmez. **Erte:**

yarın

⁸⁰⁴ **Milah:** (Milh. C.) Milhler, tuzlar. Tatlandır.

Ey nice nâçâre el-hak feyzini ızhâr eden
Ey nice uşşâkı zârî zâr sergerdân⁸⁰⁵ eden
Nokta-i esrârî zâtım günde bin devrân eden
Ey bu cümle kâinâtın aslını bir cân eden
Âdemi kudretle ol cana sevip cânân eden.

Oldular aynı müsemmâ "allem-el esmâ" ile
Erdiler zât-ı Hüdâya her sıfatından Lâ ile
Kadrimiz idrâke geldin sırrı "mâ-evhâ" ile
"Allem-el esmâ" ile hem tâc-ı "kerremnâ" ile
Arş-ı âlâda melekler cem'ine, Sultân eden.

Dest-i kudretle bu vechi Âdemi tasavvur eden
Zâtına secde emrin Âdeme takdir eden
Her sıfatı Âdemin vechinde Hakk'ı ta'mir eden
Vechi Âdemle cihân fânûsunu tenvir edip,
Kühnü zâtına o vechi hüccet ü burhân eden.

Rûyuna âyine kıldı ruyuna Hakk'ı Âdemin
Olmaya harf u nidâsı bil bu ismi a'zamın
Çün Elest bezmi bu demdir ettin akdemin
Evveli Âdem, sonun hâtem kılup bu âlemin,
Hâtemi Mahmûd-u Âdemi zübde-i insan eden.

Bâisi⁸⁰⁶ ihyayı âlemi Ahmed'in zâtın kılıp
Hem sıfat ilmine muharrem Ahmed'in zâtın kılıp
Hem muahhir hem mukadem Ahmed'in zâtın kılıp
Nokta-i pergâr-ı âlem Ahmed'in Zâtın kılup,
Sırrını kutb-ı hakikat mazhar-ı Rahmân eden.

Görünür her kande baksam çeşmime didâr-ı Hakk'ın

⁸⁰⁵ **Sergerdan:** f. Başı dönmüş, şaşkın. Hayran.

⁸⁰⁶ **Bâis:** Gönderen. Sebebe olan. İcab ettiren.

"Gönderen, yeniden yaratan" mânâsında Allah Teâlâ'nın bir ismi.

Şüphesiz hakk-al yakîndir eyleyen ikrâr-ı Hakk'ı
 Oldu şeytan vechi Âdemden eden inkâr-ı Hakk'ı
Enbiya vü Evliyâ hep mazhar-ı envâr-ı Hakk,
Mustafa'da her şuûnun cem edüp bir şe'n eden.
 Çünkü cân sultânı oldu nefs-i bed mekkârenin⁸⁰⁷
 Yani esmâsı bir oldu seb'âi seyyarenin⁸⁰⁸
 Mısırîdir sultan Azbî kemteri âvârenin
İsmi resmi mahv iken bu âciz ü bî-çârenin,
Nâmını Mısırî verüp dillerde âd u sân eden.

⁸⁰⁷ **mekkâr:** Hilekâr. Düzenbaz. Çok aldatıcı. Mekir yapan.

⁸⁰⁸ **seb'âi seyyare:** Yedi gezegen

*Ormanlıktan çıkmadın bostanı arzularsın
Cehlinden kurtulmadan maanî arzularsın
Cehennemde yanımdan cananı arzularsın
**Nâdanı terk etmedin yârânı arzularsın,
Hayvânı sen geçmedin insânı arzularsın.***

*Bir bakar körsün heman zahir Hakk'ı seçmedin
Pir-i muğani⁸⁰⁹ bulup bari yüze içinden
Ruhunu sen bilmedin gizli sırrı açmadın
**Sen bu evin kapusın henüz bulup açmadın,
İçindeki kenz-i bî-pâyânı arzularsın.***

*Sen bir oda yapmadın kapın vârina bucak
Geldin odun kesmeğe ne baltan var ne nacak
İçmeğe geldin gibi oldu şaraba yasak
**Taşra üfürmek ile yalunlanır mı ocak,
Yönün Hakk'a dönmedin ihsânı arzularsın.***

*Zülmete dûş eylemiş bu nuru siyah seni
Aldadı bu âlemin izzî ile câh senî
İblise yâr eyledi yâr vesveseli râh-ı seni
**Dağlar gibi kuşatmış benlik günâhı seni,
Günâhın bilmeden gufrânı arzularsın.***

*Nefsle bizim Hakk'a kimse yakîn olamaz
Ettiğin ki kimsenin tevbe ile bakılmaz
Zahire olup bilmedin batın ile alınmaz
**Cevizin yeşil kabını yemekle dad bulunmaz,
Zâhir ile ey fakîh Kur'ânı arzularsın.***

*Aferin olsun sana arz-ı hüner kılmadın
Yar sana rahmetti ağlamadın gülmedin
Tütüne mekrûh dedin çünkü şarab bulmadın
Şarâbı sen içmedin sarhoş u mest olmadın,*

⁸⁰⁹ Şeyh

Nice Hakk emrine fermânı arzularsın.

Mayalanıp taşmadın ocağını aşmadın
 Bahri gama düşmedin öz-dil için koşmadın
 Dağ ve beli eşmedin dertli olup şaşmadın
**Gurbetliğe düşmedin mihnete sataşmadın,
 Kebab olup pişmedin büryânı arzularsın.**

Yatup kalkacağın yok evin yok bucağın
 Bucakta nacağın⁸¹⁰ yok bir ulanmış⁸¹¹ evin yok
 Dilde gam ve dağın yok kurbana bıçağın yok
Yabandasın evin yok bir yanmış ocağın yok.

Issız dağın başında mihmânı arzularsın.

Hâli sanup meydânı arz u hüner kılmadı
 Yeri göğü doluştum kendi özümü bilmedim
 Subh u mesa⁸¹² Zâhid ağlamadın gülmedim
**Ben bağı ile bostanı gezdim hıyâr bulmadım,
 Sen söğüt ağacından rummânı arzularsın.**

Varile var-ı ayn olur pire çıkan iziyle
 Özünü Hakk'tan görür hemdem olan öz ile
 Azbî bugün er görür bu göz ile
**Başsız kabak gibi bir tekerleme söz ile
 (Yunus) leyin Niyâzi irfânı arzularsın.**

⁸¹⁰ **Nacak:** Bir ağaç sapa geçirilen, ağzı keskin, genişçe demir âlet. Balta.

⁸¹¹ **Ulanmış:** Eklenmiş- bitişmiş

⁸¹² Sabah akşam

*Bildiğinden geçmedin irfânı arzularsın
 Bir pirden el almadın rahmânı arzularsın
 Derdi Hakk'ı çekmedin dermânı arzularsın
**Cânını sen terk etmedin cânânı arzularsın,
 Zünnârını kesmedin imânı arzularsın.***

*Bir sözünden bin kere deli gibi dönersin
 Bir bî-ziya fersizsin san za'mınca⁸¹³ yenersin
 Telsiz çöğür⁸¹⁴ çalarsın ezgisizce uyanırsın
**Şol uçacıklar gibi binersin ağaç ata,
 Çevkânı ile topun yok meydânı arzularsın.***

*Sen Ermeni kişisin nefsine kul olurken
 Nefsine oldun nedim⁸¹⁵ dar-ı Hkk'a gelirken*

⁸¹³ **Za'm:** Kelâm, söz

⁸¹⁴ **Çöğür:** Bir çalgı türü. Günümüzde "kısa sap" olarak anılan, 36 ilâ 42 tekne ölçüleri arasında değişen ve yukarıdan aşağıya la-sol-re düzeni ile çalınan bağlamanın, bağlama ailesi içindeki adı. Çöğürün tanımı ile ilgili süregelen tartışmalar vardır. Bir tanıma göre çöğür, bağlama ailesinin en kıdemli çalgılarından sayılır. Divan sazı'na yakın büyüklükte, 9 ya da 6 tellidir. Çöğürle seslendirilen dinsel eserler, âyin havaları, semai, nefes gibi tasavvuf müziği eserleri, etkileyici bir hava yaratır. Bir diğer yaklaşıma göre ise, çöğür belli bir sazın adı değildir. Türkiye'nin çeşitli yerlerinde, çeşitli sazlara çöğür denildiği öne sürülmektedir. Güneyde (Adana, Mersin, Gaziantep, Urfa, Diyarbakır) bozuk'a, on iki telli aşık sazlarına çöğür denilmektedir.

⁸¹⁵ **Nedim:** (C.: Nedmân - Nüdemâ) Sohbet arkadaşı, meclis arkadaşı.

Bilmeyesin kendini gayriye pend⁸¹⁶ verirken

Karıncalar gibi sen ufak ufak yürürsün,

Meleklerden ileri seyrânı arzularsın.

Âşkla çün yelersen Hakk suyuna kanarsın

Her ne ki görürsen ona elin salırsın

Sân cennete dalarsın bulduğunu çalarsın

Topuğuna çıkmayan suyu deniz sanırsın

Sen katreyi geçmedin ummanı arzularsın

Kendini görme ölü cehlile kalma geri

Yer ile bugün kamu Hakk ile olmuş dolu

Etme özün gaygulu Azbî gedalık eyi

Var sen Niyâzi yürü atma okun ileri,

Derdiyle kul olmadan sultânı arzularsın.

⁸¹⁶ **Pend:** f. Nasihat, vaaz, öğüt

108

*Cânımdır bu arzuyu vaslı cânan eyleyen
Dil midir dilber midir bu akli hayrayan eyleyen
Nefsimidir ya canımdır bu tende cevlan eyleyen
**Gül müdür bülbül müdür şol zâr u efgân eyleyen,
Ten midir yâ can mıdır hem arş-ı seyrân eyleyen***

*Eyleyen bir noktadır bu çâr⁸¹⁷ kitâbın naklini
Soyud harf içre zâhir koydu bâtın ilmini
Ruh ile herkim deĝiştî aldı sultan aklını
**Nâr-u bâd u âb-ü hâk'in gel haber ver aslını,
Kim bulârın her birini emre fermân eyleyen.***

*Dört kitabı vechi aşktan okudun ezber bize
Âşk yolunda feyzi Hakk'ı eyledi rehber bize
Vaktımız şita⁸¹⁸ eyyâmı⁸¹⁹ hep birdir bize
**Âteşin keremiyetinin sırrını tuygur bize
Geh hilâf üzre anı kimdir gülistân eyleyen.***

*Sohbeti Hakk'tan bize lutfı atâ zevkin veren
Sâlike mürşid deĝil mi bu safâ zevkin veren
Nutku Hakk'tan gülşene neşvünema⁸²⁰ zevkin veren
**Yelde kimdir geh nesîm ü geh sabâ zevkin veren
Gâhî hışmiyle nice büldânı vîrân eyleyen.***

*Zâhidâ sen kaldın ağma vech-i nûru görmeyip
Süreta hayvana döndün zât-ı aslın sormayıp
Her sıfatın sırrına sa'yinle mahrem olmayıp
**Kimdir anı bana göster şol sularda durmayıp,
Rûz u şeb yüz üstüne aşk ile cevlân eyleyen.***

⁸¹⁷ **Çâr:** dört

⁸¹⁸ **Şita:** kış mevsimi.

⁸¹⁹ **Günler**

⁸²⁰ **Neşv ü nema:** Büyüme ve gelişmek.

*Sen özün fehmeyledinse oldu mümkün müşkilât
Bu dürrü yektâ ve nuru sırrı çünkü mümkünât
Bir iki ma'den bir oldu ayn-i vücûdu iltifât*

***Hâk ne ma'dendir biter andan maâdin geh nebat,
Kimdir anı gâhı hayvân gâhı insan eyleyen.***

*Ne sebepten devr eder bu âleme şems u kamer
Hemdem nehr ehl-i didar oldu miskin⁸²¹ nilüfer⁸²²
Yelde bir sun'u Hüdü'dan arz eder kaddin semer⁸²³*

***Ay u gün yıldızları kim döndürür ver gel haber,
Hem ne seyr için dönerler bunca devrân eyleyen.***

*Bindin artık müjde vaz'ı görünüyor insanda bir
Bir yana nefsin hücumu bir yana şeytanda bir
Ne bilâ bu nefis ve şeytan can yeter cananda bir
Bâde birdir sâkî bir meclisteki yârân da bir.*

Bâdenin keyfiyyetini kimdir elvân eyleyen

*Kimisini ehli aşkın tâlibi tevhid eden
Kiminin taatı makbul kimini fasık fasık eden
Kimini takva yolunda serseri Zâhid eden*

***Kiminin mescidde boynun eğdirip zâhid kılan,
Kiminin meyhânede serhoş u sekrân eyleyen.***

*Mâverâ akli fehm et bu âdemi âlem nedir?
Kimisini nutku Hüdü'dan söylemez ebkem⁸²⁴ nedir?
Zikru illâ'llâhı tekrar eyleyen herdem nedir?*

***Zâhidin benzin sarartıp ağlatan kim hem nedir?
Kâfirin küfrü dahi fâsıkta isyân eyleyen.***

Ayrı bilme mürşidinden salikâ Hakk izini

⁸²¹ **Misk:** Bir cins güzel koku ismi.

⁸²² **Nilüfer:** f. Beyaz, mavi ve sarı çiçekler açan bir cins su bitkisi. Bursa yakınlarında akan bir akarsu

⁸²³ **kadd:** Boy, bos. **Semer:** Geceleyin kısza söylemek, hikâye anlatmak

⁸²⁴ **Ebkem:** (Bükm. den) Dilsiz. Konuşamıyan.

Gözlerine tutya-veş⁸²⁵ sürme çek pir tozunu
 Kimine seyran eyledi bi-perde yârin yüzünü
Halktan ayırmış gözünü pinhâna çekmiş özünü
Ne arar kendini halktan böyle pinhân eyleyen.

Kaşların "İnna hedeyna"⁸²⁶ okuyan kâmil olur
 Vechini seb'ul mesânî⁸²⁷ anlayan fâdil olur.
 Sanma bir mahbubi sevse bir kişi cahil olur
Görse mahbubu gönül bî-ihyâr nâil olur,
Ehl-i derd uşşâkı kimdir zâr u giryân eyleyen

Kimini feyzi Hüdânın sırrına nail eden
 Kimine verip hayayı ilmile âkil eden
 Kimine esmâ-i talim eyleyip fâdil eyleyen
Kim bu sırdan kimini mahrum edüp câhil eden
Kimini mahrem edinüp ehl-i irfân eyleyen.

Arzuyu vaslı yâri dilde mihman ettidiler
 Özlerini ol sebepten ehli vicdan ettiler
 Sırrı yâri fâş edenleri ehli isyan ettiler
Vahdet ehli cümlede bir yüzü seyrân ettiler,
Lik görmez ol yüzü kesrette tuğyân eyleyen.

Pir âşk-ı ben Azbî'ya âşk-ı Hüdâ'yı bildirir
 Bunda kendin ağlatanlar anda yârin güldürür
 Ruhunu ihyâ eder her kim ki nefsin öldürür
Ey Niyâzî kim vücûdun terk ederse ol durur
Cümle yüzler içre ol bir yüzü seyrân eyleyen.

⁸²⁵ **Tutya:** Çinko. Sürme. **Veş:** Gibi (mânâsına teşbih edati.) Mah-veş Ay gibi.

⁸²⁶ **"Şüphesiz biz ona (doğru) yolu gösterdik. İster şükredici olsun ister nankör."**
 (İnsan,3)

⁸²⁷ Fatiha-i şerif

109

*Kâmil-i fi'llâha cahil cehlile yâr olmasın
 Yok yere âşk ehline Zâhid sitemkâr olmasın
 Bi âbes vaslı Hâbibe ol talepkâr olmasın
**Kim ki candan geçmez ise deyin bize yâr olmasın,
 Âr u ırz ile gelüp âşıklara bâr olmasın.***

*Ol hakikat bahrine feleği teni salmıştır
 Âşk yolunda can verip cânânı almıştır
 Kîl u kâli terk edip ol ehli hâl olmuştur
**Gam yükün âşik olan dâim çeke gelmiş durur,
 Duymayın dost derdine aşka giriftâr olmasın.***

*Bilmek istersen sözünden eyle idrâkı sâdıkı
 Arz-ı sözünden bilirsen vaslı yâre lâyıkı
 Bile bu derdin devasın buldum bir hazıkı
**Derd uyutmaz rahat etmez gece gündüz âşığı,
 Şol ki bülbüldür güle karşı nice zâr olmasın.***

*Âbidunda hâibîn⁸²⁸ ahvâli aşkı anlamaz
 Kîl u kâli geçmeden efâli âşk-ı anlamaz
 Çekmeyen yârin cefâsın âli âşk-ı anlamaz
**Zevk-i tâatle kimesne hâl-i aşkı anlamaz,
 Tâlib-i sâdık isen belinde zünnâr olmasın.***

*Zâhida aşk-ı mecâzî sanma Hakk vâri değil
 Ger mecâzî ger hakikat her kesin kârı değil
 Yâr-i ağıyârı bildin yâr ağıyârî değil
**Remz-i Hakk'a mahrem olmak değmenin kârı değil,
 Kim dilerse aşk ile yâr olsun, ağıyâr olmasın.***

⁸²⁸ **Abid(un):** İbadet eden. Zâhid. Çok ibadet eden.

Köle **Haib:** Mahrum. Ümitsiz. Kederli. Me'yus. Bi-behre olan.

*Lâ'yı iskât eyleyen cân zâhir atmacı⁸²⁹ ile
Gecesi Kadri Berat gündüzü hem iyâ⁸³⁰ ile
Bildiğinden geçte gel sen kul olup tevhid ile
**Cümle efkârın hurûfun cem edüp tevhid ile
Nokta-i vahdette haşr ol gayri efkâr olmasın.***

*Kendini Azbî sakın nâdana yoldaş eyleme
Hem sana yâr olmayanı hâle haldâş eyleme
Aklı bir güzele görüp herkesi gardaş eyleme
**Ey Niyâzî hâl-i aşkı herkese fâş eyleme,
Sırr-ı Hakk'dır ana bigâne haberdâr olmasın.***

⁸²⁹ Yalandan atma ile

⁸³⁰ **lyd:** bayram. Bayram günü.

110

Bî tarikat bî hakikat olana eş neylesin
Sâhibi kibr u kîne düzahda ateş neylesin
Talib-i altun olan bimâre peşkeş⁸³¹ neylesün
Teşne-i bahr-ı mûhît olan dile reş neylesin,
Tûti-i sükker-feşân uftâdeye keş neylesin.

Eğledim hakikat oldu sâhib-i nüktedân
Balı zehri bir bilip semmî⁸³² helâhil⁸³³ irfân
Baktığı âyinedir eyler sıfatın hoş ıyadır
Cür'a-i sahbâ-i zât-ı nûş edip temkin bulan,
Afitâb olan gönül telvîn-i meh veş neylesin.

Etti tekmil tarikat mâlikî sırrı edep
Serbese⁸³⁴ sırrı hakikat ona zâhir oldu hep
Gel bugün sen ayn-ı cem ol derviş eyle talep
Arifin esrârı settâr olduğun etme aceb,
Tâ'n eder zâhid denilen div-i serkeş neylesin.

Buğzla kibri hasedir halka la'net çün hemin
Böyle idrâk eylemiştir ârif hakk-al yakîn
Kendi nurundan vücûda geldi âdemdir hemin
Âdemin vechinde Hakk'ı görmedi iblîs-i lâin,
Sûretâ gördüğü bir şekl-i munakkaş neylesin.

Oldu hep ârifler içre bu haber Hakk'ı mu'teber
Tabi' nefsi olan kes râhına yanlış gider
Dinle bu mağzı hakikat Azbî'den ma'na haber
Can Niyâzî ehl-i aşka nazikâne va'z eder,
Ehl-i nefis olan işitmez dil-i müşevveş neylesin.

⁸³¹ **Peşkeş:** karşılıksız vermek. Haksız yere birşeyi vermek.

⁸³² **Semmî:** (Semmiye) Zehirle alâkalı. Zehirli.

⁸³³ **Helâhil:** (Hülhül. C.) Tesiri pek kuvvetli ve öldürücü zehir. Panzehiri olmayan ağuş

⁸³⁴ **Serbese:** f. Baştan başa.

Âdem'den alup nüsha-i kübrâ haberin sen
 Fehmeyledin Mescid-i Aksâ haberin sen
 Vechimden oku sırrıyla mevlâ haberin sen
Aldın mı gönül hüsn ile yektâ haberin sen,
Duydun mu hem ol Yûsuf-ı zibâ haberin sen,
 Fikri Hakk'ı kendini tâ bilmez olunca
 Nefsin sana iblisi sözün vermez olunca
 Ferda gâmına can u dil salmaz olunca
Ya'kub veş ol, dîdelerin görmez olunca,
Ağladı mı ta sorsan o bina haberin sen.
 Hakk'tan sana bir zerre eğer olmaya mahbub
 Sen olmaya sen sırrı Hüdâ vechine mensub
 Hem mihnet Cercis⁸³⁵ oluben sabr eyle Eyyüb
Yûsuf yoluna ağlayan ancak deme Ya'kub,
İşittin anın oldu Züleyhâ haberin sen.
 Hakk âşkî gibi olmaya âbid dahî bir zevk
 Bir dilde ki hâsıl ola hem âşkla bin şevk
 Güyâ ki eğer lutfla lutf ile ol hak
Kays'ı nice yıl ağlatıp inletmedi mi aşk,
Alsan n'ola bir doğruca Leylâ haberin sen.

⁸³⁵ **Cercis:** (Circis) Taberi tarihine göre: İsâ Aleyhisselâmdan sonra gelmiş ve Filistinde yaşamış ve onun şeriâtı ile amel etmiş olan bir peygamberdir. Yedi sene içersinde tebliğde bulunarak çok işkencelere maruz kalmış, müteaddid defalar öldürülmüş ve mu'cize ile dirilerek tekrar tebliğ vazifesine devam etmiştir. Kendisine düşmanlık eden kavim ateşle helâk edilmiştir. En sonunda yine Cercis Aleyhisselâm şehid edilmiştir.

Ağlatma beni hicrinle ey gözümü âhu
 Gül bir yüzüme hânde gün ey dişleri ancak
 Ger bana tecelli ede ol dilberi hûbru⁸³⁶

**Dağlar dahi dayanmaz anın yüzüne karşı,
 Âlimlere sor Tûr ile Mûsâ haberin sen.**

Çıkma hata ile hazer güzele dilekden
 Kimseye sakın verme haber gonca gülünden
 Sabr eyle gönül her ne gelir yârin elinden
**Sular gibi yüzün yere sür kalma yolundan,
 Alçakta alursun yürü deryâ haberin sen.**

Her âşîka vuslat sırrını etme sezâvar⁸³⁷

Hem âşka haberin eyleme câh ile izhâr
 Pişmân olup sonra dil eyleme pür-zâr

Âlemde nice yüzbin olur aşka giriftâr.

Gel sorma o mecnunlara dâne haberin sen.

Divâneye sor derdiyle bu hayret âşkî
 Herkes çekmez cevri ile bu gayret âşkî
 Bir zerrede gör suret ile seyret âşkî

**Bülbüllere sorma yürü var hâlet-i aşkı,
 Pervâneden al gizlice tenhâ haberin sen.**

Bir lâm elif içre ayan anla şuhûdu

Hem anla otuz iki huruf ile vedudî

Tevhid ile imâna eriş anla vücudû

Tevhid sanır "lâ" ile isbat-ı vücûdu,

Sorma güzelim anlara "illâ" haberin sen.

Dil olmaz ol derdi derdiyle bin pâre delinmez

Bu çâr şeşi⁸³⁸ çünkü Hakk'ın mazharı bilmez

Maksudu eğer ka'be ise ondada bulmaz

Her kim bu yola sıdk ile girmezse yok olmaz,

⁸³⁶ **Hubru(y):** (C.: Hubruyân) Yüzü güzel olan. Güzel yüz.

⁸³⁷ **Sezavar:** f. Münâsib, uygun, lâyıq, şâyân.

⁸³⁸ Dördü altı gören şaşı

Yok olmayacak Yûsuf'un umma haberin sen.
Azbî sözünü fehm ediben anladın ise
Lakayd oluben Hakk sesini bekledin ise
Âdem'de Hakk'ı seyre gelip dağladın ise
Lâhût ile nâsûtu gönül anladı ise,
Mısri ana sor "Kâf" ile "Ankâ" haberin sen.

112

*Sifâtu'llâhı seyr etsen kimin dürdanesiyim ben
Gedâ suret gözettimse hakkın bir şanesiyim ben
Eğer fehmeylesen sofi ne cân cânânesiyim ben
**İlm-i bahrî vücûd asdâfının dürdânesiyim ben,
Maarif kenz-i dil vassâfının virânesiyim ben.***

*Vârimı sırrıma âgâh olanlar hisse aldılar
Dîl-i lâl akli mât olup benim sırrımda kaldılar
Hakk'a teslim olan canlar yolu erkânı buldular
**Benim ilim katında müctehidler âciz oldular,
Veli ilm-i ilâhî'nin deli divânesiyim ben.***

*Kimisi râz sergerdân olup hayrette kalmışlar
Kimisi dârı mihnette özün kavgaya salmışlar
Kimi yoklukta mahvolmuş kimi bu vâre gelmişler
**Birer hâle cihânın halkı bir bir râzı oldular,
Benim bir hâle meylim yok Hakk'ın bilmem nesiyim
ben.***

*Ne izhâr eylesem mümkün ne pünhâneylesem ey yâr
Ne bir derdimle ortak var ne bir mislim gibi nâçâr
Er satveleri⁸³⁹ olur aciz ne merhemle olur tımar⁸⁴⁰
**Bi-küllî âlemin halkı bilirler bende bir dert var,
Bilinmez sevdiğim kimdir nenin mestânesiyim ben.***

*Hakikat bahridir aklım reis oldum teni feleğ
Özüm evvelden evveldir kadem basmadan eflâke
Gözüme Hakk olur perde bakarsam mâli emlâke*

⁸³⁹ **Satvet:** Ezici kuvvet. Hışım ve şiddetle kavrayıp almak. Birisinin üzerine şiddetle sıçramak ve hamle etmek. Zorluluk

⁸⁴⁰ **Timar:** f. Bir şeyin devam ve inkişafı için yapılan hizmet. Tedavi

Eğerki sûreta âhirde geldim âlem-i mülke,

Ne mâziyem, ne müstakbel her ânın ânesiyim ben.

Çün insânım ve mekânım bu mir'ât tenliğimdendir

Ziyâ bahşâyışı bizim bu ziyet şenliğimdendir

Bakâda fânide benlik benimle senliğimdendir

Yitürdüm benliği, benlik bana hak benliğindendir,

Tekellümde hitâb-ı gıybetin kârânesiyim ben.

Ezelden sâkiya câm bekâdan mestü hayrânem

Perişan turesin yârin körelden dil perişânım

Ne Azbî'yem ne şârkıyem ne gârbıyem ki ben cânım

Ne Mısriyim, ne Mehdîyim, ne İsâ'yım, ne insânem,

Bu yanan dâimî şem'in veli pervânesiyim ben.

113

Sırrı “sübhânellezi esrâ”⁸⁴¹ da dil mihmân eden
 İstivâ sırrın vücudun şehrine sultân eden
 Vay benim aklım perişân gönlümü hayran eden
**Ey bu gönlüm şehri bin kahr ile vîrân eden,
 Bî-dühân odlar yakup bu sînemi külhân eden.**

Herkes cins maal cins⁸⁴² hem demi sohbet olur
 Ehl-i Hakk’ın devleti Hakk’tan gelen zillet olur
 Çâre kıldıkça tabibler derdine mihnet olur
**Ehl-i âlem derdinin mislin görür rahat bulur,
 Cins u misli olmayan derde beni dükkân eden.**

Nefsle ruhun varasın fehmeden ehli zamir⁸⁴³
 Tekye-i fakr-i fenâya can u dil eyler esir
 Ger hakikatten haber almak dilersen âşka gir
**Bir bahirdir sâhili yok mevci olmaz münkesir,
 Leylinin fecrin getürmez gökteki devrân eden.**

Çıktı “mâzâgal basar”dan⁸⁴⁴ çeşmime kehli uyun⁸⁴⁵
 Tıflı dil derdinden oldu seni derdim tâze nur
 Çünkü ben biçare oldum sine püryan⁸⁴⁶ dîde-hûn⁸⁴⁷
**Akl-ı fikrim zevrâkı yollarda kaldı ser-nigün,
 Belki cümle akl-u fikri bende sergerdân eden.**

⁸⁴¹ İsrâ Suresi

⁸⁴² **Cins maal cins:** cins cinsi ile beraber

⁸⁴³ **Zamir:** Bir şeyi gizlemek. İç. Huk: Bir şeyin iç yüzü. Niyet. Vicdan. Kalb.

⁸⁴⁴ **“Gözü oradan ne kaydı ve ne de onu aştı.”** (Necm, 17)

⁸⁴⁵ **Kehli uyun:** Gözlere çekilen sürme.

⁸⁴⁶ **Biryân:** Püryân. f. Kebabın bir nev'i. Piran.

⁸⁴⁷ **Dîde-hûn:** Gözler kanlı

Azbî'ya fakri rızâdır âşîka âşkı pîşesi⁸⁴⁸
Gel iki âlem rahatımdan çekme vakt endişesi
Talib-i fakr u fenâ ol kır bu vârin şişesi
Kimine meydân eden bu âlemin her köşesi,
Mısırî'ye uçtan uca her köşeyi zindân eden

⁸⁴⁸ **Pişe:** f. iş, kâr. Meşguliyet. Alışkanlık, huy, âdet. Meslek, san'at. "Huy edinmiş, alışmış" anlamlarına gelir ve birleşik kelimeler yapılır. Meselâ: Hasenât-pişe : İyi şeyleri âdet edinmiş olan

114

*Cân u dilden âşkla gel yâne yâne Hû deyu
Nefsine aldanma zinhâr yâne yâne Hû deyu
Kendini kâl ile hâl ol yâne yâne Hû deyu
**Gir semâ'a zikr ile gel yâne yâne Hû deyu,
Er safâyı aşkı- Hakk'a yâne yâne Hû deyu.***

*Bilmeyen imânı bulmaz küfrü imân perdesin
Âdem olmaz geçmeyen ilmiyle hayvân perdesin
Çâk eder âşık olan elbette isyan perdesin
**Hep erenler Hû ile kaldırırlar can perdesin,
Açtılar gözlerin anda yane yane Hû deyu.***

*Hû ile irşad olanlar oldu Hû nun hemdemi
Var ise Hû yok ise Hû iş bu sırrın mahremi
Evvel Hû âhiri Hû kıl temâşa âdemi
**Gördüler Hû kaplamış hep On sekizbin âlemi,
Feyz alırlar cümle Hû'dan yane yane Hû deyu.***

*Mübtelâlar sırrına kavuştular bu Hû ile
Evliyânın bezmine⁸⁴⁹ oluştular bu Hû ile
Dostla alıştılar buluştular bu Hû ile
**Zât-ı Hakk'ı buldular, buluştular Hû ile,
Dost göründü her taraftan yane yane Hû deyu.***

*Kalbine yâ Hû diyen âşıkların rahmet yağar
İki âlem mihnetten kurtulup cennet arar
Âzbi'ya feyzi Hüdâ'dan Hû deyu doğar
**Ey Niyâzî gönlüne âşıkların hikmet dolar,
"Künt-ü kenz" in haznesinden yâne yâne Hû deyu.***

⁸⁴⁹ **Bezm:** f. Sohbet meclisi. Muhabbet yeri. Yiyip içme, iş u nûş. Meclis.

Aşkıyla mest efkâr olayım şimdengerû
 Cevri hicri güle sitemkâr olayım şimdengerû
 Yâre hem ağyâra hoş yar olayım şimdengerû
Nevbahar erişti bi-dâr olayım şimdengerû,
Andelip-i baĝ-ı gülzâr olayım şimdengerû.

Lutfu kahrından vefâsından geçip abdâl-veş
 Âlemin şahı gedâsından geçip abdâl-veş
 Bu ribat hünhünden uryân olup abdâl-veş
“Dünya vü ukba hevâsından geçüp abdâl-veş,
Kâşif-i cilbend-i esrâr olayım şimdengerû”.

Bulmasın bir kimse bende bulmasın nâm u nişân
 Kalayım yokluk içinde bî-nişân ve bî-mekân
 Cümle âlem âşık olsun görmeğe vechim ıyan
Dolanayım Hızır-veş âlem gözünden bir zamân,
Mutlak olup sırr-ı settâr olayım şimdengerû.

“küllü şeyin yerciu”⁸⁵⁰ nun ma’deninde kân olam
 Çün bana elzem özümden özümü özden bulam
 Eyleyim İsbâ’ya ta’lim sırda eşratı⁸⁵¹ kıyam
Nice bir bu ten zemininde karar edüp kalam,
Çıkayım göklere devvâr olayım şimden gerû.

Âlemin ak ve karasından çıkar âli cenâb
 Bilmedi münker suâlin çektiler onlar azâb
 Hakk’a teslim olmadan özünü bekâda yok sevab
Bu izâfât u kuyûdât illerin edüp harâb,
Lâmekân ilinde seyyâr olayım şimdengerû.

⁸⁵⁰ وَأَلَيْهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ “Bütün işler O’na döndürülür.” Hud,

*Nice birdir doğmanla subhdem feryâd edem
Kûh sırrı âşkına ben kendimi ferhâd edem
Kayıttan kurtulup ruhum eyle âbad edem*

***Mürg-i cânı bu kafesten uçurup şâd edeyim,
Ol âdem şehrine tayyâr olayım şimdengerû.***

*Hâkle yeksân⁸⁵² olan ârş üzre eyler hoş mekân
Geldi çün benden bana benlik nişânından ziyân
Geçtim ondan dahî mânendî⁸⁵³ bir olur pehlivân
**Bir beden kaldı bana mensûb olan bunda hemân,
Yok edip anı dahî var olayım şimden gerû.***

*Her kimin kalbinde olsa Hakk şuhudu zerrece
Gelir elbet ona Hakk'ı lutf cudî⁸⁵⁴ zerrece
Azbî'nin zâhir u bâtın yok vücûdu zerrece
**Kalmasın varlıkta Mısırî'nin vücûdu zerrece,
Kurtulayım vasl-ı dildâr olayım şimde gerû.***

⁸⁵² Yerle bir toprak olan

⁸⁵³ **Manend:** f. Benzer. Denk. Eş. Gibi.

⁸⁵⁴ **Cûd:** cömertlik bol verme.

*Zâhid sana şerh eyleyem guş⁸⁵⁵ eyle bir destân kamû
Doğru haberler söyleyim fehmeylesin yâran kamû
Hiç bilmezem ki neyleyim kılam ıyan beyan kamû
**Bir şehre erişti yolum dört yanı düz meydan kamû
Ona giren görmez ölüm içer âb-ı hayvan kamû.***

*Gaflettedir uykusu var Hakk'tan katî korkusu var
Yirmi dokuz bârusu⁸⁵⁶ var otuz iki incisi var
İtır gibi kokusu var her yanı kaplarûsu⁸⁵⁷ var*

***Bir hoş güzel yapısı var otuz iki kapısı var,
Cümle şehirlerden ulu her yanı bağ bostan kamû.***

*Âşk ehli ol eyledin kesil âb-ı revân ol selsebil
Dağları sünbül zencebil çağlar akar Ceyhun Nil
Onda döğülmüş misli gül altın cevâhir fî sebil
**Âb u havâsı mu'tedil giren çıkamaz ay u yıl,
Dağları lâle ak kızıl bağlar gül-i handan kamû.***

*Dertlilere dermân eder âşıklara ihsan eder
Her sırrı sır-cünban⁸⁵⁸ eder âb⁸⁵⁹ u revân efgân eder
Âşk ehlini mestân eder hâlin perişân şân eder
Bülbülleri nalân eder cân-u dili hayrân eder,*

⁸⁵⁵ **Guş:** f. Kulak. Mc: İşitmek.

⁸⁵⁶ **Bar:** i. 1. çubuk, sirik. 2. engel. 3. bar (içki içilen yer).
4. huk. baro. 5. su içindeki kum seti. 6. müz. ölçü çizgisi.
f. (--red, --ring) 1. sürgülemek. 2. engel olmak. 3.
sokmamak, almamak. edat -den baska, hariç

⁸⁵⁷ Kaplayan

⁸⁵⁸ **Cünbân:** f. "kımıldanan, kımıldatan, sallanan,
oynayan, oynatan, hareket eden" mânâlarına gelir ve
sıfatlar yapar.

⁸⁵⁹ **Ab:** f. Su. Mc : Yağmur. Letâfet, güzellik. İtibar.
İrz, nâmus. Vakar. Cilâ. Keskinlik.

Bahçeleri seyrân eder her köşede hûbân kamû.

Her emrine fermân olur her ne ararsın bulunur
 Bilmediğin hep bilinir görmediğin hep görünür
 Dostlar başına derilir⁸⁶⁰ canla sohbet olunur

Eşçârda sazlar çalınır dallarda meyve salınır,**Sen sunmadan ol bulunur her emrine fermân kamû**

Deryâ misali çuş eder her ne dilersen hoş eder
 Cananı sana eş eder huriler dem-keş⁸⁶¹ eder
 Düşman kaddin ham-keş⁸⁶² eder şeytanla yâdaş⁸⁶³
 eder

Kim Selsebil'den nûş eder rahik anı bi-hûş eder,**Tesnîm ebed sarhoş eder olur içen mestân kamû.**

İllet bana hüccet değil gösterdiğim illet değil
 İşret ve hem sohbet değil hem işret ve sohbet değil
 Hakk'tan bize rahmet değil sanma ki bu kudret değil

Bu dediğim Cennet değil anlara ol minnet değil,**Bunun safâsı zevkine ehl-i cinân hayrân kamû.**

Baldan şekerden hoş tadı can bülbülü olmuş tûtî
 Oldu beyân sırrı-ebî⁸⁶⁴ Hakk'tan gelen âdem gibi
 Cismi hakikatten idi Hakk âdeme dostum dedi
Şehr-i hakîkattır adı, Hakk sırrını bunda kodu,
Ol sırra vâkîf olanı, Hak eyledi mihman kamû.

⁸⁶⁰ Toplanır

⁸⁶¹ **Dem-keş:** f. Nefes çeken, soluk çeken. Devamlı öten bir güvercin cinsi. Kaval, ney gibi çalgıları devamlı üföyenler. Bazı kuşların, kübbül gibi uzun uzun ötenleri. Şarap içen

⁸⁶² **Ham-keş:** f. Bükülmüş, kıvrılmış, eğrilmiş.

⁸⁶³ Anılırsın

⁸⁶⁴ **Sırr-ı ebî:** Babalık sırrı

*Bu sözlerim gel levha yaz bu şehre gelmez yaz güz⁸⁶⁵
 Bunlardır ehli temiz Hakk'tan ıyan bunlarda yüz
 Hakk'tır bularda⁸⁶⁶ Hakk'tan öz yokuş değil her yanı düz
**Özleri canlardan aziz sözleri ballardan leziz,
 Yok anda sen, ben, siz ü biz birlik ile yeksân kamû.***

⁸⁶⁵ **Güz:** Sonbahar

⁸⁶⁶ **ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ**

XIII. yy'ın sonlarına kadar tek bir koldon devam eden Türk yazı dili, aynı yy'ın sonlarında dallanmalara uğramıştır. Doğuda Doğu Türkçesi (çağatayca), Kuzeyde Kuzey Batı Türkçesi (Kıpçakça), Batıda ise Güney-Batı Türkçesi (Oğuzca) adlarıyla anılan Türk yazı dilinde bugün kullandığımız yazı dilinin temelini Batı Oğuzcası (Anadolu'ya göç eden Türkler tarafından işlenerek yazı dili haline getirilen) teşkil etmektedir.

Batı Oğuzca'sını gösterdiği değişimler göre devrelere ayırdığımızda XIII-XV. Yy'lar arasında kullanılmış olan, içine Selçuklu dönemi Türkçesi'ni de alan Eski Anadolu Türkçesi devrinin ilk sırayı aldığını görüyoruz. Değişik kaynaklarda bu devrenin "Eski Osmanlıca", Eski Tükiye Türkçesi " adlarını da aldığı görülmektedir.

XV. asrın II, yarısı bir geçiş devresidir. Bununla birlikte EAT'si devri özellikleri XVI. Yy boyunca devam etmiş ve XVII. Asırda da etkisin sürdürmüştü.

Bu dil kullanımı özellikleri ile "bunun, anın, bularnın, onların, bunun, şunun, onun, **bularun (bunların), şularun (şunların), olarun onlarun)** şeklinde yuvarlar ünlülü kullanılmıştır.

*Bu dediğim ehli necat bulmaz bulur kesb kesad⁸⁶⁷
Ateş değil sudan nebât bunlar değil hâk ile bâd⁸⁶⁸
Haktır hakikat iş bu âd işit onu bâd şâd*

***Olmaz anlarada hiç fesad buğz u hased kibr ü inad,
Cümle biliş yok asla yâd birbirine ihvân kamû.***

*Bağışladım dı almadı bu sırrı bâtil bilmedi
Âşkım dan âgah olmadı teşvişe kendin salmadı
Nefsî yüzüne gülmedi bunlar hakikat olmadı*

***Ol şehre Mürsel gelmedi, anları dâvet kılmadı,
Anlar yolu yanılmadı evsâfları Kur'ân kamû.***

*Epselik⁸⁶⁹ olmuş dilleri iki cihan merkepleri⁸⁷⁰
Yok bunların ucbları⁸⁷¹ iman olur edepleri
Hakk bunların mucipleri Hakk'tan mühürlü lebleri⁸⁷²
**Hak mezhebi mezhepleri, deryâ-yı zât meşrepleri,
Hâsıl kamû matlableri, kadr içredir her an kamû.***

*Bilmez bular lâfügüzaf⁸⁷³ Hakk bunları kılmış muâf
Bunlar kamuya sine-sâf olmuş bular Ankâ-i Gâf
Hayr ile şer bunlarda lâf her sözleri nûn ile kâf
**Yoktur onlardan ihtilâf günden ayân Hakk bî hilâf,
Her işleri Hakk'a muzâf ruh eylemiş Yezdân kamû***

⁸⁶⁷ **Kesb:** Kazanç. Çalışmak. Sa'y ve amel ile kazanmak.

Elde etmek. Edinmek. Kazanç yolu. **Kesad:** Alış veriş durgunluğu. Kıtlik. Eksiklik. Verimsizlik.

⁸⁶⁸ **Hâk:** Toprak **Bâd:** f. Yel. Rüzgâr. Soluk. Nefes

⁸⁶⁹ **Epselik/epsera:**Suskunç

⁸⁷⁰ **Merkeb:** (Rekb. den) Binilen vâsita. Binilen şey.

Eşek.

⁸⁷¹ **Ucb:** kibir, gurur, kendini beğenme, ameline, yaptıkları işe güvenme.

⁸⁷² **Leb:** f. Dudak. Şefe. Kenar. Sahil. Kıyı.

⁸⁷³ **Lâfügüzaf:** Boş söz

Makbuli Hakk olmaz rezil olmuş bulur ayn-ı Halil
 Hakk iledir bunlara eyle makbul edüprabb'ül celil
 Bundan müberra vekil canlar verirler fî sebil
**Terk eylemişler kâl u kil lâil olmuş anlarda bu dil,
 Her halleri Hakka delil hep mazharı Rahmân kamû.**

Bî-din görür mezhepsiz Hakk'tan iyandır Hakk yüzü
 Bulmuş seâdet yıldızı piri izi Hakk'ın izi
 Kehli uyun payı tozu birdir⁸⁷⁴ geçile gündüzü
**Gerçi sana bakıp gözü, sohbet eder söyler sözü,
 Lâkin Hakk'ı bulmuş özü, söyleştiği Furkân kamû.**

Sarhoş olup bayılmadı içenleri ayılmadı
 Esrârları yayılmadı hep dilleri duyulmadı
 Kimseye gönül vermedi çalışmadı yorulmadı
**Dünyâya anlar gelmedi, geldiye de eğlenmedi,
 Şeytân oları görmedi, anda olar pinhân kamû**

Cândır Hüdâ'ya peşkeşi onun için yeter işi
 Zâhirdedir âdem kişi doğmuş hakikat kuşu
 Erkek değildir hem dişi hem hakkıyla Hakk cünbüşü
**Ana girerse bir kişi gider gönülden teşvişi,
 Başına bu devlet kuşu konan olur Sultan kamû.**

Olmazdan evvel çün olur maksudu candan alır
 Fânide ol bakî kalır istediği zâhir olur
 Cânın verir canan alur nefsin bilir rahman olur
**Hemen ki ol şehre gelir her korkudan azâd olur,
 Yollarda bellerde kahr div u peri şeytân kamû.**

Ölmezden evvel ey püser⁸⁷⁵ can iline kılmış sefer
 Bunlara yok arzı hüner her işleri cümle biter
 Mahv bulur her derdi sırrı Hakk'tan gelir ona haber
**Dâr-ül emândır ol şehir lâkin girer yüzbinde bir,
 Sanma ana dâhil olur hûri melek rıdvân kamû.**

⁸⁷⁴ Ayağının tozu göz sürmesi ile birdir

⁸⁷⁵ **Püser:** (C.: Püserân) f. Erkek çocuk, oğul

Aklını kurban eyledi ol neylediyse eyledi
 Bu tahmîsim ⁸⁷⁶ kim değildi esrar Hakk'ı anladı
 Dostun izin kim izledi Hakk'ın cemâlin gözledi
Kim ki o şehri özledi erenler izin izledi,
Adâb-ı Hakk'ı gözledi irşâd eder Pîran kamû.

Âlemler onun kuludur onlar velinin âlidir ⁸⁷⁷
 Bî-mağrifet kim dilidir kiminki bu söze belî dir ⁸⁷⁸
 Can bülbülünün gülüdür âşk şâdînin bülbülüdür
Her semt o şehrin yoludur, lâkin girenler velidir
Anın için dopdoludur Türk ü Arab Süryan kamû
 Seyr eyledim sünbüllerin mest eylemiş bülbüllerin
 Hay oldu verdi dillerin Hû koktu cümle güllerin
 Oynamaz kâküllerin kâfir inanmaz kulların
Ehlini bul ol illerin sarpın geçersin bellerin,
Yırtar yalnız gideni kurd u peleng arslan kamû.

Bu şehrin aslı bülbüldür kâmil olan bî-dillidir
 Aşıkları kanlıdır erkânı böyle yolludur
 Sünbülleri hoş tellidir bülbülleri hoş güllüdür
Ehline anlar bellidir, zirâ bilir bir illidir,
Her birisi ahsen sıfat her müşküle bürhân kamû.
 Etme muhabbet mülküne her mâl her emlâkine
 Eyle nazar eflâkına katma siva imsâkine
 Sa'yeyle nefsin terkine sultan olasin mülküne
Gir Enbiyânın silkine bin bu vücûdun fülküne,
Kahreyle nefsin askerinin gark eylesün tûfan kamû.

⁸⁷⁶ **Tahmis:** (Hums. dan) Bir şeyi beş kat veya beş köşe haline getirmek. Edb: Bir şiirin her beytine üçer mısra ilâve ederek beşe çıkarmak

⁸⁷⁷ **Âl:** Sülâle, soy, hânedan. Akribâ ve taallukat.

⁸⁷⁸ **Beli:** f. Evet.

*Gel sen özüne bende ol tâ Hakk yoluna çıka yol
Bahri hakikat içre dal ferdâ gamın ferdâya sal
Kalmaya sende kıl u kâlî dâhi taşa çal*

**Var “Semme vechu’llâh” ı bul tâ görüne sana ol il,
Senden sana eyle sefer kim idesin seyrân kamû.**

*Sa’y eyle ol ehli ede sana misilin acep
Etme sakın arzı nesep ceclin ıyan etme ki hep
Cümle acem ile arab emrinde ola rûz şeb*

**Candan riyâzat-ı taab çeksin anı edip taleb,
Olur riyâzat sonu derdlerine dermân kamû.**

*Yok onda hem bülbüle zağ⁸⁷⁹ yok anda matem hem
ferağ*

*Yok onda kara yüzü ağ yok onda lâle bağ u dağ
Yok onda hem yakın irağ var anda hem nurdan çırağ*

**Çek sinene dağ üzre dağ şol hasta gönlün ola sağ,
Şayet ola dağ üstü bâğ yâdlar ola yârân kamû.**

*Bakma kişinin fiiline onun nazar kıl nesline
Dünyayı koymuş meylne mağrur olanlar ilmine
Cahilin olanın fazlına düşmüş bu zulmet cecline*

**Can ermeyince aslına bülbül gibi gül faslına
Hep cenneti arz eylesen olur ana niran kamû**

*Cân u dil nûr ettiğim ben kendimi çürüttüğüm
Derdimi tefsir ettiğim hâlimi tabir ettiğim
Takdirce tedbir ettiğim uşşâka tebsir ettiğim*

**Can ilidir vasfettiğim derd ile ta’rif ettiğim,
Bundan inip döküldüler bu tenlere her cân kamû.**

*İhlâs edip imânını fehm eyle gel izânını
Nefsin bilip düşmanını hor eyle gel şeytanını
Tâ bulasın rahmanını dilde tutup mihmânını
Gel tende koma cânını a’lâya çık bul kânını,*

⁸⁷⁹ **Zag:** (C.: Ziygan) f. Karga ve kuzgun. Fitneci, gammaz

Lâyık mıdır insâna kim yeri ola zındân kamû.

Ben Azbî'nin koyma izin tâ göresin Hakk'ın yüzün
Candan işit cânım sözün payine vâr hem sür yüzün
Pendini tutma söz sözün hemdemi olma göz sözün
Tut bu Niyâzî'nin sözün bunda açâ gör gözün,
Bir gün gidersin ansızın görmez seni karbân kamû.

Yuyan imânın küfrüne bağlan Hüdâ'nın emrine

Sabr eyle yârin cevrine kâil olup her kahrine

Tâ kim eresin zevkine aldanma nefsin mekrine

Var ol hakikat şehrine er anda Hakk'ın sırrına,

Dolsun senin de gönlüne deryâ olup irfân kamû.

*Hakikat şemsi çün doğdu zemin u esmâ içre
 Güman⁸⁸⁰ gitti ıyan içre ıyan oldu beyan içre
 Ne yüzden âdem oldum ben gülünce cismim ve cân içre
**Ezelden nârına aşkın ben yâne geldim cihân içre,
 Akıttım nice dem yaşlar gözümden dolu kan içre.***

*Gedâ sûret ıyan oldum âtâya feyz kân iken
 Libâsım rehberim oldu anâsır bî-nişân iken
 Noktâ-i kevn u mekân içre zemin u asumân iken
**Hak ile bî-nişân iken kamû canlara cân iken,
 Düşürdü bî-mekân iken beni kevn ü mekân içre.***

*Nice düştüm nice kaldım nice dem ağladım güldüm
 Nice kâmil nice sâlik nice nâdan olup kaldım
 Çü benden ben cüdâ düştüm onun için derdmend oldum
**Nice geldim, nice gittim nice doğdum, nice öldüm,
 Nice açtım, nice soldum, şol gül gibi cihân içre.***

*Nice dem serseri gezdım nice dem oturup kaldım
 Nice dem malik oldum ben çariğ u şeb çerağ⁸⁸¹
 oldum*

*Gelince bu fena dehre nice oldum nice doğdum
**Bulut olup göğe ağdım, matar olup yere yağdım,
 Güneş olup gehi doğdum zemîn u âsumân içre.***

⁸⁸⁰ **Güman:** f. Zan. Tahmin. Sanmak. şüphe.

⁸⁸¹ **Çerağ:** f. Işık. kandil. Lâmba. Mum. Kutlu, mutlu.

Otlak. Mer'a. Otlama. Tekaüd. Talebe.

*Benimle bâkidir bâki benimle fânidir devrân
Benimdir sikke-i⁸⁸² efdâl benimdir kisve-i insan
Benimle devr eder devran benimle seyr eder seyranım
**Nebat olup nice devrân nice demde olup hayvân
Geyüdü sûret-i insân bana devr-i zamân içre.***

*Nice doğdum nice oldum işit seyranımı buldum
Nice makbul merğubum⁸⁸³ ne yüzden mağrifet
buldum*

*Hakikat şehrine sultan olup hayli hüner aldım
**Çü insân sûretin buldum Hakk'a hamd-ü senâ
kıldım,***

Fenâ ender fenâ oldum bekâ-yi câvidân içre.

*Vücudum sidresin⁸⁸⁴ bildi bilenler Beyt-î Ma'mur'u⁸⁸⁵
Bilenler istiva nur Hüdâ'dan ittiler fahri
Hakikat şehrine sultan ben Azbî'dir Hüdâ emri
**Erişti ma'rifet nûru gönül oldu Hakk'ın Tûru,
Niyâzi duydu çün sırrı gümân etti ayân içre.***

⁸⁸² **Sikke:** Damga. Nereye ve kime ait olduğunun bilinmesi için konulan işaret, mühür. Umumi damga. Dirhem. Para üstüne vurulan damga. Düz, doğru yol. Mevlevilerin keçe külâhlarının ismi. Basılmış madeni para

⁸⁸³ **Mergub(E):** Rağbet edilmiş. Beğenilmiş. Çok kıymet verilen. Çokları tarafından istenen.

⁸⁸⁴ **Sidre:** ağaca teşbih ile benzetilen, yedinci kat gökte bir makam ismi.

⁸⁸⁵ **Beyt-i Ma'mûr:** İ'mar edilmiş ev. Melekler Kâbe'sinin bir ismi.

118

Sen gayri yüze bakma yalvar güzel Allâh'a

Hem nefesine aldanma yalvar güzel Allâh'a

İzinden izin ayırma yalvar güzel Allâh'a

Uyan gözün aç durma yalvar güzel Allâh'a,

Yolundan izin ayırma yalvar güzel Allâh'a.

Gel hilye-i⁸⁸⁶ âlem ol hem ruhuna hâdim⁸⁸⁷ ol

Gel vakıf-ı hâlim ol maksudu maalim⁸⁸⁸ ol

Her demde hayalim ol lutf ile kemâl ol

Her geceyi kâim ol her gündüzün sâim ol,

Hem zikr ile dâim ol yalvar güzel Allâh'a.

Şüphe ile iş bitmez Hakk ehli yolu gütmez

Sırrını öyle vermez cahille yola gitmez

Maksuduna kim eremez evvel Hakk'ı meğher bilmez

Bir gün bu gözün görmez hem kulağın işitmez,

Bu fırsat ele girmez yalvar güzel Allâh'a.

Sen zilleti devlet bil bu devleti sıhhat bil

Her zerre-i kudret bil her kudreti hikmet bil

Yen nefsinin izzet bil bu izzeti rahmet bil

Sağlığı ganîmet bil her saati ni'met bil,

Gizlice ibâdet kıl yalvar güzel Allâh'a.

Nefsinden özün kurtar kendi özün âzade et

Ma'mur ediben kalbin gel kendini âbâd et

Şehr-i dili ma'mur et nefsin ilini berbâd et

Allâh'ın adın yâd et can ile dili şâd et,

Bülbül gibi feryâd et yalvar güzel Allâh'a.

⁸⁸⁶ **Hilye:** Güzel sıfatlar. Süs. Zinet. Cevher. Güzel yüz. Kılıcın sapındaki veya kınındaki zinet. Suret. Hey'et. Görünüş.

⁸⁸⁷ **Hâdim:** hizmet eden, hizmetkâr.

⁸⁸⁸ **Maalim:** (Ma'lem. C.) Dinî inançlara, itikadlara dair mes'eleler. İzler. Nişanlar. Eserler.

Gel Azbî niyâz eyle niyazı dırâz⁸⁸⁹ eyle
Gel hâcetin Allah'a sen dol dırâz eyle
Kimdir sana Allah'a niyazını az eyle
Gel imdi Niyâzi'yle Allâh'a niyaz et,
Hâcâtı dırâz eyle yalvar güzel Allâh'a.

⁸⁸⁹ **Dıraz:** f. Uzun

*Hemen durma gece gündüz Hakk'a yalvar seherlerde
Bu cümle masivadan geç Hakk'a yalvar seherlerde
Tâ mevlâya erişince Hakk'a yalvar seherlerde
**Uyan gafletten ey nâim Hakk'a yalvar seherlerde,
Döküp acı yaşı dâim Hakk'a yalvar seherlerde.***

*Unutup cümle efkârı kerem eyle meded ey yâr
Eğer dildârı bildinse senin yârin olur ağyar
Ola tâ hemdemin ey dost hakikat dilberi hünkâr
**Kapusında durup her bâr yüzün dergâhına tut var,
Yürekten kıl demâdem zâr Hakk'a yalvar
seherlerde***

*Eğer sen cânı bunda verirsin fî-sebil⁸⁹⁰ ey dil
Hakikat ehli olmaksı muradın var Hüdâyî⁸⁹¹ bil
Eğer zâhir eğer bâtın muradın hâsıl olsun gel
**Seherlerde açılır gül anın için zâr eder bülbül,
Uyanıp derd ile ey dil Hakk'a yalvar seherlerde.***

*Seher kalkıp yatğında Meded ey zâr biçâre
Yapışıp dâmeni pirin yakın ol lutf dildâre
Alınma nefsi gaddare uyma sen ağyare
**Gel ey miskin bi-çâre dolaşma gezme âvâre,
Dilersen derdine çâre Hakk'a yalvar seherlerde.***

*Eğer ki rûhu sultânî ederse sana ihsanî
Alırsan âşkta meydânı eğer bildinse cânânı
Bilirsen hükmü yezdânı müdam kıl âh u efgânı
**Açılır bâb-ı Sübhânî çekilür hân-i sultânî,
Dökülür feyz-i Rabbâni Hakk'a yalvar seherlerde***

⁸⁹⁰ Yoluna

⁸⁹¹ **Hudâyî:** f. Hudâlık, uluhiyyet. Allah'lık. Allah Teâlâ'ya mensub.

*Gel Azbî âşkla her ân edegör canla efgânı
Ede ihsan sana sultan edersen sıdk ile vicdan
Namazda hazır ol ey cân girerse kalbine irfân
**Seherde uykudan uyan Niyâzî durma derde yan,
Ola kim erişe dermân Hakk'a yalvar seherlerde.***

*İlişkin kalmaya alında ve turanda*⁸⁹²

Ortaklığın bulunur görmez öyle görende

Akılla hilm u edep hem bendedir hem sende

Deme kim Hakk'ı sende mevcûd ola ya bende,

Ne sendedir ne bende sığmaz ol bir mekânda.

Cân belâda canândır canân mihmâna cândır

Her mekândır nişânı her nişânı mekândır

Dinsiz imânsız nedir hem evvel bana imandır

Mekânı bi-mekândır nişânı bi-nişândır,

Yine zuhûr eden ol mekânda ol zamanda

Miskin ona ey kişi yer eyle gök ten olur

Ruyu Hakk'ı seyr eden ağlamadan şen olur

*Hakk'ı ıyan anlamak fen içinde fen*⁸⁹³ *olur*

Hem cân u hem ten oldur hem sen ve hem ben oldur,

Cümle görünen oldur uzakta vü yakında.

*Âhu*⁸⁹⁴ *dediğin budur*⁸⁹⁵ *budur dediğin âhudur*

Lü'lü-yi inci sanan incü değil lü'lü-üdü

Aşikâre sandığın âşikâre saklıdır

Sanır mısın kim oldur istediğin ya budur,

O bu kamû bir Hû dur gidende vü duranda.

⁸⁹² **Turra:** (Tuğra) Alındaki saç. Tura. Mühür. Pâdişah damgası. Pâdişahın imzası. Kumaşın etrafındaki nişan ve işaret. Kumaşta ipekten çevrilen kenar. Herşeyin ucu ve kenarı.

⁸⁹³ **Fenn:** Hüner. Mârifet. San'at. Tecrübe. İlim. Nevi, sınıf, çeşit, tabaka.

⁸⁹⁴ **Ahu:** f. Ceylân. Gözleri çok güzel olan. Çok güzel göz. Gazâl. Mc: Dilber. Mahbub.

⁸⁹⁵ **Bu(y):** f. Koku, râyiha.

*İbretle baktığın Allah olsun ona bâkî
Yak sinene âteşini seninle oda sen yak
Azbî irâğ sandığın yakındır olmaz ırak
**Niyâzî gözün aç bak her şey olup durur Hakk,
Sanma ânı kim ola nihanda ve ayanda.***

Eder def'i keder Elhamdü-li'llâh
 Kılar arz-ı hüner Elhamdü-li'llâh
 Budur doğru haber Elhamdü-li'llâh
**Hüdâ davet eder Elhamdü-li'llâh,
 Bu can Hakk'a gider Elhamdü-li'llâh.**

Bugün yek zerre hikmet oldu
 Bu hikmet dediğin hoş kudret oldu
 Bize Hakk'tan devlet oldu
**Hakikat şehrine çün rihlet oldu,
 Gönül durmaz uyar Elhamdü-li'llâh.**

Aramaz taşradan derde tabîbi
 Özüne yâr edenler bin rakîbî
 Bilür ayin erkânı adâbî
**Tuyaldan cân-ü dil vasl-ı Habîbi,
 Hem okur, hem yazar Elhamdü-li'llâh.**

Dilersen olasin hayr ile merhum
 Bir öze kim edesin hırz-ı⁸⁹⁶ ma'sum
 Hüdâ'nın rahmetinden olma mahrum
**Yakın geldi tulûa şems-i rûhum,
 Bugün kevnim doğar Elhamdü-li'llâh.**

Bulundu kesret içre vahdeti yâr
 Bulundu yâr ağyar celvetî yâr
 Bu cennet dediğimiz sohbeti yâr
**Ölüm dedikleridir halveti yâr,
 Kamû ağyâr gider Elhamdü-lillâh.**

Veliler zümresine ola mensup
 Ona hazır ola her yerde matlup

⁸⁹⁶ **Hırz:** Melce'. Sığınılacak yer. Tılsım. Cenab-ı Hakk'ın muhafaza etmesine dair yazılı duâ. Fık: Bir malın âdet üzere muhafazasına mahsus yer. Muhafaza etmek.

*Görüne sana düşmanın olup hûb*⁸⁹⁷

Şehâdet mansıbidır âli mansıb,

Bize veriliser Elhamdü-li'llâh.

Edenler aşka arz-ı kemal

*Yezid ile yezid olmak fiâl*⁸⁹⁸

Budur kârı velinin Hak zevâli

Göründü manâ yüzünden cemâli,

Bozuldu hep suver Elhamdü-li'llâh.

Nice dertlilere dermanlar etti

Bu biz âşıklara fermânları etti

Bize ta'lim vaslı canlar etti

Biliştik bunda hem ihsanlar etti,

Nasîbimiz kadar Elhamdü-li'llâh.

Kavme Azbî niyâzi sen dirâzi

Cefâsıyla habibin anla nazı

*Budur âşıkların sözü güzârı*⁸⁹⁹

Ne gam giderse dünyâdan Niyâzî,

Visâline erer Elhamdü-li'llâh.

⁸⁹⁷ **Hubb:** (Hibâb - Hibb - Mehabbet) Sevgi, muhabbet, bağlılık, dostluk. Bir şeyi birisine sevdirmek. Hulus, lüzum ve sübut. Muhafaza ve imsâk.

⁸⁹⁸ **Fial:** (Fiil. C.) Fiiller, yapılan şeyler

⁸⁹⁹ **Güzâr:** f. Geçiş, geçme. Beceren, halleden, yapan. Geçiren, geçirci mânâlarına gelir ve birleşik kelimeler yapılır. Meselâ: Dem-güzâr : Zaman geçiren, vakit öldüren.

Aklımı hayran eylesem bu halvetin şerbetine
 Fikrim postunu beklesem bu halvetin şerbetine
 Kavlimi metin eylesem bu halvetin şerbetine
Bilmem n'etsem n'eylesem bu halvetin şerbetine,
Bu cânî teslim eylesem bu halvetin şerbetine,
 Ağlar iken güldürseler çeşmim yaşın sildirseler
 Ayıklığım bildirseler mey küpüne daldırsalar
 Muradıma erdirseler sakiler kadeh verseler
Hep bu gökleri indirseler şerbet ile doldursalar,
Biricik bizi kandırsalar bu halvetin şerbetine.
 Tulum tulum olsa arak⁹⁰⁰ sarhoş olsam yalın ayak
 Dağlar taşlar olsa çanak meze olsa tabak tabak
 Afitabı etse sancak hem bulutlar olsa yaprak
Şerbeti gönderdikte Hakk öğünce gün olsa çerak,
Yıldızlar olsa hep çanak bu halvetin şerbetine,
 Sır sözümden haber alan vahdette meskenet bulan
 Münkirlere olsa yalan bilir bunu ehli iman
 Hamdülillâh olmuş nihan⁹⁰¹ bu nihan sır değil iyan
Duysa bunu halk-ı cihân katresine verirdi can,
Olmaz bahâ kevn ü mekân bu halvetin şerbetine.
 Derûnda lezzeti kalır tadın unutulmaz anılır
 Bu şerbetten kanan bilir kanmayan ahmaktan olur
 Aklın olur canın verir âşk ehlinin aklın alır
Bu bir aceb ilden gelir ancak bunu içen bilir,
Kim tatsa hayrette kalır bu halvetin şerbetine,

⁹⁰⁰ **Arak:** rakı

⁹⁰¹ **Nihan:** f. Gizli, saklı. Bulunmayan. Mevcut olmayan.

Sır.

*Bu içen görmez azap vasıl olur ol bî-nikâp⁹⁰²
Bülbüllerle bir mi gurab⁹⁰³ münkirlere hoş ızdırıp
Bu bir şarabdır bir şarab her katresi yüzbin savab
**Her kime olsa feth-i bâb içer anı görmez azab,
Cism ü cânı eyler kebâb bu halvetin şerbetine.***

*Azbî hâli anlamadı hiç gafletten uyanmadı
Yar neki günü saymadı emri Hüdâ saymadı
Aşk rengine boyanmadı âşıklara inanmadı
**Şerbetimiz tükenmedi içenleri usanmadı,
Niyâzî hergiz kanmadı bu halvetin şerbetine.***

⁹⁰² **Nikap:** yüz örtüsü, peçe, perde, örtünme.

⁹⁰³ **Gurab:** (C: Garbân-Egribe) Karga.

*Kâmu mevcud olanın â'zamısın yâ Resûlallâh
Dilberi biçârenin sen merhemisin yâ Resûlallâh
Kâmunun â'zamısın ekremisin yâ Resûlallâh
**Zuhûr-u kâinâtın ma'denîsin yâ Resûlallâh,
Rumûz-u Künt-ü kenz'in mahzenîsin yâ Resûlallâh.***

*Atâ bahşâyîşi⁹⁰⁴ âlem olan ihsân feyzindir
Muhibbi nûru yezdânısın çevsayık⁹⁰⁵ nûru
mahzındır⁹⁰⁶*

*Sana her vechile bende olan kes abdi hâsındır
**Beşer denen bu âlemde senin sûretle şahsındır,
Hakîkatta hüviyette değilsin yâ Resûlallâh.***

*Senin şanında levlâk⁹⁰⁷ nidâsın Hakk kıldıysa
Senin zâtı şerifinden o kim bir lem'a olduysa
İki âlemde lâ-şüphe⁹⁰⁸ veli olada geldiye*

***Vücûdun cümle mevcûdâtı nice câmi olduysa,
Dahî ilmin muhît oldu kamûsun yâ Resûlallâh.***

*Hakikat yok eden her varı ilm-i ledündür
Kaşın mihrabı sözün her bar ilmi "min ledün"dür
Cemâlin mazharı esrârı ilm-i "min ledün"dür
**Dehânın menba-i esrâr ilm-i "min ledünnâ"dır,
Hakâyık ilminin sen mahremîsin yâ Resûlallâh.***

⁹⁰⁴ **Bahşâyîş:** f. Bağışlayış. İhsan. İhsan etmek. Afv.

Atiyye

⁹⁰⁵ **Cevsak:** Kasr, köşk, konak.

⁹⁰⁶ **Mahz:** Safi ve hâlis. Katıksız. Sırf. Hâs. Hulus ile muhabbet. Tâ kendisi. Sadece. Su katılmamış hâlis sût

⁹⁰⁷ "Sen olmasaydın" nidası

⁹⁰⁸ şübhesiz

Senin kadrin bilen kadrin özün ağlaya biliserdir
 İki âlemde teşbihin cemâlin pâkin oluserdir
 “Ve yabkâ vechike”⁹⁰⁹ remzin bugün zâtın biliserdir
**Ne kim geldi cihâna hem dahî her kim geliserdir,
 İçinde cümlenin ser-askerîsin yâ Resûlallâh.**

Şeriattan elin her kim çekerse kaldı çırılçıplak
 Kapında bende-i kemter gedâdır nice bin ishâk⁹¹⁰
 Hakikat âleme senden açıldı alem ile sancak
**Cihân bağında insân bir şecerdir gayriler yaprak,
 Nebîler meyvedir, sen zübdesisin yâ Resûlallâh.**

Nice dem sırrını Azbî dahî ahdini gördü
 Gamınla âşıkın oldum beni âşkınla yedirdi
 Cefânı kessen ey dilber ölümden bana beterdi
**Şefâat kılmasan varlık Niyâzî'yi yok ederdî,
 Vücûdu zahmının sen merhemîsin yâ Resûlallâh.**

⁹⁰⁹ وَتَبَعِي وَجْهَ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ “Ancak azamet ve ikram
 sahibi Rabbinin zâtı bâki kalacak.” (Rahmân, 27)

⁹¹⁰ İshak: nebi, resul; bilhassa Allah Teâlâ için söz söyleyen kimse, kâhin, kehanet sahibi.

*Kıl ile kâlî⁹¹¹ gizlidir âşîka hâl içinde
Lutfunu gördüm ıyan⁹¹² saklı zevâl içinde
Cehlîni seyr eyledim gizli kemâl içinde
**Ey bî-misâl vâhid-i hüsnün misâl içinde,
Âyînenin göründü bir hub cemâl içinde.***

*Serviyle topu⁹¹³ senin kaddine⁹¹⁴ olmuş melîl⁹¹⁵
Kimki seni görmedi ceqliyle oldu zelil
Yoluna her kim verir can u dili fî-sebil
**Düştü kamû heyâkil kâmetine mukâbil,
Cünbüşü gösteren sen şekl ü hayâl içinde.***

*Ârif olur er kişi bu sohbeti kim görür
Sohbetiyle cân olur bu sohbeti kim görür
Vuslatına tez erer bu farkı kim görür
**Bu san'atı kim bilür, bu kudreti kim görür,
Bu vuslatı kim bulur ceng ü cidâl içinde.***

*Cennet olur tâlibe sırrın eyle külhânın
Düzâh olur münkire müşkül eyle gülşenin
Aşkınla âşıkın cennet eder meskenin
**Kande bulur isteyen lutfunu ey dost senin,
Çünkü anı gizledin kahr ü celâl içinde.***

*Ehl-i gamın pendini canla çün geldim
Hayli zamandır senin vuslatını bekledim*

⁹¹¹ Dedikodu

⁹¹² **Ayan:** (İyân) Aşikâr. Belli. Herkesin bilebileceği ve görebileceği.

⁹¹³ **Serviyle topu:** Baştan ayağa. toplam, tüm, bütün, toptan, hepten

⁹¹⁴ **Kadd:** Boy, bos.

⁹¹⁵ **Melîl (Melile):** Kül içinde pişirilen ekmek. Hararet, sıcaklık. Üzgün, kederli. Melul.

Tâ bilicek sırrını nice zaman eğledim
Mushaf-ı hüsnüne çün te'fe'ül eyledim ben,
Burc-u belâda gördüm kendimi fâl içinde.

Derdinle serseri sarhoş iken eyledim
Nice nice ben sana arzı mâil eyledim
Nice zaman âşkınla derde düşüp eğledim
Taliimi yokladım mihnet evinde buldum,
Anın için yürürüm herdem melâl içinde.

Cevr u cefâsın çekip umma vefâ güzelin
Yâri kadîmim⁹¹⁶ olmaya hiç ecilden
Olmaya herkez nasip kurtuluş bu keselden⁹¹⁷
Bizim de mihnet imiş kismetimiz ezelde,
Kaldı başım anın çün fitne vü âl içinde.

Ehl-i dilin içinde kim ki olur hemdemi
Anlar Elest emrini fehm ediben bu demi
Sırrı Hakk'ın sen onu sanma sakın mahremi
Gamsız olan adamı sanma anı âdemi,
Hayvandan ol edaldır kaldı dalâl içinde.

Hayr ile şer haktır âdemi sanma deli
Cismi şeriât olur dili hakikat ili
Dîli olandır veli kimine velidir beli
Şadlık ehl-i aşka, aşkın gamıdır veli,
Şol ayrılık güzeldir ola visal içinde.

Hayli zamandır senin âşkınla giryanım
Senden olur derdime lutfunla dermanım
Meded müddam eyle bana meded sultanım
Haddin tecellîsine müştak olur bu cânım,
Görmedi çoktan anı şol zülf ü hâl içinde.

⁹¹⁶ **Kadîm:** Eski zaman. Başlangıcı olmayan. Uzun zamandan beri var olan. Evveli bilinmeyen hâl ve keyfiyet

⁹¹⁷ **Kesel:** Tembellik. Uyuşukluk. Yorgunluk. Ağırılık.

Hakk'a giden râhı ger bana soraydı zâhid
Hubbu sivâ eğer Hakk'a vereydi zâhid
Baktığına Hakk deyü doğru göreydi zahid
**Mescide varmak ile zevke ereydi zâhid,
Kılmazdı da'vâyı ol bu kıl ü kâl içinde.**

Çünkü Hakk'ı bilmişim yahşi yaman yermezem
Hakk'ı ıyan görmüşem kimseye yol sormazam
Kendi özümü kimseden çünkü gani görmezem
**Meyhânedede bir kadeh nûş etmeği vermezem,
Bin şuğluna sofinin tekyede şâl içinde.**

Cennet oluptur bana kûşe-i fakr u rıza
Hayr şerri bu dem Hakk'tan okudum şehâ
Kande ki baksa gözüm Hakk'ı görüp bî-riya
**Mescidi meyhâneyi fark eylemem zâhidâ,
Göründüm ise ne var hâ ile dâl içinde.**

**Ver serini Niyâzî sırrını verme yâda
Nadâna sırrın veren kalur vebâl içinde**

125

Devre-i ârşu oku bu halka-i tevhid ile
Tâ cihâna şâh olasin kise-i⁹¹⁸ tevhid ile
Gel budem tevhidi Hakk'a kisve-i⁹¹⁹ tevhid ile
Kalbini bâğ-ı cinân et ravza-i tevhid ile
Can dimâğın kıl muattar nefha-i tevhid ile.

Âşıkı kurbu Hüdâ'ya çekti zillet yolları
Kasrı işret gâhiçikti anla gurbet yolları
Oldu bin birden ziyâde yâre vuslat yolları
Kâbe-i nûr-i siyâhın bî-nihâyet yolları,
Kat'eder erbâb-ı aşk bir lemha-i tevhid ile.

Ger kıla Mührü Süleymânı ahd ü peymânın seni
Ola canından azizin sana cânânın seni
İrgörür⁹²⁰ dermâna âhir derde dermânın seni
Her ne denlü rû siyâh ettiyse isyânın seni,
Ağarır bî-şek yüzün bu garra-i tevhid ile.

Vuslatın sırrın bilir ilmi ledünden hoş habâr⁹²¹
Sırrını fâş eylemez munis olur ona yâr
Evliya ve enbiyanın kadrini okuryazar
Mâ-verâ-i ins ü cinni seyredip arşa çıkar,
Kim ki mi'râç eylediyse cezbe-i tevhid ile.

Azbî'yi mıknatıs âşkı feyz Hakk'ı cezb eder
Sanma Hakk'tan söyleyen kudretin sözünü kizb⁹²² eder
Masivâyı terk eder hubbu Hüdâ'yı kesb eder

⁹¹⁸ **Kise:** (Kis-Kese) f. Küçük-büyük torba kab. Para kesesi. Kumaştan çanta biçiminde torba kab. Yoğurt kesesi. Para. Para hesabı. Öz para. Kestirme yol.

⁹¹⁹ **Kisve:** Elbise. Kılık. Hususi kıyafet. Küsve. Kisbet

⁹²⁰ **İrgörür:** Ulaştırmak, götürmek

⁹²¹ **Habar:** (C.: Habârât) İmzâ. Mühür, damga.

⁹²² **Kizb:** yalan; yalan söyleme.

***Ey Niyâzî Ârif-i billâh gönülden selb eder,
Onsekizbin perdeyi bir lem'a i tevhid ile.***

126

*Ehl-i âşk mesti mey olmaz âşk şarabı olmasa
Gülemezdi sırrı Hakk'ı dilde tâbi olmasa
Ger bu zülmetten bezerdi ızdırâbı olmasa
**Zerreler zâhir mi olurdu afitâbı olmasa,
Katreler kande yağardı hiç sehâbı olmasa.***

*Dertden özüne hangi derttir derdi var dermanı yok
Yârine âşık yakîn olsa dîni imânı yok
Her kimin ısyanı çok kadr bil onun gufranı yok
**Bahr-ı zâtın mevcinin hiç haddi vü payânı yok,
Zâhir olmazdı cihân anın habâbı olmasa.***

*Ten kulağıyla işittim sözünü ey dost senin
Koymaz elden ölünce izini ey dost senin
Kim koyup gitmiş ayağı tozunu ey dost senin
**Herkes anlar hem görürdü yüzünü ey dost senin,
Kibriyâ-yı "len terâni"den nikâbı olmasa.***

*Lâ ile ilâ'nın idrâk eyleyen aksâsını⁹²³
Ehli iman oldu bildi hazreti mevlâsını
Kim bilirdi lâm- elif ten âşıkın esmâsını
**Kim bilürdü zülfün ile kaşların ma'nâsını,
İki âlem gibi şerh eyler kitâbı olmasa.***

*Âb u hayvandan ne fark var bu âb'dan zülfünün
Yok rehâyab⁹²⁴ olmağa baisi mekandan zülfünün
Bir teli yektir keserse bin tuvandan⁹²⁵ zülfünün
**Ukdesin kim halledeydi ol kitâbdan zülfünün,
Anın insan denilen âhirki bâbı olmasa.***

*Ehrimen sırrı nebiye haşâ mahrem mi olur
Âdemi inkâr eden şeytandır âdem mi olur*

⁹²³ **Aksa:** En uzak. En son. Kusvâ. Nihayet. Irak

⁹²⁴ **Rehayab:** f. Kurtulan. Yolcu olan.

⁹²⁵ **Tuvan:** f. Güç, kuvvet.

Cahile kâmil bu yüzden oldum ekrem mi olur
Haşri inkâr eyleyen mülhidler ilzam mı olur,
Sâl-be-sâl evrâk-ı eşcâr inkılâbı olmasa.

Mûnisi yâri refikî Azbî'nin Allah idi
Âşıkın hâli mükedder münkirin gümrâh idi
Bu fenâ dünyada olmak Hakk'a doğru râh idi
Kabri vahdet kûşesi haşri temâşâgâh idi,
Ey Niyâzi kimde kim cehlin azâbı olmasa.

127

Cevrine âşık Habibin bende-i ferman ola
 Tâ ezel âdet oluptur kâmile pünhân ola
 Kimine bu söz gümandır⁹²⁶ kimine imân ola
**Devredüp geldim cihâna yine bir devrân ola,
 Ben gidem bu ten sarâyı yıkıla virân ola.**

Ötmeye cân bülbülü bu ten gülü bir gün sola
 Yine haldâşım gelip bu sırrıma vakıf ola
 Yıkulup bu dert deyü vârim bir kuru âdem kala
**Cûş edüp ummân-ı can cismim gemisin dağıda,
 Yerler altında tenim toprak ile yeksân ola.**

Olmadı bu sırra mahrem hamdülillâh ecnebi
 Kandedir sırrı ilâhî kandedir sırrı nebi
 Çünkü bir zıllı hayaldir bende bu sırrı ebî
**Bu vücudum dağı kalka atıla yünler gibi,
 Şeş cihâtım açıla bir haddi yok meydân ola.**

Mebde-i sırrı maadı fehmeder ehli hüner
 Dört kitabın remzini bir noktadan ezber eder
 Er kişi maksudun ister eyleyüp azmi sefer
**Yevm-i Tüblâ'dır o gün her mânâ bir sûret giyer,
 Kimi nebat ve kimi hayvan, kimisi insân ola.**

Bir imiş savm u zekât hac sücüd ile kıyam
 Böyle bir hâli vücudum olmaya rûşen zalâm⁹²⁷
 Harf u savtım kalmaya teknil ola külli kelâm
**Dağıla terkebim otuziki harf ola tamâm,
 Nokta-i sırrım kamûnun cevherine kân ola.**

Edeler yağma olmadan cümle kîl u kâli
 Cübbe ve destâr⁹²⁸ ile zâhir görenler şâlîmî

⁹²⁶ **Güman:** f. Zan. Tahmin. Sanmak. şüphe

⁹²⁷ **Zalâm:** Karanlık. Zulmet.

⁹²⁸ **Destar:** f. Sarık, imâme, başa sarılan tülbent.

*Ben bile fark etmez olam hâli mâ fî'l bâlimi
Kabirime dostlar gelip fikredeler ahvâlimi,
Her biri bilmekte halim vâlih ü hayrân ola.*

Derviş Azbî bir olur hâl ehline ıssı zıyan⁹²⁹

Ehli hâl olan kişiyeye sığmıya şek ve güman

Tâ gire bir şehire salık olmaya gerçek yalan

Her kim ister bu Niyâzi derdimendi ol zaman,

Sözlerini okusun kim sırrına mihmân ola.

⁹²⁹ Azbî Baba'nın divanında burası "ümme zebân" geçiyor

128

*Bildim nice gezdim bu hikmete erince
Cân ile sülûk ettim ben hizmete erince
Kaldım nice hizmet tâ rahata erince
**Ahvâl-i serencâmım bu saate erince,
Demem sana icmâlin tâ gâyete erince.***

*Bu âleme yol bulduk hep vârimiz yüzdük
Ser seddini bir kesdin maksudumuza erdin
Suret yine bir oldu zulmet evi nur oldu*

***Biz beş er idik çıktık bir demde yola girdik,
Kırk yılda Pîr'e erdik bu sohbeta erince.***

*Çün Hakk ile Hakk'landık yayan iken atlandık
Birlik ile bağlandık bir fend ile avlandık
Sanma bize aldandık ikrar ile sağlandık
**Her yanına çalındık çok adları takındık,
Dört tekbiri bir kıldık ta kâmete erince.***

*Çar ile şeşe baktık ol nur ile uyandık
İmam Hakk'a erdik esrârî duyduk
Akıl ile dil verdik maksudumuza erdik
**Çün kâmet alıp durduk divânına el bağlı,
Veçhini ayân gördük bu hayrete erince.***

*Hikmet bu imiş ancak kudret bu imiş ancak
Rahmet bu imiş ancak hüccet bu imiş ancak
Şefkat bu imiş ancak zillet bu imiş ancak
**Tâat bu imiş ancak, râhat bu imiş ancak,
İzzet bu imiş ancak bu hizmete erince.***

*Münkir gözü kör oldu ikrar eden er oldu
Pirim bana pir oldu sâlik bana mûr⁹³⁰ oldu
Sûret yine bir oldu zulmet evi nûr oldu*

⁹³⁰ **Mûr:** olgun

Kesret idi bir oldu, sûret idi sır oldu,

Zulmet idi nûr oldu bu âyete erince.

Esrârı Hakk'ı açtım derya dil olup taşıdım

Hep berzahımı eştim aklım ile barıştım

Yârim ile buluştum hasretime kavuştum

Bindörtyüz kanat açtım altıyüz dani koştum,

Tâ onbeşe dek uçtum bu hâlete erince.

Mestâne idik gamdan âşkın ile ayıldık

Birden bine dek yüzbin tâ bire değin sayıldık

Çün mahvi vücud ettin hem ferd ile yayıldık

Çün cân ile bir idik ebdân ile dağıldık,

Âhirki deme erdik bu vahdete erince.

Lutfî ile çün halk Azbî ola uyanık

Derdinle olup hâzık dermâna ola layık

Neşsim yolu karanlık ruhum yolu aydınlık

Dünyâyı n'ider âşık, ukbâyı n'ider sâdık,

Mısırî ola gör ayık, sen vuslata erince.

129

Eyle eziyet nefesine rûhun dilek bilmez ola
 Âşık olan vuslat için kaydı gerek bilmez ola
 Hakk'al yakîn îzan bula âşk ehli şek bilmez ola
**Devrân odur kim devrini devr-i felek bilmez ola,
 İnsân odur kim sırrını ins ü melek bilmez ola.**

Yârin cefâsın çekmedin âşk gerek usanmasın
 Mevlâdan özüne kimse yok hiç kimseye dayanmasın
 Ârif o derdimin göre ferdâ safâsın ekmesin
**Merkep izinde su görüp deryâyı gördüm sanmasın,
 Deryâ odur kim ka'rını aslâ semek bilmez ola.**

Ehli sulukun şartıdır bâkî ten ile cân ola
 Her ne gelir dostundan gelir cân ile bir fermân ola
 Sahn-ı rıza içre girip hem hâk ile yeksan ola
**Âdem odur kim nârı ola hem mâ u hem zemân ola,
 Hayvandan ol adal durur nân ü nemek bilmez ola.**

Dâim ede mestânelik âşk meyini içmiş ola
 Dehrin bu ak ve karasın atıp kamu geçmiş ola
 Tâ kim vâra illiyyine Hakk'tan kanad açmış ola
**Kâmil odur kim aç susuz çok çok emek çekmiş ola,
 Nâkıs o çiğdür bunda kim hergiz emek bilmez ola.**

Âşkın elinden Azbî'ya mesken kafesdir bülbüle
 Duymaz cefâ senden onun cânın verir bülbül güle
 Bu remzi kâmil gerek zâhir ile batın bile
**Herbir Nebî, herbir velî zilletle erdî menzile,
 Mısrî'ye söğsün şol ağız Allâh demek bilmez ola**

Şerha şerha yareler bu sinemde hicrânımdır
 Başka başka kan mıdır bu damlayan mercân mıdır?
Katre katre dökülenler dürr müdür bârân mıdır?
Zerre zerre görünenler hat mıdur reyhan mıdır?
 Karâr etmez bu cânım kalmadı hiç dermanım
 Cemâlimi göresim geldi dîvânında durasım geldi
 Kana kana kan mı içmek hâlin senin
 Yare yare bu vücudum oldu çün derman mıdır?
Taze taze açılan gül mü cemâlin mi senin
Yane yane inleyen bülbül mü yahud cân mıdır?
 Karâr etmez bu cânım kalmadı hiç dermanım
 Cemâlimi göresim geldi dîvânında durasım geldi
 Sîğe sîğe yâre varmak yâr olmak hemnişin⁹³¹
 Sîne sine girmek ister koynuna yaşan mıdır?
Halka halka salınan kâkül mü yâ hablü'l-metîn
Sûre sûre yazılanlar hat mıdur Kur'ân mıdır?
 Karâr etmez bu cânım kalmadı hiç dermanım
 Cemâlimi göresim geldi dîvânında durasım geldi
 Çeke çeke cevri ni kadîmi gümân eyledin
 Sala sala bendeni ferdâya bu ihsan mıdır?
Pare pare eyleyüp bağrum kızıl kan edeli
Kana kana içdigim sahbâ mıdır yâ kan mıdır?
 Karâr etmez bu cânım kalmadı hiç dermanım
 Cemâlimi göresim geldi dîvânında durasım geldi
 Ura ura⁹³² taşlara şişe-i nâmusu
 Güle güle hâlîme hâz eyleyen insan mıdır?
Dâne dâne görünen hâl mi yâ vahdet sırrı mı?

⁹³¹ **Nişin:** f. "Oturan, oturmuş" gibi mânâyâ gelir ve başka kelimelerle birleşir

⁹³² Vura vura

Lâle lâle kızaran haddün mi yâ mercan mıdır?
Karâr etmez bu cânım kalmadı hiç dermanım
Cemâlimi göresim geldi dîvânında durasım geldi
 Geze geze buldum bir yâr mahrem sırrıma
 Dolu dolu içtiğim sır bâdesi ya can mıdır?
Döne döne yanmadan derman umardım derdime
Gûne gûne mihnetin derd mi yâ derman mıdır?
Karâr etmez bu cânım kalmadı hiç dermanım
Cemâlimi göresim geldi dîvânında durasım geldi
 Dile dile bağrını çün Azbî'ya giryan⁹³³ senin
 Yâne yâne bâliş⁹³⁴ mihnet bana denmi ya pister⁹³⁵
 midir?
Ata ata kirpik okun bu Niyâzînin dilin
Şerha şerha eyleyen cânım mı yâ cânan mıdır?
Karâr etmez bu cânım kalmadı hiç dermanım
Cemâlimi göresim geldi dîvânında durasım geldi

⁹³³ **Giryan:** f. Gözyaşı döken. Ağlayan.

⁹³⁴ **Baliş:** f. Yastık. Altın. Nakit.

⁹³⁵ **Pister:** f. Yatak, döşek.

*Bihamdillâh vel'minne*⁹³⁶ *ki dermandan haber geldi*
Bu derdin çaresin buldum çü Lokman'dan haber geldi
*Bugün mısırî dile*⁹³⁷ *adl işi sultandan haber geldi*
Bugün Ya'kûb-ı kalbe Yûsuf-ı cândan geldi,
Kâmîsi pur- nesîm ile o cânândan haber geldi.

Göründü çün ıyan bize hüner arz-ı kemâlinden
Özümdür vuslatın dilde hakikat hâli hayalinden
Dîli bîçare zâr eder temenâyı visâlinden

Açıl ey gözlerim envâr-ı vech-i zül-celâliden,
Dilâ bedr ol kim mehr-i dirahşândan haber geldi.

Özümü eyledim tasdik hayal ehlini gördükçe
Ona hemdem olur gönlüm visal ehlini gördükçe
Temâşayı cemal eyler cemâl ehlini gördükçe
Yerinme nâkısım deyu kemâl ehlini gördükte,
Kamû noksânı tekml eden insanlardan haber geldi.

Bugün oldum emîn-i'llah emânettir bana esrâr
Eriştim ilmi Yezdân'a inâyet eyledi settâr
Çü feyzin eyledi ihsan cenâbı Hazret-i Gaffâr
Ne kim yağma olundu çekme gam şimden geru sen
var,

Dil-i vîrandaki ol kenz-i vîrândan haber geldi.

Bu hasret iştiyâkından sana sanma ziyân ede
Sana ihsan ere Hakk'tan vücudun ayn-ı can ede
Kâmu derdi dile dermân ola bâkîde fânîde
Edip dilhâneyi tamir otur bu beyt-ül ahzanda,
Bu şeb bana seher vaktinde mihmândan haber geldi.

⁹³⁶ Allah Teâlâ şükür minnetle beraber

⁹³⁷ **mısırî dile:** Gönül Şehri

*Müsemma ola ta esma bırakma dilden Allah'ı
Yorulup kalma gel yolda gece gündüz edüp ahı
Ben Azbî'nin vücudundan eser kalmadı vallâhi
**Bu Mısırî'nin vücûdu Mısırî'nin oldur şehinşâhı,
Ezelden tâ ebed hükm-i Süleyman'dan haber geldi.***

Bir menzilde kalındı arzı hüner kalındı
 Bahri ilme dalındı sana haber olundu
 Nusret kösü çalındı aşikâre kılındı
**Zevâle gün salındı, kal'a-i Vân alındı,
 Bâtıl vücûd dolandı, vücûd-ı Hakk bulundu.**

Lütfu Hüdâ'ya tapan gafleti ko gel uyan
 Sana rivayet beyan eyleyeyim dâsitan⁹³⁸
 Bu sözüme gel ıyan sanma bunu sen yalan
**Vücûd-ı insâna cân, muhakkak oldu Sultân,
 Şeytânı sürdü Rahman, levhinden ol silindi.**

Hem demi hünkâr idi her sözü inkâr idi
 Münkiri inkâr idi zalim gaddâr idi
 İbki ile yâr idi çün inâdı var idi

**Bir mahfî sahhâr idi, kattâl u cebbâr idi,
 Câdü-yı mekkâr idi, caduluğu bilindi.**

Güneşi sorma köre haberi eğri verir
 Bin yıl olursa ömrü dayanıp etme garre⁹³⁹
 Tanrı cezasın vere sanma murada ere
**Tevbe ederdi hayre, niyet ederdi şerre,
 Küp olmuş idi hamre hamrin küpü delindi.**

Batıl idi hüneri mala idi seferi
 Yok idi hiç hazeri sevmez idi geri
 Girmiş ona dipdiri oluru cehennem yeri
**Sevmezdi ol beşeri, eâm idi hep zararlı,
 Ehl-i Hakk'ın ciğeri, dilim dilim dilindi.**

⁹³⁸ **Dâsitan:** (Dâstân) f. Destan, sergüzeşt. Geçmiş hâdiseleri anlatan nesir veya nazım halinde yazı. Şöhret.

⁹³⁹ **Garre:** Gafil kişi, gaflette bulunan kimse.

*Sordum onun halinden geçmez idi malından
Zahid kıl u kâlınden bülbül cüda gülünden
Bezmiş idi kavlınden âlem onun dilinden
**Ol zâlimin elinden, çıktı çoğu yolundan,
Cüdâ düşüp ilinden, defterleri çalındı.***

*Kendin bednam eyledi san eyi nâm eyledi
Arzı meram eyledi azmi zülam eyledi
Azbî kelam eyledi ona düşnâm⁹⁴⁰ eyledi
**Yezîd-i bed-nâm idi, ilimde haham idi,
İt idi Bel'am idi taşra dili salındı.***

⁹⁴⁰ **Düşnam:** f. Sövme, sövüp sayma, ta'n.

133

Böyle idrâk eylemiş Hakk'tan bunu can bülbülü
 Fî'lmisli hârdır müzeyyen eyleyen nâzın gülü
 Kim hakikatle şeriat emrine etmez belî⁹⁴¹
**Kıldan ince ve kılıçtan keskin ol şâhın yolu,
 Her kemâl ehli, kapusunda anın ednâ kulu.**

İki âlem rağbeti yanında ednâ yolu olur
 Âleme sultan olan bir zereye bin kul olur
 Yine kendi emrine hâkim meğer ol olur

**Okları kavs-i kazânın kuvvetince yol alır,
 Putesine kalb-i sultandan geçer okun yolu.**

Sahibi genç nübüvvet şâh sultanı'r-rusûl
 Padişâhî ba'si kevn ve mekânî'r-rasûl
 Büsbütün âlemlere sultân şâhi'r-rasûl

**Çün mukaddem "Fakr-i fahri" dedi sultânı'r- rusûl,
 Yâ aceb mi "fahri-zülli" dese bu âhir veli.**

Gel rumuzun eyle idrâk hâb-ı gafletten uyan
 Acı tatlı yanındadır oldu bir sûr⁹⁴² îkân⁹⁴³
 Kim bu dem iksire sa' edenlere olmaz yalan

**Ferha terha iki deryâ "Mecmail Bahreyn" olan,
 Taht-ı akdâm-ı erâzil Arş-ı Rahmân menzili.**

Kâmilin bir nutku pâki oldu vechi intizâm
 Ger hakikat ger şeriat bî-sebeb olmaz kelâm
 Hakk teâla ılmîni çün kim tamam etmiş

**Ârifin bir himmeti var ana arş olmaz makâm,
 Sidre vü Tûbâ gözetmez kâmilin cân u dili.**

⁹⁴¹ **Beli:** f. Evet.

⁹⁴² **Sûr:** emin, güvenli

⁹⁴³ **İkan:** İyi ve yakînen bilmek. Sağlam bir iş. Yakın
 hasıl etmek ve edilmek suretiyle bilmek.

*Nice bin gördüm cihânda hâle hâldeş olmadı
Kimsenin ahvâline hiç kimse âgah olmadı
Bir kimsenin hiç kimseden hiç ricâsı kalmadı
**Âkilin mizân-ı aklın mâverâsın almadı
Âşıkın âkiller içre adı mülhid ya deli.***

*Şerha şerha olsa sinen dön yüzün Hakk'tan yana
Lem'a lem'a zât-ı pâktir Hüdâ'ya rûşena⁹⁴⁴
Yâne yâne âşıkın olmuş bu kemter Azbî'ya
**Zerre zerre kıldı Mısırî'nin vücûdunu kaza,
Katre katre kıldı zâtını anın aşkın yeli.***

⁹⁴⁴ **Rûşen:** f. Parlak, aydın. Belli, âşikâr.

Zâhid yola ben kâilim ya sen beni, ya ben seni
 Kurban için gelmişim ya sen beni, ya ben seni
 Sanma beni hâinim ya sen beni, ya ben seni
Kasab elinde koynum, ya sen beni, ya ben seni,⁹⁴⁵
Cellâd önüde boynum, ya sen beni, ya ben seni

Sırrımı hâs eyle âmm⁹⁴⁶ çünkü geliptir cümlesi
 Merdi târikât olduğum zâhid biliptir cümlesi
 Cânile bâşım cümle bâkî kalıptır cümlesi
Irz u vakâr mal menâl yağma olundu cümlesi,
Soyunmuşum bu yolda ben, ya sen beni, ya ben
seni

Seyrângâhımdır bu zemin dönmem yemin ettim yemin
 Halvette oldum hemnişin zât-ı Hakk'a oldum yâkin
 Anlar sözüm illâ leîn⁹⁴⁷ kurbanı Hakk oldum hemin
Habsüm bugün kırk erbâin oldu tamam Deccâl laîn,
Kıldı beni Rabbim emîn, ya sen beni, ya ben seni

Münkirlere görünmezem meydandayım bilinmezem
 Hakk'tan olup ayrılmazam nâdana sırrım vermezem
 Tallı hayalim olmazam billâh sözümünden dönmezem
Vallâhi senden korkmazam dâ'vâyı bâtıl kılmazam,
Hak-tır yolum yanılmazam ya sen beni, ya ben seni

Âşık gerek kalbe gire âşk ehli kalmam sırra
 Filden büyük oldu pire üçyüzyirmiden göre
 İniş yokuş düpdüz ova sırrımı açım münkire
Vardı çikalı göklere Binaltıyüzdoksanbir'e,
İndim senin için ben yere ya sen beni, ya ben seni

⁹⁴⁵ Azbî Baba “**ya o beni, ya ben onu**” yerine “**ya sen beni ya ben seni**” olarak tahmiste kullanmıştır.

⁹⁴⁶ **Âmm:** herkese âit, umuma âit, umumi.

⁹⁴⁷ **Lein:** Vallahi eğer

*Tiğ u teber*⁹⁴⁸ *hılmimdir hem çûşunam*⁹⁴⁹ *ilmimdürür*
Isyan benim kâlemdir yer gök benim zulmüm dürür
Hakkı Mustafa teslim dürür hem Murtaza aslım dürür
Mehdî benim adlim durur, İsâ benim fazlım dürür,
Âhir amel katlim durur, ya sen beni, ya ben seni

Azbî sana Hakk'tan atâ olmuş bu ilm-i verâ
Kaydı beka kaydı fenâ gelmez bana bir zerre mâ
Merdâne geldim ben sana varsa hüner göster bana
Meydâna çık gel ey kaba avret gibi giyme kaba,
Ben Mısırî'yem geydim abâ, ya sen beni, ya ben seni

⁹⁴⁸ **Tiğ:** f. Kılıç, seyf. **Teber:** f. Balta

⁹⁴⁹ **Çuş:** f. Coşmak, kaynamak. Taşmak. Deprenmek

Zâhid talebi Hakk'ta iken mal göründü
Şimden geri bu söylemeğe lâl⁹⁵⁰ göründü
Pirimle olan ahdi diyemem dâl⁹⁵¹ göründü
Dost illerinden menzili key âli göründü,
Derd-i dile dermân olan Elmalı göründü.

Bir yerde gönül kanmadı dünyayı gezerken
İdrâk ile bu Lâ ile illâ yı gezerken
Bin derd ile bu zât tecellâyı gezerken
Mecnûn gibi sahralara ağılayı gezerken,
Leylâ dağının lâlesinin alı göründü.

Derd ile gezip yâri bulup gelse aceb mi?
Cân ile dil şâd u ferah olsa aceb mi?
Dil hal dili derde nihân kalsa aceb mi?
Ten Yakûbunun gözleri açılrsa aceb mi?
Can Yûsuf'unun gül yüzünün hâli göründü.

Gel sevdiğine Azbî Meded eyleme nazı
Yoklukta özün var ediben anla bu râzı
Nâz etme sakın yârin terk etme niyâzı
Kâl ehlinin ahvâlini terk eyle Niyâzî,
Şimden gerû hâl ehlinin ahvâli göründü

⁹⁵⁰ **Lâl:** f. Dilsiz. Söz söyleyemiyen

⁹⁵¹ **Dal:** Ağacın ilk verdiği kol. Kur'ân hattıyla yazılan () harfinin okunuşu (Ebcedi değeri dördttür.) Noktasız olduğundan "dâl-i mühmele" de denir.

136

*Ten gemisin süremezliğin atsin yokluğu
Taşradan pâk görürsün içi murdar kabağı
Poyraz ile doldurmuş meze için tabağı*

Ey kefere o ıĝrıb avlar mı bu balığı

Yanlış haber söylemiş size viren salığı

*Çünkü karnın aç imiş rüzgarla doyar mı
Tarhanesiz gemide deniz suyu yanar mı
Kıla binse karınca karınca kıl duyar mı*

Yer ile göğe sığmayan bir ıĝrıbe sığar mı

Karnı içiyken anun deryâların yatağı

*Serendipten ⁹⁵² bin arşın tufan gibi aşırđı
Kuvvetinden yer çekip gök silkinip düşerdi
Yerde gökte her ne var gölgesine üşürdü*

Ver ile gök arası dolar dahi taşardı

Eğer zahir olaydı cihâna bir tırnağı

*Cennet ile cehennem bir zeredir işinde
Bad-ı sarsar ⁹⁵³ kim eser senin kovar başında
Yüzyirmibin ay güneş ıyandır bir kaşında*

Yer götüren sarı öküz ondörtüzbün yaşında

Ondan dahi büyüktür bu balığın kulağı

Bundan artık söyleme âşık yeri değildir

Eğer Hakk'ın kuluysan adın diri değil

Kimse onun vasfının mehdi eri değil

Ne denlü vasf edersem binde biri degildir

Zîra bunun alnıdır levh u kalem durağı

⁹⁵² **Serendib:** (Hintçe) Hindistan'ın güneyindeki Seylân adasının ismi.

⁹⁵³ **Sarsar:** Gürültü ile gelen pek soğuk rüzgâr, yel. Kasırga.

Âşıkla lazım olan emr olan bir nefhadır
Münkir sanma bu emri puhte⁹⁵⁴ olmuş lokma

Men u selva kudret Hakk'tan bize nüshâdır

Merkezi de belirsiz zahir küçük noktadır

Arş ile kürsî anın gıdâsının çanağı

Âleme eyler atâ bunu Hakk cânın gülü

Medhini onun dilâ Hakk'tan okur Hakk'ı veli

Azbî dolu her cihan kudret feyzi Ali

Bu Mısri'nin sureti aldar bu halkı velî

Manîde her bir kılı bu dünyânın kâf dağı

⁹⁵⁴ **Puhte:** (C.: Puhtegân) f. Pişmiş, pişkin. Olgun, kâmil insan.

137

*Küfr-ü zülfü yâr ile hayran olan anlar bizi
Zahidâ yek din olup imân olan anlar bizi
Vâkia dürr-ü yetime kân olan anlar bizi
**Zât-ı Hakk'da mahrem-i irfân olan anlar bizi,
İlm-i sırda bahr-ı bî-pâyân olan anlar bizi.***

*İlm-i sırrın hâlini zahir bilenler anlamaz
Feyzi Hakk'ı davâ-i ırfan olanlar gelemes
Mâsiva sultanını ten-bin⁹⁵⁵ olanlar anlamaz
**Bu fenâ gülzârına bülbül olanlar anlamaz,
Vech-i bâkî hüsnüne hayrân olan anlar bizi.***

*Hamdülillâh dahme-i⁹⁵⁶ İsfendiyâr'i⁹⁵⁷ açmaz
Ol sebepten âleme dürlü cevâhir saçmaz
Âlemin ak ve karasından onun için kaçmaz
**Dünyâ vü ukbâyı ta'mir eylemekten geçmişiz,
Her taraftan yıkılıp vîrân olan anlar bizi.***

*Hamdülillâh kimseye ma'lum değil ahvalimiz
Kalmadı elde iradet dilde kıl u kâlimiz
Oldu bir dostla bir post dü-cihanda⁹⁵⁸ malımız
**Biz şol abdalız bıraktık eğnimizden şâlimız,
Varlığından soyunup üryân olan anlar bizi.***

⁹⁵⁵ **Bîn:** f. Kelime sonuna ilâve ile "gören, görücü"
mânalarına gelir.

⁹⁵⁶ **Dahme:** f. Mezar, kabir. Türbe. Donanma geceleri
atılan hava fişeği.

⁹⁵⁷ **İsfendiyâr:** Efsânevi İran Hükümdârı, Gustaps'ın
Oğlu. Firdevsi'nin Şahnâmesinde macerâları anlatılır.

⁹⁵⁸ İki cihanda

*Arife geldi emirden bu hitap müstetâb*⁹⁵⁹

*Katresin nûş eylemektir feyzi Hakk'ın bin sevap
Her işi Hakk'tan bilen cân şüphesiz görmez itab*⁹⁶⁰

***Kahr u lûtfü şey'i vâhid bilmeyen çekti azab,
Ol azabdan kurtulup sultân olan anlar bizi.***

Hakk'ın yüzü pîrin yüzü pîrin sözü Hakk'ın sözü

“İnnâ fetehnâ”⁹⁶¹ ayetin yârin okur kaşı gözü

Bu remzi idrâke gel Hakk'tır yine Hakk'ın yüzü

Zâhidâ ayık dururken anlamazsın sen bizi,

Cür'ayı sâfi içüp mestân olan anlar bizi.

Zâhirin Kur'ân ma'na sırrına mihman gerek

Bâtının esrârı hikmet sahnına meydan gerek

Hem tarikattir şeriat sıdk ile merdân gerek

Ârifin her bir sözünü duymaya insân gerek,

Bu cihânda sanmanız hayvân olan anlar bizi.

Başımız bir olmadık sevdâya saldıık biz bugün

Aklımız haddi yok sahraya saldıık biz bugün

Varımız Azbî'ya yağmaya saldıık biz bugün

Ey Niyâzî katremiz deryâya saldıık biz bugün,

Katre nice anlasın ummân olan anlar bizi.

Var idim âlemden evvel âlem âdem olalı

Bî-nişandır sohbetin zâtın tecellî kılalı

Aklı ile fikri hayali bahri ferde salalı

Halkı koyup lâ mekân ilinde menzil tutalı,

Mısıryâ şol canlara canân olan anlar bizi.

⁹⁵⁹ **Müstetab:** iyi, güzel, âlâ. Devâ.

⁹⁶⁰ **İtab:** paylama azarlama

⁹⁶¹ Fetih, 1

138

Vârı idrâk eyledinse orda vâr kalmadı
 Yoğu vâr eyledinse gayrı efkâr kalmadı
 Bir kişi sultan olunca onda deyyâr⁹⁶² kalmadı
**Ben sanırdım âlem içre bana hiç yâr kalmadı,
 Ben beni terk eylerim bildim ki ağyâr kalmadı.**

Zâhida çünkü ezelden aslıla efkârı yok
 Hem Hakk'a birdir dedin hem misline uyar yok
 Bilmedin inkâr ile ikrârı sende yâd yok

**Cümle eşyâda görürdüm hâr var gülzâr yok,
 Hep gülistân oldu âlem şimdi hiç hâr kalmadı.**

Kûşei kuyu ceybî⁹⁶³ subhdem beklerdi dil
 Hasreti ruyun gummetinden⁹⁶⁴ âh edip ağlardı dil
 Sırrını bizim ezelden cân gibi saklardı dil

**Gece gündüz zâr u efgân eyleyüb inlerdi dil,
 Bilmezem n'oldu kesildi âh ile zâr kalmadı.**

Çünkü yâr oldu ezelden bana zillet dost ile
 Rahatım zevkim çü bildim cümle mihnet dost ile
 Ara yerde kalmadı nefsimle ülfet dost ile
**Gitti kesret, geldi vahdet oldu halvet dost ile
 Hep Hakk oldu cümle âlem çarşı pâzar kalmadı.**

⁹⁶² **Deyyar:** Bir kimse. Ehad. Yurt sahibi birisi.

Manastır sahibi.

⁹⁶³ **Ceyb:** (C.: Cüyûb) Cep. Gömleğin (yarığı) açıklığı.

Yaka. Kalb. Geo: Sinüs.

⁹⁶⁴ **Gumme:** Tasa, keder. Kırba, tuluk gibi şeylerin derinliği. Belirsiz mühim nesne.

*Kaşların gözlerin Azbî'ye verdi galgale*⁹⁶⁵
Vechini gülden görenler oydu aşkı bülbüle
Geldi çün yârin hayali sırrı Hakk'tan Hakk güle
Dîn diyânet âdet ü şöhret kamu vardı yele,
Ey Niyâzî n'oldu sende kayd-ı dindâr kalmadı.

⁹⁶⁵ **Galgale:** Sür'atle gitmek. Gecenin gitmesi. Haber vermek.

139

Kıl u kâli zâhidin hâl ehline hâl oldu
 Âşk hâlini ne bilsin zâhide hâl kâl oldu
 Bir âlemden ayrıldım yüzyetmiş bin sâl⁹⁶⁶ oldu
**Can yine bülbül oldu hâr açılıp gül oldu,
 Göz kulak oldu hep bir her ne ki vâr ol oldu.**

Akl u fikri cânla kapladı her vâr âşk
 İkrâr ile inkârdan çekti ilk yâri âşk
 Kimde nümâyan olur feyz ile esrârı aşk
**Uyandı çün nâr-ı aşk kaynadı ebhâr-ı aşk,
 Her yanaya çağlayup aktı gözüm sel oldu.**

Firakından dilbera benzim hazâna döndü
 Kaşlarının derdinden belim kat kat büküldü
 Cemâlinmiş bülendi mağzı kur'ân bulundu
**Gönül ol bahre daldı dilim tutuldu kaldı,
 Girdim anın zikrine azâlarım dil oldu.**

Bana muhabbet eden gönül içre bulundum
 Kendimi onda görüp zâtım için kılındım
 Zâtla sıfatla gizli iken bilindim
**Ferhâd bugün ben oldum varlık dağını deldim,
 Şirin'ime varmaya her cânibim yol oldu.**

Kânde imiş bilmedin seni beni yaratan
 Ata ana hakkı kimdir Azbî vâr eden
 Hakk'ı bilen geçmedi münkire müdâradan
**Geç ak ile karadan halkı bırak aradan,
 Niyâzî dön buradan durma sana gel oldu.**

⁹⁶⁶ Sal: f. Sene, yıl.

140

Hasretin ben derdmendi zârı giryân eyledi
Başıma uçtan uca dünyayı zindan eyledi
Hâlimi illeti perişân kârım efgân eyledi
**Dilberâ gamzen oku içim dolu kan eyledi,
Şol siyah zülfün teli aklım perişân eyledi.**

Ebcedi hevvez⁹⁶⁷ bilirsen ahdine gelmez zarar
Dört kitabın remzini bir noktadan okuryazar
Gel bugün dâr'üş-şifâdan⁹⁶⁸ anlasın doğru haber
**Türlü türlü fitneler saçından oldu âşikâr,
Halk-ı âlem sandılar kim anı şeytân eyledi.**

Gel bir ibret gözle seyret kâribânın⁹⁶⁹ halkını
Sanma mahrem-i Hakk'tan bu zamanın halkını
Anla sen Hakk ehlidir sûd⁹⁷⁰ ziyânın halkını
**Hatt-ü hâlin iki bölmüş bu cihânın halkını,
Birini kâfir, birini ehl-i îmân eyledi.**

Mahrem-i esrârı Ahmedî'ya velidir Yâ Ali
Çün Ali'dir sırrı Hakk'ın yâ velidir Yâ Ali
Rûhu sultânı enel Hakk sırrına dedi beli
**Gizli sırrından haber verdikçe uşşâkın dili,
Âbid ve zâhidlerin aklını hayrân eyledi.**

Dilberin vechinden nûrun ayeti seyr etmeye
Kaşlarında Hakk Teâla sanatı seyretmeye
Vahdet-i aşkında yârin kesreti seyr etmeye
**Gör ne gayrettir ki sırr-ı vahdeti seyretmeğe,
Cem u tafsîli o gayret kul u sultân eyledi.**

⁹⁶⁷ Ebced tekerlemesi

⁹⁶⁸ Şifa yurdu

⁹⁶⁹ **Kâriban:** f. Kervan.

⁹⁷⁰ **Sud:** (Sevda. C.) Rengi kara olan şeyler. * Sevdalar.

Ziya: parlak ak şeyler

*Hayr şerde Hakk'tan özüne cümlede hiç ayrı yok
Yani bu âlemde eğri görmedim hiç doğru yok
İlm-i zâtından habîbin hem gamından ağrı yok
**Cümle esmâ ve sıfâtındır görünen gayri yok,
Her biri bir vechile hûb zâtın ilân eyledi.***

*Gel imân getir o mâhin cünbüş pür tâbana
Kalma kesret âleminde aldanıp lezzâtına
Çün bedel olmaz cihanda zâtının mir'âtına⁹⁷¹
**Kudretin insanı mazhar kıldığı için zâtına,
Yüzünün nakşını hep âyât-ı Kur'ân eyledi.***

*Aldanır mı zıllı⁹⁷² dünyaya beni ve Hakk veli
Mâ sivallehî ıyan bil böyledir Hakk'ın yolu
Sırrı Hakk'ın mahreminin lâl olur akli dili
**Örttü bu bâzâr-ı kesret gözlerin halkın veli,
Ârif olan cümle yüzden seni seyrân eyledi.***

*Münkire inkâr âdem ulu illettir görün
Hizmeti irfana ârif veche sohbettir görün
Bu ne izzet bu ne ülfet bu ne hüccettir görün
**Bu ne hikmet bu ne kudret, bu ne san'atır görün,
Zerreyi kevn, katreyi deryâyı ummân eyledi.***

*Âdemi inkâr eden kes ehl-i hâcetinden olur
Evliyâullahı sanma sırrı kâşifden olur
Ahmed u Mahmud bende çünkü ma'nîden olur
**Kim ki bu sırdan haberdâr oldu âriften olur,
Kurtulup hayvân adından kendin insân eyledi.***

*Âyine erkân-ı Hakk'tan sana ihsandır dinin
Çü mutaf kudsiyândır ehl-i âşka mektebin
Ehl-i imân mezhebidir Azbî'ya hak mezhebin
**La'l-i cânân olalıdan ey Niyâzî meşrebin,
Sözlerin uşşâk içinde âb-ı hayvân eyledi.***

⁹⁷¹ **Mir'at.** Ayine. Ayna. * Meşhur bir cins lâle.

⁹⁷² **Zıllı:** Gölge ile alâkalı.

Onun için başıma bu kavga düştü
Zahidâ başıma hem sevdâ düştü
Vefâ sana cefâ bana düştü
Çün sana gönlüm mübtelâ düştü,
Derd ü gam bana âşinâ düştü.

Cehdinle sevdiğim nâr idim evvel
Hem senin âşkınla zâr idim evvel
Cümleden akdem vâr idim evvel
Zühd ü takvâya yâr idim evvel,
Aşkla benden hep cüdâ düştü.

Ârif isen âşık gel doğru söyle
Âşık isen âşık bunda değil
Subhdem âşkla âşık ol inle
Vâiz eder gel aşkı terk eyle,
Nideyim sabrım bî-vefâ düştü.

Her kim bu yolda olduysa sadık
Ol olur lütfuyla ihsana layık
Bî ihtiyar olur âşk ehl-i Vâmık⁹⁷³
Nice terk etsin aşkı şol âşık,
Ana karşı sen meh-likâ düştü.

Yerlere göklere yayılır aklım
Âlemden büyük sayılır aklım
Âşkını rehber bulunur aklım
Vechini görsem dağılır aklım,
Zülfün ona çün muktedâ düştü.

Kim gaib oldu ol seni buldu
Dünyâyı terk eden âşkınla doldu
Derdinle âşık divâne oldu

⁹⁷³ **Vamık:** Seven. Âşık, sevdalı. * Meşhur bir hikâyede Azra'nın âşığının ismi.

**Kim seni buldu kendi yok oldu,
Vaslına ey dost can bahâ düştü.**

Dilber vechin hüccet etmişsin

Tâlibe arz-ı âyet etmişsin

Âşk için âdeme izzet etmişsin

Aşka, uşşâkın dâvet etmişsin,

Can kulağına ol sadâ düştü.

Pirinle olan ahdini güde

Doğru yol bilmem kim Hakk'a gide

Azbî derdmend⁹⁷⁴ bilmezem kim bende

Bu Niyâzi'nin hiç vücûdunda,

Zerre komadı hep bekâ düştü.

⁹⁷⁴ **Dermend:** f. Tasalı, kaygılı, dertli.

142

*Ol dilberin nâzın tenin mecnun olur divânesi
Her kim yüzün seyrân eder asrın olur hayrânesi
Düzâh ise cennet olur âşk ehlinin kâşânesi
**Bir yüze dûş oldu gözüm yüzbin gezer divânesi,
Olmuş cemâli şem'nin ayı ile gün pervânesi.***

*Söyler enel-hakk sözünü âşık olan lâyıklara
Etme sakın mestânelik mestânesin ayıklara
Her kim olursa cânıyla hemdem bugün sâdıklara
**Kendi sunar dolu dolu peymâneler âşıklara,
Bir kez elinden nûş eden olur ebed mestânesi.***

*Her kim hakikat anladı aşk hakikat lem'asın
Nuru hakikat ondır seyr eyledim Hakk şu'lesin
İstek eyle kim ki giyer Hakk'tan melâmet hırkasın
**Şunlar ki tatmadı ezel bezminde anın cür'asın,
Tatmaya dahi bunda ol aşk ehlinin bigânesi.***

*Çünkü Süleyman hükmünü etmiş ıyan ol padişâh
Sırrı hakikat resmini ihfâ eden ol padişâh
Geçtinse nefsin eyledin dü-cihân ol padişâh
**Bir mülke mâlik eylemiş uşşâkını ol pâdişâh,
Mülk-i Süleymân onların yanında bir virânesi.***

*Azbî cemâli yâr sana Hakk'tan olur hüccet yeter
Ruhsar ile bu kaşları hem kavline âyet yeter
Vulat içinde râhatım düzah bana cennet yeter
**İki cihanda Mısırî'ye devlet dahi izzet yeter,
Geldikçe yâr'in sunduğu gevherlerin her dânesi.***

*Her kimin sırrında vardır sırrı Ahmed mayesi
Mahv olur cismi olur nûr nûrun olmaz sâyesi⁹⁷⁵
Çünkü levlâk dedi Hakk Cebrâil'dir dâyesi
**Tâlib-i Hakkın devâsızdır olur sermâyesi
Onun için âh u zâr olur hemîn hemsâyesi***

⁹⁷⁵ **Saye:** f. Gölge. **Dâye:** çocuk hizmetçisi,

İçindekiler

AZBÎ BABA kaddese'llâhü sırrahu'l azîz	2
Oldu nokta bâ-i bismillahda kenzi Hûda	9
Duyunca sırrı ednâ ona hünkâr olur peyda.....	11
Zihi kenz-i hafî ki ondan gelür her var olur peydâ, Gâhi zulmet zuhur eder, gâhi envar olur peydâ.....	11
Ey din ve imân isteyen besdir demi insan sana	16
Vechin oldu dostum "İnnâ hedeyna" " kul kefâ" ...	19
Peykânın oldu âşına şekvâ idim senden sana	21
Gel evi akl-ı maada geç maaş gafletinden dâna.....	23
"La tahâfû" "ircîi" çün oldu mevlâdan nida	25
Hû deyü feryâd edersin mâsivâdan şöyle bil	27
Aşk meyinden hayranım hayr ender hayran bana .	29
Essalâ hûbân gönülden bâd-ı aşkâ essalâ	31
Hem ebu'l vakit olmadan ibn-i vakit ol bî-nikab	32
Sure-i seb'ul mesânî çünkü oldu dört kitap	35
Hayli talep kıldım menzilgehim savm-u salât.....	37
Onsekiz bin âlem içre devr eder zât sıfat.....	40
Zerre iken şemsi cihan hünkâridir varidât	42
Hakikat âlemin idrak edüp arzuyu Tevhid et	44
Kamu derdin devâsıdır şerîat	46
Bülbül olup gülzar çağırırım dost dost	52
Kakül müşkînin eyler buy'i reyhâniyle bahs.....	55
Fehm edip tahkik ilmin şanı bulmazsa ne güç.....	57
Ey! deyin kimdir ki derde çünkü olmaz ilaç.....	59
Geçe gör kibri riyadan bul ferah	61
Özünü nefsinden eyle gel ırah	64

Zahidin savmı hevası kıldı Hakk'tan anı yâd.....	66
Dil u cân sırrını bekler Muhammed	69
Ben sanırdım yârim ağyar olmuşum Yâ Rab	72
El-amân ey bendegân dil-nüvâz	74
Kimisi güle bülbül olup zâre gelirler.....	76
Eğer zahir eğer batın gönül hak haseb halindir.....	78
Kime ki sırrın gele yoktan ona var olur	80
Yine bildim yemâne kasdın var	83
Bahr-i nefesinde senâverlik eden can bî-haber	85
Ebcedde olan noktai ba'dan haberim var	88
Bu sözüme cana yaz ehli dilin perveri.....	92
Aşk haberin cahile söyleme küfr eyleme	93
Kimi hiç gelmeyip mekri âl eyler	94
Sure-i seb-ul mesânî vechinin şanındadır	98
Kal ile kıl ehlinin hali perişan olur	101
Hakk ile Hak olmak için ayn-ı vefa halvettedir	103
Dersi onun "leyse fî-'d-diyâr"i olur	105
Yezid mezid doğar bir vasi' yerdir	108
Olanlar âşkla fâni olur elbette meydanı.....	110
Rasülün şerini gütmek ne güzeldir, ne güzeldir, .	112
Celâli kibriyayı vârina cebbâr olandan sor	113
Her ahbine sadıkların eğlencesi tevhid olur.....	114
Âh dil düz çeker sanma ki kalakana değer	116
İhsânı feravan et cennet yolunu göster	118
Ânın kim yoksa salâhı kuru meydânı neylerler	120
Kimi İsâ der kimi Mûsa acep cahil nedir.....	122
Nice bir yahşi yaman söyleye bu il nice bir	123

Âşıkım eyler isem iftihar	124
Ey gönül namusu arın kandedir	126
Ey garib bülbül diyârın kânedir,	126
Kimi inkâr eder beni kimi Yezdân görür	128
Gönlümde benim nefsle hayli kederim var.....	130
Senden benim umduğum sanma bu gün vefâdır. 132	
Âkil isen ey gönül bir teftiş eyle	134
Bu “ene’l hakk” davasıdır bunda oynar başlar	136
Cânımız kurbandır illâ tendedir cânânımız	138
Geçmişiz Mecnunluğu sirette Leylâ olmuşuz.....	141
Hakk bir imandır her nadan bilmez.....	144
Esrar sözü cahile kâmil gibi dinlemez	145
Olmaz ankâ ile yek-dil mekes.....	147
Buldu aradım geldim mürşid bana Kur’an imiş. 149	
Her biri bir yüzde tayran eylemiş	152
Ne sa’nat gösterir üstad onu haddin rahim etmiş 155	
Kendini aşk ehline zahid niçin eyler çün has.....	157
Sûre-i seb’ul mesâni Hakk’tır ayetten garaz	158
Çün şerîattır hakikât ehline hâza sırat	159
Bize ta’n eylese gam-ı özün bilmez meğer vâiz....	161
Gel tevekkül abdi ol bî irtifâ.....	163
Âşk-ı Hakk’a düş olup kıl iki âlemde ferağ.....	165
Oldun ise âşk ile gerisine saf	167
Şirin tek isbat-ı Hakk’tır kâf-ı sâf	169
Vech-i âşk-ı kıl temaşa suret-i insana bak	170
Cennet deminin demi bin ömre imiş ancak	172
Âkil isen batılı koy Hakk’a bak.....	174

Paslı dilin envârı nefsi dürur Kâmilin.....	176
Ey dil yine sen âşkla meydana mı geldin.....	178
Sen nefesine galip ol ihsana erem dersin	180
Pîr-i âşk olup bu yolda “küllü men aleyhâ fân”	182
Sıdk ı pâk ile davran ahd ile peymân gerek.....	186
Ya Nasara’dır ya mülhid ya firenk	188
Bu yolda canından geçen âşik yolunda Vâmık	190
Gel hakikat şehrine gir şâhı bul.....	191
Sevdâ ise yeter oldu gel Allâh’a dönelim gel	193
Âşıka ta’n adüvden yok karar eksik değil	195
Bâkî ateşle fenâda yâne gel	197
Âşk-ı yolunda bende ki merdâne kıl.....	199
Hâne-i dilde gam yâr oldu mihmânım benim	201
Dinle bu künhe sarâyıda nice mihman olur	204
Bu bendene eyle nigah lûtfeyle açiver yolum,.....	207
Mukaddem pâkine secde eyledi beyt-ül haram... ..	209
Cemâlin aynı Yezdandır sözüdür derde dermân	211
Kaydı müstakbelle mazi mihnette bi gamım ben.	212
Yapılmak kasdım virâne geldim	214
Ol şehî âlemlerin emrine kurban olayım.....	216
Mükerrem oldu çün Ahmed mukaddem	218
N’ola birkaç gün ey gafil yüzüne gülsün bu düny.	221
Dilde zikri fikri Kur’ânımdır Allâh hû diyen,	223
Bu dildeki efkârım yağmadır alan alsın	225
Ne ma’niden seçer zâhid ki bilsem lâ’yı illâ’dan ..	227
Teşebbühe behre mend olmaz rızadan almayın.. ..	229
Fenâ dünyaya mayil n’idersin	231

Ey nice nâçâre el-hak feyzini izhâr eden	234
Ormanlıktan çıkmadın bostanı arzularsın	236
Bildiğinden geçmedin irfânı arzularsın.....	238
Cânımdır bu arzuyu vaslı cânan eyleyen.....	240
Kâmil-i fi'llâha cahil cehlile yâr olmasın	243
Bî tarikat bî hakikat olana eş neylesin.....	245
Âdem'den alup nüsha-i kübrâ haberin sen.....	246
Sifâtu'llâhı seyr etsen kimin dürdanesiyim ben ...	249
Sırrı "sübhânellezi esrâ"da dil mihmân eden.....	251
Cân u dilden âşkla gel yâne yâne Hû deyu.....	253
Aşkıyla mest efkâr olayım şimdengerû	254
Zâhid sana şerh eyleyem guş eyle bir destân	256
Hakikat şemsi çün doğdu zemin u esmâ içre	264
Sen gayri yüze bakma yalvar güzel Allâh'a.....	266
Hemen durma gece gündüz Hakk'a yalvar seher.	268
İlişkin kalmaya alında ve turanda	270
Eder def'i keder Elhamdü-li'llâh.....	272
Aklımı hayran eylesem bu halvetin şerbetine.....	274
Kâmu mevcud olanın â'zamısın yâ Resûlallâh	276
Kıl ile kâlî gizlidir âşıkâ hâl içinde	278
Devre-i ârşî oku bu halka-i tevhid ile	281
Ehl-i âşk mesti mey olmaz âşk şarabı olmasa	283
Cevrine âşık Habibin bende-i ferman ola.....	285
Bildim nice gezdim bu hikmete erince.....	287
Eyle eziyet nefsin e rûhun dilek bilmez ola.....	289
Şerha şerha yareler bu sinemde hicrânımdır.....	290
Bihamdillâh vel'minne ki dermandan haber geldi	292

Bir menzilde kalındı arzı hüner kalındı.....	294
Böyle idrâk eylemiş Hakk'tan bunu can bülbülü..	296
Zâhid yola ben kâilim ya sen beni, ya ben seni	298
Zâhid talebi Hakk'ta iken mal göründü	300
Ten gemisin süremezliğin atsın yokluğu	301
Küfr-ü zülfü yâr ile hayran olan anlar bizi	303
Vârı idrâk eyledinse orda vâir kalmadı.....	305
Kıl u kâli zâhidin hâl ehline hâl oldu.....	307
Hasretin ben derdmendi zârı giryân eyledi.....	308
Onun için başıma bu kavga düştü	310
Ol dilberin nâzın tenin mecnun olur divânesi	312